

სოს უმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემია

ლევან ჯინჯისაძე

**ქართული ენისა და ლიტერატურის
დაწყებითი კურსის სწავლების
მეთოდისა და ტექნოლოგია**

თბილისი
2014

უკ (UDC)811.353.1(072)+821.353.1(072)

ჯ-498

წინამდებარე მონოგრაფია ფაქტობრივად წარმოადგენს დამხმარე სახელმძღვანელოს, განკუთვნილს განათლების (პედაგოგიური) ფაკულტეტის სპეციალობის სტუდენტებისათვის. მასში თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისად, მასწავლებლის პროფესიული და დანყებითი კლასების ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების პროგრამული სტანდარტების მიხედვით დამუშავებულია და გაანალიზებული დანყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების თანამედროვე მეთოდები და ტექნოლოგიები.

წიგნი ძირითადად გათვალისწინებულია დანყებითი სკოლის მასწავლებელთათვის, მაგრამ მისი გამოყენება შეიძლება სწავლების მაღალ საფეხურებზეც.

რედაქტორი – ნათელა მაღლაკელიძე, პროფესორი

რეცენზენტები – ლეილა აბზიანიძე, პროფესორი
მედეა სალია, საშუალო და უმაღლესი
სკოლის მასწავლებელი

© ლევან ჯინჯიხაძე

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014

ISBN 978-9941-10-930-0

„ხელმარჯვედ სცემდეს ჩოგანსა...“

მასწავლებლის წარმატებულობა განპირობებულია მრავალი ფაქტორით, რომელთაგან უმთავრესი სწავლებისა და სწავლის მეთოდთა კლასიფიცირებული ცოდნის კვალიფიციური გამოყენებაა. სასწავლო პროცესში ტექნოლოგიათა მრავალფეროვნება კრეატიულობის არეალს მატებს პედაგოგს, რათა წარმატებულად განახორციელოს სწავლა-აღზრდის საქმეში დღეისის პედაგოგიური მიზნები და ამოცანები. იაკობ გოგებაშვილი 1876 წელს აღნიშნავდა: „ხარისხი მეთოდით სარგებლობისა პირდაპირ დამოკიდებულია მის მარჯვედ მოხმარების სიადვილეზე და უკეთესი მეთოდი უარესად მავნებელია... თუ მისი ხეირიანად მოხმარება შეუძლებელია სპეციალურად მოუმზადებელი მასწავლებლისათვის“. პედაგოგები მუდამ მსწავლელის მდგომარეობაში არიან, რადგან ეცნობიან პედაგოგიურ-ტექნოლოგიურ სიახლეებს და მათი პედაგოგიურ პრაქტიკაში დანერგვისათვის მნიშვნელოვანია სისტემურად გააზრება. სწორედ, ამ გაანალიზებას გაგიადვილებთ ახალი მეთოდიკური დამხმარე სახელმძღვანელო, რომლის ავტორიცაა ლევან ჯინჯიბაძე.

ლევან ჯინჯიბაძის მონოგრაფია „ქართული ენისა და ლიტერატურის დაწყებითი კურსის სწავლების მეთოდიკა და ტექნოლოგია“ მეტად მნიშვნელოვანი და საჭირო მეთოდური ნაშრომია. მასში ავტორი თავს უყრის ჩვენში დამკვიდრებულ თანამედროვე და ტრადიციულ ტექნოლოგიებს, ხელმისაწვდომად და გასაგებად აყალიბებს გაკვეთილზე მათი გამოყენების გზებსა და დანიშნულებებს.

ლევან ჯინჯიბაძის ამ ნაშრომში ხაზგასმულია ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების გაძლიერებული აუცილე-

ბლობა დღევანდელ პირობებში, მოხმობილი აქვს გამოჩენილი ქართველი და არაქართველი მოღვაწეების შეხედულება მშობლიური ენისა და ლიტერატურის შესახებ; დანახულია თანამედროვე ქართულ ენაზე ცოცხალ მეტყველებაში არსებული ხარვეზები. იგი აღნიშნავს, „რომ მოზარდს უნდა გამოუმუშავდეს უფაქიზსი მიმართება ყველა ენისადმი, მათი შეთვისებისა და შესწავლისაკენ ლტოლვის უნარი, მაგრამ მშობლიური ენა მისთვის ღვთაებრივი უნდა იყოს. ამას შესანიშნავად მიესადაგება გენიალური იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს სიტყვები, რომლებიც მან იტალიაში ჩასვლისას წარმოთქვა: „მე მხიბლავს იტალია, მაგრამ მივესალმები მტვერს, რომელიც გერმანიიდან გამოჰყვა ჩემი ეტლის ბორბლებს“.

ავტორი თვლის, რომ დანყებითი განათლების სპეციალობაზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების სრულყოფისათვის სასწავლო დისციპლინები: „ქართული ენა, მეტყველების კულტურა, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ქართული ზეპირსიტყვიერება, მითოლოგია და სხვ. ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებითი კურსის სწავლების მეთოდუკასთან ერთად ქმნიან ერთიან პედაგოგიკურ-მეთოდუკურ სისტემას“.

ლ. ჯინჯიხაძე მიიჩნევს, რომ მხოლოდ ამ სასწავლო დისციპლინათა შესწავლით შესაძლებელი ხდება ოპტიმალური რეალიზება ინტერდისციპლინარული მეთოდოლოგიის მეთოდუკური პრინციპებისა, საგანთაშორისი კავშირების მიზანმიმართული დამყარება. განიხილავს რა ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მითითებულ ამოცანებს, პიროვნებაზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო პროცესის უმთავრესი ღერძის – მოსწავლის განვითარების პროცესსა და მის მიერ მიღწეულ შედეგს, შლის შედეგზე ორიენტირებული სწავლების არსს,

რაც მომავალ და ახალბედა მასწავლებელს მეტად დიდ დახმარებას გაუწევს.

ნაშრომში მნიშვნელოვანია ის, რომ ლ. ჯინჯიხაძე გვთავაზობს შესაბამის თავის მოსაზრებებს და თვლის, რომ შესაძლებელია სწავლების ისეთი მოდელები, „რომლებიც ხელს შეუწყობს მთელი სასწავლო პროცესის მანძილზე ყველა სტუდენტის კრიტიკული აზროვნების განვითარებას. ეს კი, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ყველა ასაკის მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების განვითარების პერსპექტივებს“. მისასაღმებელია მოსაზრება, ამ მიმართულებით მეცნიერულ-მეთოდური კვლევის წარმართვის თაობაზე. ნაშრომში ყურადღებაა გამახვილებული ისეთ აქტუალურ საკითხზე, როგორიც კითხვის დასმის ხელოვნებაა, რადგან სწავლების პროცესში სწორად, გამართულად, ძარღვიანად დასმული კითხვა სასწავლო მასალის ადვილად ათვისების შესაძლებლობას გვაძლევს; ასეთი დახელოვნება დაეხმარება მასწავლებელს მეთოდურად გააზრებულად ააგოს და წარმართოს გაკვეთილები, გააქტიუროს მოსწავლე და მისცეს სტიმული მას. ამ ნაშრომით მასწავლებელი კიდევ უფრო ნათელს გახდის თავის ცოდნას და პრაქტიკულ საქმიანობას აზროვნების კოგნიტური სტილის განვითარების, შემეცნებითი პროცესების თავისებურებათა შესახებ; საინტერესოა ავტორის მოსაზრება ჰერმენევტიკული მეთოდების დანერგვის აუცილებლობის შესახებ ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგიაში.

ლ. ჯინჯიხაძე თავის ნაშრომში განიხილავს მასწავლებლის მეთოდური დახელოვნებისათვის ძალზედ მნიშვნელოვან საკითხებს: ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ძირითადი ორიენტირი; სასწავლო საქმიანობის წარმართვის

თანამედროვე მეთოდები და პრობლემურ-ძიებითი სწავლება; მიმართებათა კომუნიკაციური ამოცანები პედაგოგიურ პროცესში; ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების კომუნიკაციური ტექნოლოგია; მოსწავლეთა მეტყველებითი კომპეტენტურობის ფორმირება; მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების გზები და მეთოდები; კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია; მოსწავლეთა შემოქმედებითი უნარის განვითარება განმავითარებელი სწავლების ფონზე; ციკლი როგორც სასწავლო პროცესის ერთეული მშობლიური ენის სწავლების ტექნოლოგიაში; ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების პროექტების ტექნოლოგია; ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილის ორგანიზაცია და სწავლების თანამედროვე მიდგომები; კონკრეტული სიტუაციების ტექნოლოგია და სხვ.

მონოგრაფიაში ჩართულია სქემები და დიაგრამები, განსაზღვრულია მათი მნიშვნელობა სასწავლო პროცესის ეფექტურობისათვის.

ლევან ჯინჯიხაძის მონოგრაფიული ნაშრომი „ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებითი კურსის სწავლების მეთოდთა და ტექნოლოგია“ საჭირო დახმარებას გაუწევს მაღალი კლასის მასწავლებლებსაც, რამდენადაც ადვილად, გასაგებად და პრაქტიკულად მისაწვდომადაა განხილული მეთოდთა არსი და გამოყენების გზები, რაც ერთ-ერთი უპირატესობაა ამ ნაშრომისა. იგი პრაგმატული ღირებულებისაა მოცემული ტერმინოლოგიური ლექსიკონით, გამონათქვამებით ქართული ენისა და ლიტერატურის შესახებ; მასში მოხმობილი მოსაზრებები გამყარებულია პედაგოგიკის კლასიკოსთა და სწავლების თეორეტიკოსთა ციტირებებით; გამდიდ-

რებული გაკვეთილის ტიპების კონსტრუირებით, დიაგრამებითა და სქემებით, ნიმუშებით.

უდაოდ, ლევან ჯინჯიხაძის მონოგრაფიული შრომა „ქართული ენისა და ლიტერატურის დაწყებითი კურსის სწავლების მეთოდისა და ტექნოლოგია“, სასარგებლო პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიური ნაშრომია, რომელიც არა მარტო დაწყებითი სწავლების, არამედ საბაზო საფეხურის პედაგოგთათვისაც სამავიდლო წიგნი გახდება.

მედეა სალია

*განათლება კეთილდღეობისას ჩუქურთმაა
და გაჭირვებისას თავშესაფარი.*

არისტოტელე

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ძირითადი ორიენტირი

ქართველი ერის ცხოვრებაში მშობლიური ენის, და საერთოდ, ქართული ენისა და ლიტერატურის მნიშვნელობის შესახებ ბევრი დანერვილა. მისი თუნდაც ზედაპირული მიმოხილვა შორს წაგვიყვანდა. არადა, ქართული ენის სიდიადის წარმოჩენისათვის გენიოსთა აზრების გახსენებაც კმარა:

იოანე ზოსიმე – „და ენა ესე, შემკული და კუროთხეული სახელითა უფლისაჲთა“.

გრიგოლ ორბელიანი – „რა ენა წახდეს, ერიც დაეცეს“.

სოლომონ დოდაშვილი – „წარმატებანი ენისა და სიტყვიერებისანი მოწმობენ აღმატებასა ერისასა“.

იაკობ გოგებაშვილი – „ზურგის შექცევა დედა-ენისა დიდად ვნებს ხალხსა, აქვეითებს და უკან სწევს“.

„დედაენა არის ღერძი, რომელზედაც მიგორავს ეტლი ერის წარმატებისა. დააზიანეთ ეს ღერძი და ეტლი უკან ჩამორჩება ყველა სხვა ერის ეტლსა. გატეხეთ და იგი ერთ ალაგას გაშეშდება“.

„ბავშვი არა სწავლობს დედა-ენას, როგორც უბრალო ნიშნებს და სიტყვებს, - ის სწოვს სულიერს ცხოვრებას დედა-ენის მკვებავ ძუძუდამ“.

„მხოლოდ დედანაზე შეიძლება ილოცოს ადამიანმა გულმხურვალედ“.

„ენა, ლიტერატურა არის უმდიდრესი სალარო, რომელშიაც მრავალთა თაობათა ძვირფასის განძივით შეუნახავთ საუკეთესო ნაწარმოები ხალხის გონების, უმაღლესი და უკეთილშობილესი გრძნობანი გულისა“.

ილია ჭავჭავაძე – „პირველი ნიშანი ერის ვინაობისა – ენა“.

„ენა საღვთო რამ არის, საზოგადო საკუთრებაა, მაგას კაცი ცოდვილის ხელით არ უნდა შეეხოს“.

„ლიტერატურა ხალხის ჭკუა, ხალხის გონება, გრძნობა, ფიქრი, ჩვეულება და განათლების ხარისხია“.

„ჭეშმარიტი ლიტერატურა ყოველგან და ყოველს შემთხვევაში მართებულობის, ზრდილობის, ადამიანის ღირსებისა ფარიც არის და ხმალიც“.

აკაკი წერეთელი – „ქართული ენა ინახება ხალხში, იქ არის ენის სალარო... ჩვენი ენა მდიდარი არის, უტყუარი და ძვირფასი განძი ხალხისა“.

ვაჟა-ფშაველა – „ერი დედაა ენისა“.

„გულს მისვენია ხატადა ენა მთისა და ბარისა“.

კირიონ მეორე – „დედა ენა არის უფლის კურთხევით ჩვენს წინაპართაგან აღმენებული უნმინდესი ტაძარი, რომელსაც სვეტებად უდგანან სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი: დანგრევა მისი ადვილია, ხოლო აღდგენაა ფრიად ძნელი“.

დოდონა კიზირია – „ქართული ენა მსოფლიოს მერვე საოცრებაა“.

იგორ ბონდარევი – „ქართული ენა ისევე ბუნებრივად შემოვიდა ჩემს ცხოვრებაში, როგორც დედის სახე, როგორც ქართული ცა“.

რიხარდ მაკელაინი – „გამოხატვის საშუალებებით ქართული ენა მსოფლიოში ერთ-ერთი უმდიდრესია. ის არც სიტყვის მარაგით ჩამოუვარდება ყველაზე უფრო განვითარებულ ენებს“.

რენე ლაფონი – „ქართული ენა მშვენიერი ენაა, ზუსტი და მოქნილი, ორიგინალური“.

გოტფრიდ ლაიბნიცი – „გამაოცა ქართული ენის დროთა და კილოთა სიუხვემ“.

უილიამ ედუარდ დევიდ ალენი – „ქართული ენის ბგერათა სიუხვესა და მრავალფეროვნებას ქართული ანბანი სრულიად და ზუსტად გამოხატავს. ყოველ ცალკეულ ბგერას ცალკეული ასო-ნიშანი შეესაბამება, ყოველი ასო-ნიშანი ზუსტად და მკაფიოდ გამოითქმის; ამ თვალსაზრისით ვერც ერთი სხვა ანბანი ქართულ ანბანს ვერ შეედრება.“

ლუიჯი მაგაროტი – „ქართული ენა ყოველთვის ბედნიერებას მანიჭებს. ჩემთვის უდიდესი ბედნიერებაა სწორედ ის, რომ ორიგინალში ვკითხულობ ქართველ მწერლებს და ვთარგმნი“.

ნიკო მარი – „ქართული ენით ყველაფერი გამოითქმება, რაც დედამიწაზე შეიძლება გამოითქვას რაგინდარა ენით... ქართული ენა, განსაკუთრებით ცოცხალი ქართული ენა, მაღალმხატვრულად გამოსახავს ყოველ აზრს და დაუმახინჯებ-

ლად და შეურყვანელად გადმოსცემს. ისე მდიდარია ქართული ენა, შეიძლება ითქვას, შინაგანი თვისებებით იგი მსოფლიო ენაა”.

ოვანეს თუმანიანი – „ლიტერატურა ტაძარია, სადაც მხოლოდ წმინდა სინდისითა და კეთილშობილი მისწრაფებებით შეიძლება შესვლა. მაგრამ როდესაც ადამიანები ამ ტაძარს წერილმანი პატივმოყვარული მისწრაფებებით, ანგარებიანი მიზნებითა და სიცრუისადმი მიდრეკილებით მიაღგებიან, – ეს ხალხის წინააღმდეგ ჩადენილი უდიდესი დანაშაულია”.

სწავლებაში უპირველესად ისაა აღსანიშნავი, რომ მობარდს უნდა გამოუმუშავდეს უფაქიზესი მიმართება ყველა ენისადმი, მათი შეთვისებისა და შესწავლისაკენ ლტოლვის უნარი, მაგრამ მშობლიური ენა მისთვის ღვთაებრივი უნდა იყოს. ამას შესანიშნავად მიესადაგება გენიალური იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს სიტყვები, რომლებიც მან იტალიაში ჩასვლისას წარმოთქვა: „მე მხიბლავს იტალია, მაგრამ მივესალმები მტვერს, რომელიც გერმანიიდან გამოჰყვამი ჩემი ეტლის ბორბლებს”.

დანწყებითი განათლების სპეციალობაზე ქართული ენისა და ლიტერატურის დანწყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგია ერთ-ერთ ძირითად სასწავლო საგანს წარმოადგენს. მისი სწავლება ამ სპეციალობაზე სრულყოფილად გვესახება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა სასწავლო პროცესში დისციპლინები: ქართული ენა, მეტყველების კულტურა, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ქართული ზეპირსიტყვიერება, მითოლოგია და სხვ. ქართული ენისა და ლიტერატურის დან-

ყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგასთან ერთად ქმნიან ერთიან პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიურ სისტემას.

ამ შემთხვევაში ოპტიმალურადაა შესაძლებელი ინტერდისციპლინარული მეთოდოლოგიის მეთოდოლოგიური პრინციპების რეალიზება, საგანთაშორისი კავშირების მიზანმიმართული დამყარება.

ასეთ შემთხვევაში შემოქმედებითად და ზედმიწევნითაა შესაძლებელი დაწყებითი სკოლის ეროვნული სასწავლო გეგმის ქართული ენისა და ლიტერატურის სტანდარტებისა და პროგრამების, აგრეთვე, დაწყებითი სკოლის მასწავლებლის თანამედროვე სტანდარტების მოთხოვნათა შესრულება, რაც ქართული სკოლის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე აუცილებლობას წარმოადგენს.

ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მითითებულია, რომ მისი მთავარი ამოცანაა ეროვნული მიზნების მისაღწევი საგანმანათლებლო გარემოსა და რესურსების შექმნა. ამ მიზნიდან გამომდინარე, იგი ირჩევს პიროვნების განვითარებაზე ორიენტირებულ საგანმანათლებლო კონცეფციას. პიროვნებაზე ორიენტირებული საგანმანათლებლო პროცესის ცენტრში კი დგას მოსწავლე, მისი განვითარების პროცესი და მის მიერ მიღწეული შედეგი.

შედეგზე ორიენტირება კი გულისხმობს მოსწავლისათვის მიწოდებული ინფორმაციის არა მხოლოდ დამახსოვრებას, არამედ ამ ინფორმაციის მყარ, დინამიურ და ფუნქციურ ცოდნად გარდაქმნას. შედეგზე ორიენტირებული სასწავლო პროცესისას უმთავარესია სწავლა-სწავლების ძირითადი პრინციპების დაცვა. ეს პრინციპებია:

- ცოდნის კონსტრუირება;
- გაღრმავებული სწავლება;

- დადებითი სასწავლო გარემოს შექმნა;
- მოტივაციის ამაღლება და ჩართულობა;
- ინდივიდუალური მახასიათებლების (ფიზიკური, სოციალური, მეტყველებითი, შემეცნებითი) და ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინება.

სწორედ ამიტომ ეროვნული სასწავლო გეგმის ფუნდამენტურ პრინციპს წარმოადგენს შედეგზე ორიენტირება, რაც გულისხმობს მოსწავლეთა აღჭურვას ქმედითი ცოდნით.

დღეს, როცა ჯერ კიდევ მიმდინარეობს განათლების რეფორმირება, როცა მუშავდება სწავლებისა და განვითარების ფსიქოლოგიური თეორიები, ახალი მიდგომები სწავლებისადმი, – სწორად მიგვაჩნია ის ფაქტი, რომ **სწავლებისა** (პიროვნებათაშორისი (ინტერაქტიური) საქმიანობა) და **სწავლის** (სუბიექტის აქტივობა, რომლის დროსაც ხდება დაგროვილი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების დაუფლება) ძირითადი მოთხოვნები კრიტიკული აზროვნების ტერმინებში გარდაისახა.

უნდა შემუშავდეს სწავლების ისეთი მოდელები, რომლებიც ხელს შეუწყობს მთელი სასწავლო პროცესის მანძილზე ყველა სტუდენტის კრიტიკული აზროვნების განვითარებას. ეს კი, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ყველა ასაკის მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების განვითარების პერსპექტივებს.

ამ მიმართულებით უნდა წარიმართოს მეცნიერულ-მეთოდოლოგიური კვლევაც.

კრიტიკული აზროვნება გულისხმობს ცნებათა გააზრებასა და მათი ფარული არსის კვლევას, მათდამი სკეპტიკურ დამოკიდებულებას თავაზიანობის ფარგლებში, მათ შეპირისპირებას განსხვავებულ თვალსაზრისთან, სარწმუნო და სანდო სისტემების წარმოდგენას მათი სისწორის დასასაბუთებლად

და ამ სტრუქტურებზე დაყრდნობით გარკვეული თვალსაზრისის შემუშავებას.

კრიტიკული აზროვნება შემოქმედებითი ინტეგრაციის პროცესია, იგი პროცესია კონცეფციებისა და ინფორმაციის ხელახალი კონცეფტუალიზაციისა და შემუშავების. აქ ინტენსიურად გამოიყენება სწავლების განსხვავებული სტრატეგიული ხერხები. აქ დომინირებს ოქროს დიდაქტიკური ფორმულა: „თუ გსურთ დაიმახსოვროთ, – დაგავიწყდებათ; თუ გსურთ შეიწყნოთ, – დაგამახსოვრდებათ“.

აქ მაინც უმთავრესთა შორის უმთავრესია, რომ სტუდენტი, მომავალი მასწავლებელი, დაეუფლოს კითხვის დასმის ხელოვნებას. ასეთ შემთხვევაში მოსალოდნელი კონკრეტული შედეგებია:

- ესმოდეს, თუ რა კავშირია კითხვის დასმასა და კრიტიკულ აზროვნებას შორის.
- ესმოდეს, თუ რა კავშირია ზოგადად კრიტიკულ აზროვნებას, გადანყვეტილების მიღებას, პრობლემის გადანყვეტასა და აზროვნების პროცესს შორის.
- შეეძლოს მოსწავლისათვის თხრობის ტექსტის გაცნობა „პროვოცირების“, „მნიშვნელობის რეალიზების“ და „გააზრების“ ეტაპების გამოყენებით.
- შეეძლოს კლასში კითხვების დასმის პროცესის წარმართვა მრავალვარიანტიანი კითხვების გამოყენებით.
- ესმოდეს მოსწავლისათვის კითხვების დასმის მნიშვნელობა ყველა დონეზე.
- ესმოდეს აზროვნების იმ პროცესის არსი, რომელიც უკავშირდება სხვადასხვა დონის კითხვების დასმას.
- შეეძლოს, ხშირად შეუქმნას მოსწავლეებს წაკითხულისა და მოსმენილის ინტერპრეტირების პირობები.

სტუდენტის კრიტიკული აზროვნების სწორი განვითარება განაპირობებს კარგი მასწავლებლის მომზადებას, რომელსაც შეეძლება

- სწავლების პროცესში გამოიყენოს ინდივიდუალური მიდგომა;
- დაეყრდნოს ისეთი სწავლების შინაარსს, რომელიც ითვალისწინებს ყველა სახის განვითარებას: ფიზიკურს, ემოციურს, სოციალურსა და ინტელექტუალურს;
- იყოს ისეთი სწავლების შინაარსის მომხრე, რომელიც ემყარება მოსწავლის ინტერესებს, ცოდნასა და განვითარების დონეს;
- ჩათვალოს, რომ უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მოსწავლეებში დამოუკიდებელი სწავლის, ცვლილებებთან შეგუებისა და სიახლის ათვისების უნარის ჩამოყალიბებას;
- განახორციელოს პრაქტიკული სახის აქტივობები თვალსაჩინო მასალების გამოყენებით, განუვითაროს მოსწავლეებს პრობლემის გადაწყვეტის, კრიტიკული აზროვნებისა და ცნებათა უფრო ღრმა შემეცნების უნარი;
- სტიმული მისცეს მოსწავლეს გააკეთოს საკუთარი არჩევანი;
- ხელი შეუწყოს შემოქმედებითი უნარის, წარმოსახვისა და ინდივიდუალურობის განვითარებას;
- სჯეროდეს თითოეულ მოსწავლეში ჩადებული პოტენციალის;
- უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნდეს სწორ პასუხამდე მისვლის პროცესი, ვიდრე თვითონ სწორი პასუხი და სხვ.

ეს კი წინაპირობაა დაწყებითი სკოლის მოსწავლეთა სწორი სწავლების.

სწავლების უამრავ მიზანთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ესთეტიკურ ფენომენს. ტრადიციულად, განიხილავენ ოთხ ძირითად ესთეტიკურ კატეგორიას: მშვენიერს, ამაღლებულს, ტრაგიკულს, კომიკურს. ამათგან მთავარი ყურადღება ექცევა მშვენიერის კატეგორიას. სახელოვან ქართველ მწერალთა ნებისმიერი ნაწარმოები სიტყვის ხელოვნების ნამდვილი ნიმუშია არა მარტო იდეური გადაწყვეტით, არამედ თავისი ესთეტიკური ღირებულებით.

ამდენად, მისი დანიშნულება მოსწავლის ზნეობრივ აღზრდასა და შემეცნებითი სფეროს გაფართოებასთან ერთად, არის ესთეტიკური ტკბობა. არც ერთი ნაწარმოები არ უნდა გაგვიფრინდეს სწავლებისას ხელიდან ისე, რომ ჩვენმა მოსწავლემ ვერ შეიგრძნოს მასში მშვენიერი. მშვენიერია ამაღლებულიც, ტრაგიკულიც და კომიკურიც. სწავლების პროცესში ტრაგიკულის სულიერად განმწმენდ-ამაღლებული გავლენა ესთეტიკური აღზრდის ერთ-ერთი ბრწყინვალე საშუალებაა.

ლიტერატურული მასალის სწავლებისას, მაგალითად, პეიზაჟის აღწერის სწავლებას განუზომლად დიდი ესთეტიკური ღირებულება გააჩნია. იგი სტუდენტისა თუ მოსწავლის ესთეტიკური გრძნობის განვითარების მძლავრი საშუალებაა. სტუდენტსაც და მოსწავლესაც უნდა ჩამოუყალიბდეს გარკვეული ამაღლებული ხედვა პეიზაჟის ფუნქციებზე:

- გმირთა მოქმედების გარემო, ფონი.
- მოქმედი პირის ან მწერლის სულიერი განწყობილების ან ცხოვრებისადმი მისი დამოკიდებულების გადმოცემის საშუალება.

- სიუჟეტის ჩანართი ეპიზოდი, მოვლენათა განვითარების ერთ-ერთი რგოლი.
- ნაწარმოების იდეის გამომხატველი.
- სოციალური ვითარების გადმოცემის საშუალება.
- სიმბოლიკა. ზოგჯერ აღწერილი პეიზაჟური სურათი სიმბოლურად განასახიერებს ამა თუ იმ მოვლენას.

სწავლების პროცესში როგორც სტუდენტს, მომავალ მასწავლებელს, ისე შემდგომში შესაბამისად მოსწავლესაც, თანდათანობით უნდა ჩამოუყალიბდეს კოგნიტური სტილი, როგორც სასწავლო მასალის შეთვისების ინდივიდუალურ თავისებურებათა ასახვა. როცა საუბრობენ კოგნიტური სტილების შესახებ, მაშინ მხედველობაში აქვთ შემეცნებითი პროცესების თავისებურებანი.

კოგნიტური სტილების შესწავლა მე-20 საუკუნის 50-იან წლებში დაიწყო. ეს სტილები შემოქმედებითად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგიაში როგორც ლექციების კითხვისას, ისე პრაქტიკულ-სემინარული მუშაობის პროცესში. ეს სტილებია:

- ველის დიფერენცირებადობა (ველის დანაწევრებულობა, ფსიქოლოგიური დიფერენციაცია).
- კატეგორიების განზოგადებულობა (გლობალური – სპეციფიკური).
- კონცეპტუალიზაციის სტილი (აბსტრაქტული – კონკრეტული).
- რეაგირების ტიპი (იმპულსურობა – რეფლექსიურობა).
- კოგნიტურობა „სირთულე – სიმარტივე“.

მეცნიერულ-მეთოდოლოგიური კვლევა უნდა წარიმართოს კოგნიტური სტილის გამომუშავების მიმართულებით. კვლევა

ამ მიმართულებით ხელს შეუწყობს შემეცნებითი პროცესის გააქტიურებას.

ბოლოს, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ აუცილებლობად მიგვაჩნია ჰერმენევტიკული მეთოდების დანერგვა ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგიაში.

ჰერმენევტიკა ეს არის თარგმნის, ახსნის ხელოვნება. მე-19 საუკუნეში ჰერმენევტიკა სასულიერო და რელიგიური ტექსტების ახსნა-განმარტების სპეციფიკურ მეთოდად იქცა. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ჰერმენევტიკა ეს არის სწავლება რაიმეს პრაქტიკული გამოყენების შესახებ, რომელიც ახსნა-განმარტებას მოითხოვს, სწავლება ინტერპრეტაციის პრინციპების შესახებ.

ჰერმენევტიკას შეიძლება აგრეთვე მივუდგეთ როგორც დისციპლინას, რომელსაც, უბრალო ახსნისაგან განსხვავებით, სხვა დამატებითი აქცენტები აქვს და, რომლებიც უპასუხებენ კითხვაზე, თუ რა შეიძლება გადმოგვეც მოცემულმა ტექსტმა შინაარსის მიღმა. თანამედროვე ჰერმენევტიკა წარმოგვიდგება როგორც ფილოსოფიური შემეცნების მეთოდი და უკავშირდება ჰაიდეგერის, შლეიერმახერის, დილტეისა და გადამერის სახელებს.

პედაგოგის პიროვნების სტრუქტურაში, პედაგოგიურ ლოგიკასა და პედაგოგიურ ცნობიერებასთან ერთად, უდიდეს როლს თამაშობს რწმენა აღსაზრდელის შესაძლებლობებში, აღფრთოვანება პედაგოგიური ზეამოცანებით – მოსწავლის პიროვნების განვითარება და ჩამოყალიბება, პედაგოგიური ინტუიცია, იმპროვიზაციის უნარი, პედაგოგიური არტისტიზმი.

პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიური კვლევა გვერდს ვერ აუვლის ამ თვისებათა დიაგნოსტიკას, მათი განვითარების გზე-

ბის ძიებას. ამასთან, კვლევის მრავალი ტრადიციული თუ ინოვაციური მეთოდი, რომლებიც დაკავშირებულია პედაგოგიური მოვლენების ფორმალიზაციასთან, აღმოჩნდა ამ საქმისათვის უვარგისი. კვლევის რაციონალური მეთოდები არაა საკმარისი, ისინი ვერ სწვდებიან ზემოაღნიშნული თვისებებისა და პროცესების არსში. აქ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მივმართოთ საკითხის შესწავლის ჰერმენევტიკულ საშუალებებს.

სასწავლო საქმიანობის წარმართვის თანამედროვე მეთოდები და პრობლემურ-ძიებითი სწავლება

➤ სწავლების თანამედროვე მეთოდები

ადამიანის საქმიანობის სტრუქტურის სხვადასხვაგვარი კვლევა მუდმივად ხაზს უსვამს მასში მოტივაციის კომპეტენტურობის არსებობის აუცილებლობას. ნებისმიერი საქმიანობა წარმართება გაცილებით ეფექტურად და მოგვცემს ხარისხიან შედეგს, თუკი პიროვნებას გააჩნია ძლიერი, ნათელი და ღრმა მოტივები, რომლებიც ინვევენ სასურველ აქტიურ მოქმედებას, სიძნელების გადალახვას, დასახული მიზნისაკენ დაუინებულ სწრაფვას. აქ უნდა წარმოჩინდეს მოსწავლის ისეთი პიროვნული თვისებები, როგორიცაა მიზანსწრაფულობა, ორგანიზებულობა, მომთხოვნელობა, კონკრეტულობა, თანმიმდევრულობა და სხვ.

ყოველივე ამას კი პირდაპირი კავშირი აქვს სასწავლო საქმიანობასთან, რომელიც იმ შემთხვევაში იქნება უფრო წარმატებული, თუ მოსწავლეებს ჩამოყალიბებული აქვთ დადებითი დამოკიდებულება სასწავლო საქმიანობისადმი, თუკი მათ აქვთ ცოდნისადმი ინტერესი, მოთხოვნილება ახალი ცოდნისა და უნარ-ჩვევებისადმი, გამომუშავებული აქვთ პასუხისმგებლობისა და მოვალეობის გრძობა. სწორედ სასწავლო საქმიანობიდან გამომდინარე უნდა ხდებოდეს პიროვნების თანდათანობითი ფორმირება.

6. ვასაძის მიხედვით პიროვნების ფორმირება ანუ პიროვნების სრულყოფა ეს არის სხვადასხვა ფაქტორის ზემოქმედების შედეგად, სტაბილიზაციის გარკვეული დონის მიღწევა, თვისებათა შექმნა, გარკვეული შედეგის მიღწევა.

ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით მოსწავლე წარმოადგენს ინტერაქტიური სწავლების სუბიექტს. იგი სწავლება-სწავლის პროცესის აქტიური მონაწილეა. სწავლება-სწავლის პროცესი განსაკუთრებით აქტიურია მაშინ, როდესაც იგი მოსწავლის კვლევითი ინტერესებისაკენ არის მიმართული. ეს ცნება (სწავლების სწავლა) მოიცავს დიდაქტიკურ ძიებებს, სწავლების პროცესში განსახორციელებელი აქტივობების დროში განაწილებას, მასწავლებლისა და მოსწავლის როლების ურთიერთდამოკიდებულებას, მოსალოდნელი შედეგების განსაზღვრას (ნ. მაღლაკელიძე).

აქედან გამომდინარე თავად ტერმინი **სწავლება-სწავლა** სწორედ იმას უსვამს ხაზს, რომ ეს პროცესი ინტერაქტიური უნდა იყოს და მისი სუბიექტები როგორც მასწავლებელი, ასევე მოსწავლეც აქტიურად უნდა იყვნენ მასში ჩართულნი.

ტერმინების **მეთოდის**, **მეთოდიკის** და **მეთოდოლოგიის** განმარტება ლექსიკონების მიხედვით ასეთია:

მეთოდ-ი [ბერძ. *methodos*] 1. ბუნებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენათა კვლევის, შეცნობის ხერხი. 2. ხერხი, წესი, წესების სისტემა რაიმე მოღვაწეობაში.

მეთოდიკა [ბერძ. *methodike*] 1. რისამე პრაქტიკულად შესრულებისათვის საჭირო მეთოდების, წესების ერთობლიობა. 2. პედაგოგიკის ნაწილი, რომელიც გადმოსცემს ამა თუ იმ საგნის სწავლების მეთოდებს.

მეთოდოლოგია [ბერძ. *Methodos* მეთოდი და *logos* მოძღვრება] 1. მოძღვრება მეცნიერული კვლევის მეთოდების შესახებ. 2. ამა თუ იმ მეცნიერებაში გამოყენებულ კვლევის მეთოდთა ერთობლიობა (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი).

ფაქტიურად ასევეა განმარტებული ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონშიც:

მეთოდ-ი [ბერძ. *Methodos* გამოკვლევა] 1. მოვლენის კვლევის ხერხი, - მიდგომა შესასწავლი მოვლენებისადმი, ჭეშმარიტების დადგენის გეგმაშენილი გზა. 2. ხერხი, გზა, საშუალება მოქმედებისა.

მეთოდისა [ბერძ. *methodike*] 1. რაიმე საქმის შესასრულებლად საჭირო ხერხთა სისტემა. 2. პედაგოგიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის სწავლების წესებსა და ხერხებს.

მეთოდოლოგია [ბერძ. *methodos* მეთოდი და *logos* სწავლება] 1. მოძღვრება მეცნიერული კვლევის მეთოდების შესახებ. 2. ერთობლიობა კვლევის მეთოდებისა და ხერხებისა, რომელსაც ამა თუ იმ მეცნიერებაში იყენებენ.

მეთოდოლოგიას სხვანაირად მეცნიერული კვლევის სტრატეგიასაც უწოდებენ.

პრაქტიკულად ასეთივე შინაარსისაა ამ ტერმინების განმარტება პედაგოგიკისა და მეთოდის სპეციალისტთა მიერაც.

სწავლების მეთოდები გვაქვს ორნაირი, ფართო გაგებით **მეთოდი-კონცეფცია**, ეს არის სწავლების გზებისა და საშუალებების ერთობლიობა. ხოლო, სწავლების მეთოდები ვინრო გაგებით **მეთოდი-საშუალება** – ეს არის განსაზღვრული საშუალებები მასწავლებლისა და მოსწავლეების ურთიერთთანამშრომლობისა მასწავლებლის უშუალო ხელმძღვანელობით, რომელიც მიმართულია სწავლების საგანმანათლებლო, განმავითარებელი და აღმზრდელობითი მიზნების მისაღწევად.

აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ სწავლების მეთოდები, მიზანი და შინაარსი ისტორიულად ყოველთვის იცვ-

ლებოდა. იგი იცვლება ყოველ გაკვეთილზე მასალის ხასიათის, მოსწავლეთა ასაკის, მომზადების დონისა თუ გაკვეთილის მიზნის მიხედვით.

სწავლების მეთოდების შერჩევასაც აუცილებელია გავითვალისწინოთ არა მხოლოდ მათი სწავლებითი მნიშვნელობა, არამედ, მათი გავლენაც მოსწავლეთა შემეცნებითი მოქმედების აღზრდასა და განვითარებაზე. ამ მხრივ საინტერესოა ისეთი შემეცნებითი მოქმედება, რომელიც მიმართავს მოსწავლეს შემეცნების გზებისა და ხერხების ძიებისაკენ, საკუთარი ცოდნის აქტუალიზაციისაკენ, ანალიზისაკენ, სინთეზისაკენ, განზოგადებისაკენ.

დანყებით საფეხურზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისას მოიაზრება არა მხოლოდ ერთი რომელიმე კონკრეტული გზის შერჩევა, არამედ მასწავლებლისა და მოსწავლის მიერ ერთობლივად შერჩეული ოპტიმალური ვარიანტების ძიება. იმისათვის, რომ სასწავლო საქმიანობის ასეთი მოტივები ჩამოყალიბდეს, აუცილებელია ყველა იმ მეთოდის გამოყენება, რომლებიც შეიძლება გამოვიყენოთ სასწავლო საქმიანობის მიზანმიმართული ორგანიზაციული განხორციელებისათვის.

ეს მეთოდები შეიძლება იყოს:

ცოდნის მიღების წყაროდან გამომდინარე:

- **ვერბალური (სიტყვიერი) მეთოდები**, რომლებიც მიმართულია ცოდნის თეორიული ფორმირებისაკენ და ასევე მოსწავლეთა სიტყვიერ-თვალსაჩინოებრივი აზროვნებისა და მეტყველების განვითარებისაკენ;
- **სწავლების თვალსაჩინო მეთოდები**, რომლებიც ორიენტირებულია მოსწავლეთა სახოვანი აზროვნებისა და მებსიერების განვითარებისაკენ;

- **სწავლების პრაქტიკული მეთოდები**, რომლებიც ორიენტირებულია მოსწავლეთა პრაქტიკული უნარების, დამოუკიდებელი აზროვნების ფორმირებისაკენ, პრაქტიკული სავარჯიშოებისა და დავალებების შესრულების გზით სასწავლო საქმიანობის ჩვევების განვითარებისაკენ.

მიდგომის ლოგიკურობიდან გამომდინარე:

- **ინდუქციური** – კერძო ფაქტებიდან, ცალკეული დებულებებიდან ზოგადი დასკვნის გამოყვანა;
- **დედუქციური** – ზოგადი დებულებიდან კერძო დასკვნის გამოყვანა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დედუქციას გააჩნია ორნაირი გაგება: **ფართო გაგებით** დედუქცია არის აზროვნების ფორმა, როცა ცნობილი აზრებიდან გამოიყვანება ახალი აზრები წმინდა ლოგიკური გზით, გამოიყენება ლოგიკური კანონები. ხოლო **ვიწრო გაგებით** დედუქციაში იგულისხმება მსჯელობები, რომლებშიც გამოიყენება ზოგიერთი ლოგიკური წესი.
- **ტრადუქციული** – ანალოგიებით მსჯელობა, რომელიც შეიძლება გვექონდეს სამი ტიპის: ერთეულიდან ერთეულისაკენ, კერძოდან კერძოსაკენ, ზოგადიდან ზოგადისაკენ.

მასწავლებელ-მოსწავლის თანამშრომლობითი საქმიანობიდან გამომდინარე:

- ლექცია;
- საუბარი;
- გადმოცემა (თხრობა);
- დემონსტრაცია;
- დამოუკიდებელი მუშაობა.

- წიგნთან მუშაობა, რომელიც ორი სახისაა: ახსნითი კითხვის მეთოდი და დამოუკიდებელი კითხვის მეთოდი.

დიდაქტიკური ამოცანებიდან გამომდინარე:

- ცოდნის შექმნა;
- უნარ-ჩვევების ფორმირება;
- ცოდნის შესაბამისად გამოყენება;
- შემოქმედებითი საქმიანობა;
- აღქმითი;
- განმარტებითი;
- განმტკიცებითი და სხვ.

შემეცნებითი საქმიანობიდან გამომდინარე:

- ახსნით-ილუსტრაციული;
- რეპროდუქციული;
- პრობლემურ-ძიებითი;
- ნაწილობრივ-ძიებითი (ევრისტიკული);
- კვლევითი.

ცოდნის დანაწევრების ან გაერთიანების პრინციპიდან გამომდინარე:

- ანალიზური;
- სინთეზური;
- ანალიზურ-სინთეზური;
- შედარებითი;
- განმაზოგადებელი.

დასახელებულ მეთოდებს ახასიათებს არა მხოლოდ სასწავლო-ინფორმაციული თვისებები, არამედ მოტივაციური ზემოქმედებაც. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვისაუბროთ

ნებისმიერი სწავლების მეთოდის მოტივაციურ-მასტიმულირებელ ფუნქციაზე.

პედაგოგიკური მეცნიერებიდან და მასწავლებელთა სასწავლო საქმიანობიდან გამომდინარე, გროვდება მეთოდთა საკმაოდ დიდი არსენალი, რომლებიც მიმართულია სწავლების დადებითი მოტივების ფორმირებისაკენ, შემეცნებითი აქტივობის სტიმულირებისაკენ, რომლების საშუალებითაც ხდება მოსწავლეთა ცოდნის კიდევ უფრო გამდიდრება და შესაბამისი უნარ-ჩვევების გამომუშავება. ამ შემთხვევაში სტიმულირების ფუნქცია იწვევს წინა პლანზე და სხვა მეთოდთა ხელშეწყობით იწვევს საგანმანათლებლო ფუნქციის განხორციელებას.

სტიმულირებისა და მოტივაციის მეთოდთა ჯგუფი პირობითად შეიძლება გაიყოს ორ ქვეჯგუფად. პირველ ქვეჯგუფში მოთავსდება ის მეთოდები, რომლებიც მიმართულია მოსწავლეთა შემეცნებითი ინტერესების გასააქტიურებლად, ხოლო მეორე ქვეჯგუფში ის მეთოდები, რომლებიც ორიენტირებულია მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის გრძნობების ფორმირებაზე სწავლების პროცესში.

სპეციალური კვლევები, რომლებიც მიძღვნილია **შემეცნებითი ინტერესის** ფორმირების პრობლემისადმი, გვიჩვენებს, რომ ყველა სახის ინტერესი, მისი განვითარების ყველა ეტაპზე, ხასიათდება ძირითადად სამი აუცილებელი მომენტით:

- საქმიანობისადმი ემოციების დადებითი დამოკიდებულებით;
- ამ ემოციების შემეცნებითი მხარის არსებობით;
- სასწავლო საქმიანობის მოტივაციის არსებობით.

ამიტომ, ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე სწავლების პროცესში აუცილებელია, ხელი შევუწყოთ

დადებითი ემოციების წარმოქმნას სასწავლო საქმიანობასთან, მის შინაარსთან, ფორმებთან და მეთოდების განხორციელებასთან მიმართებაში. ემოციური მდგომარეობა ყოველთვის კავშირშია სულიერ მღელვარებასთან, განცდასთან, როგორცაა: გამოხშიანება, თანაგრძნობა, სიხარული, მწუხარება, გაკვირვება. სწორედ ამიტომ ყურადღების, დამახსოვრების, გააზრების პროცესში ერთვება პიროვნების ღრმა შინაგანი განცდა, რომელსაც იძლევა თვით ეს პროცესები სასწავლო პროცესის ინტენსიური მიმდინარეობისას და აქედან გამომდინარე, იგი ხდება მეტად ეფექტური, მისაღწევი მიზნის გააზრებით.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე ერთ-ერთი ხერხი, რომელიც შედის სწავლების ემოციონალურ-მასტიმულირებელ მეთოდთა სისტემაში, არის **შექმნის ან წარმოქმნის ხერხი** (სტრატეგია), რომელიც შეიძლება წარმოიშვას სახალისო, გასართობ სიტუაციებში, როგორცაა, მაგალითად, სასწავლო პროცესის შესავალ ნაწილში სახალისო ეპიზოდების მოხმობა, გამოცდილების ფაქტორის გათვალისწინება, პარადოქსული (უჩვეულო, უცნაური) ფაქტები. მასწავლებელს ინტერესის ასამაღლებლად შეუძლია მოიხმოს და გააანალიზოს ეპიზოდები ან ნაწყვეტები მხატვრული ლიტერატურიდან, რომელიც ეხება გამოჩენილ ადამიანთა ცხოვრებასა და მოღვაწეობას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე, სწავლების პროცესში ინტერესის სტიმულირებისათვის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს **შემეცნებითი თამაშობები**, რომლის დასაყრდენსაც წარმოადგენს სათამაშო სიტუაციები. შემეცნებითი თამაშობები მასწავლებლის მიერ ყოველთვის უნდა განისაზღვროს საგაკვეთილო მასალიდან გამომდინარე.

სწავლებაში სტიმულირებისა და მოტივაციის მეთოდებს მიეკუთვნება ასევე **დისკუსიის სიტუაციის შექმნის მეთოდი**. დისკუსია ინტერაქტიური მეთოდიკის ერთ-ერთ ეფექტურ მეთოდს წარმოადგენს და მისი წარმატებით ჩატარებისათვის საჭიროა კლასში სუფევდეს ნდობისა და ურთიერთპატივისცემის ატმოსფერო, სადაც, უპირველეს ყოვლისა, მასწავლებელი უნდა იყოს მისაბაძი მაგალითი.

დისკუსიის მეთოდი ეს არის მოქნილი მეთოდი, რომელიც გამოიყენება მოსწავლის მრავალმხრივი განვითარებისათვის, უპირველესად კი, კრეაციულობისა და თვითშემეცნების თვალსაზრისით. ეს მეთოდი გამოიყენება სასწავლო პრობლემების გადასაჭრელად. ამ მეთოდს გააჩნია შესაძლებლობები კომუნიკაციურ ქცევასა და საკუთარ თავთან მიმართებაში მოსწავლემ მოახდინოს და აწარმოოს ძიებისა და დადებითი თვისებების ფორმირება და განმტკიცება.

სასწავლო დისკუსია იწვევს და ამალღებს ინტერესს ამა თუ იმ თემისადმი, მოვლენისადმი, ფაქტისადმი. ამიტომ, სასურველია, მასწავლებელმა აღნიშნული მეთოდი გამოიყენოს აქტიური სწავლების წარმართვისათვის. მასწავლებელს შეუძლია საკამათო სიტუაცია შექმნას ნებისმიერ მომენტში თუნდაც ტრივიალური (გაცვეთილი) კითხვის დასმით: „ვინ ფიქრობს სხვაგვარად?“ თუ ასეთი კითხვა იწვევს კამათს, მაშინ მოსწავლეები თავისდაუნებურად იყოფიან მომხრეებად და მონიშნულმდეგეებად ამა თუ იმ თემის (საკითხის) გარკვევა-განმარტებისას და ინტერესით ელოდებიან მასწავლებლის არგუმენტირებულ დასკვნას.

მასწავლებლის როლი დისკუსიის მსვლელობისას ზოგადად შეიძლება ასეთი იყოს:

- ზუსტად და გასაგებად განსაზღვროს სადისკუსიო საკითხი;
- არ ჩაერიოს დისკუსიის შინაარსობრივ მხარეში;
- ხელი შეუწყოს მოსწავლეების დისკუსიაში ჩართვას;
- მისცეს მოსწავლეებს საკუთარი აზრის გამოთქმის საშუალება;
- გააკონტროლოს, რომ მოსწავლეებმა დისკუსიისას დასმული პრობლემიდან არ გადაუხვიონ.

დისკუსიის მოსალოდნელი შედეგებია:

- სასწავლო მასალის უკეთ გაგება, გამოყენება, ანალიზი და შეფასება;
- სწავლა სხვების მოსაზრებებისა და შეხედულებების საფუძველზე;
- საკომუნიკაციო უნარ-ჩვევების შექმნა;
- საკუთარი თავისადმი რწმენის განმტკიცება;
- მოსწავლეების მაღალი ხარისხით ჩართულობა სასწავლო პროცესში.

შესაბამისად, დისკუსიის მეთოდის გამოყენება სწავლებაში იძლევა:

- მოსწავლის შემოქმედებითი ძალების გააქტიურებას;
- მოსმენის უნარის განვითარებას;
- პრობლემათა მყისიერად გადაწყვეტის უნარს;
- მოტივაციის ამაღლებას;
- საკუთარი იდეების არგუმენტირებას;
- საკუთარი პიროვნული პოზიციის უპირატესობის ჩვენებას არგუმენტების მოყვანით და სხვ.

ამავე დროს გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამ მეთოდს დადებით მხარესთან ერთად გააჩნია უარყოფითი მხარეები:

- ერთგვარად შეზღუდულია მასწავლებლის ურთიერთობა მოსწავლეებთან;
- ჯგუფურმა დისკუსიამ შეიძლება დაკარგოს თავისი მიმართულება;
- ეფექტური ჯგუფური დისკუსია შესაძლებელია მხოლოდ მცირე ჯგუფების შემთხვევაში;
- ძალიან რთულია საჯაროდ გამოთქმულ მოსაზრებაზე უარის თქმა. მოსაზრება მცდარი რომ აღმოჩნდეს, ზოგ მოსწავლეს შეიძლება გაუჭირდეს მისი აღიარება.

აქედან გამომდინარე, მასწავლებელი, გარდა იმისა, რომ ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილზე აყენებს კონკრეტულ თემას, საკითხს თუ პრობლემას და სადისკუსიოდ განაწყობს მოსწავლეებს, ამავე დროს უნდა იზრუნოს ისეთი უნარ-ჩვევების განვითარებაზე, რომელიც საჭიროა და აუცილებელი დისკუსიის ნორმალურად წარმართვისათვის. მასწავლებელი ვალდებულია მოსწავლეებში გააღვივოს და დაინერგოს აზრი, რომ დისკუსიაში მონაწილეებს აქვთ საერთო პრობლემა და შეხედულებათა შეჯერება მიგვიყვანს პრობლემის სწორ გადაჭრასთან

ასე რომ, როგორც ვხედავთ, სასწავლო დისკუსია გამოდის იმ მეთოდის როლში, რომელიც ახდენს ინტერესის სტიმულირებას სწავლისადმი.

სტიმულირების მეთოდებს შორის ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დანყებით კლასებში შეგვიძლია ასევე გამოვიყენოთ **ცხოვრებისეული სიტუაციების ანალიზი**. ეს მეთოდი უშუალოდ იწვევს სწავლისადმი სტიმულირებას კონკრეტული ცოდნის ფონზე.

სწავლისადმი ინტერესის სტიმულირებისათვის ერთ-ერთ აქტიურ მეთოდად შეიძლება ჩაითვალოს მოსწავლეებში

წარმატების მიღწევის სიტუაციის შექმნა, რომლის დროსაც სწავლებაში შეიძლება გარკვეული სახის სირთულეებსაც წავწყდეთ. სასწავლო სირთულეების დაძლევის მიზნით მიზანშეწონილია, მასწავლებელმა შეარჩიოს ზოგიერთი ისეთი მოსწავლე, რომელთაც სჭირდებათ სტიმულირება; ისინი მიიღებენ შესაბამის ეტაპზე მათთვის მისაწვდომ დავალებას, რომელიც შემატებდა რწმენას საკუთარი თავისადმი და შეძლებდნენ გაეგრძელებინათ თავიანთი სასწავლო საქმიანობა სასურველ ტემპში.

წარმატების მიღწევის სიტუაციის შექმნა შესაძლებელია მოსწავლეთა დიფერენციაციის გზით ერთი და იგივე სირთულის სასწავლო დავალების შესრულებით. წარმატების მიღწევის სიტუაცია იქმნება მასწავლებლის მიერ, მოსწავლის სტიმულირების (წახალისების, წაქეზების) გზით.

➤ **პრობლემურ-ძიებითი სწავლება.**

პედაგოგიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ყალიბდება სწავლების ახალი დიდაქტიკური სისტემა, რომელსაც უამრავი მომხრე ჰყავს მსოფლიოში. ეს არის განმავითარებელი სწავლების დიდაქტიკური სისტემა, რომელიც მრავალ განვითარებად ქვესისტემას მოიცავს. ამ სისტემის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია სწავლების პროცესისადმი პრობლემური მიდგომა, მიზანი კი შემოქმედი პიროვნების ფორმირებაა. მოსწავლე პედაგოგიური ზემოქმედების პასიური ობიექტის პოზიციიდან გადადის სწავლების პროცესის სუბიექტში, ამ პროცესის აქტიური მონაწილის პოზიციაში.

განმავითარებელი სწავლების დიდაქტიკურ სისტემაში განათლების ახალი შინაარსი გულისხმობს არა ცალკეული ფაქტების შეთვისებას, არამედ შემეცნებას ისეთი სტრუქტურე-

ბისა და სისტემებისა, რომლებიც ურთიერთდაკავშირებულნი არიან იდეებით, თეორიებითა და კანონებით.

სიტყვა **პრობლემა** უცხო და ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონებში განმარტებულია, როგორც რთული თეორიული ან პრაქტიკული საკითხი, რომელიც მოითხოვს გადაწყვეტას, შესწავლას, გამოკვლევას.

მ. მახმუტოვი სასწავლო პრობლემას განსაზღვრავს, როგორც შეთვისების პროცესის ლოგიკურ-ფსიქოლოგიური წინააღმდეგობების ასახვას, რომელიც ავლენს გონებრივი ძიების მიმართულებას, აღვიძებს უცნობის არსის გამოკვლევის ინტერესს და, რომელსაც მივყავართ ახალი ცნების ან მოქმედების ახალი ხერხის შეთვისებისაკენ. მისი შეხედულებით, პრობლემური სწავლება ეს არის განმავითარებელი სწავლების სახე, რომელიც ერთმანეთს უთავსებს მოსწავლეთა დამოუკიდებელ, ძიებით საქმიანობასა და მოსწავლეთა მიერ მზა ცოდნის შეთვისებას.

ი. ლერნერის აზრით, პრობლემური სწავლება ხასიათდება იმით, რომ მოსწავლეები მასწავლებლის ხელმძღვანელობით მონაწილეობას ღებულობენ მათთვის ახალი შემეცნებითი და პრაქტიკული ამოცანების ამოხსნაში.

ჯ. ჯინჯიხაძის განმარტებით პრობლემური სწავლება არის მასწავლებლის საქმიანობა, რომელიც მოიცავს პრობლემური სიტუაციების სისტემის შექმნას, სასწავლო მასალის გადმოცემას მისი ახსნითა და მოსწავლეთა საქმიანობის შესაბამისი მართვით, სადაც მოსწავლეთა საქმიანობა ორიენტრებულია ახალი ცოდნის შეთვისებაზე, როგორც ტრადიციული, ასევე, სასწავლო პრობლემების დამოუკიდებელი დასმისა და მისი ამოხსნის გზით. მისივე განსაზღვრით, პრობლემური სწავლების ორგანიზაციის საფუძველია მოსწავლის ძიები-

თი სასწავლო-შემეცნებითი საქმიანობის პრინციპი, ე. ი. მათ მიერ მეცნიერული დასკვნების, მოქმედებათა ხერხების, ახალ საგანთა გამოგონების ან ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების ხერხების აღმოჩენის პრინციპი.

პრობლემური სიტუაცია კი ეს არის დაბრკოლების სიტუაცია. მოსწავლის გონება ამ სიტუაციაში შეიძლება ჩავარდეს, როცა იგი დაბრკოლების წინაშე აღმოჩნდება. ამიტომ პრობლემური სიტუაციის ხელმძღვანელი და ორგანიზატორი მასწავლებელი უნდა იყოს. მასწავლებელი ამით შეუქმნის მოსწავლეს ინტელექტუალურ ინტერესს ახალი მასალისადმი და განავითარებს მის გონებრივ უნარს.

პედაგოგიკის სპეციალისტებისა და ფსიქოლოგების მიხედვით, სწორედ პრობლემურ სწავლებაში იქმნება და წყდება სასწავლო პროცესის წინააღმდეგობრიობები.

სასწავლო პრობლემის ქვეშ ჩვენ გვესმის საკითხი (ხშირად – კითხვა), რომელიც უნდა ამოიხსნას დამოუკიდებელი ძალისხმევით და, რომელიც მიიყვანს მოსწავლეებს ახალ ცოდნამდე ან მოქმედების ახალ ხერხამდე. პრობლემით მოცული ინფორმაციის სისრულის ხარისხი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი სახითაა ფორმულირებული პრობლემა – კითხვის, დავალებისა თუ ამოცანის.

პრობლემური სწავლების მთავარ პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიურ მიზანს წარმოადგენს:

- მოსწავლეთა აზროვნების, შესაძლებლობებისა და შემოქმედებითი უნარების განვითარება;
- მოსწავლეთა მიერ ცოდნისა და უნარების შეთვისება, რომლებიც უნდა გამოუმუშავდეს აქტიური ძიებისა და დამოუკიდებლად პრობლემის გადაჭრის პროცესში;

- მოსწავლის, როგორც აქტიური, შემოქმედებითი პიროვნების აღზრდა, რომელსაც შეეძლება დაინახოს, დასვას და გადაჭრას არასტანდარტული პრობლემები;
- პროფესიული პრობლემური ამროვნების განვითარება, სადაც კონკრეტულ საქმიანობას გააჩნია თავისი სპეციფიკა.

ამგვარად, **პრობლემური სწავლება** ეს ისეთი სწავლებაა, რომლის დროსაც ხდება ახალი ცოდნის მოპოვება და მოქმედების ახალი ხერხების ფორმირება, მოსწავლეთა გონების დამოუკიდებელი მუშაობის გზით. ასეთი სწავლების იდეის რეალიზაციისათვის კი დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მოსწავლის ამროვნების ფსიქოლოგიური მექანიზმების გამოკვლევას. ფსიქოლოგები და პედაგოგის სპეციალისტები სწორად მიუთითებენ, რომ ამროვნება ჩაისახება მოქმედებაში და იგი თავისი არსით ქმედითი პროცესია.

პრობლემური გაკვეთილი არის ისეთი გაკვეთილი, რომელზეც იქმნება პრობლემური სიტუაციები, ხდება პრობლემათა ჩამოყალიბება და გადაწყვეტა. პრობლემური სიტუაცია კი ეს არის სუბიექტისა და ობიექტის ამროვნებითი ურთიერთმოქმედების განსაკუთრებული სახე და ხასიათდება ისეთი ფსიქიკური მდგომარეობით, რომელიც მოითხოვს მოინახოს ახალი, სუბიექტისათვის ჯერ კიდევ უცნობი ცოდნა ან მოქმედების ხერხი. პრობლემური გაკვეთილის ლოგიკა იგება, როგორც კვლევითი ძიების ეტაპების ტრანსფორმირებული ლოგიკა:

- მოსამზადებელი ეტაპი (ცოდნის გარკვეული მარაგისა და ამროვნების აუცილებელ ოპერაციათა დაგროვება);
- პრობლემური სიტუაციების შექმნა, მისი აღქმა და გააზრება მოსწავლეთა მიერ (კითხვების დასმა, დავალებ-

ბის შეთავაზება, ექსპერიმენტის ჩატარება სავარჯიშოების სახით);

- პრობლემის დასმა და მისი მიღება მოსწავლეთა მიერ;
- ჰიპოთეზისა და მისი დასაბუთების ხერხების წამოყენება;
- ძიების გეგმის შედგენა;
- აუცილებელი ცოდნის აქტუალიზაცია, ძიება იმ სიახლისა, რომელიც უნდა მიემატოს აქტუალიზებულ ცოდნას, რათა ამოხსნას პრობლემა.
- პრობლემური სიტუაციის ამოხსნა და გადაწყვეტა შესაძლო მიდგომების გამოყენებით (კოლექტიური; მასწავლებლის ხელმძღვანელობით; ჯგუფური ან დამოუკიდებელი, ინდივიდუალური);
- შედეგების შემოწმება და განხილვა;
- გამოტანილი დასკვნების სიმართლის არგუმენტირება.

პრობლემური გაკვეთილის აგებისათვის მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს პრობლემათა ორი ტიპი: **დახურული და ღია**.

დახურული პრობლემა იმით ხასიათდება, რომ მისი ამოხსნისათვის ყველა მონაცემი არსებობს. მოსწავლისათვის საკმარისია შეასრულოს ლოგიკური გარდაქმნები, რომ მივიდეს ახალ ცოდნამდე.

ასეთი სახის პრობლემები ხშირად გვაქვს ლიტერატურის გაკვეთილებზე. მაგალითისათვის ნაწარმოების მოქმედ პირთა დახასიათების საკითხიც კმარა. როგორც ვიცით, ღიდი მნიშვნელობა აქვს დადებითი პერსონაჟების დახასიათებას. ამა თუ იმ მხატვრულ ნაწარმოებში მიმზიდველად და საინტერესოდ დახატულ პერსონაჟებს მოსწავლეებზე დადებითი ზემოქმედების ძალა აქვთ. ისინი მისაბაძნი არიან მათთვის. აღმ-

ზრდელობითი თვალსაზრისით არანაკლებ მნიშვნელოვანია უარყოფითი პერსონაჟებიც. მათი მოქმედება მოსწავლეებში სიძულვილს იწვევს, მათში უარყოფითი ქმედებისადმი პროტესტის გრძნობა აღმოცენდება ხოლმე. ეს კი მოსწავლის პიროვნულ განვითარებაში არ შეიძლება დადებითი ფაქტორი არ იყოს.

მხატვრულ ლიტერატურაში გვხვდება არათანმიმდევრული ხასიათის მქონე პერსონაჟებიც, რომლებიც ზოგჯერ დადებით თვისებებს ავლენენ, ზოგჯერ – უარყოფითს. ამ რთულ სახეთა დახასიათება პედაგოგიურ პროცესში იძლევა დაკვირვების, ანალიზის, სინთეზის, განზოგადების, ძიების, კრიტიკული მიდგომის უნარისა და ლოგიკური აზროვნების განვითარებისათვის შესაფერისი სიტუაციების შექმნის საშუალებას. მოსწავლეს შეიძლება მიეცეს მაგალითად ასეთი სახის დავალება: „შეადარეთ ერთმანეთს, როგორ ახასიათებს ლიტერატურულ პერსონაჟს ავტორი და როგორ ახასიათებს პერსონაჟი საკუთარ თავს. გამოიტანეთ სათანადო დასკვნა!“

პრობლემური სიტუაციები შეიძლება შეიქმნას როგორც ინდივიდუალური, ისე შედარებითი და ჯგუფური დახასიათების სწავლებისას. აქ შესაძლოა მოსწავლეთა გონებრივ-ლოგიკური გარდაქმნების შედეგად ერთი პერსონაჟის დახასიათებიდან მეორე პერსონაჟის დახასიათებაზე გადასვლა.

ღია პრობლემა ხასიათდება იმით, რომ მოსწავლეს არ ძალუძს მისი ამოხსნა მხოლოდ იმ ცოდნის ბაზაზე, რომელიც მას გააჩნია. მისთვის აუცილებელია ახალი ცოდნის, მოქმედების ახალი ხერხების ძიება. პრობლემის ტიპის შერჩევა დამოკიდებულია გაკვეთილის დიდაქტიკურ მიზანზე. ახალი მასალის შეთვისება თხოულობს ღია პრობლემას, ხოლო განზოგადება, სისტემატიზაცია – დახურულს.

მოსწავლეები გარკვეული გამოცდილებისა და მიღებული ცოდნის გააზრების საფუძველზე იძლევიან სავარაუდო მოსაზრებებს, განაზოგადებენ ადრე მიღებულ ცოდნას, ავლენენ მიზეზებს, ხსნიან მის წარმოშობას, არჩევენ უფრო რაციონალურ ვარიანტს პრობლემური სიტუაციის გადასაწყვეტად.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე ერთ-ერთ წამყვან მეთოდს წარმოადგენს **საუბრის** (ვერბალური) მეთოდი. საგულისხმოა რომ სწავლების ეს მეთოდი ფართოდ გამოიყენებოდა ძველ საქართველოში.

ი. ბასილაძე წიგნში „ქრისტიანული პედაგოგიკის საგანი, ამოცანები, პრინციპები და მეთოდები“ წერს, რომ ჯერ კიდევ მე-5, მე-10 საუკუნეების სწავლებაში, ძირითადად, დიალოგის (კითხვა-პასუხის) უპირატესობა იყო აღიარებული. XI-XII საუკუნეებში კი ქრისტიანულ პედაგოგიკაში უმეტესად გავრცელებული იყო „**კითხვა-მიგების**“ მეთოდი, რაც ლოგიკურ მსჯელობას მოითხოვდა.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ დასახელებულ ნაშრომში ი. ბასილაძის მიერ წარმოჩენილი და გაანალიზებულია საეკლესიო-სასულიერო მოღვაწეთა არსენ იყალთოელის, გიორგი მთაწმინდელის, იოანე პეტრინის, მღვდელ-მონაზონ გერმანეს, ანტონ კათალიკოსის და სხვათა სწავლა-აღზრდის ისეთი მეთოდები, როგორებიცაა: მოსმენის, აკრძალვის (აღაგმვის), მაგალითის (მშობლის მაგალითი, მასწავლებლის მაგალითი, მადლმოსილ წინაპართა მაგალითი), ვარჯიშობანი (პრაქტიკული ცოდნა-ჩვევების დაუფლების მიზნით), ჰომელია (ქადაგება, რჩევა-დარიგება), ლექციური, საჯარო დისპუტების, კომენტარების და სხვ.

საუბრის მეთოდის გამოყენებით შეიძლება როგორც ახალი მასალის ახსნა, ასევე გადაცემულის ათვისების შემოწმება,

მისი განმარტება და სისტემაში მოყვანა. პედაგოგიკაში ეს მეთოდი ცნობილია სხვადასხვა სახელწოდებით, კერძოდ: **სოკრატული მეთოდი, ვერისტიკული მეთოდი, კატეხიზაციის მეთოდი, კითხვა-პასუხის მეთოდი.**

ტერმინი **სოკრატული მეთოდი** უკავშირდება ბერძენ ფილოსოფოსის სოკრატეს სახელს. სოკრატე მას მიმართავდა როგორც ჭეშმარიტების ძიების, შემეცნების გზას. ეს მეთოდი ითვალისწინებს დიალოგს, დისკუსიას, დებატებს და სხვ. სოკრატული მეთოდი თავისი არსით ძიებითია და ამ სახით იგი სწავლებაში ერთ-ერთ წამყვან მეთოდსაც წარმოადგენს. სოკრატული მეთოდის გამოყენების დროს მასწავლებელი ვალდებულია დასვას მხოლოდ პრობლემური კითხვები. აქ მოითხოვება მოსწავლეთა აზროვნება, რომ ისინი დამოუკიდებლად მივიდნენ პრობლემის გადაწყვეტამდე.

დასმულ პრობლემასთან დაკავშირებით მოსწავლეებმა თავისუფლად, ყოველგვარი წნეხის გარეშე უნდა გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები, შეთხზან ჰიპოთეზები და ვერსიები, გაანალიზონ ერთმანეთის არგუმენტები.

გაკვეთილზე მასწავლებლის მოვალეობაა:

- დასვას პრობლემური კითხვები;
- მოცემული მოვლენის (ფაქტის) საილუსტრაციოდ როგორც დამხმარე, ისე საწინააღმდეგო მაგალითების (ნიმუშების) მოხმობა;
- კრიტიკულად განიხილოს მოსწავლეთა არგუმენტები;
- ხელი შეუწყოს მოსწავლეთა ჩართულობას დისკუსიაში;
- მისცეს სტიმული მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების უნარის განვითარებას.

გაკვეთილზე მოსწავლეების მოვალეობაა:

- დამოუკიდებლად განახორციელონ ფაქტებისა და ცნებების ანალიზი;
- სხვადასხვა წყაროდან მიღებული ცოდნის ერთმანეთთან დაკავშირება;
- საკუთარ არგუმენტაციებზე დაყრდნობით შესაბამისი დასკვნის ან შეფასების გაკეთება.

პრობლემური გაკვეთილის დაგეგმვისას მასწავლებლის მიერ აუცილებლად გასათვალისწინებელია შემდეგი დიდაქტიკური პირობები, რომელთა დაცვა ასეთ გაკვეთილს გაცილებით უფრო ეფექტურს გახდის:

- მოსწავლეებში გარკვეული ცოდნისა და გონებრივი მოქმედების ხერხების დომინანტობა;
- პრობლემური ამოცანების ადეკვატურობა სასწავლო მასალის შინაარსსა და ლოგიკასთან, მოსწავლის გონებრივ შესაძლებლობებთან;
- ცოდნის შეთვისების ინფორმაციულ-რეპროდუქციული და პრობლემური გზების გონიერი შეხამება-შერწყმა;
- მუშაობის კოლექტიური, ჯგუფური, ინდივიდუალური ფორმების მოქნილობა.

თუ პრობლემურ სწავლებაში ნაკლოვანებები და ხარვეზებია, ეს იმას ნიშნავს, რომ ასეთი სწავლების არსი არ არის სწორად გაგებული მასწავლებლის მიერ, ან დასკული არ არის რომელიმე დიდაქტიკური პირობა. მასწავლებლის მიერ დასმული პრობლემა მოსწავლისაგან თხოულობს არამართო ცოდნას, არამედ მსჯელობისა და დამტკიცების ხერხებსაც. თუ მოსწავლეები მათ არ ფლობენ, პრობლემას ვერ ამოხსნიან.

პრობლემური სწავლების პროცესში ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე მასწავლებლის მიერ აუცილებ-

ბელი და სასურველია გამოიყენებოდეს სწავლების **პრობლემურ-ძიებითი** მეთოდები.

პრობლემურ-ძიებითი მეთოდები ეფექტურად გამოიყენება სასწავლო პროცესში თვალსაჩინო, ვერბალურ (სიტყვიერ) და პრაქტიკულ მეთოდებთან ერთად. ამასთან კავშირში საჭიროა, განვიხილოთ ისეთი მეთოდებიც, როგორებიცაა:

- სასწავლო მასალის პრობლემურობის წინ წამოწევა;
- პრობლემურ-ძიებითი და ევრისტიკული საუბრები;
- პრობლემურ-ძიებითი ტიპის თვალსაჩინო მეთოდები;
- ძიებითი სახის პრაქტიკული სამუშაოების ჩატარება და სხვ.

პრობლემური სწავლების ძირითად მეთოდებს წარმოადგენს **პრობლემურ-ძიებითი და ევრისტიკული საუბრები**. ამ მეთოდების გამოყენებისას მასწავლებელი მოსწავლეების წინაშე აყენებს მთელ რიგ თანმიმდევრულ და ურთიერთმაკავშირებელ კითხვებს, რომლებსაც მოსწავლეებმა

- უნდა უპასუხონ, გამოთქვან საკუთარი მოსაზრება;
- შეძლონ თავიანთი მოსაზრების დამტკიცება და შესაბამისი არგუმენტებით გამყარება;
- დამოუკიდებლად განახორციელონ წინსვლა ახალი ცოდნის დაუფლებისაკენ.

თუკი ევრისტიკული საუბრის პროცესში მათ მიერ გამოთქმული მოსაზრებები ეხება მხოლოდ ახალი თემის (მასალის) ერთ რომელიმე მთავარ საკითხს, ამავდროულად წყდება პრობლემური სიტუაციების მთელი სერია.

ი. ლერნერის აზრით, მეთოდთა ეს სახეობები საკუთარ თავში რთავს ისეთ კერძო შემთხვევებს, როგორიცაა მასალის პრობლემური გადმოცემის (დალაგების, თხრობის), ნაწილობრივ-ძიებით (ევრისტიკულს) და კვლევით მეთოდებს.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე, **მასალის პრობლემური გადმოცემის მეთოდის** გამოყენებისას, მასწავლებელი მოსწავლეების წინაშე ქმნის პრობლემურ სიტუაციებს, სვამს კითხვებს და უჩვენებს სასწავლო პრობლემების გადაჭრის გზებს, უბიძგებს მოსწავლეებს დამოუკიდებელი შემეცნებითი საქმიანობისაკენ. ამით იგი გზას უღობავს წინააღმდეგობრიობის წარმოქმნას.

მოცემულ მომენტში მოსწავლეთა დამოუკიდებლობა შეიძლება არც თუ ისე მაღალი იყოს. ისინი მხოლოდ თვალყურს ადევნებენ ძიებით პროცესს, რომელსაც ეწევა მასწავლებელი და, რომელიც არა მხოლოდ აცნობებს ფაქტებს და აკეთებს დასკვნებს, მაგალითად, ახსნით-ილუსტრაციული მოთხრობის მიხედვით, არამედ განიხილავს და უჩვენებს მოსწავლეებს როგორ იაზროვნონ, ქმნის ძიებით ატმოსფეროს.

ი. ბასილაძის განსაზღვრით ახსნით-საილუსტრაციო მეთოდის ძირითადი დანიშნულებაა მოსწავლეების მიერ ინფორმაციის შეთვისების უნარი, რომელიც ხორციელდება მასწავლებლის მიერ ინფორმაციის ზეპირი გადაცემის, წერილობითი წყაროების, თვალსაჩინო საშუალებების გამოყენების გზით.

ამ მეთოდის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ გვიჩვენოს პროცესის მეცნიერული შემეცნების ნიმუში: მოსწავლეები თვალყურს ადევნებენ პრობლემური საკითხის ლოგიკურ გადაწყვეტას, ეცნობიან მეცნიერული აზროვნების მეთოდებსა და საშუალებებს.

პრობლემური გადმოცემის მეთოდი ორგანულად უკავშირდება პრობლემური სწავლების შემდეგ მეთოდს – ეს არის **ძიებითი საუბარი**. ძიებითი საუბარი პრობლემური სწავლების ყველაზე უფრო გავრცელებული მეთოდია, რომელიც უმეტეს-

ნილად გამოიყენება სასწავლო პროცესში. ამ მეთოდის გამოყენების შემთხვევაში გაცილებით უფრო ეფექტური ხდება მოსწავლეთა დამოუკიდებელი და შემოქმედებითი აზროვნება. პედაგოგიურ ლიტერატურაში ამ მეთოდს ზოგჯერ ნაწილობრივ-ძიებით მეთოდსაც უწოდებენ. მთავარია მოსწავლეებმა იცოდნენ არა მხოლოდ ფაქტების განზოგადება, არამედ მათი მტკიცე და საფუძვლიანი გამოყენება ცოდნის ათვისება-დაუფლებაში.

ნაწილობრივ-ძიებითი (ევრისტიკული) მეთოდები ეს არის მასწავლებლის კითხვებისა და მოსწავლეთა პასუხების ლოგიკური ურთიერთკავშირი თავისი ყველა პარამეტრით, რაც აისახება პრობლემების დასმასა და მათ გადაჭრაში, ახლის დაუფლებასა და გაცნობიერებაში.

ევრისტიკა (ბერძ. *heurisko* ვპოულობ) ეს არის გამოკვლევისა და სწავლების ხერხები, რომელთა მიხედვითაც ჭეშმარიტება უნდა გამოიმუღავენდეს სათანადო მისახვედრი კითხვების დახმარებით. იგი თეორიული გამოკვლევის ლოგიკური ხერხებისა და მეთოდთა სისტემას წარმოადგენს.

ი. ბასილაძის განმარტებით ევრისტიკული მეთოდი გულისხმობს ცალკეული საკითხების გადაწყვეტის შედეგის წინასწარ ცოდნას. იგი მოითხოვს არა მარტო შეძენილი ცოდნის აღდგენას, არამედ დასახული პრობლემის გადასაჭრელად მცირე ძიების განხორციელებასაც.

ამ მეთოდების გამოყენების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მასწავლებელი ანაწევრებს სასწავლო პრობლემურ დავალებას ქვეპრობლემებად, ხოლო მოსწავლეები ნაბიჯ-ნაბიჯ ძიების გზით წყვეტენ მას. თითოეული ნაბიჯი წარმოადგენს მოსწავლის შემოქმედებით საქმიანობას, მაგრამ პრობლემის მთლიანი გადაჭრა ამ შემთხვევაში არ ხდება. სხვაგვარად

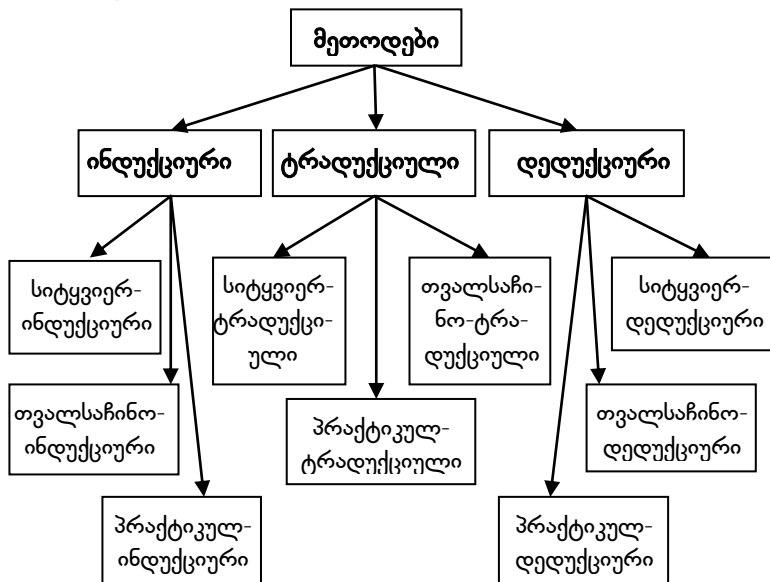
რომ ვთქვათ, ეს მეთოდი შედგება ურთიერთმაკავშირებელი კითხვებით და ემსახურება პრობლემური საკითხის, დავალების ან ამოცანის ეტაპობრივ გადანყვეტას, რომელიც ხორციელდება ევრისტიკული საუბრის გზით.

ნაწილობრივ-ძიებით მეთოდებში შედის:

- **სიტყვიერ-ინდუქციური** – ევრისტიკული საუბარი, მიმართული დასკვნისაკენ, ზოგადისაკენ.
- **თვალსაჩინო-ინდუქციური** – თვალსაჩინოებების (ილუსტრაციების, სქემების, ტაბულების) გამოყენების გზით სვლა კერძოდან ზოგადისაკენ.
- **პრაქტიკულ-ინდუქციური** – მასალის, საკითხის წერილობით, პრაქტიკულად შესრულება, მისი კომენტირება და შესაბამისი დასკვნის გაკეთება.
- **სიტყვიერ-დედუქციური** – მაგალითების, სავარჯიშოებისა და ფაქტების ძიება დაფუძნებული წესებსა და კანონებზე.
- **თვალსაჩინო-დედუქციური** – თვალსაჩინოებების (ილუსტრაციების, სქემების, ტაბულების) საფუძველზე შერჩეული მაგალითები, ფაქტები და სხვ.
- **პრაქტიკულ-დედუქციური** – შესწავლილი წესის, განსაზღვრების, კანონის დასასაბუთებლად პრაქტიკული ქმედება – მაგალითების, ფაქტებისა და არგუმენტების მოძიება.
- **სიტყვიერ-ტრადუქციული** – საერთო, მსგავსი ნიშანთვისებების გადატანა ახლის გასაგებად ზეპირი გზით.
- **თვალსაჩინო-ტრადუქციული** – თვალსაჩინო საშუალებების გამოყენებით საერთო, მსგავსი ნიშან-თვისებების გადატანა ახლის გასაგებად.

- **პრაქტიკულ-ტრადუქციული** – ახალი მასალის დაუფლება პრაქტიკული (სავარჯიშოები, დავალებები, აღწერა) გზით.

მეთოდთა ეს კლასიფიკაცია სქემატურად შეიძლება ასეთნაირად გამოისახოს:

სქემა 1

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე **კვლევითი** მეთოდების გამოყენებისას მოსწავლეებს ეძლევათ შემეცნებითი სახის დავალება, რომელსაც ისინი წყვეტენ შერჩეული მეთოდების საშუალებით დამოუკიდებლად. ასეთი სახის დავალება გვთავაზობს მოსწავლეთა დამოუკიდებელი სასწავლო-შემეცნებითი საქმიანობის მთლიან ციკლს:

- ინფორმაციების შეგროვება და მათი ანალიზი;
- საკვლევი საგნის (თემის) კონცეპტუალური გააზრება;
- სასწავლო პრობლემების დასმა და მათი გადაჭრა;

- გადანწყვეტილების გადამონშება;
- ახალი ცოდნის გამოყენება პრაქტიკაში.

კვლევითი მეთოდები ემსახურება იმას, რომ მოსწავლეები დამოუკიდებლად ჩაწვდნენ წამყვან იდეებსა და ცნებებს, დამოუკიდებლად დაგეგმონ თავიანთი კვლევები და ივარაუდონ შესაძლო შედეგები, ანუ მოკლედ რომ ვთქვათ, განუვითარდეთ შემოქმედებითი უნარ-ჩვევები. ამასთან, ისინი ეუფლებიან მეცნიერული აზროვნების მეთოდებს და იღებენ კვლევით-შემოქმედებითი საქმიანობის გამოცდილებას.

აქედან გამომდინარე, კვლევითი მეთოდების ძირითადი ფუნქციებია:

- შემოქმედებითი ძიების ორგანიზება და ცოდნის გამოყენება;
- მეცნიერულ-შემეცნებითი მეთოდების დაუფლება საქმიანობებრივ-ძიებით პროცესში;
- ინტერესთა ფორმირება და მოთხოვნილება შემოქმედებითი საქმიანობისადმი.

კვლევით მეთოდებს განეკუთვნება:

- **სიტყვიერ-ინდუქციური** – წიგნზე მუშაობა შესაბამისი მასალის მოსაძიებლად.
- **თვალსაჩინო-ინდუქციური** – თვალსაჩინოების (ილუსტრაციების, სქემების, ტაბულების) თვითანალიზი საერთო დასკვნის გამოსატანად.
- **პრაქტიკულ-ინდუქციური** – წერიითი სავარჯიშოების, დავალების შესრულება, პრაქტიკული ქმედება საერთო დასკვნის გამოსატანად.
- **სიტყვიერ-დედუქციური** – წესის, განსაზღვრების, კანონის სისწორის დამტკიცება.

- **თვალსაჩინო-დედუქციური** – შესაბამისი თვალსაჩინოებების გზით წესის, განსაზღვრების, კანონის სისწორის დამტკიცება.
- **პრაქტიკულ-დედუქციური** – პრაქტიკული ქმედებებით დავალებებისა და სავარჯიშოებების შესრულების გზით წესის, განსაზღვრების, კანონის სისწორის დამტკიცება.
- **სიტყვიერ-ტრადუქციული** – ზეპირი გზით მსგავსი ფაქტების, მაგალითებისა და სავარჯიშოების გამოყენება, ანუ ანალოგიებით მსჯელობა.
- **თვალსაჩინო-ტრადუქციული** – შესასწავლი მასალის სპეციფიკიდან გამომდინარე მსგავსი, ანალოგიური თვალსაჩინოებების გამოყენება.
- **პრაქტიკულ-ტრადუქციული** – მოსწავლეთა მიერ მოძიებული მსგავსი სავარჯიშოების, დავალებების, ფაქტებისა თუ მოვლენების პრაქტიკულად განხორციელება.

მოცემული ცნებებისათვის სამართლიანია სქემა 1.

პრობლემური თხრობის მეთოდით სასწავლო მასალის გადმოცემისას მასწავლებელი ამტკიცებს, განაზოგადებს, აანალიზებს ფაქტებს და მიმართავს მსმენელთა აზროვნებას თავისაკენ, რათა გახადოს ის კიდევ უფრო ეფექტური და შემოქმედებითი.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე, სწავლების პროცესში **პრობლემურ-ძიებით** მეთოდებთან ერთად აქტიურად შეგვიძლია გამოვიყენოთ თვალსაჩინოებების საშუალებებიც, რომელებიც ემსახურება ამა თუ იმ პრობლემური თემის (საკითხის) უკეთ გაშუქებასა და დამახსოვრებას. ხოლო ექსპერიმენტული დავალებების მიცემა იწვევს პრობლემური სიტუაციების შექმნას გაკვეთილზე.

თანამედროვე დიდაქტიკა ყველაზე უფრო მეტად მოითხოვს თვალსაჩინო საშუალებების გონივრული გამოყენების მრავალვარიანტულობას, რომელიც იძლევა საშუალებას განმავითარებელი ეფექტურობის თვალსაზრისით მიღწეულ იქნას შედეგი საგანმანათლებლო-აღმზრდელობით საქმიანობაში. მისი ძირითადი მიზანია სწავლება გახადოს ადვილი, ეფექტური და მიმზიდველი. აღნიშნული მეთოდი აძლევს ორიენტირს მასწავლებლებს, რომ შესაბამისი თვალსაჩინო საშუალებების გამოყენებით განუვითარონ მოსწავლეებს აბსტრაქტული აზროვნება.

სამართლიანად მიუთითებდა თავის დროზე კ. უშინსკი სწავლებაში თვალსაჩინოების გამოყენების მნიშვნელობის შესახებ. მისი აზრით, თვალსაჩინოება ეს ისეთი სწავლებაა, რომელიც ემყარება არა განყენებულ წარმოდგენებსა და სიტყვებს, არამედ ბავშვის მიერ უშუალოდ აღქმულ კონკრეტულ სახეებს... სწავლების ასეთი გზა კონკრეტულიდან აბსტრაქტულისაკენ, წარმოდგენებიდან აზრისაკენ, იმდენად ბუნებრივია და ისეთ ნათელ ფსიქიკურ კანონებს ემყარება, რომ მისი აუცილებლობის უარყოფა შეუძლია მხოლოდ იმას, ვინც საერთოდ უარყოფს, რომ სწავლება საჭიროა შევუსაბამოთ ადამიანის ბუნების მოთხოვნებს და საერთოდ ბავშვისას განსაკუთრებით.

ი. პესტალოცის შეხედულებით სწორად დანახვა და გაგონება არის პირველი ნაბიჯი ცხოვრების სიბრძნისაკენ.

ქართული პედაგოგიკის ფუძემდებელი ი. გოგებაშვილი თვალსაჩინოების გამოყენებისას მოითხოვდა ზომიერების დაცვას. მან ძალიან კარგად იცოდა, რომ თვალსაჩინოების გამოყენებისას გასათვალისწინებელია მოსწავლეთა ასაკი, რაც უფრო მეტად მატულობს ასაკი, იმდენად მას ნაკლები ანგა-

რიში უნდა გაეწიოს, რათა არ შეფერხდეს აბსტრაქტული აზროვნების განვითარების პროცესი.

ვ. რამიშვილი მიუთითებდა, რომ თვალსაჩინოების გზით მიწოდებული მასალა სათანადო ემოციებს იწვევს ბავშვში. ცნობილია, რომ ემოციის როლი ათვისებაში საკმაოდ დიდია. ის, რაც ბავშვის გრძნობაზე დადებითად მოქმედებს, იწვევს მასში გარკვეულ ხალისსა და ინტერესს, ყურადღების აქტივობას, ცხადია, ათვისების ეფექტსაც ამალღებს.

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებაში თვალსაჩინოების როლისა და მნიშვნელობის შესახებ არაერთი საყურადღებო და მნიშვნელოვანი აზრი აქვთ გამოთქმული სხვა ქართველ მეთოდისტებსაც.

სწავლების თვალსაჩინო მეთოდების განსაკუთრებულობა იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი მჭიდროდ უკავშირდებიან ზემოთ აღნიშნულ მეთოდებს. ეს ურთიერთკავშირი მომდინარეობს იქიდან, რომ ობიექტური რეალობის შეცნობის დიალექტიკური გზა გვთავაზობს ცოცხალი ჭვრეტის, აბსტრაქტული აზროვნებისა და პრაქტიკის ერთიანობაში, ერთ მთლიანობაში გამოყენებას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე პრობლემურ-ძიებითი სავარჯიშოები შეგვიძლია გამოვიყენოთ იმ შემთხვევაშიც, როცა მოსწავლეებს შეუძლიათ მასწავლებლის მოცემული დავალება შეასრულონ დამოუკიდებლად, განსაზღვრონ მოქმედების სახეები, რომლებსაც მიჰყავს ისინი ახალი ცოდნის დაუფლებისაკენ. პრობლემურ-ძიებითი სავარჯიშოები გამოიყენება არა მხოლოდ ახალი მასალის ასათვისებლად, არამედ ემსახურება ცოდნის კიდევ უფრო გაღრმავება-განმტკიცების საქმეს.

მიმართებათა კომუნიკაციური ამოცანები პედაგოგიურ პროცესში

თანამედროვე პედაგოგია ცვლის თავის წამყვან პრინციპებს. აქტიური ცალმხრივი ზემოქმედება, რომელიც მიღებული იყო ავტორიტარულ პედაგოგიაში, იცვლება ურთიერთმოქმედებით, რომლის საფუძველსაც წარმოადგენს მასწავლებლისა და მოსწავლეთა ერთობლივი სასწავლო მოქმედება, იგი ამავე დროს ითვალისწინებს მასწავლებლისა და მოსწავლის როლების შეცვლასაც. აქ იგულისხმება ავტორიტარული, მასწავლებელზე ორიენტირებული სასწავლო პროცესის შეცვლა მოსწავლეზე ორიენტირებულით.

ინტერაქტიური სწავლება მოითხოვს გაკვეთილის პროცესში სწავლების ახალი სტრატეგიებისა და შეფასების ახალი ხერხების დანერგვას. აქედან გამომდინარე იცვლება სწავლების მიზანიც. იგი ორიენტირებული უნდა იყოს არა მხოლოდ ცოდნაზე, არამედ შესაბამისი უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზეც. ამის გამო, პედაგოგიური ურთიერთმოქმედება თანამედროვე პედაგოგიკის საბაზო კატეგორიას წარმოადგენს. თანამედროვე პედაგოგიკის ძირითადი პარამეტრებია მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის საღი ურთიერთმიმართება, მხარდაჭერა, დახმარება, ნდობა და სხვა.

ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობდა და არსებობს პედაგოგ-მცნიერთა მოსაზრებები, თუმცა, იმთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მოსაზრებები ერთმანეთისაგან რამდენადმე განსხვავდება და არა რადიკალურად:

ნ. ვასაძის შეხედულებით პედაგოგიური პროცესი არის მიზანმიმართული, შინაარსობრივად გაჯერებული და ორგანიზაციულად გაფორმებული უფროსებისა და ბავშვის პედაგო-

გიური ურთიერთქმედება, რომლის დროსაც ბავშვის აქტიური თვითგანვითარება და აღმზრდელის წამყვანი როლი ურთიერთგანპირობებულა.

ვ. რამიშვილის აღნიშვნით სწავლება, ანუ პედაგოგიური ურთიერთობა, ეს არის მასწავლებლისა და მოსწავლეთა აქტიური ურთიერთობის პროცესი. მისი აზრით, მასწავლებელი უბრალოდ კი არ გადასცემს ცოდნას, არამედ სწავლების პროცესში მოსწავლეთა აზროვნებისა და სხვა ფსიქიკური ძალების ასამოძრაველად იყენებს აქტიურ მეთოდებსა და ხერხებს, თვალსაჩინო დიდაქტიკურ მასალას.

კ. მელაშვილის მიხედვითაც, პედაგოგიური ურთიერთობა წარმოადგენს მასწავლებლისა და მოსწავლეთა ურთიერთკავშირს, რომლის მსვლელობაში აღმოცენდება ფსიქიკური კონტაქტი გამოვლენილი ინფორმაციის გაცვლაში, ურთიერთგეგავლენაში, ურთიერთგანცდაში, ურთიერთგაგებაში.

ზ. ცუცქერიძის განმარტებით სწავლება არის ცოდნისა და უნარ-ჩვევების გეგმაზომიერი, ორგანიზებული, სისტემური და თანამიმდევრული გადაცემის პროცესი, აღსაზრდელების შემეცნებითი მოქმედებებისადმი ხელმძღვანელობა. და რაც მთავარია, მისი შეხედულებით სწავლებაში იგულისხმება პედაგოგისა და მოსწავლეების ერთობლივი საქმიანობა, თანამშრომლობითი პროცესი.

ვ. გაგუას განსაზღვრითაც სწავლება ორმხრივი პროცესია, რომელიც გულისხმობს მასწავლებლის მიერ ცოდნის, ჩვევებისა და უნარების გადაცემასა და მოსწავლეთა მიერ მათ ათვისებას.

ი. ბასილაძის, მ. ახვლედიანის, ნ. სოხაძისა და ნ. დვალის აზრით, თანამშრომლობა ეს არის ურთიერთპატივისცემაზე დამყარებული ურთიერთქმედება, რომელიც ეფუძნება

პარტნიორის სიტყვისა და საქმის თავისუფალ არჩევანს, როლს და დავალებას; ორივე მხარისათვის საკუთარი გზის არჩევის უფლება.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება გაკეთდეს ერთგვარი დასკვნა, რომ პედაგოგიური ურთიერთ-მოქმედება უწყვეტი და ერთიანი პროცესია და ამ ურთიერთ-მოქმედების არსი მდგომარეობს ამ პროცესის სუბიექტების ერთმანეთზე პირდაპირ ან ირიბ ზემოქმედებაში, რომელიც მათ შორის გარკვეულ ურთიერთმიმართებას წარმოშობს.

პირდაპირი ზემოქმედების ქვეშ გაიგება მოსწავლისადმი უშუალო მიმართვა, მისადმი გარკვეული მოთხოვნის წაყენება. მასწავლებლის სასწავლო მოქმედების სპეციფიკა აუცილებელს ხდის პირდაპირი ზემოქმედების განხორციელებას. ამავდროულად, მოსწავლის სამყაროში მუდმივ ჩარევას შესაძლოა მოჰყვეს კონფლიქტური სიტუაციები, ამიტომ მასწავლებელი ვალდებულია, ზოგჯერ გამოიყენოს არაპირდაპირი ზემოქმედების ხერხები, რადგანაც ეს უკანასკნელი უფრო ეფექტურია ამ შემთხვევაში. არაპირდაპირი ანუ ირიბი ზემოქმედების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მასწავლებელი უშუალოდ მოსწავლეზე კი არ ზემოქმედებს, არამედ ქმნის საგანგებო გარემოს მოსწავლის ირგვლივ და სწორედ ამ გარემოზე ზემოქმედებს.

რაც ზემოთ ითქვა, სინამდვილეში ახალი არ არის. სიმართლე ისაა, რომ სასწავლო პროცესში ავტორიტარული პედაგოგიკისა და მისი კანონზომიერებების დომინირებას განაპირობებდა საბჭოური იდეოლოგია; ეს იყო სახელმწიფო დაკვეთა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მრავალი პედაგოგი, მეტოდისტი თუ ფსიქოლოგი ეძებდა და პოულობდა სწავლების ეფექტურ ხერხებს.

სპეციალისტები გამოყოფენ პედაგოგიური ურთიერთობის ორ სახეს: სოციალურად ორიენტირებულსა და პიროვნულად ორიენტირებულს.

სოციალურად ორიენტირებული ურთიერთობა ლექციების, მოხსენებებისა და სხვათა სახით, განაპირობებს სოციალურად მნიშვნელოვანი ამოცანების გადაჭრას. აქ რეალიზებულია საზოგადოებრივი მიმართებები.

პიროვნულად ორიენტირებული ურთიერთობა კი მიმართულია საქმიანი ერთობლივი მოქმედებისაკენ, დაკავშირებულია პიროვნებათა ურთიერთმიმართებებთან.

პედაგოგიური ურთიერთობის სამ სტილს განასხვავებენ: ავტორიტარულს, მიმნებლობითსა და დემოკრატიულს.

ავტორიტარული სტილის განხორციელებისას პედაგოგი ერთპიროვნულად წყვეტს ყველა საკითხს. ჯ. ჯინჯიხაძის განმარტებით ტრადიციული ავტორიტარული სწავლების მიზანი თავისი ხასიათით იყო გარკვეული თვისებების მქონე პიროვნების აღზრდა. მას ორიენტაცია უფრო ცოდნის შეთვისებაზე და უნარ-ჩვევათა გამომუშავებაზე ჰქონდა აღებული, ვიდრე პიროვნების განვითარებაზე; პრიორიტეტი შემეცნების რაციონალურ-ლოგიკურ მხარეს ენიჭებოდა, გრძნობად-ემოციონალური თითქმის უგულებელყოფილი იყო.

მიმნებლობითი (ანარქიული, უგულებელმყოფელი) სტილი ხასიათდება პედაგოგის მისწრაფებით სასწავლო საქმიანობაში ნაკლებად ჩართვისაკენ. ასეთი მასწავლებლები თავიანთ ფუნქციონალურ ვალდებულებებს ამონურავენ მხოლოდ ცოდნის გადაცემით. მათ არ აინტერესებთ სკოლისა და მოსწავლეთა განვითარების პრობლემები, უპირატესობას ანიჭებენ სასწავლო პროცესში ჩაურევლობის ტაქტიკას.

ურთიერთობის ამ ორი სტილის საერთო დამახასიათებელია, მიუხედავად მათი მოჩვენებითი წინააღმდეგობისა, დისტანციური მიმართებები, ნდობის უქონლობა, ცხადი განცალკევებულობა, საკუთარი დომინირებული მდგომარეობის ხაზგასმა.

ამ ორი სტილის ალტერნატიულია **თანამშრომლობის სტილი**, რომელსაც ხშირად **დემოკრატიულს** უწოდებენ. პედაგოგიური ურთიერთობის ამ სტილისათვის დამახასიათებელია მასწავლებლის ორიენტაცია ურთიერთმოქმედებაში მოსწავლეთა როლის ამაღლებაზე.

ჯ. ჯინჯიბაძის განმარტებით თანამშრომლობა არის მონივეულებისა და ბავშვების ერთობლივი განმავითარებელი საქმიანობის ამაღლებული იდეა. ეს იდეა გულისხმობს მათში მონაწილე სუბიექტების მიერ ერთმანეთის სულიერ სამყაროში შეღწევისა და ურთიერთგაგებას. მისი განსაზღვრით თანამშრომლობის კონცეფციაში მოსწავლე წარმოდგენილია როგორც საკუთარი სასწავლო საქმიანობის სუბიექტი. ერთი პროცესის ორი სუბიექტი მოქმედებს ერთად, საქმიანობაში მონაწილეობს თანაბარი უფლებებით და არცერთი მათგანი არ დგას მეორეზე მაღლა. ასე განისაზღვრება მიმართება „მასწავლებელი-მოსწავლე“.

აღსანიშნავია, რომ რეალურ პედაგოგიურ პრაქტიკაში ადგილი აქვს ურთიერთობის „შერეულ“ სტილს. ხშირია შემთხვევა, როცა პედაგოგიურ ურთიერთობაში გარკვეულ ავტორიტარულ ელემენტს ვერაფერი ვერ შეცვლის.

პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების მოდელები არ იქმნება თავისთავად. მათ განაპირობებს სოციოკულტურული მონაცემები; იგი ასახავს თვით პედაგოგის ცხოვრების გზას, მის

ყოველგვარ თავისებურებას, პროფესიონალური კომპეტენტურობისა და პედაგოგიური შემოქმედების დონეს.

პედაგოგიური მოღვაწეობა არის სტანდარტული და არასტანდარტული პედაგოგიური ამოცანების უსაზღვრო რაოდენობის ამოხსნის პროცესი, რომელშიც მუდმივად მიმდინარეობს პედაგოგიურ ურთიერთობათა და ურთიერთმოქმედებათა როგორც რაოდენობრივი, ისე ხარისხობრივი გარდაქმნა.

ვ. ბესპალკოს მიხედვით პედაგოგიურ ამოცანაში გამოიყოფა მისი ძირითადი კომპონენტები: ამოცანის საწყისი მდგომარეობა და ამავე საგნის საბოლოო მდგომარეობის სასურველი მოდელი. ამოცანის საგანი კი შეიძლება იყოს მოსწავლეთა ცოდნა, მათი პიროვნული და საქმიანი მახასიათებლები, მიმართებები და ა. შ., რომლებიც ექვემდებარება რაოდენობრივ და ხარისხობრივ ცვლილებებს.

მაგალითად, როცა პედაგოგიური ამოცანა წარმოადგენს ახალი მასალის ახსნას, მასწავლებელი ანალიზებს სიტუაციას, არჩევს და უპირისპირებს ერთმანეთს შესაძლო ვარიანტებს, არჩევს შესაბამის მეთოდებს და ამის შემდეგ ახორციელებს პედაგოგიურ მოქმედებას. მასწავლებელი პედაგოგიური ამოცანების ამოხსნის ყველა ეტაპზე იყენებს ურთიერთობის ადეკვატურ სისტემას, რომლის მეშვეობითაც უნდა განახორციელოს მან პედაგოგიური ურთიერთმოქმედება. ამიტომ პედაგოგიური ამოცანის ერთ-ერთი ელემენტი არის **კომუნიკაციური ამოცანა ანუ ურთიერთობის ამოცანა**.

კ. მელაშვილის აღნიშვნით ურთიერთობის ცნების პარალელურად არსებობს ცნება კომუნიკაცია. ურთიერთობა უფრო ვიწრო ცნებაა, ვიდრე კომუნიკაცია, რომელიც ზოგჯერ ადამიანთა შორის კავშირს კი არ გულისხმობს, არამედ მათ

შორეულ ურთიერთშეხვედრებსაც გულისხმობს... კომუნიკაციას კი განიხილავენ, როგორც ინფორმაციის გაცვლის კერძო შემთხვევას.

ნ. ვასაძის შეხედულებით კომუნიკაცია პედაგოგიკაში და სოციალურ ფსიქოლოგიაში გამოიყენება ორი დანიშნულებით – მოდელს შორის საქმიანი და პიროვნებათაშორისი კავშირების სტრუქტურული დახასიათებისათვის და აღამიანთა ურთიერთობებში ინფორმაციის გაცვლის დახასიათებისათვის.

ი. ბასილაძის, მ. ახვლედიანის, ნ. სოხაძისა და ნ. დვალის „მოკლე საგანმანათლებლო დიდაქტიკური ლექსიკონის“ მიხედვით კომუნიკაცია წარმოადგენს აღამიანებს შორის ვერბალური (სიტყვიერი) და არავერბალური სიმბოლოების საშუალებით აზრების, გრძნობების, დამოკიდებულებებისა და იდეების ურთიერთგაცვლას.

რ. ტყემალაძის განმარტებითაც კომუნიკაცია რთული პროცესია, რომელიც გულისხმობს ინფორმაციის ან იდეების გაცვლას ვერბალურად (სიტყვიერად), არავერბალურად და წერილობით. მისი აზრით, ეფექტიანი კომუნიკაცია გულისხმობს არამარტო ინფორმაციის მიწოდებას, არამედ მიღებას, რაც ითვალისწინებს მოსმენას, დაკვირვებას და შეგრძნებას... მასწავლებლის რეაქცია ვერბალურ თუ არავერბალურ ნებისმიერ საკლასო სიტუაციაში გავლენას ახდენს მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობაზე. იმისათვის, რომ მასწავლებელს შესაბამისი რეაქცია ჰქონდეს, სჭირდება კარგად განვითარებული კომუნიკაციის ჩვევები და იმის გაგების უნარი, თუ რას და როგორ აღიქვამენ მოსწავლეები.

ჩვენის მხრივ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ **კომუნიკაციურობა** ეს არის ურთიერთკავშირი ორ ან მეტ ინდივიდს შორის, რომელიც ეფუძნება ურთიერთგაგებასა და ურთიერთთანამ-

შრომლობას. ეს არის ოპტიმალური ანუ კომუნიკაციური (თანამშრომლობითი) სწავლება ეფექტური ურთიერთმოქმედების თვალსაზრისით.

კომუნიკაციური ანუ **თანამშრომლობითი სწავლება** კი ისეთი სწავლებაა, რომლის ორგანიზება ხდება მხოლოდ კომუნიკაციური ამოცანების საფუძველზე. ასეთი სწავლების მთავარი მიზანია, პირველ რიგში, **ერთად სწავლება**, და არა მხოლოდ რაიმე დავალების ერთად შესრულება. ასევე მნიშვნელოვანია მასწავლებელმა ასწავლოს და დააუფლოს მოსწავლე კომუნიკაციას შესაბამისი მეთოდებისა და ხერხების გამოყენების გზით.

არსებობს კომუნიკაციური (თანამშრომლობითი) სწავლების რამდენიმე ვარიანტი. ეს ვარიანტები კი მასწავლებლის მიერ შემოქმედებითად უნდა იქნეს გამოყენებული ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე. მაგრამ, ამავე დროს მასწავლებლის მიერ მკაცრად უნდა იყოს დაცული კომუნიკაციური (თანამშრომლობითი) სწავლების შემდეგი წესები. ეს წესებია:

- კლასის ჯგუფებად დაყოფა გაკვეთილამდე, სადაც აუცილებლად უნდა იყოს გათვალისწინებული მოსწავლეთა ასაკობრივი და ფსიქოლოგიური თავისებურებანი;
- თითოეული ჯგუფი უნდა შედგებოდეს როგორც ძლიერი, ასევე საშუალო და სუსტი დონის მოსწავლეებისაგან;
- თუ ჯგუფი სასწავლო პროცესის განმავლობაში მუშაობს შეწყობილად ყოველგვარი გართულების გარეშე, მაშინ მისი შეცვლა არაა რეკომენდებული;

- თუ ჯგუფი ვერ ახერხებს თანამშრომლობას, მაშინ, ასეთ შემთხვევაში მასწავლებელს შეუძლია შეცვალოს ჯგუფის მონაწილეები;
- ჯგუფს ეძლევა ერთი დავალება, მაგრამ ამ დავალების შესრულებისას თითოეულ მონაწილეს განაწილებული უნდა ჰქონდეს როლები (როლები შეუძლიათ დაინაწილონ თვითონ მოსწავლეებმაც, მაგრამ ზოგიერთ შემთხვევაში მასწავლებელს შეუძლია შესაბამისი რეკომენდაციის მიცემა);
- ფასდება არა ერთი მოსწავლის მუშაობა, არამედ მთელი ჯგუფის;
- ასევე აუცილებელია შეფასდეს არა მხოლოდ მოსწავლეთა ცოდნა, არამედ ის ძალისხმევა, რომელიც მოსწავლეებმა გასწიეს. ზოგ შემთხვევაში, შესაძლებელია მოსწავლეებსაც მიეცეთ უფლება თვითონ შეაფასონ საკუთარი მუშაობის შედეგები;
- მასწავლებელი თვითონ ირჩევს ჯგუფიდან მოსწავლეს (ეს შეიძლება იყოს სუსტი მოსწავლე), რომელსაც დაეკისრება პასუხისმგებლობა მოცემულ დავალებაზე. თუკი ის შეძლებს ერთობლივი (ჯგუფური) მუშაობის შედეგების შეჯამებასა და ჩამოყალიბებას, გასცეს პასუხი სხვა ჯგუფის მონაწილეთა შეკითხვებს, მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ მიზანი მიღწეულია და ჯგუფმა შეძლო მოცემული დავალებისათვის თავი გაერთმია.

კომუნიკაციური (თანამშრომლობითი) სწავლების ერთ-ერთ მთავარ საფუძველს წარმოადგენს **აქტიური მოსმენა**. ი. ბასილაძისა და სხვათა განმარტებით, აქტიური მოსმენის დროს მსმენელი ამახვილებს ყურადღებას მოსაუბრესა და მის ნათქვამზე. მსმენელს უნდა შეეძლოს მოსმენილის შინაარსის

საკუთარი სიტყვებით გადმოცემა. ეს ნიშნავს იმას, რომ მან კარგად გაიგო სხვისი ნათქვამი. ამისათვის აქტიურმა მსმენელმა უნდა დაამყაროს უკუკავშირი მოსაუბრესთან კითხვების საშუალებით, რათა დააზუსტოს, ერთი მხრივ, გადმოცემულის შინაარსი და, მეორე მხრივ, მოსაუბრის ემოციური მდგომარეობა, მისი დამოკიდებულება საკითხისადმი.

კომუნიკაციური (თანამშრომლობითი) სწავლების ანუ **კომუნიკაციურ-ორიენტირებული სწავლების** ძირითადი პრინციპებია:

- **მოსწავლეთა მეტყველებითი ურთიერთობა.** ეს პრინციპი ნიშნავს პრაქტიკულ-ორიენტირებულ გაკვეთილს, სადაც მოსწავლეები სწავლობენ მეტყველებას მეტყველების გზით, მოსმენას – მოსმენის გზით, კითხვას – კითხვის გზით. უპირველეს ყოვლისა, ეს ეხება ისეთი სახის სავარჯიშოებს, რომელთა მეშვეობითაც სწავლება ხდება გაცილებით უფრო ეფექტური.
- **ფუნქციონალურობა.** აღნიშნული პრინციპი ითვალისწინებს როგორც სიტყვის, ისე გრამატიკული ფორმების ათვისებას სასწავლო პროცესში. ასეთ დროს მოსწავლეების მიერ ხდება რომელიმე მეტყველებითი სავარჯიშოს შესრულება ზეპირი გზით.
- **სიტუაციურობა, სასწავლო პროცესის როლური ორგანიზაცია.** ასეთ შემთხვევაში პრინციპულად აუცილებელია შესაბამისი მასალის შერჩევა და მისი ორგანიზება სიტუაციის საფუძველზე, ურთიერთობის პრობლემურობის გათვალისწინება.
- **სიახლე.** სიახლემ შეიძლება თავი იჩინოს გაკვეთილის სხვადასხვა კომპონენტებში, უპირველეს ყოვლისა კი, მეტყველებით სიტუაციებში (საურთიერთობო საგნის

ცვლა, განსახილველი პრობლემები, ურთიერთობის პირობები და ა. შ.), გამოყენებულ მასალაში ინფორმაციულობის თვალსაზრისით, გაკვეთილის ორგანიზაციისას (გაკვეთილის სახეები, ფორმები), საქმიანობის პროცესში სხვადასხვა მეთოდ-ხერხების გამოყენებისას.

- **ურთიერთობის პიროვნული ორიენტაცია.** როგორც ვიცით, მეტყველება მუდამ ინდივიდუალურია, თითოეული ადამიანი განსხვავდება მეორისაგან თავისი ბუნებრივი თავისებურებითა და შესაძლებლობებით, სასწავლო და მეტყველებითი საქმიანობის განხორციელების უნარებით, ასევე პიროვნული მახასიათებლებითაც: გამოცდილებით, ინტერესებით, საქმისადმი მიდგომით და სხვ.
- **გუნდური ურთიერთმოქმედება.** სასწავლო პროცესის ასეთი ორგანიზაცია იწვევს მოსწავლეთა აქტიურ ურთიერთობას ერთმანეთში, სადაც ერთის წარმატება ყველას წარმატებაა.
- **მოდელირება.** ქართული ენისა და ლიტერატურის დაწყებითი კურსის შესასწავლი მასალა რაოდენობრივად საკმაოდ დიდია და შესაძლებელია მოსწავლეებს გაუჭირდეთ კიდევ მისი ათვისება. ამიტომ, ვფიქრობთ, სწავლების შინაარსობრივ მხარეს უნდა წარმოადგენდეს პრობლემები და არა თემები.

საჭიროება მოითხოვს განვსაზღვროთ კომუნიკაციური სწავლების თავისებურებებიც:

- მეტყველებითი ქცევის სოციოკულტურული ადეკვატურობა;
- წარმოთქმულის აზრიანობა და შინაარსიანობა;

- სასწავლო დავალებების ჩატარების ჯგუფური ფორმები;
- სასწავლო ურთიერთობის შინაარსიანობის „პიროვნულობა“;
- მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლება;
- მოსწავლეთა ესთეტიკურ-ემოციურ-ინტელექტუალური განვითარება;
- ინტეგრირებული გაკვეთილი საგანთაშორისი კავშირების დამყარების გზით;
- პიროვნებათშორისი ურთიერთთანამშრომლობის განვითარებისათვის ხელშეწყობა.

მაშასადამე, საზოგადოდ, პედაგოგიური მოღვაწეობა, კერძოდ კი, მასწავლებლის სასწავლო საქმიანობა, შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც კომუნიკაციური ამოცანების წყება. ეს ამოცანები იცვლება, ვითარდება, გარდაიქმნება და გულისხმობს პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების ორგანიზაციას, მოცემული ამოცანების აღდგენას. ე. ი. პედაგოგიური შემოქმედების შერჩეული მეთოდების პრაქტიკული რეალიზაცია ხორციელდება უშუალოდ ურთიერთობებში.

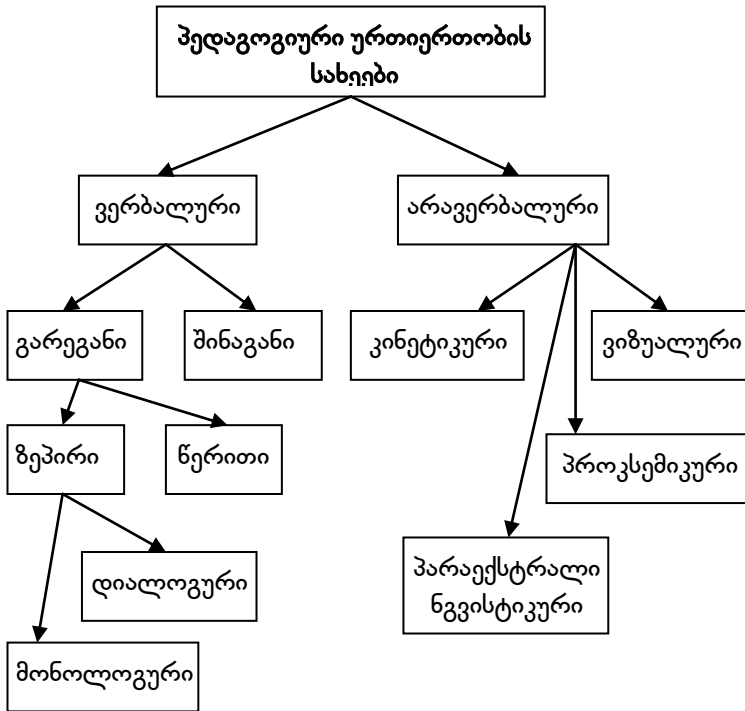
პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების ლოგიკა გვკარნახობს, რომ პედაგოგიური ამოცანის დასახვას უშუალოდ მოსდევს მისი ამოხსნისათვის გამიზნული პედაგოგიური მეთოდების სისტემის შექმნა; შემდეგ უნდა დაისახოს კომუნიკაციური ამოცანები, რომელთა ამოხსნა აუცილებელია პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების მეთოდის რეალიზაციისათვის და ამ უკანასკნელს უშუალოდ მოსდევს პედაგოგიური ურთიერთმოქმედება. აქედან გამომდინარეობს, რომ კომუნიკაციური ამოცანები პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების ინსტრუმენტალური კომპონენტებია.

საჭიროა განვასხვაოთ ერთმანეთისაგან **ზოგადი კომუნიკაციური ამოცანები**, რომლებიც წინასწარ იგეგმება და **მიმდინარე კომუნიკაციური ამოცანები**, რომლებიც წარმოიშობა პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების პროცესში.

ზოგადი კომუნიკაციური ამოცანა დაიყვანება ორ ძირითად სახეზე: თხრობა და წაქეზება. თხრობა გამოიყენება შემდეგ მრავალსახეობებში: საკუთრივ თხრობა, განსაზღვრა, ახსნა, ჩამოთვლა, პასუხი, და სხვა; წაქეზებას შეიძლება შემდეგი სახეები ჰქონდეს: ბრძანება, მოთხოვნა, თხოვნა, გაფრთხილება, რჩევა, დავალება და სხვა. ასე რომ, პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების პროცესში მასწავლებელი ახდენს ორი ძირითადი მიზნის რეალიზებას: გადასცემს მოსწავლეებს რაიმე ცნობას, ან ზემოქმედებს მათზე, აქეზებს მათ მოქმედებისაკენ.

ამიტომ, აუცილებელია მასწავლებელმა იცოდეს პედაგოგიური ურთიერთობის სახეები. ურთიერთობა კი არის ორგვარი: **ვერბალური** და **არავერბალური**. თავის მხრივ, ვერბალური ურთიერთობა ორგვარია: **გარეგანი** და **შინაგანი**; გარეგანი ურთიერთობა ორგვარია: **ზეპირი** და **წერიითი**; ზეპირი ურთიერთობა ორგვარია: **მონოლოგიური** და **დილოგიური**. არავერბალური ურთიერთობა ოთხ სახედ იყოფა: **კინეტიკური**, **პარაექსტრალინგვისტიკური**, **პროკსემიკური**, **ვიზუალური**.

პედაგოგიური ურთიერთობის ეს სახეები სქემატურად შეიძლება ასე აიგოს:

სქემა 2

ნებისმიერი მასწავლებლისათვის საყურადღებო უნდა იყოს შემდეგი დეფინიციები (დეფინიცია [ლათ. definitio] – საგნის ზუსტი განსაზღვრა განსაზღვრა მისი ყველაზე არსებითი ნიშნების საშუალებით):

კომუნიკაცია – ურთიერთობები, რომელთა მიზანია ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა.

ვერბალური ურთიერთობა – სიტყვიერი ურთიერთობა, რომლის პროცესშიც ნიშანთა სისტემად გამოიყენება მეტყველება.

გარეგანი ურთიერთობა – სხვებზე ორიენტირებული მეტყველება; ინფორმაციის გადაცემა მეტყველებით.

შინაგანი ურთიერთობა – ურთიერთობა საკუთარ თავთან.

მონოლოგური ურთიერთობა – ზეპირი მეტყველება, რომელიც გამოიყენება ლექციის, მოხსენების, ორატორული გამოსვლის და სხვ. სახით.

დიალოგური ურთიერთობა – მეტყველებითი ურთიერთობა ორ ან რამდენიმე პირს შორის.

დიალოგი სხვადასხვანაირი არსებობს:

- **ინფორმაციული დიალოგი** – ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა საუბრის სახით ან ისეთი გამოსვლის სახით, რომელსაც განხილვა უნდა მოჰყვეს და სხვ.
- **სადისკუსიო დიალოგი** – წინააღმდეგობრივი აზრების, შეხედულებათა, ფაქტების განხილვა დისკუსიის, დისპუტის და სხვათა ფორმით.
- **ფატუსური დიალოგი** (ლათ. *fatuus* სულელი) – უშინაარსო ურთიერთობა, დიალოგი დიალოგისათვის.

არავერბალური ურთიერთობა – ურთიერთობა, რომელშიც გამოიყენება არასამეტყველო ნიშანთა სისტემა.

კინეტიკური ურთიერთობა – ურთიერთობა არავერბალური საშუალებებით: აქესტებით, მიმიკით, პანტომიმიკით.

პარალინგვისტიკური ურთიერთობა – დამატებითი ინფორმაციის გადაცემა ხმის ულერადობის დიაპაზონის, ტონალობის ცვლილებით.

ექსტრალინგვისტიკური ურთიერთობა – დამატებითი ინფორმაციის გადაცემა მეტყველებაში პაუზის, მეტყველების ტემპის ცვლილების ჩართვით.

ვიზუალური ურთიერთობა – ინფორმაციული კონტაქტი თვალების მეშვეობით.

ურთიერთობის პროკსემიკური საშუალებანი – აზრობრივი დატვირთვის მატარებლები, სივრცე და დრო, ე. ი. ურთიერთობის მონაწილეთა განთავსება სივრცეში, ურთიერთობის აქტის ჩატარების დრო.

მ. ბოჭორიშვილი, ნ. ნამიჭეიშვილი და ნ. ნაბულიშვილი გვთავაზობს მოსწავლეებთან პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების (ინტერაქტიური მიდგომის) სამ ფორმას: ინდივიდუალურს, კონკურენტულს და კოლაბორაციულს. მათი მიხედვით, გაკვეთილზე, თუ თითოეული მოსწავლე დამოუკიდებლად მუშაობს სასწავლო მიზნის მისაღწევად, ამ დროს მოსწავლე პასუხისმგებელია საკუთარი თავის, პედაგოგის წინაშე და მისი წარმატება არ არის დამოკიდებული სხვის წარმატებაზე – მოსწავლეთა ასეთი ინტერაქცია **ინდივიდუალურია**.

გაკვეთილზე, თუ თითოეული მოსწავლე მუშაობს დამოუკიდებლად სასწავლო მიზნის მისაღწევად და ცდილობს სამუშაო სხვაზე უკეთესად და სხვაზე სწრაფად შეასრულოს – მოსწავლეთა ასეთი ინტერაქცია **კონკურენტულია**.

გაკვეთილზე, თუ თითოეული მოსწავლე აცნობიერებს, რომ მასწავლებლის მიერ დასახული მიზნის მისაღწევად ერთადერთი გზა თანაკლასელებთან თანამშრომლობაა და ერთის გამარჯვება ნიშნავს ყველას გამარჯვებას, რაც გულისხმობს ერთობლივი მიზნის მისაღწევად გუნდური პასუხისმგებლობის გრძნობის გამძაფრებას – მოსწავლეთა ასეთი ინტერაქცია **კოლაბორაციულია** (ფრანგ. **Colaboration** თანამშრომლობა, ერთობლივი მოქმედება).

საერთოდ, როდესაც ვსაუბრობთ პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების სტრატეგიებზე, აქ, ჩვენი აზრით, უნდა გამოიყოს ურთიერთმოქმედების ორი უმთავრესი ძირითადი სტრატეგია:

- **კოოპერაცია** (ლათ. *Cooperatio*) – თანამშრომლობა, რომელიც ხელს უწყობს მასწავლებლისა და მოსწავლის, მოსწავლისა და მოსწავლის ერთობლივ მოქმედებაში დადებითი შედეგების მიღწევას.
- **კონკურენცია** – სანინაალმდეგო მიზნების, პოზიციების, ინტერესების დაჯახება, კონფლიქტი.

ამ ორი სტრატეგიიდან უპირატესობა უნდა მიენიჭოს კოოპერაციულ, ანუ პიროვნულ-განმავითარებელ პედაგოგიურ ერთიერთმოქმედებას. საერთოდ, კოოპერაციული სწავლა სწავლების ისეთი ტიპია, როდესაც მოსწავლეთა ჯგუფი მუშაობს ერთი საერთო მიზნის მისაღწევად. მთავარია პიროვნულ-განმავითარებელი პედაგოგიური ერთიერთმოქმედების პროცესში პედაგოგმა დაიცვას ერთიერთობის სპეციფიკური ფორმები, გაითვალისწინოს მოსწავლის ფსიქოლოგიური განწყობა-მდგომარეობა, ინტერესები, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს მისი პიროვნულობის ზრდა-განვითარებას.

სასწავლო პროცესში პედაგოგს შეუძლია გამოიყენოს **კოოპერაციული თამაშობებიც**. ი. ბასილაძისა და სხვათა განსაზღვრით კოოპერაციული თამაში ეს არის ჭეშმარიტი სოციალური მონაწილეობის ფორმა, როდესაც მოსწავლეები ერთსა და იმავე მიზანზე არიან ორიენტირებულნი, როგორცაა გამოგონილი თემის გათამაშება, ან ერთი და იმავე პროექტზე მუშაობა. ასეთი მიდგომა სწავლებისადმი ინვესს მოსწავლის გონებრივ განვითარებას. გონებრივი განვითარება კი ეს არის იმ ცოდნისა და უნარის ერთობლიობა, რომელთა ათვისება ხდება უშუალოდ გონებრივი მოქმედების დროს. გონებრივი მოქმედების დროს რეალიზაციის მიზნით მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს მოქმედების ის ეტაპები, რომლებიც

აუცილებელია ცოდნის შექმნისა და მისი პრაქტიკულად გამოყენების უნარ-ჩვევების ფორმირებისათვის. ეს ეტაპებია:

- მოქმედების მიზნის განსაზღვრა;
- მოქმედების მეცნიერული საფუძვლების გარკვევა;
- მოქმედების მოდელის აგება კოლექტიური ან ინდივიდუალური, დამოუკიდებელი ძიების გზით. ეს მოდელი მოიცავს მოქმედების სტრუქტურის ანალიზს და განსაზღვრავს ოპერაციების შესრულების უფრო რაციონალურ თანმიმდევრობას;
- მოსწავლეთა მიერ მოქმედების შესრულება, სადაც კონტროლს აწარმოებს მასწავლებელი;
- შესრულებულ მოქმედებაზე თვითკონტროლი;
- მოცემული მოქმედების სხვა სასწავლო სიტუაციებში დამოუკიდებლად ორგანიზაცია.

ამ ეტაპების მიზანმიმართული და სისტემატური დანერგვა ხელს შეუწყობს მოსწავლეთა გონებრივი მოქმედების აქტივიზაციას. გონებრივი განვითარება კი თავისთავად ხელს უწყობს მოსწავლის, როგორც აქტიური პიროვნების ჩამოყალიბების პროცესს, რომელსაც გააჩნია საკუთარი თავის კონსტრუირების უნარი. ასეთი ურთიერთთანამშრომლობა მოსწავლეს კიდევ უფრო წარმოაჩენს როგორც აქტიურ, შემოქმედებით და დამოუკიდებელ პიროვნებას. თუმცა, უარი არ უნდა ვთქვათ კონკურენტულ სტრატეგიაზეც, თუ კი ის ხასიათდება შეჯიბრობითი, დავალების სხვაზე სწრაფად შესრულების პრინციპით.

პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების **პიროვნულ-განმავითარებელი სტრატეგია** ხასიათდება შემდეგი თავისებურებებით:

- მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის ურთიერთდა-
მოკიდებულების გარკვევა-დადგენა;
- ზრუნვა და ხელშეწყობა მოსწავლის პიროვნულობის
განვითარება-თვითგანვითარებისათვის;
- პიროვნულობის თვითრეალიზაციისა და თვითგანსაზ-
ღვრისათვის შესაბამისი პირობების შექმნით.

პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების ლოგიკის შესაბა-
მისად საჭიროა გამოვყოთ კომუნიკაციის შემდეგი სტადიები:

- მასწავლებლის მიერ ურთიერთმოქმედებისთვის მომ-
ზადებისას მოსწავლეებთან მოსალოდნელი ურთიერ-
ობის მოდელირება (პედაგოგიური ამოცანის დასმა,
მისი ამოხსნის მეთოდებისა და ხერხების შერჩევა, კო-
მუნიკაციური ამოცანის გამოყოფა, საკუთრივ ურთიერ-
ობის მოდელირება);
- მოსწავლეებთან უშუალო ურთიერთობის მოდელირე-
ბა;
- პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების დროს ურთიერ-
ობის მართვა;
- ურთიერთობის შედეგების ანალიზი და ახალი პედა-
გოგიური ამოცანის მოდელირება.

კომუნიკაციის ეს სტადიები ეტაპობრივად იშლება პედა-
გოგიური ურთიერთმოქმედების პროცესში.

მოსწავლეებთან **მოსალოდნელი ურთიერთობის მოდე-
ლირების** ეტაპზე ხორციელდება კომუნიკაციური ურთიერ-
მოქმედების სტრუქტურის თვისებრივი დაგეგმვა, რომელიც
აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდეს პედაგოგიურ ამოცანებს,
მოცემულ სიტუაციებს, პედაგოგის ინდივიდუალურობას, თი-
თოეული მოსწავლის და საერთოდ კლასის თავისებურებებს.

მოდელირების აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს კლასში ფსიქოლოგიური ატმოსფეროს შექმნა. ეს კი პირველ რიგში განსაზღვრავს პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების ასპექტებს, პედაგოგს ეძლევა საშუალება გამოავლინოს საკუთარი კომუნიკაციური ქმედება და ემოციური მდგომარეობა.

უშუალო ურთიერთობის მოდელირების ეტაპზე პედაგოგმა საკუთარ თავზე უნდა აიღოს ინიციატივა ურთიერთობის წარსამართავად. ამ ეტაპზე ორიენტირება ხდება მოსალოდნელ ურთიერთობასთან დაკავშირებით. მასწავლებელი ვალდებულია

- მოიფიქროს და განსაზღვროს ურთიერთობის სტილი მოსწავლეებთან მიმართებაში;
- გამოცდილების ხარჯზე სწორად წარმართოს ურთიერთობა მოსწავლეებთან;
- ახალი კომუნიკაციის პირობებში გამოარკვეოს ურთიერთობის თავისებურებები.

მოცემული ეტაპის მთავარ აუცილებლობას წარმოადგენს მასწავლებელმა მიიქციოს მოსწავლეთა ყურადღება, რადგანაც ეფექტური ურთიერთობა მოსწავლეებთან მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ მოსწავლეთა ყურადღება კონცენტრირებულია პედაგოგზე.

ურთიერთობის მართვის მოდელირების ეტაპზე ხდება ურთიერთობის პირობებისა და სტრუქტურის გამორკვევა-დადგენა.

ურთიერთობის შედეგების ანალიზის მოდელირების ეტაპი ეს არის უკუკავშირის დამყარება პედაგოგიურ ურთიერთობაში, რომელიც შეიძლება დატვირთული იყოს შინაარსობრივი და ემოციური თვალსაზრისით. შინაარსობრივი უკუკავშირი იძლევა შესწავლილი მასალის კიდევ უფრო ხარისხობ-

რევად ათვისების საშუალებას. იგი ხორციელდება კითხვების დასმის, ექსპრესიული და ფრონტალური გამოკითხვის გზით და ა. შ., რომლის შემდეგაც ხდება ახალი პედაგოგიური ამოცანის მოდელირება.

პედაგოგიური ურთიერთმოქმედების პროცესში მოსწავლეებს უნდა გამოუმუშავდეთ შემდეგი კომუნიკაციური უნარები:

- მოსმენა (ინსტრუქციის მოსმენა, სხვების მოსმენა, ინფორმაციის მოსმენა);
- ლაპარაკი (ნათლად საუბარი, იდეების ნათლად და ლოგიკურად გამოხატვა, საკუთარი აზრების გამოთქმა);
- კითხვა (სხვადასხვა წყაროს კითხვა ინფორმაციისა და სიამოვნების მიღების მიზნით, წაკითხულის გაგება, წაკითხულიდან დასკვნის გამოტანა);
- წერა (ინფორმაციის ჩანერა, პერიფრაზის გაკეთება, საკუთარი აზრის წერილობით გადმოცემა, დასკვნის დაწერა);
- არავერბალური კომუნიკაცია (მხედველობითი და ტაქტილური (შეხებითი) კომუნიკაციის მნიშვნელობის გაგება);
- ინფორმაციის ტრანსფორმაცია (მხედველობითი, ტაქტილური და სმენითი ინფორმაციის გარდაქმნა, სხვადასხვა სახის წერილობითი ინფორმაციის გარდაქმნა – თხრობითი ფორმიდან ცხრილში, სქემაში ან პირიქით);
- სპეციფიკური ენის ფლობა (სამეტყველო აპარატის ფლობა და სიმბოლოებით ოპერირება).

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების კომუნიკაციური ტექნოლოგია

კომუნიკაციური ტექნოლოგიები დღეს თანამედროვე სწავლებაში აქტიურად იწერება და ფართოდ გამოიყენება. კომუნიკაციური ტექნოლოგიის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ორიენტირებულია სასწავლო-აღმზრდელობით პროცესში პიროვნებათმორის ურთიერთთანამშრომლობაზე. ასეთი სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესი კი ნიშნავს გადასვლას პიროვნულ-ორიენტირებულ პედაგოგიკაზე, რომელიც იძლევა პიროვნებისადმი (მოსწავლისადმი) თავისუფალ მიდგომას სასწავლო-საქმიანობრივ პროცესში.

ჯ. ჯინჯიხაძის განსაზღვრით სასკოლო განათლების განვითარების ძირითადი სტრატეგიული მიმართულება პიროვნულ-ორიენტირებული განათლების პრობლემების გადაჭრასთანაა დაკავშირებული. მისი აზრით, პიროვნულ-ორიენტირებული განათლება ისეთი განათლებაა, რომელშიც მოსწავლის პიროვნება მასწავლებლის ყურადღების ცენტრშია და, რომელშიც სასწავლო საქმიანობა, – შემეცნებითი საქმიანობა, და არა – ცოდნის გადაცემა, – იქნება ტანდემში: **მასწავლებელი – მოსწავლე**, რომ ტრადიციული წარმონაქმნის: **მასწავლებელი – სახელმძღვანელო – მოსწავლე** პარადიგმა შეიცვალოს ახლით: **მოსწავლე – სახელმძღვანელო – მასწავლებელი**.

ასეთი პროცესი კი გულისხმობს ისეთი პირობების შექმნას, სადაც მოსწავლეები შეძლებენ და მოახერხებენ თავიანთი შესაძლებლობების კარგად წარმოჩენას. ამდენად, თუკი ტრადიციული საგანმანათლებლო სისტემა იძლეოდა შემდეგ ლოგიკურ სქემას: **მასწავლებელი – საგანი – მოსწავლე**,

თანამედროვე საგანმანათლებლო მოდელი, კიდევ უფრო რომ გავშალოთ, ჩვენი აზრით, ითვალისწინებს შემდეგს: **მოსწავლე – მონოდება – საგანი – გაკვეთილი – მასწავლებელი.**

კომუნიკაციური ტექნოლოგიები ძირითადად მიმართულია აქტიური მეთოდებისა და ორგანიზაციული ფორმების ძიებისაკენ და აქტიურად გამოიყენება გაკვეთილის უკეთ წარმართვისათვის, თანამშრომლობითი სწავლებისათვის, წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობისათვის.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიები, რომელიც ვითარდება პედაგოგიური თანამშრომლობის ფარგლებში, ითვალისწინებს შემდეგ პრინციპებს:

- სამყაროს საკუთარ თავში შეცნობას;
- სუბიექტის აქტივობას, რომელიც იძლევა შემოქმედებითობის უმაღლესი დონის გამოვლინებას;
- პიროვნების საქმიანობრივ ფორმირებას.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიები წარმოადგენს ერთერთ მთავარ წამყვან მეთოდებს სწავლებაში, როგორც ერთერთობის, ასევე დიალოგურ სწავლებაში.

სპეციალისტები კომუნიკაციურ სწავლებას განსაზღვრავენ როგორც ფუნქციონალურ მიდგომას, ან ფუნქციონალურ-აზრობრივ მიდგომას ახალი ცოდნისა და უნარების ათვისების საქმეში.

კომუნიკაციური შესაძლებლობების განვითარება და კომუნიკაციური კომპეტენტურობა მოიცავს აქტიური მოსმენისა და მეტყველების უნარების განვითარებას, შინაარსის გადმოცემას, თხრობას, დისკუსიაში ჩართულობას, საკუთარი თვალსაზრისის დაცვას, დასკვნების კეთებას, ინფორმაციის განზოგადებას და სხვ.

კომუნიკაციური კომპეტენტურობა ნიშნავს – დასვა და გადაჭრა განსაზღვრული ტიპის კომუნიკაციური ამოცანები: განსაზღვრო კომუნიკაციის მიზანი, შეაფასო სიტუაცია, გაითვალისწინო და წინასწარ განჭვრიტო კომუნიკაციური შესაძლებლობები, იყო მზად შესაბამისად მეტყველების ქცევის შესაცვლელად. ის მოთხოვნები, რომელსაც კომუნიკაციური კომპეტენტურობა წინ აყენებს, ითვალისწინებს როგორც ზეპირ (დისკუსია, პრეზენტაცია), ასევე წერით (კითხვა, სხვადასხვა უანრის ტექსტის გაგება და აღწერა) კომუნიკაციის ფორმებს.

დ. ივანოვის შეხედულებით კომუნიკაციური კომპეტენტურობა პიროვნებას უყალიბებს ისეთ თვისებას, როგორცაა კომუნიკაბელურობა. კომუნიკაბელურობა კი გაიგება, როგორც ინდივიდის შესაძლებლობა, თავისი ინიციატივით დაამყაროს კავშირი სხვასთან მიმართებაში და ასევე მტკიცედ დაიცვას ეს კავშირი. მაგრამ იმისათვის რომ მოსწავლეს გამოუმუშავდეს კომუნიკაბელურობა, მთავარი და აუცილებელია, პირველ რიგში, თვითონ მასწავლებელს ჰქონდეს ეს თვისება სათანადოდ განვითარებული.

კ. მელაშვილის განმარტებით კომუნიკაბელური უნარი პედაგოგისა მულავნდება არა მარტო იმაში, რომ ის თხრობის დროს მუდმივ კონტაქტშია მსმენელებთან, არამედ იმაშიც, რომ თვით ცოდნასა და უნარ-ჩვევებს სიღრმეებში წვდება, მოიცავს, გარს უვლის, რომ უპასუხოდ არ დატოვოს არც ერთი კითხვა.

პროფესიული თვალსაზრისით ამ შესაძლებლობას ეძლევა უმაღლესი შეფასება და შედის იმ აუცილებელი პირობების რიცხვში, რომელიც გამოიყენება და უკავშირდება აქტიურ კომუნიკაციურ საქმიანობას.

კომუნიკაციური ტექნოლოგია ეყრდნობა ურთიერთმავალ-
ვშირებელ კომპლექსურ სწავლებას, რომელშიც თავს იყრის
ყველა სახის მეტყველებითი საქმიანობა: აუდირება, მეტყვე-
ლება, კითხვა, წერა.

გ. კალშანსკის მიხედვით კომუნიკაციური ტექნოლოგია
იძლევა შესაძლებლობას, გავაცნობიეროთ და გამოვიყენოთ
პრაქტიკაში ენის ფუნქციონალური მექანიზმები:

- **ინსტრუმენტალური ფუნქცია** – ენის გამოყენება გარ-
კვეული მიზნით;
- **რეგულატორული ფუნქცია** – ენის გამოყენება გარშემო
მყოფთა ქცევის საკონტროლოდ;
- **ინტერაქტიური ფუნქცია** – ენის გამოყენება სხვასთან
ურთიერთობისათვის;
- **პიროვნული ფუნქცია** – ენის გამოყენება საკუთარი
გრძნობებისა და აზრების გამოსახატავად;
- **ეგზისტიკული ფუნქცია** – ენის გამოყენება გარესამ-
ყაროს შეცნობისა და შესწავლისათვის;
- **სახოვანი ფუნქცია** – ენის გამოყენება ფანტაზიის შესაქ-
მნელად;
- **რეპრეზენტაციული ფუნქცია** – ენის გამოყენება ინ-
ფორმაციის გადასაცემად.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიის სწავლების მთავარ არსს
წარმოადგენს მეტყველებითი ქცევის შინაარსობრიობა, რომე-
ლიც შედგება მეტყველებითი სიტუაციების გაცნობიერებისა და
მეტყველებითი ქმედებებისაგან. კომუნიკაციური ტექნოლო-
გიის გამოყენების მთავარი მიზანია – განვევითაროთ მოსწა-
ვლეებს შესაძლებლობები, შეძლონ გადაჭრან კომუნიკაციური
ამოცანები სასწავლო პროცესში იმ ლექსიკისა და გრამატიკის
ცოდნით, რომელსაც ფლობენ აქტიურ დონეზე.

საგანმანათლებლო ამოცანები, რომელთა გადაჭრა გაკვეთილებზე აუცილებელია დასახული მიზნის მისაღწევად, მდგომარეობს შემდეგში, მოხდეს:

- მოსწავლეთა ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ფორმირება, თავისუფლად შეძლონ გამოხატონ საკუთარი და აღიქვან სხვისი აზრი როგორც ზეპირი, ასევე წერიითი მეტყველების გზით;
- სალექსიკონო მარაგის გამდიდრება;
- უნარების განვითარება და მათი გამოყენება მეტყველებაში გრამატიკული კონსტრუქციის სწავლებისას;
- მოსწავლეთა მიერ ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების (ორთოგრაფიული, ლექსიკური, გრამატიკული) გაცნობიერება და შესწავლა;
- უნარების განვითარება, შეძლოს საკუთარი მოსაზრების კონსტრუირება და შეფასება.

კომუნიკაციური ტექნოლოგია ითვალისწინებს **მოსწავლის საქმიანობასაც**:

- კითხვების დასმა;
- საკუთარი აზრის განმტკიცება;
- უბიძგოს მოქმედებისაკენ თანამოსაუბრეს კითხვების, საკამათო მტკიცებულებების და სხვათა საშუალებით;
- გამოთქვას ვარაუდი და მოახდინოს გრამატიკული ნორმების აქტუალიზება.

ამასთან, საჭიროა ახალი სიტუაციის გამოყენება:

- ახალი მეტყველებითი ამოცანა;
- ახალი თანამოსაუბრე;
- ახალი საკითხის განხილვა.

კომუნიკაციური კომპეტენტურობის დაუფლების მთავარ საშუალებად ითვლება საქმიანობის სხვადასხვა სახეები, როგორცაა:

- აუცილებელი ურთიერთობის გაცნობიერება;
- მეტყველების გამოყენების მოთხოვნილება;
- მეტყველებითი ქცევის წარმოდგენის ფორმირება.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება გვეჩინდეს კომუნიკაციური კომპეტენტურობის განვითარების შემდეგი ეტაპები, რომელიც ძირითადად ხორციელდება მასწავლებლის უშუალო ხელმძღვანელობით:

პირველი ეტაპი

- მოსწავლეთა მზადყოფნა სასწავლო პროცესში მონაწილეობისათვის;
- კითხვებზე ამომწურავი პასუხების გაცემა;
- შესასრულებელი დავალების შინაარსიდან გამომდინარე კითხვების დასმა;
- კითხვებისა და პასუხების კომენტირება;
- შესაბამისი ინფორმაციის გაკეთება;
- ლოგიკური და თანმიმდევრული თხრობა.

მეორე ეტაპი

- საკუთარი აზრის გამოთქმის გამომუშავების უნარი;
- საკუთარი აზრის გამოთქმა ხატოვნად, ცხადად და მოკლედ;
- მაგალითებისა და ნიმუშების მოყვანა საკუთარი აზრის გასამყარებლად;
- რიტორიკული კითხვების გამოყენების უნარი;
- პარტნიორთან და თანამოსაუბრესთან კონტაქტის დამყარების უნარი;

- ხმამალალი და სწრაფი მეტყველებითი გამონათქვამების დარეგულირების უნარი.

მესამე ეტაპი

- წყვილებში და ჯგუფებში საუბრის წარმართვის უნარი;
- კონსტრუქციული დიალოგის წარმართვის უნარი;
- დისკუსიის აგებისა და მისი წარმართვის უნარი;
- კონფერენციებში, თამაშებში და ტურნირებში მონაწილეობის უნარი.

საქმიანობა, რომელშიც ხორციელდება კომუნიკაციური ტექნოლოგია, შეიძლება იყოს სასწავლო, შრომითი ან ატარებდეს თამაშობით ხასიათს. ყველაზე მთავარ ორგანიზაციულ ერთეულს სწავლების პროცესში წარმოადგენს კომუნიკაციური სიტუაცია.

მისი შექმნის დახმარებით

- მალღდება ურთიერთობის მოტივაცია;
- შესაძლებელია მეტყველებითი მასალის პრეზენტაცია;
- ხდება მეტყველებითი ჩვევების შექმნა;
- ვითარდება მოსწავლეთა აქტიურობა და დამოუკიდებლობა;
- მტკიცდება მოსწავლეთა კომუნიკაციური უნარ-ჩვევები.

მეორე ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს მხატვრული ტექსტის (ტექსტების) ერთობლივი ანალიზი. ტექსტი კი ქმნის განმავითარებელ და აღმზრდელობით ატმოსფეროს გაკვეთილზე. გაკვეთილზე ტექსტზე მუშაობისას აუცილებლად უნდა ჩანდეს თითოეული მოსწავლის აქტიურობა. ტექსტზე შემოქმედებითი მუშაობა დაეხმარება მოსწავლეებს, შეძლონ საკუთარი ინდივიდუალური ტექსტის კონსტრუირება და დაეუფლონ ანალიზის კეთების საშუალებებს.

ტექსტებისა და დავალებების მიზანმიმართული შერჩევა, კარგად მოფიქრებულ სისტემაში ტექსტზე მუშაობა ყოველ გაკვეთილზე – ის პირობებია, რომლებიც იძლევა საშუალებას, განვეუფოთაროთ მოსწავლეებს სამეტყველო წრე, რომელიც თავის მხრივ უზრუნველყოფს ენის განვითარებას. ძალიან მნიშვნელოვანია ტექსტების ანალიზი, რომელიც ხელს უწყობს პიროვნების როგორც ზნეობრივ და ესთეტიკურ განვითარებას, ასევე უმუშავეს მოსწავლეს მოთხოვნების უნარჩვევას რეფლექსიისადმი.

კომუნიკაციურ ტექნოლოგიაში სასწავლო მასალის შერჩევა უნდა პასუხობდეს მონაწილეთა მოთხოვნებებს:

- მეტყველებითი კონსტრუქციების შერჩევა ურთიერთობისათვის;
- მეტყველებითი ურთიერთობის სხვადასხვა მოდელის გამოყენება (მარტივიდან რთულზე გადასვლა);

სწავლებამ ზემოქმედება უნდა მოახდინოს მოსწავლეთა არა მხოლოდ აზროვნებაზე, არამედ მათ გრძნობებსა და ემოციებზე:

- შეგულიანება (ნაქეზება) ურთიერთობისაკენ;
- შემოქმედებითობის სიხარულის განცდა;
- დადებითი ემოციების გამოხატვა.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიის საფუძველზე შეიძლება გვექონდეს გაკვეთილის შემდეგი სახეები:

- ლექცია, სემინარი, მოსწავლეთა კონფერენცია და სხვ.;
- გაკვეთილები, რომლებიც ეყრდნობა ფანტაზიას და შემოქმედებას – თხზულება, დებატები, დისკუსია, დისპუტი;
- იმიტირებული გაკვეთილები;

- გაკვეთილი-თამაში – დიდაქტიკური, როლური, საქმიანი, შეჯიბრებითი;
- გაკვეთილი თხზულების შესაქმნელად სურათის, სიუჟეტური სურათის, მოცემული ტექსტის, პირადი შთაბეჭდილებების მიხედვით;
- გაკვეთილები, სადაც მოცემულია ტექსტის კომპლექსური ანალიზი, შემოქმედებითი მუშაობა, საკუთარი ტექსტის შექმნა.

მასწავლებელმა გაკვეთილის მზადებისას, ურთიერთობის დიალოგური პირობების მოფიქრებისას, შეუძლია გამოიყენოს განსაზღვრული პროცესუალური მოდელი, რომელშიც ეტაპობრივად გაიშლება მოსწავლეთა საქმიანობის შესაძლებლობები საგანმანათლებლო პროცესში. ამ შესაძლებლობის სტრუქტურა საკუთრივ წარმოადგენს ოთხ ტექნოლოგიურ ეტაპს:

- კომუნიკაციური სიტუაციის სტრუქტურული შემუშავება;
- გაკვეთილზე მასწავლებლისა და მოსწავლის ერთობლივი საქმიანობის პროექტის შემუშავება;
- მონაწილეობა სასწავლო დიალოგში;
- დიალოგური ურთიერთმოქმედების შედეგების რეფლექსია.

კომუნიკაციური სიტუაციის შექმნა ფართო გაგებით გულისხმობს იმ პირობების სისტემას, რომელიც ითხოვს სუბიექტისაგან მიიღოს აქტიური მონაწილეობა საგაკვეთილო პროცესში. ეს კონკრეტული ცხოვრებისეული ეპიზოდია, რომლის შინაარსშიც შედის:

- პრობლემათა აქტუალიზაცია;

- პირობებისა და მდგომარეობის გააზრება (ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინება);
- გადანწყვეტილების მიღება, დამატებითი მასალის ძიება, ანალიზი, შერჩევა;
- საკუთარი მოქმედების აგება ახალი ტიპის ორიენტირების საფუძველზე.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიების გამოყენება ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დაწყებით კლასებში იძლევა შესაძლებლობას, შევასწავლოთ მოსწავლეს ენა, როგორც ურთიერთობის საშუალება, სამყაროსა და საკუთარი თავის მასში შეცნობა; განვეუვითაროთ აქტიური, შემოქმედებითი აზროვნება, რომ წიგნიერების დონეზე ფლობდეს ყველა სახის მეტყველებით საქმიანობას.

მ. ინასარიძის მიხედვით, სწავლების კომუნიკაციური მეთოდი გულისხმობს ძირითადად კომუნიკაციურ სავარჯიშოთა სისტემის გამოყენებას, რომლებიც თავისთავად გრამატიკულ კანონზომიერებებს ეყრდნობა. კომუნიკაციური მეთოდისათვის მნიშვნელოვანია კომბინირებული სავარჯიშოები, რომელთაც გრამატიკულ მიმართულებასთან ერთად კომუნიკაციური ხასიათი გააჩნიათ.

არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება მოსწავლეთა მიერ იმის გაცნობიერებას, რომ გრამატიკული ფორმები აუცილებელია კომუნიკაციური ამოცანის გადასაჭრელად და რომ მათი გააზრებით ადვილია ამ ფორმების გადატანა და გამოყენება ახალ კონტექსტში.

მ. ინასარიძის აზრით, კომუნიკაციური გრამატიკა აღიარებს სწავლების კომუნიკაციურ მეთოდს, რომელიც ემყარება არა უბრალოდ წინადადებას, არამედ გამონათქვამის დონეზე

მუშაობის აუცილებლობას. სწავლების საწყის ეტაპზე მნიშვნელოვანია საერთოერთობო მეტყველების ელემენტარული ჩვევების ფლობა, რომელსაც წინ უსწრებს მარტივი წინადადებებისა და ფრაზების გამოყენება, მარტივი შეკითხვის დასმა და პასუხის გაცემა, ერთიერთობის დამყარება მარტივ, ტიპურ სიტუაციებში და სხვ.

ქართული ენის გაკვეთილებზე წარმოებს მრავალასპექტიანი მუშაობა სიტყვასთან; სხვადასხვა სახის ლექსიკონების გამოყენება; ასოციაციური მწკრივების ანალიზი და შერჩევა სიტყვასთან მიმართებაში; სიტყვისათვის კონტექსტის შექმნა და ა. შ.

რაც შეეხება სალექსიკონო მუშაობას გაკვეთილებზე, იგი სხვადასხვა სახით თითქმის ყოველდღიურად წარმოებს. ასევე მრავალმხრივია მოსწავლეთა სალექსიკონო მარაგის გამდიდრებისა და გაფართოების გზები. ამიტომ, სწორად ორგანიზებული სალექსიკონო მუშაობა სკოლის საერთო საგანმანათლებლო მუშაობის სისტემაში დიდი აღმზრდელობითი მნიშვნელობის ფაქტორია. აქტიურობისა და შეგნებულობის, სისტემურობისა და თანმიმდევრობის, მოსწავლეთა ასაკობრივ და ინდივიდუალურ თავისებურებათა მტკიცედ გათვალისწინების დიდაქტიკური მოთხოვნები განსაზღვრავენ სალექსიკონო მუშაობის შინაარსსა და გზებს.

სალექსიკონო მუშაობა მასწავლებელს ისე უნდა ჰქონდეს დაყენებული კლასში, რომ მოსწავლეები თვითონვე უნდა აყენებდნენ მოთხოვნას ამა თუ იმ ტერმინის, უცნობი და გაუგებარი სიტყვის განმარტების შესახებ. დასმული საკითხის გარშემო მსჯელობა და კვლევით-ძიებითი მუშაობა პირველად სწორედ მოსწავლეთა შორის უნდა იმდებოდეს. თუ მოსწავლეები

ვერ შეძლებენ დასმული საკითხის გადაჭრას, მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა გაუწიოს მათ დახმარება მასწავლებელმა.

ქართული ენის გაკვეთილებზე შეიძლება გამოვიყენოთ შემდეგი ხერხები და მეთოდები:

- სალექსიკონო მუშაობის ინოვაციური ხერხები: კარნახი -კროსვორდი, კარნახი ილუსტრაციით, თავისუფალი კარნახი, თვითკარნახი და ა. შ.;
- გამოყოფილი სიტყვებისა და გამოთქმებისათვის კულტურული ფონის შექმნა;
- კონტექსტში სიტყვის მნიშვნელობის აზრობრივი ანალიზი;
- სინონიმებისა და ანტონიმების შერჩევა და მათზე მუშაობა, ომონიმებისა და პარონიმების (გამოთქმით მსგავსი სიტყვების) შედარება და სხვ.;
- ტექსტის შედგენა ანალოგიების გზით;
- ფრაზეოლოგიზმებზე, ანდაზებზე, გამოთქმებზე და აფორიზმებზე მუშაობა;
- კონტექსტის შექმნა გამომსახველობით-გამომეტყველებითი საშუალებებით;
- აზრობრივად შორს მდგარი სიტყვის დაკავშირება წინადადებასთან;
- წინადადების გაშლა მეორეხარისხოვანი წევრების ხარჯზე გამომსახველობით-გამომეტყველებითი საშუალებებით, შესავალი სიტყვით და ა. შ.;
- ტექსტის ყველა სახის ასპექტური და კომპლექსური ანალიზი;
- ტექსტში სიტყვის გაშლის მეთოდი და ტექსტის შემცირება საკვანძო სიტყვამდე (სიტყვა – სიტყვათშენწყობა – მარტივი წინადადება – მარტივი, გართულებული სხვა-

დასხვა სინტაქსური ერთეულებით – რთული წინადადება – მცირე ტექსტი – ტექსტი).

ლიტერატურის გაკვეთილებზე დაწყებით კლასებში ხდება ტექსტის მრავალმხრივი დამუშავება, ნაწარმოების მხატვრული ფორმის ანალიზი, სალექსიკონო მუშაობა.

ლიტერატურის გაკვეთილებზე შეიძლება იქნეს გამოყენებული შემდეგი ხერხები და მეთოდები:

- გმირის სიტყვიერი დახასიათება (პორტრეტი);
- შინაარსის გადმოცემა (ანალიზური, შეკუმშული, კომენტირებული);
- კონტექსტის შექმნა გამომსახველობითი საშუალებებით;
- ტექსტის შეცვლა გამომსახველობითი საშუალებების დახმარების გამოყენებით;
- ერთი თემის მიხედვით ორი მხატვრული ნაწარმოების შედარებითი ანალიზი;
- სხვადასხვა სახის თხზულება და მათი ხარისხობრივი ანალიზი (დაკვირვების, შთაბეჭდილებათა ემოციონალური მახასიათებლების, ლიტერატურული ნაწარმოების, სურათის, სპექტაკლის და ა. შ.), თხზულება-სტილიზაცია (იგავ-არაკი, ზღაპარი და ა. შ.);
- ლექსთწყობა;
- როლური თამაშები და მეტყველებითი იმპროვიზაცია (ნაწარმოების შინაარსის გადმოცემა, თემის (საკითხის) ზეპირი ან წერილობითი პრეზენტაცია. სხვადასხვა სახის ნაწარმოებთა კომენტირება და ა. შ.);
- კვლევითი ნამუშევრის მომზადება და პრეზენტაცია ლიტერატურული თემის მიხედვით;

- ლიტერატურული ნაწარმოების ეპიზოდის (ეპიზოდების) ინსცენირება და ა. შ.

კომუნიკაციური ტექნოლოგიის აქტიურად გამოყენება შესაძლებელია კლასგარეშე საქმიანობაშიც, როგორცაა სან-რეო მუშაობა, ექსკურსიების მონყობა კულტურულ-ლიტერატურულ ადგილებში, საბავშვო სპექტაკლებზე დასწრება მისი შემდგომი განხილვით, მოსწავლეთა კონფერენციების, ლიტერატურული საღამოების ჩატარება და ა. შ.

მოსწავლეთა მეტყველებითი კომპეტენტურობის ფორმირება

საგანმანათლებლო კომპეტენციების ცნება მოიცავს მოსწავლის აზრობრივი ორიენტაციების, ცოდნის, უნარ-ჩვევებისა და გამოცდილების ერთობლიობას. პრაქტიკაში მათი დანერგვა მოგვეცემს საშუალებას, გადავჭრათ სკოლის ტიპური პრობლემა, როცა მოსწავლეს, თეორიული ცოდნის შეძენის შემდეგ, უჭირს კონკრეტული ამოცანებისა და პრობლემური სიტუაციების დაძლევა.

დანყებითი სკოლის მოსწავლეთა მეტყველებითი განვითარების პრობლემა თანამედროვე მეთოდულ კაში იძენს განსაკუთრებულ აქტუალურობას. ამიტომ დანყებითი სკოლის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს პირობების შექმნა იმ უნარების ფორმირებისათვის, რომელიც უზრუნველყოფს მოსწავლეთა მეტყველებით საქმიანობას სასწავლო პროცესში.

მშობლიური ენის სწავლების მთავარი ამოცანაა მოსწავლე არა მხოლოდ ფლობდეს და იცოდეს ენის სტრუქტურული და გრამატიკული აგებულება, ჰქონდეს მდიდარი ლექსიკური მარაგი, არამედ იმ შესაძლებლობების განვითარება, რომელიც მოსწავლეს დაეხმარება ენის ფუნქციების რეალიზებისას იმოქმედოს გააზრებულად.

როდესაც ვსაუბრობთ ასეთ საკითხზე, უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ ისეთი ტერმინების განმარტება, როგორებიცაა: **კომპეტენტური**, **კომპეტენტურობა** და **კომპეტენცია**.

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ეს ტერმინები ასეთნაირადაა მოცემული:

კომპეტენტური [ლათ. *competens* ჯეროვანი] – 1. ამა თუ იმ დარგის, რაიმე საკითხის, რაიმე საქმის სათანადოდ მცოდნე. 2. რისამე გადანყვეტის უფლების მქონე, უფლებამოსილი.

კომპეტენტურობა – ამა თუ იმ დარგის, რაიმე საკითხის, საქმის სათანადოდ მცოდნე პირის უფლება იმსჯელოს, გამოთქვას თავისი ავტორიტეტული აზრი სათანადო საკითხის შესახებ.

კომპეტენცია [ლათ. *competentia*] – 1. საკითხთა წყება, რომელთა ჯეროვანი ცოდნაც მოეპოვება (ამა თუ იმ პირს). 2. ის სფერო, რომელიც უფლებამოსილია რომელიმე დაწესებულება ან პირი, – უფლებამოსილების ფარგლები, სფერო.

უცხო სიტყვათა ლექსიკონშიც ანალოგიურადაა განმარტებული:

კომპეტენტური [ლათ. *competens (competentis)* სათანადო] – 1. რაიმე დარგის, რაიმე საკითხის სათანადოდ მცოდნე. 2. ცოდნაზე დამყარებული; საფუძვლიანი, ავტორიტეტული. 3. კომპეტენციით აღჭურვილი; სრულუფლებიანი.

კომპეტენცია [ლათ. *competentia*] – 1. საკითხთა წყება, რომელთა ჯეროვანი ცოდნაც მოეპოვება ვისმე. 2. სფერო, რაშიც უფლებამოსილია რომელიმე დაწესებულება ან თანამდებობის პირი.

ი. ბასილაძის, მ. ახვლედიანის, ნ. სოხაძის და ნ. დვალის განმარტებით **კომპეტენტურობა** ეს არის პიროვნული, პროფესიული ცოდნის, უნარ-ჩვევებისა და განწყობა-დამოკიდებულებების გამოყენება; ხოლო **კომპეტენცია** – კოგნიტური და მეთოდოლოგიური უნარების, ცოდნისა და გაცნობიერების, ინტერპერსონალური, ინტელექტუალური და პრაქტიკული უნარებისა და ეთიკური ღირებულებების დინამიური კომბინაცია.

ეროვნული სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის განმარტებით ლექსიკონში მითითებულია, რომ **კომპეტენცია** ნიშნავს კონკრეტული ამოცანის შესრულებისათვის საჭირო უნარს. იგი მოიცავს უნარების, ცოდნისა და ქცევის ერთობლიობას.

კომპეტენცია, ჯ. ჯინჯიხაძის განსაზღვრით არის ზოგადი სახის ამოცანის ამოხსნისას პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე ცოდნის, უნარების გამოყენებისა და წარმატებით მოქმედების უნარი. **პროფესიონალური კომპეტენცია** – პრაქტიკული გამოცდილების, უნარებისა და ცოდნის საფუძველზე პროფესიონალური ამოცანების ამოხსნის დროს წარმატებით მოქმედების უნარი. **კომპეტენციის არე** – ერთობლიობა ადამიანის ცოდნისა და უნარ-ჩვევებისა, რომელთაც ის იყენებს მაღალ, კონკურენტულ დონეზე.

უფრო კონკრეტულად და მკაფიოდ რომ ჩამოვაყალიბოთ, **კომპეტენცია** ეს არის პროცესების მიერ შექმნილი თვისებების ერთობლიობა, როგორცაა: ცოდნა, უნარები, ჩვევები, საქმიანობის შესაძლებლობები, რომელიც ყალიბდება უშუალოდ სწავლების პროცესში. ხოლო **კომპეტენტურობა** ნიშნავს შესაბამისი კომპეტენციის ფლობას.

განათლებაში **კომპეტენტური მიდგომა** ეს არის თანამედროვე მიდგომა, რომლის დროსაც სწავლების მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეთა შესაძლებლობების გამოვლენა სხვადასხვა პრობლემურ სიტუაციებში. სწორედ ამიტომ კომპეტენტურ მიდგომას საგანმანათლებლო პარადიგმის შეცვლამდე მივყავართ და გვიბიძგებს სწავლების ისეთი მიდგომებისა და მეთოდების ძიებისაკენ, როცა მოსწავლე იძენს მიღებული ცოდნის სხვადასხვა ცხოვრებისეულ სიტუაციაში გამოყენების უნარს. პარადიგმა ეს არის საზოგადოდ დადგენილი ნიმუში,

მოდელი, რომლითაც უნდა გადანყდეს პრობლემა. პარადიგმა პედაგოგიკაში ეს არის შინაარსის, განათლების ორგანიზაციის ფორმების, სწავლებისა და აღზრდის საშუალებათა ორგანიზებაში წამყვანი მიდგომა.

სწავლებაში კომპეტენტური მიდგომის გამოყენება ითვალისწინებს პრინციპულ ცვლილებებს სასწავლო პროცესის მართვაში, მასწავლებლის საქმიანობაში. მთავარ ფასეულობას წარმოადგენს მოსწავლეების მიერ ისეთი უნარების დაუფლება-ათვისება, რომლებიც მათ დაეხმარება განსაზღვრონ საკუთარი მიზანი, მიიღონ გადანყვეტილება და იმოქმედონ შემოქმედებითად როგორც ტიპურ, ისე არასტანდარტულ სიტუაციებში (დ. ივანოვი).

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, პრინციპულად იცვლება მასწავლებლის პოზიცია. ასეთ დროს მისი მთავარი ამოცანაა ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე მოახდინოს მოსწავლეთა **მოტივირება**, წარმოაჩინოს და წინა პლანზე წამოწიოს მათი ინიციატივა და დამოუკიდებლობა. მოსწავლის მოტივაციის გაზრდა კი მნიშვნელოვან პედაგოგიურ ამოცანას წარმოადგენს.

მასწავლებელი ვალდებულია გაუკეთოს ორგანიზება მოსწავლეთა დამოუკიდებელ საქმიანობას, ხელი შეუწყოს მის ყოველმხრივ (ინტელექტუალურ, კომუნიკაციურ, ორგანიზაციულ, შემფასებლურ) კომპეტენციების განვითარებას. და, რაც მთავარია, ეს ყველაფერი უნდა ხდებოდეს და შეესაბამებოდეს მოსწავლის ინტერესებსა და ნება-სურვილს, რომელსაც ამავე დროს გამოუმუშავებული უნდა ჰქონდეს პასუხისმგებლობის გრძნობა.

კომპეტენტური მიდგომის მიზანია დანყებითი სკოლის მოსწავლეს გამოუმუშავდეს მიღებული, შექმნილი ცოდნის

ეფექტურად გამოყენების უნარი პრაქტიკაში. აქედან გამომდინარე კომპეტენტური მიდგომის ამოცანებს წარმოადგენს:

- მოსწავლეთათვის მოტივაციის განვითარება.
- მოსწავლეთა შემოქმედებითი ძალების განვითარება კვლევითი სიტუაციების მოდელირების საფუძველზე: პრობლემების დასმა, ჰიპოთეზების წინ წამოწევა, დაკვირვება, შედარება, კლასიფიკირება, დასაბუთების გზების ძიება, მიღებული შედეგების განზოგადება.
- ახალი პრობლემების დამოუკიდებლად შექმნა თავისი საქმიანობიდან გამომდინარე.
- პრობლემური სიტუაციების შექმნის საფუძველზე შესაბამისი ცოდნის ფორმირება, საგანთაშორისი ამოცანების გადაჭრა.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე კომპეტენტური მიდგომის რეალიზებისას საჭირო და აუცილებელ პირობებს წარმოადგენს, იყოს

- შესაბამისი ინფორმაციული რესურსი;
- მეცნიერულ-მეთოდური პირობები;
- მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა.

დანებებითი სკოლის მასწავლებლის მთავარი, ძირეული ამოცანაა ჩააბას თითოეული მოსწავლე სასწავლო საქმიანობაში, მისცეს თავისუფალი სივრცე მის დამოუკიდებელ აზროვნებასა და დაკვირვებებს, განხილვებსა და დასკვნებს.

აქედან გამომდინარე, თანამედროვე საგანმანათლებლო პროცესი მოითხოვს მოსწავლეების მხრივ განსაკუთრებულ ჩართულობასა და აქტიურობას. ასეთ საგაკვეთილო პროცესში მონაწილეობისას მოსწავლეები ერთმანეთს ეხმარებიან სხვადასხვა კონცეფციის უკეთესად გაგებაში, უნარ-ჩვე-

ვების დაუფლება-განვითარებაში და დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაში.

საკავეეთილო პროცესში საგნობრივი შინაარსის რეალიზებისას მასწავლებლის მიერ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ისეთი მეთოდები, როგორცაა

- პრობლემური გადმოცემის მეთოდი;
- ნაწილობრივ-ძიებითი (ევრისტიკული);
- კვლევითი.

კომპეტენტური სწავლება იმითაცაა პერსპექტიული, რომ ასეთი მიდგომისას სასწავლო საქმიანობა კვლევით და პრაქტიკულ-ორიენტირებულ ხასიათს ატარებს.

განათლების თანამედროვე რეფორმირების სტრატეგია განსაზღვრავს ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების საგნობრივ კომპეტენციებს: ენობრივს, ლინგვისტიკურს, კომუნიკაციურს და კულტუროლოგიურს. სპეციალისტების მომზადებისადმი მზარდი მოთხოვნების პირობებში ეს კომპეტენციები არსებით კვალიფიციურ მახასიათებლებს წარმოადგენს.

ჩვენი აზრით, წამყვანი კომპეტენციაა **კომუნიკაციური**, უპირველეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ იგი ენის ფლობის დონეს განსაზღვრავს. კომუნიკაციურ მეტყველებით კომპეტენციაში იგულისხმება შემდეგი კომპონენტების ერთობლიობა:

- **ლინგვისტიკური** – ენობრივი სისტემების ცოდნა;
- **სოციოლინგვისტიკური** – სოციალური ნორმების ფლობა: მეტყველებითი ეტიკეტი; სხვადასხვა ასაკის, სქესისა და სოციალური ჯგუფების წარმომადგენლებს შორის ურთიერთობის ნორმები;
- **პრაგმატული** – გარკვეული ფუნქციონალური მიზნებით ენობრივ საშუალებათა გამოყენების ჩვევები, სხვა-

დასხვა ტიპის ტექსტების გარჩევის უნარი, ენობრივ სა-
შუალებათა შერჩევის უნარი ურთიერთობის თავისებუ-
რებების გათვალისწინებით და სხვ.

ამ კომპონენტების ცოდნა კი შესაბამისად განაპირობებს
კომუნიკაციურ ენობრივ კომპეტენციებს.

დანყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის
გაკვეთილებზე მოსწავლეთა კომუნიკაციური მეტყველებითი
კომპეტენტურობის ფორმირების მთავარ მიზანს წარმოადგენს
შესაბამისი პირობების შექმნა, რომელიც დაფუძნებული იქნება
თანამშრომლობითი სწავლების პრინციპებზე. მისი მთავარი
ამოცანაა

- განსაზღვროს კომუნიკაციური მეტყველებითი კომპე-
ტენტურობის ფორმირების კრიტერიუმები;
- შეიმუშაოს ისეთი მეთოდები და ხერხები, რომლებიც
დაეხმარება მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდეს კომუნიკა-
ციური მეტყველებითი კომპეტენტურობა თანამშრომ-
ლობითი სწავლების ტექნოლოგიის გზით;
- დაეხმაროს მოსწავლეებს სასწავლო საქმიანობის ორ-
განიზებაში, რომელიც მიმართულია მათი პიროვნუ-
ლობის თვითრეალიზაციისაკენ.

მოსწავლეთა კომუნიკაციური მეტყველებითი კომპეტენ-
ტური ფორმირება პიროვნების განვითარების ერთ-ერთ მთა-
ვარ საკვანძო მომენტს წარმოადგენს, იმიტომ, რომ

- იგი განაპირობებს მოსწავლეთა წარმატებულობას;
- კომუნიკაციური მეტყველებითი კომპეტენტურობა ბევ-
რადაა დამოკიდებული მოსწავლის ადაპტაციამზე სკო-
ლასთან მიმართებაში, კერძოდ, ფსიქოლოგიურ-ემო-
ციური თვალსაზრისით;

- მოსწავლეთა მეტყველებითი კომუნიკაციური კომპეტენტურობა საგანმანათლებლო პროცესში განისაზღვრება არამხოლოდ როგორც პირობა მოსწავლის ეფექტურობისა და კეთილდღეობის თვალსაზრისით, არამედ, როგორც რესურსი მისი მომავალი ცხოვრების ეფექტურობისა და კეთილდღეობის თვალსაზრისითაც.

კომუნიკაციური მეტყველებითი კომპეტენცია განისაზღვრება როგორც მოსწავლეთა მიერ ენობრივი საშუალებების შემოქმედებითად გამოყენება, ანუ ენობრივი კომპეტენცია გვთავაზობს ცოდნას თვითონ ენის, მისი აგებულებისა და ენობრივი ნორმების შესახებ. ენობრივი კომპეტენცია ეს არის შემეცნებითი საქმიანობის პროცესუალური შედეგი, რომელიც მიმართულია ენისა და მეტყველების დაუფლებისაკენ, თვითგანვითარებისაკენ.

კომუნიკაციური კომპეტენცია ეს არის ენობრივი შესაძლებლობების გზით განხორციელებული მეტყველებითი საქმიანობა ამა თუ იმ საქმიანობით სფეროში. მისი ფორმირების პროცესი საკმაოდ ხანგრძლივი და რთული პროცესია, სადაც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული მოსწავლეთა ასაკობრივი თავისებურებები.

მშობლიური ენის სწავლების მთავარ, ძირეულ პრინციპს წარმოადგენს ენის აქტიური გამოყენების უნარ-ჩვევების დაუფლება, რაც გულისხმობს მოსწავლეებში ენობრივი კომპეტენციის განვითარებას და არა მხოლოდ გრამატიკული ცოდნის თვითმიზნურ დაგროვებას. აქ ძირითადი აქცენტი გადატანილი უნდა იყოს პრაქტიკული გრამატიკის სწავლებაზე. ამიტომ, სწავლის პროცესში ენის საკითხები უნდა უკავშირდებოდეს ტექსტს და კონკრეტულ სამეტყველო სიტუაციას.

ენის სწავლების ამ კომპონენტს მჭიდროდ უკავშირდება ენის კომუნიკაციური ასპექტები, რომლის მიზანია, გამოუმუშაოს მოსწავლეს ის უნარები, რომლებიც აუცილებელია ამა თუ იმ სამეტყველო სიტუაციის მართებულად შეფასებისა და სამეტყველო ქცევის ადეკვატურად წარმართვისათვის, კომუნიკაციის ძირითადი ხერხებისა და სტრატეგიების დასაუფლებლად.

დაწყებითი სკოლის ახალი საგანმანათლებლო სტანდარტი, რომელიც ითვალისწინებს მოსწავლის მეტყველებითი კომუნიკაციურ განვითარებას, ნიშნავს, რომ მოსწავლეს გაკვეთილზე უნდა გამოუმუშავდეს

- დიალოგში მონაწილეების უნარი;
- საკუთარი თვალსაზრისის გამოთქმის უნარი ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით;
- ზეპირი და წერილობითი ფორმით საკუთარი აზრის ფიქსირების უნარი;
- ჯგუფში სხვადასხვა როლის შესრულების უნარი;
- წყვილებში თანამშრომლობის უნარი.

ნორმატიული დოკუმენტების თანახმად ენობრივ-კომუნიკაციური კომპეტენციის ცნება ხასიათდება შემდეგი პარამეტრებით:

- ლინგვისტიკურ თეორიაში გარკვევა, გაცნობიერება მისი, როგორც სისტემისა, რომელიც არეგულირებს მეტყველებაში ენობრივ საშუალებათა გამოყენებას;
- მეტყველების სხვადასხვა თეორიის ცოდნა, მეტყველების სახეების ფლობა;
- ძირითადი ენობრივი (ამოცნობა, კლასიფიცირება და სხვ.) და მეტყველებითი (ამორჩევა-შერჩევა, აქტუალიზება და სხვ.) უნარების ფლობა;

- მეტყველებითი სიტუაციის ანალიზების უნარი და მისი შესაბამისი სამეტყველო ქცევის პროგრამის (ვერბალური და არავერბალური) შერჩევა.

იმ მასწავლებლის წინაშე, რომელსაც სურს ქართული ენის სწავლებაში დანერგოს კომპეტენციური მიდგომა, დგას ძირითადი პედაგოგიური პრობლემა – ეს არის ღია ენობრივი სივრცის შექმნის პრობლემა. საქმე ეხება სწავლებაში პრიორიტეტების შეცვლას: ხდება სწავლების საგნობრივი დონიდან ენის, როგორც ურთიერთობის საშუალების, სწავლებაზე გადასვლა. აქ უკვე მოითხოვება ბუნებრივ კომუნიკაციასთან მიახლოებული პირობების შექმნა.

ქართული ენის გაკვეთილები უნდა დაემყაროს პრაქტიკულ-ორიენტირებულ მიდგომას, რომელიც თავის მხრივ, ემყარება მოსწავლეთა პრაქტიკულ საქმიანობაში მიღებულ გამოცდილებას, და ეს მიდგომა გულისხმობს საგანმანათლებლო სიტუაციის შექმნას, რომელთა ძირითადი მდგენელებია:

- საგანმანათლებლო დაძაბულობა;
- საგანმანათლებლო ობიექტის დაზუსტება;
- დავალების კონკრეტიზაცია;
- სიტუაციის გადაჭრა;
- საგანმანათლებლო პროდუქციის დემონსტრაცია;
- მიღებული პროდუქციის სისტემატიზაცია;
- მუშაობა კულტურულ-ისტორიულ ანალოგებზე;
- რეფლექსია.

ასეთ მეცადინეობაზე მიცემული დავალება გულისხმობს საგანმანათლებლო პროდუქციის შექმნას: არგუმენტირებული ესეს დაწერას, ან კიდევ, კომუნიკაციების მიზნებზე და ამოცანებზე ორიენტირებული შემოქმედებითი სამუშაოს შესრულებას. ამ სამუშაოებისათვის მოსამზადებელი ეტაპი ეძღვნება

ტექსტის კომპლექსური, ლინგვისტიკური თუ შეპირისპირებითი ანალიზის დაუფლებას. ამასთან, მეტყველების თემის, იდეის, სტილისა თუ ტიპის განსაზღვრა ხდება არა მიზანი, არამედ მიზნის მიღწევის საშუალება.

თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრების სტილის პრინციპული ცვლილება თითოეული ადამიანისაგან მოითხოვს აქტიურ მეტყველებით უნარებს, ფილოლოგებისაგან კი მოითხოვს თავის საგანზე შემოქმედებით ხედვას.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, პედაგოგიური პროცესი იგება მასწავლებლისა და მოსწავლეების პიროვნული ურთიერთმოქმედების საფუძველზე. მასწავლებლის უპირველესი მოვალეობაა, ამ მრავალფეროვანი და მრავალსახოვანი ურთიერთობების საფუძველზე ჩამოაყალიბოს მოსწავლეთა კომუნიკაციური კულტურა. ამ მხრივ უმნიშვნელოვანესი როლის შესრულება შეუძლია მეტყველების განვითარების გაკვეთილებს, რომელთა ძირითადი ამოცანაა ეფექტური ურთიერთობის სწავლება.

თანამედროვე ეტაპზე ქართული ენისა და ლიტერატურის საბოლოო მიზანია ფორმირება ისეთი კომუნიკაციური პიროვნებისა, რომელიც ფლობს მდიდარ შემეცნებით გამოცდილებას, კომუნიკაციური კომპეტენტურობის მაღალ დონეს, მტკიცედ მიისწრაფვის მშობლიურ ენაში სრულყოფისაკენ.

ჟანრი შეიძლება განვიხილოთ როგორც სწავლების დიდაქტიკური ერთეული, რადგანაც მასში ჩაქსოვილია ნებისმიერი დიდაქტიკური სისტემის სამი საბაზო კატეგორია – მიზანი, შინაარსი და სწავლების მთავარი მეთოდი. მოსწავლეები ღებულობენ წარმოდგენებს ჟანრის შესახებ, ეუფლებიან თეორიულ მასალას მისი შექმნის თაობაზე (მოქმედებებისა და ნი-

შან-თვისებების აღწერა), ასრულებენ შესაბამის მოქმედებებს – მეტყველების შინაარსის მოგონებიდან მის წარმოთქმამდე.

ყოველივე ამის რეალიზება შესაძლებელია ქართული ენის სასწავლო მასალის ბაზაზე **ბლოკური სწავლების ტექნოლოგიის** გამოყენებით, ხოლო ქართული ლიტერატურის სასწავლო მასალის ბაზაზე – **ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიების** გამოყენებით.

ბლოკურ სწავლებას, თუკი იგი აგებულია სწორი მეთოდოლოგიური პრინციპებით, გააჩნია მთელი რიგი უპირატესობები, კერძოდ:

- მოსწავლეებს უადვილდებათ შესასწავლი მასალა;
- აძლევს საშუალებას მოახდინონ დროის ეკონომია ცოდნის განმტკიცებაში და ჩამოუყალიბდეთ შესაბამისი უნარ-ჩვევები;
- იზარდება დამოუკიდებელი მუშაობის ხვედრითი წილი;
- აძლევს შესაძლებლობას ყოველ გაკვეთილზე მეცადინეობისას გაითვართოვონ ცოდნის დიაპაზონი, რადგანაც სასწავლო მასალა ეძლევათ განზოგადებული სახით და არა მცირე ნაწილებად;
- აძლევს შესაძლებლობას გაცილებით უკეთ გააცნობიერონ ენობრივი ფაქტებისა და მოვლენების ურთიერთკავშირი.

ბლოკური სწავლების ტექნოლოგია საშუალებას მოგვცემს, შევქმნათ პირობები სისტემური აზროვნებისა და ყურადღების აქტივიზაციისათვის.

ბლოკური ტექნოლოგიის საფუძველია:

- ანალოგიური ცნებების ერთდროული შესწავლა;

- ინფორმაციის დიდი რაოდენობის წარმოდგენა თვალ-საჩინო-ხატოვანი ფორმით;
- დავალებათა გართულება გაკვეთილიდან გაკვეთილისაკენ.

ლიტერატურის გაკვეთილებზე ნაწარმოებების სწავლებისას გამოიყენება ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიები პროექტების სახით, რომლებიც თავისი ენობრივი, ტექსტობრივი, კომპოზიციური პარამეტრებით აისახებიან ინფორმაციულ-ზემოქმედ ტექსტებში, ხასიათდებიან ლოგიკურობითა და ლაკონიურობით, ზეგავლენას ახდენენ მკითხველის მიერ წაკითხულის შეთვისებაზე და მხატვრული ნაწარმოების ინტერპრეტაციაზე.

აქ მნიშვნელოვანი ისაა, რომ მოსწავლეები ღებულობენ შესაძლებლობას, განახორციელონ ურთიერთობა, გადასცენ ერთმანეთს ცნობები ტექსტის, ბგერისა და გამოსახულების სახით და ამით უზრუნველყონ შემეცნებითი საქმიანობის მყარი მოტივაცია, მიუდგინონ ცოდნის დაგროვებას შემოქმედებითად, აღიქვან, გაიცინობიერონ იგი და შეთვისებული ცოდნა ჩამოაყალიბონ საკუთარი აზრებით.

გამოყოფენ პიროვნების კომუნიკაციური კომპეტენტურობის ფორმირებადობის ოთხ დონეს:

- **ნულოვანი დონე** – გაუცნობიერებელი კომპეტენტურობა;
- **პირველი დონე** – რეპროდუქციული კომპეტენტურობა;
- **მეორე დონე** – საქმიანი კომპეტენტურობა;
- **მესამე დონე** – შემოქმედებითი კომპეტენტურობა.

ნულოვანი დონის კრიტერიუმად შეიძლება ჩავთვალოთ რეპროდუქციული არადამოუკიდებელი საქმიანობა, რომელიც სრულდება „კარნახით“.

პირველი დონის კრიტერიუმად შეიძლება ჩავთვალოთ ლინგვისტიკური ცოდნის ქონა, მისი გამოყენების არასაკმარისი უნარით; დამოუკიდებელი რეპროდუქციული საქმიანობა, რომელიც სრულდება მესხიერების ხარჯზე ან ალგორითმით.

მეორე დონის კრიტერიუმია არსებობა ლინგვისტიკური უნარებისა: ანალიზი, სინთეზი, შედარება, განზოგადება; ლინგვისტიკური ცოდნისა და უნარის სინთეზი, რომელიც გამოიყენება როგორც შემეცნების ინსტრუმენტი.

მესამე დონის კრიტერიუმია ზემოთ დახასიათებული კომპეტენტური პიროვნების თვითრეალიზაცია, სადაც ეს პიროვნება შეძენილი ცოდნის, უნარ-ჩვევების, ფასეულობებისა და საკუთარი აზრების ბაზაზე სასწავლო საქმიანობაში შემოქმედებით დამოუკიდებლობას ამჟღავნებს.

მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების გზები და მეთოდები

მოსწავლეთა მეტყველების კულტურის განვითარებისა და ამაღლებისათვის ზრუნვა სკოლებისა და მოსწავლეობის ერთ-ერთი საპატიო და ურთულესი ამოცანაა. იგი ერთ-ერთ მთავარ, ძირეულ მიმართულებას წარმოადგენს ქართული ენისა და ლიტერატურის დაწყებითი კურსის სწავლების მეთოდიკაში.

ცნებას **მეტყველების განვითარება** გააჩნია როგორც ფსიქოლოგიურ-ფილოსოფიური, ისე პედაგოგიური მნიშვნელობა. პიროვნების მეტყველებითი და კომუნიკაციური საქმიანობა ვითარდება მის სულიერ-ზნეობრივ ინტერესებთან ერთად, როდესაც იგი ეცნობა ლიტერატურულ ნაწარმოებებს თუ ხელოვნების სხვა დარგის ქმნილებებს. პიროვნების მეტყველებითი საქმიანობა განუყოფელია მის მორალურ-ესთეტიკურობასა და ექცევასთან, ზოგადად, საქმიანობასთან. მეტყველება ადამიანის დამახასიათებელი თვისებაა, რომელიც ძირითადად დაფუძნებულია ენის კანონებზე.

ა. არაბული განსაზღვრავს, რომ მეტყველების კულტურა ფართო (უნივერსალური) საგანმანათლებლო და კულტუროლოგიური შინაარსის ცნებაა, რომელიც პირველ რიგში გულისხმობს პიროვნებისა და საზოგადოების საერთო ენობრივი გარემოს მოწესრიგებულობას, სახელმწიფო ენის (და სხვა ენა-კილოთა) მიმართ განსაზღვრულ უფლება-მოვალეობით წესრიგს, ერთგვარ სოციოლინგვისტურ ჰარმონიას.

უფრო ვიწრო შინაარსით მეტყველების კულტურა გულისხმობს პიროვნების მიერ იმ ენობრივი ნორმების ფლობას (ცოდნასა და გამოყენებას), რომლებიც სალიტერატურო ენის გან-

ვითარების შესაბამისი დონისათვის არის მიღებული და სავალდებულო.

ი. გოგებაშვილის აზრით, მოსწავლეთა მეტყველების კულტურის, წიგნიერების დონის ამაღლების საკითხი დედაენის საკითხთა სწავლების სისტემაში სკოლის ყოველდღიური ზრუნვის საგანია. მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების უმთავარეს წყაროდ ის ლიტერატურას, ხალხურ შემოქმედებას მიიჩნევს. ამ მიზნით მას თავის სახელმძღვანელოებში, განსაკუთრებით კი დედაენის სახელმძღვანელოში, უხვად აქვს წარმოდგენილი ხალხური ზეპირსიტყვიერების ნიმუშები, სასაუბროები, სურათები, ზეპირი და წერიტი სავარჯიშოები, რომლებმაც ხელი უნდა შეუწყოს მოსწავლის ლოგიკურ აზროვნებასა და მხატვრული მეტყველების თანდათანობით განვითარებას, დამოუკიდებელი ჩვენების გამომუშავებას, ლექსიკური მარაგის გამდიდრებას, ფრაზის სწორად აგებისა და გაბმული მეტყველების ჩვენის გამომუშავებას. გარდა ამისა, დიდი პედაგოგი აღნიშნავდა, რომ მასალა, რომელიც აზროვნებისა და მეტყველების განვითარებისათვის შეირჩევა, უნდა იყოს მარტივი და ბავშვის გონებისათვის მისაწვდომი.

ვ. რამიშვილი აღნიშნავს, რომ ბავშვის მეტყველება დიდადაა დამოკიდებული სოციალურ გარემოზე. რამდენადაც ორგანიზებულად მოქმედებს ეს გარემო ბავშვის მეტყველებაზე, იმდენად სწრაფად და სწორი ფორმით ვითარდება ბავშვის მეტყველება. მისი განსაზღვრით განვითარებული კულტურული მეტყველება ეწოდება ისეთ მეტყველებას, რომელიც არის აზრიანი, სწორი, ზუსტი, ცხადი, სუფთა, მწყობრი და სახოვანი.

ნ. მაღლაკელიძის განმარტებით, როცა ვხმარობთ ტერმინს „მეტყველების განვითარება“ მხედველობაში გვაქვს კონკრეტული ინდივიდი, ამჯერად – მოსწავლე. მშობლიური ენის

სწავლების მეთოდოლოგია შეისწავლის მოსწავლეთა მეტყველების (და მასთან დაკავშირებით აზროვნების) განვითარების საკითხებს. ენობრივი კულტურის მაღალი დონე აზროვნების მაღალ დონეზე მიგვითითებს, მეტყველების კულტურისათვის ზრუნვა ამავე დროს აზროვნების კულტურისათვის ზრუნვაც არის.

ეროვნული სასწავლო გეგმით დაწყებით საფეხურზე ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ძირითადი მიზანი და ამოცანაა:

- განუვითაროს მოზარდს ძირითადი სამეტყველო უნარები (კითხვა, წერა, მოსმენა, საუბარი);
- გამოუმუშაოს ზეპირი და წერიტი მეტყველების კულტურა;
- განუვითაროს საკუთარი აზრის ლოგიკური თანამიმდევრობით გამოთქმისა და სხვადასხვა დანიშნულების წერილობითი ტექსტის შექმნის უნარი;
- ჩამოუყალიბოს დამოუკიდებელი, შემოქმედებითი და რეფლექსიური აზროვნების უნარი;
- შეაყვაროს კითხვა; გამოუმუშაოს ლიტერატურის, როგორც სიტყვის ხელოვნებისა და კულტურის ფაქტის, აღქმისა და გაცნობიერების უნარი;
- გააცნობიერებინოს ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო კულტურა, როგორც ცვლილებისა და განვითარების მუდმივმოქმედი პროცესი.

ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით ზეპირმეტყველების მიმართულება ორ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სამეტყველო ქცევას აერთიანებს, ესენია: **მოსმენა** და **ლაპარაკი**. ამ სამეტყველო ქცევებთან დაკავშირებული უნარჩვევების თანამიმდევრული განვითარება მიზნად ისახავს თავისუფალი, თანამედროვე კომუნიკაციისათვის მზადყოფი პიროვ-

ნების ჩამოყალიბებას. ეს გულისხმობს ზეპირი მეტყველების, აზრის გამოხატვის უნარ-ჩვევების, მოსმენის კულტურის, სოციალური კომუნიკაციისა და ინტერაქტიური უნარების განვითარებას. მათი განვითარება საფუძველს უყრის ჰუმანური, ტოლერანტული, სხვათა აზრის დამფასებელი პიროვნების აღზრდას.

მეტყველების განვითარების მეცნიერულ-პედაგოგიკური მნიშვნელობა გაიგება როგორც მასწავლებლისა და მოსწავლეების სპეციალური ერთობლივი საქმიანობა, რომელიც მიმართულია მეტყველების დაუფლებისაკენ. საზოგადოების განვითარების ყოველ ეტაპზე ფსიქოლოგთა, ფილოლოგთა, მეთოდისტთა და პედაგოგთა უპირველეს საზრუნავს წარმოადგენდა და წარმოადგენს მოსწავლეთა მიერ მეტყველების დაუფლებაზე ზრუნვა, რასაც მუდმივად ექცეოდა ჯეროვანი ყურადღება.

მოსწავლეთა მეტყველების განვითარება ნიშნავს, გავხადოთ იგი უფრო მეტად სწორი, გამართული, ლოგიკური, გამომეტყველებითი, სახოვანი, ინტონაციურად მდიდარი. ამ შემთხვევაში დანყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დიდ როლს ასრულებს მრავალმხრივი ლოგიკური სავარჯიშოები, სხვადასხვა სახის სასაუბროები, სურათის აღწერა, ნაწარმოების (ილუსტრაციის) შინაარსის გადმოცემა, თხრობა, ტექსტების შედგენა საკვანძო სიტყვების ან ფრაზების გამოყენებით, სათაურის, ანდაზის, ფაბულის მიხედვით, ანაგრამებზე (ასოების გადასმა ისე, რომ ერთი სიტყვიდან სხვა სიტყვა მივიღოთ), ლექსიკონსა და წინადადებებზე მუშაობა, გაბმულ მეტყველებასა და სახოვან მეტყველებაზე ვარჯიში და სხვ.

„მეტყველებითი ასაკის“ ცნება განისაზღვრება როგორც პერიოდი, რომელიც განსხვავდება თავისი ფუნქციითა და ფორმით მეორე პერიოდისაგან. მეტყველების ათვისება ყოველ ასა-

კობრივ პერიოდში დაკავშირებულია მის სპეციფიკურ საქმიანობასა და მოტივებთან.

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისას მთავარი, ცენტრალური ადგილი უჭირავს მოსწავლეთა მეტყველების განვითარებას. ამიტომ ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე საჭიროა მეტყველებითი საქმიანობის სწორი ორგანიზაცია, რომელიც ხელს შეუწყობს მოსწავლეთა მეტყველების დონის ამაღლებასა და დამოუკიდებელი აზროვნების განვითარებას.

მოსწავლეთა მეტყველების განვითარება – ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა სასწავლო-შემეცნებით საქმიანობაში, რომლის მთავარ მიზანს წარმოადგენს სწავლების მოტივაცია, პიროვნების ფორმირება, აზრობრივი განვითარება, საკუთარი შეხედულებებისა და განცდების ცხადად და გამომეტყველებით გამოხატვა და ა. შ. საჭიროა მოსწავლეებს გასაგებად განვუმართოთ და დავარწმუნოთ, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მათთვის მეტყველების უნარის გამომუშავება.

ამავე დროს შეუვასებლად მნიშვნელოვანია მეტყველების გაკვეთილების აღმზრდელობითი ფუნქცია, რომლის დროსაც ყალიბდება პიროვნების მსოფლმხედველობა, იდეური პოზიცია, საკუთარი თვალსაზრისის დაცვა, კულტურული ურთიერთობის განვითარება, ზნეობრივ-მორალური ორიენტირის განსაზღვრა.

მეტყველების განვითარება ხელს უწყობს მოსწავლეთა მეხსიერების გაუმჯობესებას, უმუშავებს სახოვან და ლოგიკურ აზროვნებას, ახდენს მათი მეტყველებითი საქმიანობის აქტივობას, უვითარებს მონოლოგიური მეტყველების უნარს, ეხმარება დიალოგის აგებაში. მეტყველების კარგად დაუფლება მოსწავლეს აძლევს საშუალებას, იყოს მუდმივად აქტიური სასწავ-

ლო პროცესში. ამისათვის კი საჭიროა როგორც ლიტერატურის, ისე ენის გაკვეთილებზე გამოყენებულ იქნეს სწავლების სხვადასხვა ფორმა და მეთოდი.

მოსწავლეთა მეტყველების ეფექტური განვითარების ერთ-ერთ დასაყრდენს წარმოადგენს ენისა და ლიტერატურის საგანთაშორისი კავშირი.

იმისათვის, რომ ლიტერატურის გაკვეთილებზე მუშაობა წარემართოთ მეტყველების განვითარების მიზნით, საჭიროა საყრდენად გამოვიყენოთ ქართული ენის გაკვეთილებზე მიღებული ცოდნა და უნარები, და მივაქციოთ ყურადღება არა მხოლოდ მხატვრული ნაწარმოების იდეურ ანალიზს, არამედ მის ესთეტიკურ მნიშვნელობასაც.

მხატვრული ნაწარმოების ანალიზისას, საჭიროა გავარჩიოთ, როგორ არის იგი აგებული, რომელი მეტყველებითი დეტალებია გამოყენებული, რაც მოსწავლეებს უბიძგებს კიდევ უფრო ღრმად დაეუფლონ ენობრივ საკითხებს, მათ სწორად და გამომეტყველებით გამოთქმას, ხატოვან მეტყველებას.

მაგალითისათვის შეიძლება შევარჩიოთ აკ. წერეთლის „ჩემი თავგადასავალი“ (V კლასი). აქ, ნაწარმოების გაანალიზება-განსჯასთან ერთად ყურადღება ექცევა სწორი მეტყველებისა და ხატოვანი სიტყვა-თქმების დაუფლებას.

ეს შეიძლება გამოისახოს სხვადასხვანაირად:

სწორად მეტყველებისათვის

არ არის სწორი	სწორია
ერთს მათგანს	ერთ მათგანს
ჩემ გამდელს	ჩემს გამდელს
უსიამოვნობა	უსიამოვნება
აზრდევინებდნენ თავის	აზრდევინებდნენ თავიანთ
შვილებს	შვილებს

ან შეიძლება გამოვსახოთ ასეთი ფორმით:
**სწორად მეტყველებისათვის
 შეასწორე**

არის	უნდა იყოს
ჩემ ძმას	_____
ყოვლიფერი	_____
დენერლის	_____
აფიცრები	_____

ანაც შეიძლება წარმოვადგინოთ ასეთნაირად
სწორად მეტყველებისათვის

ძველად ამბობდნენ	დღეს ამბობენ
გამაცეცეს	_____
ჩქიფი	_____
ხელობით	_____
ჩერო	_____

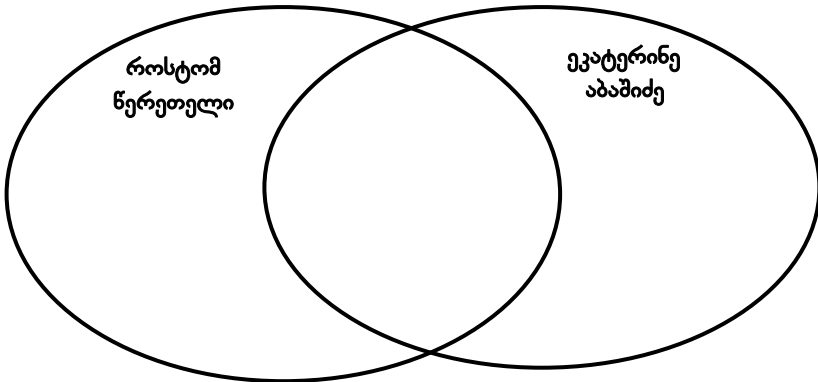
ხატოვანი სიტყვა-თქმა

მოსწავლეებს სწორი მეტყველების ფორმირებისათვის შეიძლება ასეთი სახის დავალებაც მიეცეთ: ტექსტში მოიძიონ არასწორი ენობრივი ფორმები, ან მონახონ ტექსტში დღე-

ვანდელი სალიტერატურო ენის ნორმებთან შეუსაბამო ფორმები, ამოიწერონ და გაასწორონ.

ტექსტის გააზრებისათვის შეიძლება მოსწავლეებს მიეცეს შემდეგი სახის დავალება, მონახონ და ამოწერონ ტექსტიდან აკაკის მამისა და დედის მახასიათებელი თვისებები და შეუდარონ ერთმანეთს. ამის შემდეგ შეავსონ მოცემული სქემა.

გრამატიკულ საკითხებთან დაკავშირებით მოსწავლეებს შეიძლება მიეცეთ ასეთი სახის დავალება, ტექსტიდან შერჩეული სიტყვები დაშალონ მოცემული ნიმუშის მიხედვით:

სიტყვები	თავსართი	ფუძე	ბოლოსართი
სალამო	სა-	ლამ	-ო
საზეპურო			
სამოახლო			
საფარეშო			
სახაბაზო			

მოსწავლეთა წერთი მეტყველების განვითარების მიზნით მიზანშეწონილი და სასურველია შედაგოვმა გაკვეთილებზე

გამოიყენოს პუნქტუაციური, ორთოგრაფიულ-გრამატიკული და სტილისტიკური სავარჯიშოები.

მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების ერთ-ერთ ეფექტურ ხერხს წარმოადგენს ზეპირი დიალოგი. დიალოგი კი წარმოადგენს აქტიური სწავლების საფუძველს, რომლის დროსაც ხდება აზრთა ურთიერთგაცვლა, მოსმენის უნარის განვითარება, თანამოსაუბრის გაგება. დიალოგი შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის: კითხვა-პასუხი, დისპუტი, კამათი, პოლემიკა.

ლიტერატურის გაკვეთილები იძლევა იმის საშუალებას, მოვახდინოთ როლური დიალოგის ორგანიზება: შეხვედრა ლიტერატურულ პერსონაჟებთან, მწერლისა და კრიტიკოსის დიალოგი და სხვ. როლური (თამაშობითი) დიალოგი ამაღლებს მოსწავლეთა დაინტერესებას კითხვისადმი, ლიტერატურის შესწავლისადმი, ეძლევა სტიმული მათ მეტყველებით აქტივობას. ასეთი მიდგომა კი დაეხმარება მოსწავლეებს, უკეთ გაიცნონ და შეეთვისონ ერთმანეთს ჯგუფში.

შემდეგ ეტაპს წარმოადგენს – გავაცნოთ მოსწავლეებს მეტყველებითი დიალოგის კანონზომიერებები და დიალოგის წარმართვის ხერხები: დიალოგის სახეები, მეტყველების სტილი, მიმართვის ფორმა სიტუაციურ შემთხვევაში და სხვ.

მხატვრული ტექსტიდან მოსწავლეთა მიერ წაიკითხება ნაწყვეტი, ამოიწერება ლიტერატურული პერსონაჟების დამახასიათებელი ზმნები, შემდეგ კი გაკეთდება დასკვნა, გვაქვს თუ არა ამ სიტუაციაში დიალოგი. საჭიროა მოსწავლეებს ვასწავლოთ დიალოგის აგება.

აკ. წერეთლის ნაწარმოებიდან „ჩემი თავგადასავალი“ მოსწავლეებს დიალოგის აგების მიზნით შეგვიძლია მივცეთ ასეთი სახის დავალება, დააკვირდნენ, როგორ ესაუბრებიან დედა და მამა აკაკის. დაინაწილონ როლები (ერთი იქნება

აკაკი, მეორე – მამა, მესამე – დედა) და გაითამაშონ მათი საუბარი (ეცადონ, სწორად შეარჩიონ როლის შესაბამისი ინტონაცია).

შემდეგი დავალება შეიძლება იყოს ასეთი სახის, დიალოგის ასაგებად დაიხმარონ რომელიმე თანამოსაუბრე. თემა შეიძლება იყოს:

- მისალმება, მოკითხვა, დამშვიდობება;
- გამხნეება, თანაგრძნობა;
- რჩევის, დარიგების მიცემა;
- ახალი ამბავი.

დიალოგი რომ სრულყოფილი გავხადოთ, საჭიროა:

- გაიხსენონ, რას ეუბნებიან ადამიანები მსგავს სიტუაციებში ერთმანეთს;
- შეეცადონ, სასვენი ნიშნების მეშვეობით სწორად გადმოსცენ საუბრის ინტონაცია.

ან შეიძლება ვანარმოთ დიალოგი ტექსტთან. ამისათვის კი აუცილებელია აიგოს ტექსტის სქემა და გეგმა. აქ მოსწავლემ უნდა იცოდეს, რომ ტექსტის გასაგებად მასთან დიალოგია საჭირო. მაგრამ როგორ უნდა ესაუბროს მოსწავლე ტექსტს? ამისათვის საჭიროა დავსვათ კითხვები და მოსწავლეებმა ტექსტში ეძებონ პასუხები კითხვებზე.

ტექსტის სქემა კი შეიძლება ასეთი იყოს:

ტექსტის ნაწილები	საიდან სადამდე? (მოუთითეთ აბზაცები)
<ul style="list-style-type: none"> • შესავალი (დასაწყისი) • ძირითადი ნაწილი • დასასრული 	<hr/> <hr/> <hr/>

მოცემულ ტექსტთან დიალოგი გულისხმობს შემდეგ კითხვებზე პასუხის გაცემას:

- რის შესახებ მოგვითხრობს ტექსტი?
- რა გაიგეთ შესავალი ნაწილიდან?
- რა გაიგეთ ძირითადი ნაწილიდან?
- რას გვამცნობს სათაური?

მოსწავლეები საკუთარი პასუხებიდან გამომდინარე განსაზღვრავენ და აღნიშნავენ, რომ დიალოგის დახმარებით მათ შეუძლიათ დაახასიათონ ლიტერატურული გმირები, ე. ი. შეაფასონ დიალოგი, როგორც მხატვრული ხერხი ნაწარმოების დედააზრის წარმოსაჩენად.

მოსწავლეთა ზეპირი მეტყველების განვითარების მიზნით მიზანშეწონილია, მათ შეძლონ და მოახდინონ ლიტერატურული პერსონაჟების დიალოგის რეპროდუცირება. ეს არ არის მხოლოდ მოცემული დიალოგის გამეორება, არამედ ასეთი მიდგომა იძლევა სტიმულს მოსწავლეთა მეტყველების ემოციურ-გამომსახველობითი მხარის კიდევ უფრო გაუმჯობესებას.

ამასთან დაკავშირებით შეიძლება მოსწავლეთათვის ჩამოვყალიბოთ შემდეგი სახის რეკომენდაციები:

- ყურადღებით წაიკითხონ ლიტერატურულ გმირთა დიალოგი და შეეცადონ აზრობრივად გადმოსცენ იგი ყოველგვარი წვრილმანი დეტალის გამოუყოფებლად;
- საკუთარი წარმოსახვის, ფანტაზიის მიხედვით შეადგინონ მონაწილე გმირთა პორტრეტები გარეგნული ფორმითა და აჟექსტ-მიმიკებით;
- როგორია თანამოსაუბრეთა ურთიერთდამოკიდებულება? მათი ინტონაცია?

- გაიხსენონ პერსონაჟთა დიალოგი, გაითვალისწინონ ავტორის დამოკიდებულება მათდამი და გააკეთონ საკუთარი შეფასება.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილზე (გაკვეთილებზე) მოსწავლეთა მეტყველებისა და მოსალოდნელი შედეგების წარმატებით რეალიზებისათვის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს მოსწავლეთა წინაშე პრობლემის სწორად დასმა, მისი გადაჭრის გზების მართებულად ორგანიზება, ლიტერატურული თემისადმი ახალი მიდგომების მოძიება, მოსწავლეთა მეტყველებითი საქმიანობის სტიმულირება.

ამ მოთხოვნებს, ჩვენი აზრით, პასუხობს არასტანდარტული გაკვეთილები, რომლის დროსაც გამოიყენება გაკვეთილის ჩატარების არატრადიციული ფორმები: გაკვეთილი - საქმიანი თამაში, გაკვეთილი - შეჯიბრება, გაკვეთილი - სემინარი, გაკვეთილი - დისკუსია (დისპუტი), გაკვეთილი - ვიქტორინა, ინტეგრირებული გაკვეთილი და ა. შ., რომელთაც გააჩნიათ ერთი საერთო მიზანი და ამოცანა – კერძოდ, ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე სწავლისადმი ინტერესის უნარის გაღვივება-განვითარება:

- სასწავლო პროცესში არატრადიციული ფორმების გამოყენება: ინტეგრირებული მეცადინეობა, ერთი თემის, პრობლემის ირგვლივ გაერთიანება; კომბინირებული, პროექტული მეცადინეობა, შემოქმედებითი ოსტატობა და სხვ.;
- სხვადასხვა თამაშობითი ფორმების გამოყენება;
- დიალოგური ურთიერთმოქმედება;
- პრობლემური მიდგომა მასალისადმი (პრობლემური კითხვები, პრობლემური სიტუაციები და სხვ.);

- სასწავლო პროცესში მუშაობის სხვადასხვა ფორმის გამოყენება (ინდივიდუალური, წყვილური, ჯგუფური, ფრონტალური და სხვ.);
- სწავლების ინტერაქტიული ფორმების გამოყენება (რეპროდუქციული, ნაწილობრივ-ძიებითი, კვლევითი, შემოქმედებითი და სხვ.);
- მოტივაციური მეთოდების გამოყენება (ემოციონალური, შემეცნებითი და სხვ.);
- განმავითარებელი დიდაქტიკური საშუალებებისა და ხერხების დანერგვა (ტესტები, ტერმინოლოგიური კროსვორდები; მეტყველებითი გამოთქმები: „მინდა გკითხოთ“, „დღევანდელი გაკვეთილი ჩემთვის“...; მხატვრული გამომსახველობა სურათების, სქემების, სიმბოლოებისა და სხვათა გამოყენებით;
- შემოქმედებითი მიდგომა სწავლებისადმი.

სასწავლო პროცესში მონაწილეობისას მოსწავლეები სწავლობენ დამოუკიდებლად გამოთქვან საკუთარი თვალსაზრისი და დაიცვან იგი შესაბამისი არგუმენტების გამოყენებით. ამის შედეგი კი არის ის, რომ მათ უვითარდებათ შემოქმედებითი შესაძლებლობები, რის საფუძველზედაც ხდება მათი მეტყველების სრულყოფა.

გაკვეთილზე სამუშაო პროცესში მოსწავლეთა ზეპირი მეტყველების განვითარების მიზნით მიზანშეწონილია, გამოვიყენოთ სწავლების ისეთი მეთოდები, როგორებიცაა: **იმიტაციური** (სწავლება ნიმუშის მიხედვით), **კომუნიკაციური**, **კონსტრუქციული**.

იმიტაციური მეთოდის გამოყენების დროს შესაძლებელია შემდეგი სახის სავარჯიშოების გამოყენება:

- მოცემული ტიპის მიხედვით მსგავსი წინადადებების შედგენა;
- ნაკითხული ტექსტის მიხედვით ანალოგიური ტექსტების (მოთხრობების) შედგენა;
- მეტყველებითი ეტიკეტის გამომუშავება და დაუფლება.

ლიტერატურის გაკვეთილებზე **იმიტაციური სავარჯიშოების** გამოყენება იძლევა იმის საშუალებას, რომ მოსწავლეებს სხვადასხვა ჟანრობრივი ნაწარმოებების მომზადებისას განუვითარდეთ ინტელექტუალური მეტყველებითი უნარები. ამასთან, მოსწავლეები ცდილობენ, გააუმჯობესონ თავიანთი მეტყველების ხარისხი, როგორცაა სიზუსტე, ლოგიკურობა, მისაწვდომობა, შესაბამისობა, ლაკონიურობა, კეთილხმოვნობა.

კომუნიკაციური მეთოდის გამოყენებისას შეიძლება შეირჩეს შემდეგი ხერხები:

- საუბარი;
- დიალოგის აგება;
- როლური თამაშები;
- ტექსტის ანალიზი;
- მოთხრობის შინაარსის ზეპირი გადმოცემა;
- წარმოსახვითი სიუჟეტების შექმნა;
- მეტყველებითი სიტუაციების შექმნა და სხვ.

კონსტრუქციის მეთოდი შესაძლებლობას იძლევა ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე გამოვიყენოთ შემდეგი სახის სავარჯიშოები:

- სიტყვათა მნიშვნელობის განმარტება;
- სინონიმებზე და ანტონიმებზე მუშაობა;
- მოცემული თემის მიხედვით წინადადებების შედგენა;
- წინადადების გავრცობა და მისი რედაქტირება;
- საკუთარი ტექსტის რედაქტირება;

- სხვადასხვა ფუნქციონალურ-აზრობრივი ტიპის ტექსტების შედგენა.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების მიზნით ასევე შესაძლებელია სხვადასხვა ეფექტური ხერხებისა და მიდგომების გამოყენება: პოეზიის ხუთი წუთი, საშინაო დავალების წინასწარ შესრულება, დისკუსია, მეტყველებითი სიტუაციების ანალიზი და მისი გათამაშება, ლიტერატურული გმირის ზეპირი ფსიქოლოგიური ანალიზი და სხვ.

პოეზიის ხუთი წუთი. ყოველი გაკვეთილის დასაწყისში ერთ ან ორ მოსწავლეს ვათქმევინებთ შესწავლილ, დაზეპირებულ ლექსს გამომეტყველებითი კითხვის დახვეწის მიზნით, ან მათ მიერ მხატვრული ნაწარმოებიდან შერჩეული ნაწყვეტის, ეპიზოდის შინაარსის გადმოცემა. პოეზიის ხუთი წუთის გამოყენებით მოსწავლე ეზიარება მშობლიური ენის პოეტურობას, მის შინაგან სილამაზეს, განუვითარებს ესთეტიურ გემოვნებას, ჩამოუყალიბებს ენის კულტურას, შეიძენს პოეტური ტექსტის პოეტური აღქმის უნარს.

საშინაო დავალების წინასწარ შესრულება. ლიტერატურის გაკვეთილზე დავალების წინასწარ შესრულების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ რამდენადმე მომზადებულმა მოსწავლეებმა შეძლონ დავალების შესრულება, რომლის შინაარსის აქტუალიზება მოხდება შემდეგ გაკვეთილზე. მოსწავლეები ვალდებულნი არიან თვითონ, დამოუკიდებლად მოამზადონ ლოგიკური პასუხი, შერჩეული მიწოდებული ლიტერატურიდან ჩამოაყალიბონ საკუთარი საინტერესო თვალსაზრისი, მოამზადონ მოკლე, მაგრამ ემოციური და შინაარსობრივი ინფორმაცია.

ასეთი სახის დავალების შესრულებისას ხდება არა მხოლოდ დამოუკიდებელი აზროვნების განვითარება, არამედ ზეპირი მეტყველების კულტურის დონის ამაღლება.

დისკუსიური საუბარი. მხატვრულ ნაწარმოებში დისკუსია წარმოდგენილია ორ ან მეტ ლიტერატურულ პერსონაჟს შორის, რომელსაც ასრულებენ მოსწავლეები. მათ ხატოვნად უნდა წარმოადგინონ მოცემული როლები და ჩაებან დიალოგში, კამათში, დისკუსიაში.

ლიტერატურული ნაწარმოების პერსონაჟთა დისკუსიის გამოყენება მიმდინარეობს ტექსტზე კვლევითი მუშაობის პროცესში, რომლის დროსაც ხდება მეტყველებითი უნარების ფორმირება. საჭიროა მოსწავლეებმა იცოდნენ, რომ დისკუსიის დროს მთავარია ჭეშმარიტების დადგენა.

მეტყველებითი სიტუაციის ანალიზი და გათამაშება. გაკვეთილის დასაწყისში, მთავარი თემის საკვანძო საკითხის განხილვის წინ, სამ-ოთხ მოსწავლეს, სასურველია ნაკლებაქტიურებს, მიეცეთ დავალება, რომელიც შეიცავს განსაზღვრულ მასალას მოფიქრებისა და გააზრებისათვის. გამომსვლელი აკვირდება განხილვის მსვლელობას, დამოუკიდებლად ერთვება საჭირო დროს დისკუსიაში, ამავე დროს შეუძლია მოახდინოს მასალის იმიტირება ან გადმოსცეს შინაარსი საკუთარი სიტყვებით, მოახდინოს მისი განხილვა.

მეტყველებითი სიტუაციური თამაშობა მონაწილეებს აძლევს საშუალებას განავითარონ თავიანთი მსახიობური მონაცემები, ავარჯიშონ დიქცია, ხმის ტემბრი. გარდა ამისა, საჭიროა, მოსწავლეებმა გამოსვლისას დაიკვან მეტყველების ნორმები და იყონ საკუთარ თავში დარწმუნებულნი.

ლიტერატურული გმირის ზეპირი ფსიქოლოგიური ანალიზი. მოსწავლეებს დაევალებათ, აღწერონ და დაახასიათონ რომელიმე ლიტერატურული გმირი, განსაზღვრონ მისი ფსიქოლოგიური მახასიათებლები და მოემზადონ ზეპირი გამოსვლისათვის. მოსწავლეებს შეუძლიათ ზეპირი გზით იმსჯელონ თემაზე, მაგალითად: „პორტრეტის როლი პერსონაჟის სახის გახსნისათვის“.

შესაძლოა მეორე ვარიანტიც: მოსწავლეებს მიეცემათ შემდეგი სახის დავალება, აღწერონ ლიტერატურული გმირი ან გმირები მოცემული გარეგნობისა და რეპლიკების მიხედვით, და შესაბამისად გაარკვიონ და დაახასიათონ მათი ვინაობა. მოცემული საშუალება, ზეპირი ანალიზის გზით გმირის ფსიქოლოგიური პორტრეტის შედგენა, მოსწავლეებს დაეხმარება კიდევ უფრო ღრმად გაიაზრონ და ჩანვდნენ გმირის შინაგან, სულიერ სამყაროს. ასეთ დროს კიდევ უფრო უმჯობესდება და ვითარდება მოსწავლეთა ზეპირი მეტყველების დონე.

მოსწავლეთა მეტყველებაზე ზრუნვა წარმოებს კლასგარეშე მუშაობის დროსაც. კლასგარეშე მუშაობის პროცესში შესაძლებელია ჩავატაროთ სხვადასხვა სახის ღონისძიებები როგორც ინდივიდუალური, ისე ჯგუფური ფორმით. ასეთ ეფექტურ ღონისძიებებს საგნობრივი თვალსაზრისით წარმოდგენს მოსწავლეთა ლიტერატურულ-მუსიკალური აღზრდა, ლიტერატურული საღამოები, ლიტერატურული კონფერენციები, ვიქტორინები, ექსკურსიები და სხვ., სადაც მოსწავლეთა ცოდნის დონესთან ერთად მაღლდება და ვითარდება მათი მეტყველებითი კულტურა.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე და, ასევე, კლასგარეშე მუშაობის დროს მოსწავლეთა მეტყველე-

ბის განვითარების მთავარ და აუცილებელ პირობებს წარმოადგენს:

- მთელი საგანმანათლებლო პროცესის აგება პედაგოგის ცოდნისა და გამოცდილების, მოსწავლეთა სოციალურ-ფსიქოლოგიური და ასაკობრივი თავისებურებების, საგანმანათლებლო ინტერესებისა და მოთხოვნილებების გათვალისწინების საფუძველზე;
- ზეპირი მეტყველების განვითარების საშუალებათა მრავალსახეობა;
- სისტემური მუშაობა ლექსიკური მარაგის გასამდიდრებლად და სხვ.

ამდენად, მოსწავლეთა მეტყველების განვითარება ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დაწყებით სკოლაში მოითხოვს მოსწავლეთა თავისუფალ და შემოქმედებით მიდგომას შესასწავლი საკითხისადმი, რაც გულისხმობს საერთო ენობრივი ვითარების შეფასებას, ენობრივი და სალიტერატურო ნორმების წინ წამოწეას და სწავლების პრაქტიკულ მიზნებსა და ამოცანებში მათ აქტიურ ჩართვას.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია

➤ კრიტიკული აზროვნების მნიშვნელობა და მისი განვითარების გზები.

თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემის უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეთა საერთოკულტურული, პიროვნული და შემეცნებითი განვითარება. თანამედროვე პედაგოგიკაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს მოსწავლის პიროვნებას, რომელიც განათლების უპირველეს მიზანს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ, რომ პედაგოგიკურ პროცესს ორიენტაცია ადებული აქვს თითოეული მოსწავლისადმი ინდივიდუალურ მიდგომაზე. აქ კი მოსწავლეებს ერთმანეთისაგან განსხვავებული თავისებურებები გააჩნიათ. მასწავლებელი ამ პირობებში ვალდებულია ყოველ მოსწავლეში დაინახოს და აღმოაჩინოს მისი საუკეთესო თვისებები, გაითვალისწინოს მოსწავლის პიროვნული თავისებურებები, ჩამოუყალიბოს მას საკუთარი კონცეფცია.

თანამედროვე სკოლის წინაშე დგას მეტად სერიოზული ამოცანა, განუვითაროს და ჩამოუყალიბოს მოსწავლეებს შემდეგი სახის უნარ-ჩვევები:

- **თეორიული აზროვნება** (განზოგადება, სისტემურობა, კლასიფიკაცია, ცნებების განსაზღვრა და ა. შ.).
- **ინფორმაციის გადამუშავების უნარი** (ანალიზი, სინთეზი, ინტერპრეტაცია, შეფასება, არგუმენტაცია, ინფორმაციის შენახვის უნარი).
- **კრიტიკული აზროვნება** (ფაქტების შეხედულებისაგან გარჩევის უნარი, არსებული ფაქტებისა და მოვლენების შედარება-შეპირისპირების განსაზღვრა და გარკვე-

ვა, ინფორმაციული წყაროს სისწორე, ლოგიკური შესაბამისობა და ა. შ.).

- **შემოქმედებითი აზროვნება** (გადატანა, ახალი ფუნქციების დანახვა, სტანდარტულ სიტუაციებში პრობლემების დანახვა, საკითხის ალტერნატიული გადაჭრის გზები, სასწავლო პროცესში საქმიანობისას ნაცნობი და ახალი შესაძლებლობების კომბინირება).

- **აზროვნების ხარისხი** (მოქნილობა, სისხარტე და ა. შ.)

ამ ინტელექტუალური უნარების განვითარების მთავარ ღერძს კი წარმოადგენს კრიტიკული აზროვნება.

ახალ ინფორმაციულ-საგანმანათლებლო სივრცეში სასწავლო პროცესის ორგანიზება დაფუძნებულია თანამედროვე საგანმანათლებლო ტექნოლოგიებზე, და მასწავლებელიც თავისუფალია მათ არჩევანში. ამასთან დაკავშირებით აქტუალურია ისეთი პედაგოგიური ტექნოლოგიები, როგორებიცაა:

- საგანმანათლებლო პროექტების ტექნოლოგია;
- კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია;
- განმავითარებელი სწავლების ტექნოლოგია;
- საქმიან თამაშობათა ტექნოლოგია;
- პიროვნულ-ორიენტირებული მიდგომის ტექნოლოგია;
- პრობლემური სწავლების ტექნოლოგია;
- ევრისტიკული სწავლების ტექნოლოგია;
- ახსნით-ილუსტრაციული სწავლების ტექნოლოგია;
- აზრობრივ-საქმიანობრივი პედაგოგიკა;
- მოდელირებული სწავლების ტექნოლოგია;
- პროგრამირებული სწავლების ტექნოლოგია და სხვ.

ტერმინი **კრიტიკული აზროვნება** განხილული და განალიზებულია ისეთი ცნობილი ფსიქოლოგების შრომებში,

როგორებიც იყვნენ ა. ჰიაუე, ჯ. ბრუნერი, ლ. ვიგოტსკი, დ. ხალპერნი, დ. კლუსტერი, მ. კლარინი, ი. ზაგაშვილი, ი. ზაირ-ბე-კი და სხვ.

დღევანდელ სხვადასხვა პედაგოგიურ-მეცნიერულ წყაროებზე დაყრდნობით შეიძლება მოვიძიოთ სხვადასხვა შეხედულება კრიტიკულ აზროვნებაზე:

დ. ხალპერნის მიხედვით კრიტიკული აზროვნება ეს არის კოგნიტური სტრატეგიების გამოყენება, რომელიც იძლევა მისაღები საბოლოო სასურველი შედეგების მიღების ალბათობას.

მ. კლარინის აზრით კრიტიკული აზროვნება წარმოადგენს რაციონალურ, რეფლექსიურ აზროვნებას, რომელიც ორიენტირებულია იმის გადასაჭრელად რა უნდა ვირწმუნოთ ან რომელი მოქმედებაა საჭირო გამოსაყენებლად.

ი. ზაგაშვილისა და ი. ზაირ-ბეკის განსაზღვრით კრიტიკული აზროვნება შემფასებლური, რეფლექსიური აზროვნებაა, რომლისთვისაც ცოდნა წარმოადგენს არა დასრულებულს, არამედ სანყის წერტილს, არგუმენტირებულ და ლოგიკურ აზროვნებას, რომელიც დაფუძნებულია პირად გამოცდილებაზე და გადამოწმებულ ფაქტებზე. მათი აზრით, კრიტიკული აზროვნება გონებრივი შესაძლებლობების განსაკუთრებული სახეა, რომელიც ადამიანს აძლევს საშუალებას გააკეთოს ჯანსაღი დასკვნა საკუთარი თვალსაზრისიდან ან ქცევის მოდელიდან გამომდინარე.

ჯუდი ა. ბრაუნისა და დევიდ ვუდის შეხედულებით, კრიტიკული აზროვნება ეს არის გონივრული რეფლექსიური აზროვნება, რომელიც ფოკუსირდება იმაზე, რა ვირწმუნოთ და როგორ გავაკეთოთ. მათი აზრით, კრიტიკული აზროვნება ნიშნავს ჯანსაღი აზრის ძიებას.

ჯინი ლ. სთილის, ქერთის ს. მერედითის, ჩარლზ თემფლის მიხედვით კრიტიკული აზროვნება მოიცავს გააზრების რთულ პროცესს, რომელიც იწყება ინფორმაციის აღქმით და მთავრდება გადაწყვეტილების მიღებით. კრიტიკული მოაზროვნისათვის ინფორმაციის საფუძვლიანი გაცნობიერება ამოსავალი წერტილი უფროა სწავლებისა, ვიდრე სასრული...

მათი განმარტებით კრიტიკული აზროვნება აქტიური პროცესია, რომელიც ან განგებ არის პროვოცირებული, ან სპონტანურად მიმდინარეობს და ადამიანს ინფორმაციის კონტროლის შესაძლებლობას აძლევს.

ჯ. ჯინჯიხაძის განმარტებით კრიტიკული აზროვნება არის ნებისმიერი საგნის, შინაარსის ან პრობლემის შესახებ აზროვნების ისეთი ტიპი, რომელშიც მოაზროვნე აუმჯობესებს თავისი აზროვნების ხარისხს იმ სტრუქტურებისა და ინტელექტუალური სტანდარტების გამოყენებით, რომლებითაც ხასიათდება თვით აზროვნება.

ფსიქოლოგ ნ. იმედაძის განმარტებით კრიტიკული აზროვნება მოიცავს არა მხოლოდ ორიენტაციას ახალი ინფორმაციის ნაკადში, მისი გააზრებისა და გამოყენების უნარს, არამედ მიღებული შედეგებისა და დასკვნების შეფასებას. ამ უნარის მქონე ადამიანი კრიტიკულად გაიაზრებს მიღებულ ინფორმაციას, დაიცავს რაციონალურად საკუთარ პოზიციას.

3. პაპავამ მოგვცა კრიტიკული აზროვნების შემდეგი ძირითადი მახასიათებლები:

1. კრიტიკული აზროვნება ეს არის პროცესი;
2. კრიტიკული აზროვნება არის მიზნისაკენ მიმართული პროცესი, ანუ ის ყოველთვის პრობლემის გადაჭრაზეა ორიენტირებული;

3. კრიტიკული აზროვნება აზროვნების განმასხვავებელ უნარებს მოიცავს. ესენია: ანალიზი, დასკვნების გამოტანა, ახსნა, ინტერპრეტირება, შეფასება და თვითდაკვირვება (მეტაკოგნიცია);

4. კრიტიკული აზროვნება ჩვევაში გადადის. ამგვარი აზროვნების წესებში კარგად გაფარჯიშებული პიროვნება ფიქრის პროცესს ამ წესებზე აგებს.

ო. ალავიძის, ნ. გოგიჩაიშვილისა და თ. ბალანჩივაძის მიხედვით კრიტიკული აზროვნება ზოგადად აზროვნების სტილია, ხოლო კრეატიული უნარი არის პიროვნული ნიშანი, რომელიც ვლინდება შემოქმედებით აზროვნებაში.

ი. ბასილაძისა და სხვათა მიხედვით კრიტიკული აზროვნება რთული სააზროვნო უნარ-ჩვევაა, რომელიც მოიცავს ერთდროულად ორ ან მეტ განსხვავებულ მოსაზრებაზე ფიქრს, სხვადასხვა მოსაზრების გაგებას, რაიმე შეხედულების დასაბუთებას სხვადასხვა მიდგომის საფუძველზე და იმის გაცნობიერებას, რომ სხვასაც შეიძლება საკუთარი განსხვავებული მოსაზრება ჰქონდეს. ხოლო **კრეატიულობა** (სწორი ფორმაა **კრეაცია**, **კრეაციულობა** - ლ. ჯ.), მათი აზრით, ეს არის ინდივიდის სიღრმისეული თვისება შექმნას ორიგინალური ფასეულობები, მიიღოს არასტანდარტული გადაწყვეტილებები.

სწორედ ასევეა განმარტებული ტერმინი **კრეატიულობა** ნ. ვასაძესთანაც.

ნ. ნაცვლიშვილის აზრით, სასკოლო განათლებისათვის თანაბრად საპატიო მიზანია, განუვითაროს მოსწავლეებს **კრიტიკული აზროვნება** (რომელიც განაპირობებს იდეების განვითარებას) და **შემოქმედებითი აზროვნება** (რომელიც განაპირობებს იდეების გენერირებას). მისი შეხედულებით ერთმანეთისაგან ხშირად მიჯნავენ კრიტიკულსა და შემოქმედებით აზ-

როვნებას. კრიტიკულად მოაზროვნეს სერიოზულ, ობიექტურ და ანალიტიკურ ადამიანად, ხოლო შემოქმედებითად მოაზროვნეს კი გაუნონასწორებელ, ზოგჯერ კი ექსცენტრულ ადამიანად მიიჩნევენ. თუმცა, ყველაზე სრულყოფილი საგანმანათლებლო შედეგები ამ ორივეს ბალანსითა და სინთეზით მიიღება.

და, მაინც, ისმის კითხვა, რა არის კრიტიკული აზროვნება?

დღევანდელ კლუსტერში ამ ტერმინის გარკვევისათვის გვაძლევს ხუთპუნქტიან განსაზღვრას:

1. კრიტიკული აზროვნება ეს არის დამოუკიდებელი აზროვნება;
2. ინფორმაცია კრიტიკული აზროვნებისათვის წარმოადგენს ამოსავალ წერტილს და არა დამამთავრებელ ფაზას;
3. კრიტიკული აზროვნება იწყება კითხვების დასმითა და იმ პრობლემების ახსნით, რომლებიც უნდა გადაიჭრას;
4. კრიტიკული აზროვნება ისწრაფვის მტკიცე არგუმენტებისაკენ;
5. კრიტიკული აზროვნება არის სოციალური აზროვნება.

ამ შემთხვევაში საჭიროება მოითხოვს გაანალიზებულ იქნას თითოეული მათგანი.

I. უნდა ითქვას, რომ, პირველ რიგში, კრიტიკული აზროვნება ეს არის **დამოუკიდებელი აზროვნება**, როდესაც გაკვეთილის აგება ხდება კრიტიკული აზროვნების პრინციპებზე. აქ თითოეული მოსწავლე აყალიბებს საკუთარ იდეას, ახდენს შეფასებას სხვებისაგან დამოუკიდებლად. აზროვნება

კრიტიკულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ის ატარებს **ინდივიდუალურ** ხასიათს.

მოსწავლეები ვალდებულნი არიან იფიქრონ თვითონ, დამოუკიდებლად, ინდივიდუალურად გადაჭრან რთული საკითხებიც კი. ეს კი განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს უცნობ ტექსტზე მუშაობის დროს. ასეთ დროს აუცილებელი არაა კრიტიკული აზროვნება იყოს ორიგინალური. მთავარია, თითოეულმა მოსწავლემ თქვას ის რასაც ფიქრობს. ასე, რომ კრიტიკული აზროვნებისათვის **დამოუკიდებლობა** ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელი ნიშან-თვისებაა.

II. კრიტიკული აზროვნებისათვის ინფორმაცია წარმოადგენს საწყის წერტილს და არა დამამთავრებელ ფაზას. ცოდნა ქმნის მოტივაციას, რომლის გარეშეც არცერთ ადამიანს არ შეუძლია იაზროვნოს კრიტიკულად. აზრობრივი პროცესისათვის საჭირო და აუცილებელია მოხდეს ტექსტების, ფაქტების, იდეების, მონაცემების შესაბამისი დამუშავება. ამიტომ გაკვეთილებზე საჭიროა როგორც ცოდნის კიდევ უფრო გაღრმავება-განმტკიცება, ასევე ძველ ცოდნასა და ახალ ცოდნას შორის გარკვეული კავშირის დამყარება, წინააღმდეგ შემთხვევაში კრიტიკულ აზროვნებას არანაირი სარგებლობა არ ექნება.

დაეუფლოს მოსწავლე კრიტიკულ აზროვნებას გაკვეთილზე, მხოლოდ ნაწილია მასწავლებლის მრავალმხრივი და მრავალფეროვანი პედაგოგიური მოღვაწეობისა.

III. კრიტიკული აზროვნება იწყება კითხვების დასმითა და იმ პრობლემების ახსნით, რომლებიც უნდა გადაიჭრას სასწავლო პროცესში.

ცნობილი ამერიკელი პედაგოგი და ფილოსოფოსი ჯონ დიუი თვლიდა, რომ კრიტიკული აზროვნება წარმოიშობა მხოლოდ მაშინ, როცა მოსწავლეები იწყებენ კონკრეტული პრობლემის გადაჭრას. მისი აზრით, პრობლემებზე ფოკუსირება სტიმულს აძლევს მოსწავლეთა ცნობისმოყვარეობას და უბიძგებს მათ კრიტიკული აზროვნებისაკენ.

აქედან გამომდინარე, მასწავლებელი ვალდებულია სასწავლო პროცესის მზადების დროს განსაზღვროს ის პრობლემები, რომლებიც დგას მოსწავლეების წინაშე და, შემდეგ, როცა მოსწავლეები იქნებიან მზად, დაეხმაროს მათ ჩამოაყალიბონ ეს პრობლემები დამოუკიდებლად. ამდენად, კრიტიკული აზროვნების გზით წარმართული საგაკვეთილო მეცადინეობა გაცილებით უფრო მიზანმიმართული და შინაარსობრივად უფრო მდიდარი გახდება.

IV. კრიტიკული აზროვნება ისწრაფვის მტკიცე არგუმენტირებისაკენ.

კრიტიკულად მოაზროვნე პიროვნება მუდმივად ეძებს პრობლემის გადაჭრის მისეულ გზას და ცდილობს გაამყაროს იგი არგუმენტირებული დასკვნებითა და ფაქტებით. ამავე დროს მის მიერ უნდა იქნას გაცნობიერებული, რომ არსებობს პრობლემის გადაჭრის სხვა ალტერნატიული გზებიც. გარდა ამისა, ყოველი არგუმენტაცია შეიცავს სამ მთავარ ელემენტს: პირველი და მთავარი ეს არის **დამტკიცება**, მეორე – **დამამტკიცებელი**, **დამაჯერებელი საბუთებისა და მაგალითების მოძიება-მოხმობა**, და მესამე – **დასკვნა**. ამ სამ ელემენტს კი აუცილებლად უნდა დაემატოს მეოთხე ელემენტი – **საფუძველი**, რომელსაც უნდა დაემყაროს ზემოთხსენებული სამი ელემენტი.

V. კრიტიკული აზროვნება არის სოციალური აზროვნება.

ყოველი გამოთქმული აზრი მოწმდება, როდესაც ხდება მისი გაზიარება სხვებთან. გაკვეთილზე კრიტიკული აზროვნების გამოყენებისას კამათის, კითხვების დასმის, განხილვის, აზრთა ურთიერთგაცვლისას ხდება ცოდნის კიდევ უფრო გაღრმავება და საკუთარი პოზიციების გამყარება. ამიტომ შედაგოვი, რომელიც გაკვეთილზე მიმართავს კრიტიკულ აზროვნებას, უნდა ცდილობდეს, რომ სასწავლო პროცესში გამოიყენოს ინდივიდუალური, წყვილური და ჯგუფური მუშაობის ფორმები, სადაც აუცილებლად უნდა იქნეს გამოყენებული სწავლების ისეთი სახეები, როგორცაა დისკუსია, დებატები და სხვ.

ასეთი სასწავლო საქმიანობის პროცესში საჭიროა ყურადღება მიექცეს მოსწავლეებში შემდეგი უნარების გამომუშავებას, როგორცაა: მოთმინება, სხვისი მოსმენა, პასუხისმგებლობის გრძნობის გამომუშავება და სხვ. კრიტიკული აზროვნების ეს ხუთივე პუნქტი წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული ნებისმიერ სასწავლო საქმიანობაში.

ამდენად, შეიძლება ვთქვათ, რომ **კრიტიკული აზროვნება** არის მრავალმხრივი მიზნებით განპირობებული აზროვნება, რომლის დახმარებითაც ხდება არსებული ფაქტების, მსჯელობათა და წარმოდგენების ხელახალი გააზრება, დასაბუთებული და ყოველმხრივ აწონილ-დაწონილი დასკვნის გამოტანის მიზნით, ე. ი. კრიტიკული აზროვნების დროს არსებითია არგუმენტების და კონტრარგუმენტების მოძიება, მთლიანი სიტუაციის გაანალიზება და, შესაბამისად, არსებული მტკიცებულებების საფუძველზე დასკვნის გაკეთება.

კრიტიკული აზროვნება ეს არის აზრობრივი სტრატეგიებისა და კომუნიკაციურ თვისობრიობათა სისტემა, რომელიც იძლევა ეფექტური ურთიერთმოქმედებისა და ურთიერთთანამშრომლობის განხორციელების საშუალებას სწავლების პროცესში. კრიტიკული აზროვნება ნიშნავს შემფასებლურ, რეფლექსიურ აზროვნებას. ეს არის აზროვნება, რომელიც ვითარდება პირადი ცხოვრებისეული გამოცდილების ხარჯზე ახალი ინფორმაციების მოპოვებისას.

სწორედ ამით განსხვავდება კრიტიკული აზროვნება შემოქმედებითი აზროვნებისაგან. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მათ შორის გავავლოთ გამმიჯნველი ზღვარი, ეს შეუძლებელია და წარმოუდგენელიც. კრიტიკული აზროვნება არ არსებობს შემოქმედებითი აზროვნების გარეშე და პირიქით, ისინი ურთიერთთანაარსებობაში ვითარდებიან.

კრიტიკული აზროვნება ეს არის აქტიური, კოორდინირებული და რთული პროცესი, რომელიც გულისხმობს თიქრს რაღაც რეალურზე. მისი სწავლება კონკრეტული გარემოს, კონტექსტიდან მონყვევით შეუძლებელია. მისი სწავლება სასკოლო პროგრამის ზოგადი კურსიდან, ან ყოველდღიური ცხოვრებიდან დამოუკიდებლად ძალზე ძნელია. კრიტიკულ აზროვნებას მოსწავლე მაშინ ეუფლება, როცა მას საშუალება აქვს გამოიყენოს ასეთი აზროვნება ყოველდღიურად – სასწავლო პროცესში. მისი რაღაც დონემდე განვითარება და შემდეგ მიტოვება შედეგს არ იძლევა.

არსებობს კრიტიკული აზროვნების დონეები, სადაც თითოეული მათგანი ხასიათდება სხვადასხვა ლოგიკური და კოგნიტური კომპონენტების თავსებადობით. ეს დონეებია:

- **ემპირიული** – ფაქტების კრიტიკული გადამონმება;
- **თეორიული** – თეორიის კრიტიკული გადამონმება;

- **მეტათეორიული** – ნორმებისა და ფასეულობების კრიტიკული გადამოწმება.

კრიტიკული აზროვნების განვითარებას, თავისთავად ცხადია, განაპირობებს მოსწავლეთა საგაკვეთილო პროცესში ჩართულობა. თავისუფალი აზროვნება ამავე დროს დაკავშირებულია გამბედაობასთან, სხვისი აზრის (შეხედულების) პატივისცემასთან, დატვასებასთან, გაზიარებასთან, მოსმენასთან, საკუთარი თავის რწმენასთან.

მოკლედ რომ ვთქვათ, კრიტიკული აზროვნება თვითმართვადი, თვითდისციპლინირებადი, თვითშემფასებლური და თვითმაკორექტირებელი აზროვნებაა.

➤ **კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგია**

კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგია წარმოადგენს სწავლებისადმი პიროვნულ-ორიენტირებული მიდგომის პრაქტიკულ რეალიზაციას. მოცემული პედაგოგიური ტექნოლოგიის ძირითად არსს წარმოადგენს ის, რომ მოსწავლეებმა სწავლების პროცესში რეალური და კონკრეტული მიზნებიდან გამომდინარე თავად უნდა დაგვემონ ეს პროცესი, თავად წარმართონ თვითგანვითარება, თავად განსაზღვრონ საბოლოო შედეგები.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილების მიმართ თანამედროვე მოთხოვნები ძალზე მაღალია. გაკვეთილებზე უნდა იქნეს რეალიზებული სწავლების შემდეგი ურთიერთდაკავშირებული ამოცანები:

- ენისა და ლიტერატურის შესახებ მეცნიერებათა საფუძვლების ცოდნის მიცემა (ცნებები, მათი კლასიფიკაციები, მიმართებები მათ შორის და სხვ.)

- ქართული ენის პრაქტიკული ფლობის (ენის ორთოგრაფიულ-პუნქტუაციური თუ კულტურულ-სამეტყველო ნორმები, ზეპირმეტყველების, კითხვისა და წერის სტრატეგიები და ა. შ.);
- სხვადასხვა ცხოვრებისეულ სიტუაციაში ზეპირი და წერიტი მეტყველებისას საკუთარი აზრების მკაფიოდ და ნათლად გამოხატვის უნარ-ჩვევების ფორმირება;
- სიტყვისადმი, ქართული მეტყველების გამომხატველობისა და სილამაზისადმი გულისხმიერი დამოკიდებულების გრძნობის აღზრდა.

ლიტერატურის გაკვეთილების ძირითადი ამოცანაა არა მხოლოდ ლიტერატურის მცოდნეობის ცნებებისა და ტექსტის ანალიზის ელემენტების დაუფლება, არამედ დინჯი, კომპეტენტური, მიზანსწრაფული მკითხველის აღზრდა, ფორმირება ისეთი კომუნიკაციური პიროვნებისა, რომელიც მუდმივად და მიზანმიმართულად მიისწრაფვის თვითრეალიზაციისა და სოციალიზაციისაკენ.

ამ ამოცანების ამოხსნისათვის სკოლის დღევანდელი მითითებები, სასწავლო პროცესში დაინერგოს ინოვაციური მეთოდები, რომლებიც განაპირობებენ სწავლების ინდივიდუალიზაციას და მოსწავლეთა დამოუკიდებლობის განვითარებას. ამ მხრივ ახალ მეთოდებს შორის უპირატესობა ენიჭება კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგიებს.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგია წარმოადგენს სასწავლო სტრატეგიებისა და მეთოდ-ხერხების ერთობლიობას, რომელიც ძირითადად ორიენტირებულია მოსწავლეთა კრიტიკული აზროვნების განვითარებაზე.

აღნიშნული საგანმანათლებლო ტექნოლოგია ორიენტირებულია არა მარტო მასწავლებლისა და მოსწავლის თანამშრომლობაზე, არამედ იმ კომფორტული პირობების შექმნაზეც, რომელიც ხსნის ფსიქოლოგიურ დაძაბულობას. კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგიით მუშაობისას მოსწავლე რეალიზებას ახდენს თავისი მოთხოვნილებებისა და შესაძლებლობებისა, ისწავლოს თავისი პრობლემების დამოუკიდებლად გადაჭრა, აგრეთვე, სწავლობს თავისი მოქმედების შეფასების ხერხებს.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგიას გააჩნია სპეციფიკური თავისებურებები:

- სასწავლო პროცესის აგება მეცნიერულად დასაბუთებულ კანონზომიერებებზე;
- საგანმანათლებლო ტექნოლოგიის ეტაპების (გამოწვევა, გაცნობიერება, რეფლექსია) გამოყენებისას მასწავლებლის ორიგინალურობა და მოქნილობა ნებისმიერ სასწავლო სიტუაციაში. აქ იგულისხმება სხვადასხვა თვალსაჩინო (ვიზუალური) ფორმებისა და სტრატეგიების გამოყენება ტექსტზე მუშაობის დროს, დისკუსიის ორგანიზება, პროექტების რეალიზების პროცესი;
- ტექნოლოგიური სტრატეგიების გამოყენების გზით ყოველი სასწავლო პროცესის წარმართვა თანამშრომლობის, ერთობლივი დაგეგმვისა და გააზრების პრინციპების საფუძველზე.

მოცემულ მომენტში ტერმინი **ტექნოლოგია** არ გულისხმობს ალგორითმული დავალების მოცემულობას, არამედ, აქ უკვე იგულისხმება სტრატეგიების ღიაობა, რომელიც განაპირობებს პიროვნების (მოსწავლის) დამოუკიდებელი და კრიტიკული აზროვნების ფორმირებას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგიის გამოყენებით მასწავლებელი ავითარებს მოსწავლის პიროვნებას, რის შედეგადაც მიმდინარეობს კომუნიკაციური კომპეტენციის ფორმირება, რაც უზრუნველყოფს კომფორტულ პირობებს შემეცნებითი მოქმედებისა და თვითსრულყოფისათვის.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ძირითადი პარამეტრები (გლობალური აზროვნების კომპონენტები) განათლების მიზნებს განსაზღვრავენ და ამდიდრებენ შინაარსით. ეს არის:

- თანამედროვე სამყაროს ერთიანი აღქმა;
- სამყაროს შემეცნება მასში არსებული ურთიერთქმედებებით, შემეცნებელთან ერთად ამ სამყაროში;
- პიროვნების ღიაობა ახალთან მიმართებაში;
- პრობლემების გადაწყვეტის ალტერნატიული გზების ხედვა;
- სტერეოტიპების დაძლევა.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია კომპლექსური ტექნოლოგიაა, რომელიც უზრუნველყოფს აღმზრდელობითი და საგანმანათლებლო მიზნების განხორციელებას. იგი აყალიბებს იდეათა შორის ერთ-ერთის უპირატესობის დასაბუთების, რთული პრობლემების ამოხსნის, კამათის არგუმენტირებულად წარმართვის უნარს.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების საგანმანათლებლო ტექნოლოგიით წარმართული გაკვეთილის ძირითადი ეტაპებია: **გამოწვევა, გაცნობიერება და რეფლექსია.**

გამონწვევა. გამონწვევის სტადიაზე, სხვადასხვა ხერხებისა და მეთოდების გამოყენებით (ინდივიდუალური/წყვილებში/ჯგუფური მუშაობა; გონებრივი იერიში; შინაარსის პროგნოზირება; პრობლემური კითხვები და ა. შ.) ადრე მიღებული ცოდნა გამოდის გაცნობიერების დონეზე. ახლა იგი შეიძლება ახალი ცოდნის მიღებისათვის ბაზა გახდეს, რაც მოსწავლეებს აძლევს საშუალებას ეფექტურად დაუკავშიროს ძველი ინფორმაცია ახალს და შეგნებულად, კრიტიკულად მიუდგეს ახალი ინფორმაციის გაგებას.

გამონწვევის სტადიაზე მოსწავლეებს შეუძლიათ შესასწავლ თემასთან დაკავშირებით გამოთქვან საკუთარი თვალსაზრისი (შეხედულება) თავისუფლად, ძალდაუტანებლად. აუცილებელია მოსწავლეთა მოსაზრებები დაფიქსირდეს, რადგან ეს მოსაზრებები შესაძლებელია გახდეს საჭირო მათი შემდგომი სწორი მიზანმიმართული მუშაობისათვის.

ამიტომ ამ ეტაპზე არ არსებობს სწორი თუ არასწორი მოსაზრებები. აუცილებელია ინდივიდუალური თუ ჯგუფური მუშაობის პროცესში მოხდეს აზრთა ურთიერთშეთანხმება. ინდივიდუალური მუშაობა მოსწავლეებს ხელს უწყობს მოახდინონ საკუთარი ცოდნისა და გამოცდილების აქტუალიზირება. ხოლო ჯგუფური მუშაობა შესაძლებელს ხდის მოსწავლეებმა გადმოსცენ და დააფიქსირონ საკუთარი თვალსაზრისი, მოისმინონ განსხვავებული აზრი. აზრთა ურთიერთგაცვლის პროცესში შესაძლოა გაჩნდეს და ჩამოყალიბდეს ახალი იდეები, საინტერესო კითხვები, რომლებზედაც პასუხების ძიება განაპირობებს მოსწავლეების მიყვანას ახალ ცოდნამდე.

გაცნობიერება. გაცნობიერების სტადიაზე, როცა მოსწავლე ახალ ინფორმაციასთან ან იდეასთან შედის კონტაქტში,

რასაც არ უნდა აკეთებდეს: ტექსტს კითხულობს, ლექციას უსმენს თუ სხვა, სწავლობს იმას, რომ ყურადღება უნდა მიაქციოს ახლის გაგებას, დაუკავშიროს ახალი ინფორმაცია არსებულ ცოდნას, გამოიკვლიოს რაც ყველაზე უფრო აინტერესებს, ჩაინეროს შენიშვნები, უყურადღებოდ არ დატოვოს არც ერთი ხარვეზი გაგებაში, მოემზადოს მოსმენილის ან წაკითხულის ანალიზისა და განხილვისათვის. თითოეული მოსწავლე ვალდებულია თქვას რა გაიგო, როგორ გაიგო ესა თუ ის მნიშვნელობა, რა ორიენტაციები დაეხმარა მას ამაში და ა.შ.

რეფლექსია. კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგიის პირველ ორ სტადიასთან დაკავშირებით შეიძლება გაკეთდეს ერთგვარი დასკვნა, რომ ამ ორივე სტადიაზე, მართალია, ხდება მუშაობის განწევის ერთგვარი რეფლექსიური ანალიზი და შეფასება, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში მას სულ სხვა ფორმები და ფუნქციები გააჩნია. მესამე სტადიაზე რეფლექსიური პროცესი უკვე მასწავლებლისა და მოსწავლეების სასწავლო საქმიანობის მთავარ მიზანს წარმოადგენს.

ტერმინ **რეფლექსიის** (ლათ. **Reflexo** - უკან მიმართვა; უკან მიბრუნება; ასახვა) განმარტება ე. ე. გ. ლ.-ის მიხედვით ასეთია: 1. ფილოს. იდეალისტურ ფილოსოფიაში – ცნობიერების მიერ თავისი თავის შემეცნება. 2. საკუთარი აზრებისა და განცდების ანალიზი.

ზოგადად მისი განმარტება შეიძლება ასეთნაირად ჩამოყალიბდეს: საკუთარი აზრებისა და განცდების ანალიზი, ჩაფიქრება, საკუთარი მოქმედებისა და მდგომარეობის ანალიზი, სწრაფვა თვითშემეცნებისაკენ.

საერთოდ ფსიქოლოგიაში განასხვავებენ რამდენიმე სახის რეფლექსიას: კომუნიკაციურს, პიროვნულსა და ინტელექტუალურს.

კომუნიკაციური რეფლექსიის ობიექტია მეორე, სხვა ადამიანის შინაგან სამყაროსა და მისი ქმედების მიზნებზე გარკვეული წარმოდგენის შექმნა. **პიროვნული რეფლექსიის** შემცნების ობიექტს კი წარმოადგენს თავად შესამცნებელი პიროვნება, მისი თვისებები, ქცევა, სხვებთან ურთიერთობის სისტემა. **ინტელექტუალური რეფლექსია** გამოიხატება სხვადასხვა სახის დავალების შესრულებითა და შესაბამისად შესრულების გზების გაანალიზებით.

რეფლექსია შეიძლება გვექონდეს როგორც ინდივიდუალური, ასევე ჯგუფური. **ინდივიდუალურია** რეფლექსია, როდესაც მოსწავლის მიერ ხდება საკუთარი განუვლი სამუშაოს ანალიზი და შეფასება. ხოლო **ჯგუფურია** მაშინ, როდესაც ჯგუფის თითოეული მონაწილე აქცენტს აკეთებს მაქსიმალურ შედეგზე.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, რეფლექსია მთელი საგაკვეთილო პროცესის განმავლობაში მიმდინარეობს და სხვადასხვა ეტაპზე სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებს. ასეთ დროს კი მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს მოსწავლემასწავლებლის ურთიერთმიმართების საკითხი.

უნდა აღინიშნოს შემდეგიც, რომ რეფლექსია ფორმის მიხედვით გვაქვს ორი სახის: **ზეპირი** და **წერილობითი**. რეფლექსია **ზეპირია** მაშინ, როდესაც წარმოებს კონკრეტული საკითხის ან პრობლემის გადაჭრა მოსწავლეების მიერ საუბრის (დიალოგის, დისკუსიის, ჯვარედინი დისკუსიის და სხვ.) გზით და იღებენ შესაბამის გადაწყვეტილებასაც.

ყურადსაღებია ის ფაქტორი, რომ პედაგოგიკის სპეციალისტები და ფსიქოლოგები მიუთითებენ, რომ პიროვნების განვითარებისათვის ზეპირ რეფლექსიაზე უფრო მნიშვნელოვანია **წერილობითი რეფლექსია**. შესაბამისად გამოიყოფა წერილობითი რეფლექსიის შემდეგი ფორმები: ესე, სხვადასხვა სახის დღიური, წერილობითი ინტერვიუ და სხვ.

როგორც ვხედავთ, სწავლებაში რეფლექსიური ანალიზი ძირითადად მიმართულია ახალი მასალის დედააზრის კიდევ უფრო გარკვევა-გაშუქებისაკენ, სწავლების შემდგომი გზის დაგეგმვისაკენ (რა გაიგო, რა ვერ გაიგო, რა უნდა გაიგოს კიდევ). ამ სტადიაზე მოსწავლე ფიქრობს იმაზე, რა გაიგო და როგორ შეუთავსდა ახალი გაგებული ძველს. მოსწავლეთა შორის იდეების გაცვლა-გამოცვლა ხელს უწყობს სხვადასხვა თვალსაზრისს შეხედოს კრიტიკულად. მოსწავლე ღრმავდება თავის თავში. რეფლექსია გულისხმობს ახალი შეძენილი ცოდნის შემოქმედებითად გამოყენებას.

ამგვარად, **ტექნოლოგია მოსწავლეს აძლევს:**

- ინფორმაციის აღქმის ეფექტურობის ამაღლებას;
- ინტერესის ამაღლებას როგორც ახალი მასალის, ისე სასწავლო პროცესის მიმართ;
- კრიტიკულად აზროვნების უნარს;
- საკუთარი განათლებისადმი პასუხისმგებლობით მოკიდებას;
- სხვებთან თანამშრომლობაში შრომის უნარს.

ტექნოლოგია მასწავლებელს აძლევს საშუალებას:

- შექმნას კლასში თანამშრომლობის ატმოსფერო;
- გამოიყენოს ეფექტური მეთოდები კრიტიკული აზროვნების განვითარების მიზნით;

- გახდეს პრაქტიკოსი, რომელსაც შეუძლია ანალიზი გაუკეთოს საკუთარ შემოქმედებას.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგიის მიზნების აქცენტები ასეთია:

- ფორმირდება აზროვნების განვითარების ახალი სტილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ღიაობა, მოქნილობა, რეფლექსიურობა.
- ცნობიერდება პოზიციების, შეხედულებების, გადაწყვეტილებათა ალტერნატიულობის შინაგანი მრავალმნიშვნელობა.
- ვითარდება პიროვნების ისეთი საბაზო თვისებები, როგორცაა: კრიტიკული აზროვნება, რეფლექსიურობა, კომუნიკაციურობა, კრეაციულობა, მობილურობა, დამოუკიდებლობა, ტოლერანტობა და ა. შ.

როგორც ცნობილია, კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია ძირითადად განიხილება კითხვისა და წერის სწავლების ბაზაზე. ასეთი სწავლების ამოცანებია ასწავლოს მოსწავლეს:

- გამოყოს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები.
- განიხილოს ახალი ცოდნა და იდეები ძველთან კონტექსტში.
- უკუაგლოს არასაჭირო ან არასწორი ინფორმაცია.
- გაიგოს, როგორაა დაკავშირებული ერთმანეთთან ინფორმაციის სხვადასხვა ნაწილები.
- გამოყოს შეცდომები მსჯელობებში.
- გააკეთოს დასკვნა იმის შესახებ, თუ კონკრეტულად ვის ფასეულობათა ორიენტაციებს, ინტერესებს, იდეურ განწყობებს ასახავს ტექსტი ან მოლაპარაკე ადამიანი.
- მოერიდოს კატეგორიულობას მტკიცებებში.

- იყოს პატიოსანი თავის მსჯელობებში.
- გაარკვიოს ცრუ სტერეოტიპები, რომელთაც არასწორი დასკვნები მოსდევს.
- გამოავლინოს წინასწარ აკვიატებული აზრები და მტკიცებები.
- შეძლოს, გაარჩიოს ფაქტი, რომლის შემოწმება შეუძლებელია, ვარაუდის ან პირადი აზრისაგან.
- დაეჭვდეს ლოგიკურ არათანმიმდევრულობაში ზეპირი ან წერიტი მეტყველების დროს.
- შეეძლოს ტექსტში მთავარი გაარჩიოს მეორეხარისხიანისაგან.

კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგიის კონცეპტუალური თავისებურებებია:

- არა ცოდნის მოცულობა ან ინფორმაციის რაოდენობა არის განათლების მიზანი, არამედ ის, თუ როგორ მართავს მოსწავლე ამ ინფორმაციას.
- არა მითვისება მზამზარეული ცოდნისა, არამედ ახალი, საკუთარი ცოდნის კონსტრუირება.
- სწავლების კომუნიკაციურ-მოქმედებითი პრინციპი, რომელიც გულისხმობს მეცადინეობის დიალოგურ, ინტერაქტიურ რეჟიმს, თანამშრომლობით მიმართებას მასწავლებელთან.
- კრიტიკულად აზროვნების შეძლება, ეს არ არის ხარვეზების გამოძიება, არამედ შესამეცნებელი ობიექტის დადებითი და უარყოფითი მხარეების ობიექტური შეფასება.

1. ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილის ტექნოლოგიური ალგორითმი (ალგორითმი - ნებისმიერი ამო-

ცანის ამოხსნის თანმიმდევრული ელემენტარული ოპერაციების შესრულება) შეიძლება ასეთი იყოს:

პირველი ტექნოლოგიური ეტაპი – გაკვეთილის პირველი სტადია. გამონვევა:

- ადრე მიღებული ცოდნის აქტუალიზაცია;
- ახალი ინფორმაციის მიღებისადმი ინტერესის გაღვივება;
- მოსწავლის მიერ სწავლების საკუთარი მიზნების დაყენება.

მეორე ტექნოლოგიური ეტაპი – გაკვეთილის მეორე სტადია. შინაარსის გააზრება:

- ახალი ინფორმაციის მიღება;
- მოსწავლის მიერ სწავლების დაყენებული მიზნების კორექტირება.

მესამე ტექნოლოგიური ეტაპი – გაკვეთილის მესამე სტადია. რეფლექსია:

- ფიქრები, საკუთარ თავში ჩაღრმავება, ახალი ცოდნის წარმოქმნა;
- მოსწავლის მიერ სწავლების ახალი მიზნების დაყენება.

2. ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილის სტადიების შესაბამისი მეთოდოლოგიური ხერხები შეიძლება ასეთი იყოს:

პირველი სტადია – გამონვევა.

მასწავლებლის საქმიანობა ორიენტირებულია:

- მოსწავლეებში შესასწავლ საკითხზე ადრე მიღებული ცოდნის გამონვევაზე;
- მათი საქმიანობის აქტივიზაციაზე;
- შემდგომი მუშაობის მოტივაციაზე.

მოსწავლეთა საქმიანობა: მოსწავლე იხსენებს, რა არის მისთვის ცნობილი შესასწავლ მასალასათან დაკავშირებით, სისტემაში მოჰყავს ინფორმაცია ახალი მასალის შესწავლამდე, იძლევა კითხვებს, რომლებზეც უნდა პასუხის მიღება.

შესაძლო ხერხები და მეთოდები: დგება „ცნობილი ინფორმაციის” სია: ვარაუდები საკვანძო სიტყვების მიხედვით; მასალის სისტემატიზაცია (გრაფიკული); სწორი და არასწორი მტკიცებები; არეული ლოგიკური ჯაჭვები და სხვა.

გამონვევის სტადიაზე მიღებული ინფორმაცია მოისმინება, ჩაინერება, განიხილება. მუშაობა მიმდინარეობს ინდივიდუალურად, წყვილებში, ჯგუფებში.

მეორე სტადია – შინაარსის გააზრება.

მასწავლებლის საქმიანობა ორიენტირებულია:

- თემისადმი ინტერესის შენარჩუნებაზე;
- ძველი ცოდნიდან ახალი ცოდნისაკენ თანდათანობითი სვლა.

მოსწავლეთა საქმიანობა: მოსწავლე კითხულობს (უსმენს) ტექსტს, იყენებს მასწავლებლის მიერ შემოთავაზებულ კითხვის აქტიურ მეთოდებს, აკეთებს ჩანაწერებს ახალი ინფორმაციის გააზრების კვალდაკვალ.

შესაძლო ხერხები და მეთოდები: აქტიური კითხვის მეთოდები: მარკირებისათვის იყენებენ სიმბოლოებს: „V“, „+“, „-“, და სხვ., რომლებსაც სვამენ ველზე. აკეთებენ ჩანაწერებს: ეძებენ პასუხებს გაკვეთილის პირველ ნაწილში დასმულ კითხვებზე.

შინაარსის გააზრების სტადიაზე ხორციელდება ახალი ინფორმაციასთან უშუალო კონტაქტი. მუშაობა მიმდინარეობს ინდივიდუალურად და წყვილებში.

მესამე სტადია – რეფლექსია.

მასწავლებლის საქმიანობა:

- აბრუნებს მოსწავლეებს საწყის ჩანაწერებთან;
- შეაქვს ცვლილებები, დამატებები;
- შესწავლილი ინფორმაციის საფუძველზე აძლევს დავალებებს.

მოსწავლეთა საქმიანობა: მოსწავლეები ერთმანეთს უფარდებენ ახალსა და ძველ ინფორმაციებს, იყენებენ შინაარსის გააზრების სტადიაზე მიღებულ ცოდნას. მოსწავლეთა საქმიანობის შესაძლო მეთოდები და ხერხებია:

- კლასტერებისა და ცხრილების შევსება;
- ინფორმაციის ბლოკებს შორის მიზგზ-შედგობრივი კავშირების დამყარება;
- საკვანძო სიტყვებთან, სწორ და არასწორ მტკიცებებთან დაბრუნება;
- პასუხები დასმულ კითხვებზე;
- ზეპირი და წერიტი მრგვალი მაგიდის ორგანიზება;
- სხვადასხვა დისკუსიის ორგანიზება და სხვა.

რეფლექსიის სტადიაზე ხორციელდება შესწავლილი ინფორმაციის ანალიზი, შემოქმედებითი გადამუშავება, ინტერპრეტაცია. მუშაობა მიმდინარეობს ინდივიდუალურად, წყვილებში ან ჯგუფებში. აღსანიშნავია, რომ გაკვეთილის სტადიებს თავისი ფუნქციები გააჩნიათ:

გამოწვევა: მოტივაციური; ინფორმაციული; კომუნიკაციური.

შინაარსის გააზრება: ინფორმაციული; მოტივაციური; სისტემატიზაციური.

რეფლექსია: კომუნიკაციური; ინფორმაციული; მოტივაციური; შემფასებლური.

მოსწავლეთა შემოქმედებითი უნარის განვითარება განმავითარებელი სწავლების ფონზე

➤ განმავითარებელი სწავლების არსი.

დანწყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე განმავითარებელი მეცადინეობების სისტემატური ჩატარება კვლევით-ძიებითი მეთოდების გამოყენებით, გაცილებით უფრო მაღალეფექტურს გახდის საგანმანათლებლო პროცესს. ასეთი მიდგომა მოგვცემს იმის საშუალებას, რომ მოსწავლეებს შევუქმნათ პირობები შემეცნებითი ინტერესების განსავითარებლად, ჰქონდეთ მისწრაფება ფიქრისა და ძიებისაკენ, გახდნენ დარწმუნებული საკუთარ ძალებში და ინტელექტუალურ შესაძლებლობებში. ასეთი მეცადინეობის წარმართვის დროს მოსწავლეებში ხდება თვითშემეცნებისა და თვითკონტროლის ფორმათა განვითარება, ქრება მღელვარება, განცდები და შიში შეცდომის დაშვებისა, და მის მაგივრად იქმნება აუცილებელი პიროვნული და ინტელექტუალური წანამძღვრები სასწავლო პროცესის წარმატებით ორგანიზებისათვის შემდგომ ეტაპებზე.

ინტელექტუალური შესაძლებლობების განვითარება დაკავშირებულია ყველა იმ დისციპლინასთან, რომლებიც ისწავლება დანწყებით კლასებში. მაგალითად, ლოგიკური აზროვნების, ყურადღებისა და ნებელობის ინტენსიური განვითარება მოსწავლეს ეხმარება ღრმად ჩანვდეს და გაუკეთოს ანალიზი ნაკითხულ ტექსტს (ტექსტებს), რომელიც შეისწავლა მშობლიური ლიტერატურის გაკვეთილზე, თავისუფლად მოახდინოს გარემომსველ კანონზომიერებებზე ორიენტირება, ეფექტურად გამოიყენოს საკუთარი ცოდნა და უნარები ქართული ენისა და ლიტერატურის, მათემატიკის, შრომისა თუ ბუნების-

მცოდნეობის გაკვეთილებზე, დაამყაროს საგანთაშორისი კავშირები. სწავლების განმავითარებელი მიმართულებით მოსწავლე იძენს უნარს, დამოუკიდებლად მიიღოს ცოდნა მის მიერ შერჩეულ საგანსა თუ საკითხში.

იდეა განმავითარებელი სწავლების შესახებ იწყება ფაქტობრივად კონფუცის (ძვ. წ. 551- ძვ. წ. 479) დროიდან, რომელიც თავის პედაგოგიურ და დიდაქტიკურ გამოთქმებში ამტკიცებდა, რომ სწავლებაში მთავარია მრავალმხრივი განვითარების უზრუნველყოფა. ეს იდეა შემდგომში კიდევ უფრო განავრცეს ცნობილმა ფილოსოფოსებმა, როგორებიც იყვნენ ძველ საბერძნეთში – სოკრატე, პლატონი, დემოკრიტე, არისტოტელე; ძველ რომში – კვინტილიანე და სხვ. ეს გამოჩენილი ადამიანები ცნობილნი იყვნენ არა მხოლოდ როგორც ფილოსოფოსები, არამედ როგორც პედაგოგიურ პრობლემათა ავტორებიც.

სოკრატეს (ძვ.წ. 470 ან 469 – ძვ.წ. 399) ტექნოლოგია, რომლის მიხედვითაც ის ქმნიდა საუბრებს ახალგაზრდობასთან, ახლაც წარმატებით შეგვიძლია გამოვიყენოთ სწავლებაში მოსწავლეებთან მიმართებაში შემოქმედებითი აზროვნების განვითარების მიზნით. სოკრატეს ეს საუბრები უღვივებდა მოსაუბრეს ეაზროვნა და დამოუკიდებლად მისულისყოფემარტებამდე.

პლატონი (ძვ.წ. 427 ან 428 – ძვ.წ. 347 ან 348) ფილოსოფიას მჭიდროდ უკავშირებდა პედაგოგიკას. იგი თავის შრომებში მიუთითებდა, რომ სწავლება, ბავშვის განვითარება უნდა მიმდინარეობდეს არა ნაძალადევი, არამედ თამაშობითი გზით.

დემოკრიტემ (ძვ.წ. 460 ან 470 – ძვ.წ. 370) თავის დროზე გასცა პასუხი იმ კითხვებს, რაც დღესაც საკმაოდ აქტუალურია:

რა არის მთავარი და სასარგებლო ბავშვისათვის სწავლებაში ცოდნის მრავალმხრივი დაუფლება თუ აზროვნების განვითარება. მან ამ შემთხვევაში უპირატესობა მიანიჭა ამ უკანასკნელს – პიროვნების გონებრივ განვითარებასა და აღზრდას.

არისტოტელემ (ძვ.წ. 384 – ძვ.წ. 322) დაამტკიცა, რომ პიროვნების აღზრდის ყველა სახე: ფიზიკური, მნეობრივი და გონებრივი უნდა ხორციელდებოდეს ერთ მთლიანობაში და არ შეიძლება უპირატესობა მიენიჭოს რომელიმე მათგანს. განმავითარებელი სწავლების იდეიდან გამომდინარე არისტოტელე თვლიდა, რომ ადამიანს ბუნებისაგან გააჩნია თანდაყოლილი თვისებები: ნიჭი, ჩვევები, შესაძლებლობები, რომელთა განვითარება უნდა ხორციელდებოდეს მხოლოდ აღზრდის პროცესში.

კვინტილიანე (დაახ. 35 – დაახ. 96. ჩვ. წ. აღ.) თავის პედაგოგიურ ტრაქტატში „ორატორის დარიგებანი“ მიუთითებდა, რომ ბავშვებისათვის შესასწავლი მასალა უნდა იყოს ზომიერი, საინტერესო, მისაწვდომი და გასაგები. მეცადინეობა უნდა ეფუძნებოდეს თანმიმდევრობისა და სისტემურობის დიდაქტიკურ პრინციპს, რაც გულისხმობს არცოდნიდან ცოდნისაკენ, მარტივიდან რთულისაკენ, კონკრეტულიდან აბსტრაქტულისაკენ აზროვნებით მოძრაობას. კვინტილიანე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა სწავლების ისეთ მეთოდებს, როგორებიცაა ვერბალური მეთოდები (თხრობა, საუბარი, კითხვა-პასუხი, კომენტარი, დისკუსია), წიგნზე მუშაობის მეთოდები (გუნდური კითხვა, ინდივიდუალური კითხვა, ინდივიდუალურ-დამოუკიდებელი კითხვა, წაკითხულის ანალიზი, სინთეზი, შინაარსის წერა და სხვ.), პრაქტიკული მეთოდები (ვარჯიში, კვლევა-ძიება, შეჯიბრება).

მისი შეხედულებით განმავითარებელი სწავლების ერთ-ერთი მთავარ ფუნქციას წარმოადგენდა გონებრივი აღზრდა, რაც გულისხმობს შესაბამისი ცოდნის მარაგის დაუფლებას, ამ ცოდნის მოცემულ სიტუაციასთან შესატყვისად გამოყენებას, მოვლენების, ფაქტების ანალიზის, შეფასებისა და დასკვნის უნარების, მეცნიერული მსოფლმხედველობის გამომუშავებას.

პიროვნების გონებრივი განვითარება და აღზრდა კი, ცნობილია, რომ ეს არის მასწავლებლისა და მოსწავლის თანმიმდევრულ მოქმედებათა ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია მეცნიერული მსოფლმხედველობის ფორმირების, ფსიქიკური პროცესების, შემეცნებითი ძალების და შესაძლებლობების განვითარების, გონებრივი შრომის კულტურის გამომუშავების უზრუნველყოფისაკენ.

განმავითარებელი სწავლების იდეამ განსაკუთრებული აღმავლობა განიცადა XVI-XIX საუკუნეებში. ამ მხრივ აღსანიშნავია მიშელ მონტენის, იან ამოს კომენსკის, ჟან-ჟაკ რუსოს, იოჰან პესტალოცის, ადოლფ დისტერვეგის პედაგოგიური მოღვაწეობა. მათ დაგვიტოვეს მდიდარი პედაგოგიური მემკვიდრეობა, რომლის მიხედვითაც განმავითარებელი სწავლების იდეა დღესაც აქტუალურად განიხილება და შეისწავლება.

მიშელ მონტენი (1533-1592), რომელიც იყო განმავითარებელი სწავლების ერთ-ერთი იდეოლოგი, მხარს უჭერდა პიროვნების დამოუკიდებელი აზროვნებისა და კრიტიკული ანალიზის გამომუშავებას. მ. მონტენის განმავითარებელი სწავლების თეორიის მთავარ იდეას წარმოადგენდა ის, რომ განმავითარებელ სწავლებას აზრი არა აქვს, თუ არ არის დამყარებული ჰუმანური დამოუკიდებულება ბავშვებთან. იგი თვლი-

და, რომ განმავითარებელი სწავლება შესაძლებელია მხოლოდ ინდივიდუალური სწავლების პროცესში.

იან ამოს კომენსკი (1592-1670) იყო ახალი დროის პედაგოგიკის ფუძემდებელი. მის შრომებში ბავშვის აღზრდისა და სწავლების საკითხთან დაკავშირებით წარმოჩენილი და განალიზებულია თითქმის ყველა პედაგოგიური პრობლემა. ი. ა. კომენსკი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა სწავლების პროცესში მოსწავლეთა აქტიურობასა და დამოუკიდებლობას. იგი თვლიდა, იმისათვის, რომ ბავშვს განვეუვითაროთ შემეცნებითი შესაძლებლობები და გავუღვივოთ ცოდნის დაუფლებისადმი მიდრეკილება, საჭიროა და აუცილებელი წავახალისოთ მათი ბავშვური ცნობისმოყვარეობა და გავუწიოთ ორგანიზება მათ დამოუკიდებლობას დაკვირვებისას, მეტყველებისას, სავარჯიშოებისა და დავალებების შესრულებისას, ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენებისას. მისი პედაგოგიური მემკვიდრეობის ერთ-ერთი მთავარი იდეაა განმავითარებელი სწავლების იდეა, რომელიც დიდი კლასიკოსის ყველა შრომაში წინა პლანზეა წამოწეული.

აქვე ხაზი უნდა გაესვას ერთ გარემოებასაც, თუკი მ. მონტენის შრომებში იდეა განმავითარებელი სწავლების შესახებ ძირითადად თეორიულ ასპექტშია მოცემული, კ. უშინსკისა და ი. ა. კომენსკის პედაგოგიურ შრომებში მოცემულია პრაქტიკული ხასიათის რჩევები, კერძოდ, **რა, სად, როგორ** და **როდის** ვასწავლოთ და **რისთვის** ვასწავლოთ.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ **იაკობ გოგებაშვილის** (1840-1912) სახელმძღვანელოები „დედაენა“ და განსაკუთრებით „ბუნების კარი“ სწორედ განმავითარებელი სწავლების პრინციპებზეა დაფუძნებული.

საერთოდ, სახელმძღვანელოებთან დაკავშირებით ი. გოგებაშვილი აღნიშნავდა, რომ „კარგი სახელმძღვანელონი ქართულისა ენისა შეადგენენ პირველს ნაბიჯს, საძირკველს განათლებისას“; „დედაენა უნდა იყოს ცენტრი სახალხო სკოლის კურსისა და მის რიგიან შესწავლაზედ უნდა იყოს მიქცეული უმთავრესი ყურადღება“.

ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები კი, ცნობილია, რომ ისინი არა მხოლოდ შემეცნებითი დონის ამალღებას უწყობდა ხელს, არამედ მიხვედრილობის უნარისა და ინტელექტის განვითარებასაც.

ვ. რამიშვილი მიუთითებდა, რომ განმავითარებელი სწავლება გულისხმობს დედაენის სწავლების ისეთ დონეს, როცა წარმატებით ხორციელდება პროგრამით დასახული აღმზრდელი დელობითი და საგანმანათლებლო მიზნები..., რის საფუძველზედაც ინტენსიურად ვითარდება მისი (მოსწავლის – ლ. ჯ.) ცნებითი აზროვნება, მეტყველება, ყურადღება, აღქმა, ფანტაზია, ნებელობა, მეხსიერება და სხვა ფსიქიკური ფუნქციები.

რ. ლიპარტელიანის განმარტებითაც სწავლების განმავითარებელ ფუნქციაში იგულისხმება მეხსიერების, აზროვნების, ფანტაზიის, წარმოსახვის, დაკვირვებულობის, აქტივობის, ინტუიციის, მიხვედრილობის უნარები, რომლებიც ემყარებიან სწავლების ფსიქოლოგიურსა და ფიზიოლოგიურ საფუძვლებს და რომლებიც სწავლა-განათლებისა და აღზრდის საფუძველს წარმოადგენენ. სწავლების განმავითარებელი მიმართულებით მოსწავლე იძენს უნარს, დამოუკიდებლად მიიღოს ცოდნა მის მიერ შერჩეულ საგანსა თუ საკითხში.

ნ. ვასაძის შეხედულებით პედაგოგიური პროცესის განმავითარებელი ფუნქცია უპირველესად გამოიხატება პიროვნების განვითარების, თვითგანვითარების და პედაგოგიური

პროცესის ურთიერთკავშირში. საგულისხმოა, რომ პედაგოგიური პროცესი ხელოვნურია და მას შესწევს უნარი მართოს განვითარების და თვითგანვითარების პროცესი, განვითარებასა და თვითგანვითარებაში შეიტანოს სიახლე. ნ. ვასაძე ხაზს უსვამს იმ ფაქტორს, რომ პედაგოგიური პროცესის საშუალებით ხდება მოსწავლეთა ფსიქიკური პროცესების, მეტყველების, სენსორული, ემოციური და მამოძრავებელი სფეროების განვითარება. მისი განმარტებით, ამ მხრივ განსაკუთრებულია მოსწავლეებში ისეთი უნარების განვითარება, როგორცაა მეხსიერება, აზროვნება, წარმოსახვა, ემოცია, დაკვირვებულობა, აქტივობა, განსაკუთრებული ნიჭი და სხვა, რომლებიც პედაგოგიური პროცესის ფსიქოფიზიოლოგიურ საფუძველს და აღზრდა-განათლების საგანს შეადგენს.

ვ. გაგუა განმავითარებელ სწავლებასთან დაკავშირებით წერს, რომ განმავითარებელი სწავლება გულისხმობს ცოდნის დაუფლებისა და აზროვნების განვითარების ერთმანეთთან შეხამებას, რომელიც აუცილებლად საღ პედაგოგიურ საწყისებზე უნდა იყოს დაფუძნებული. მისი აზრით, განმავითარებელი სწავლების პროცესი ითვალისწინებს მოსწავლეთა შემოქმედებითი ძალებისა და უნარების გამოვლენას პრობლემური სიტუაციების შექმნის გზით, კითხვა-პასუხით, დისპუტებით, კამათით და ა. შ.

ჯ. ჯინჯიხაძე განმავითარებელ სწავლებასთან დაკავშირებით შენიშნავს, რომ განმავითარებელი სწავლების დროს მიზნები, შინაარსი, მეთოდები, ფორმები და სხვა კომპონენტები პირდაპირაა ორიენტირებული განვითარებაზე. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ტრადიციული და განმავითარებელი სწავლების სისტემები ერთმანეთის ალტერნატიულია, მაგრამ არა კონკურენტული.

განმავითარებელი სწავლება განსხვავდება ტრადიციული სწავლებისაგან თავისი ძირითადი პოზიციებით, რომლებიც შეიძლება მოკლედ და კონკრეტულად ჩამოვაყალიბოთ შემდეგი სახით:

- ცოდნის მიღება, არა როგორც თვითმიზანი, არამედ როგორც მოსწავლის შემეცნებითი და შემოქმედებითი შესაძლებლობების განვითარება, მისი პიროვნულობის განვითარება მთლიანობაში.
- მოსწავლის საქმიანობა იმ ზონაში, სადაც მას შეუძლია გადაჭრას ახალი სასწავლო ამოცანები, მათ შორის ისეთებიც, რომლის ადრე გაკეთება არ შეეძლო.
- სისტემური ცოდნისა და განმაზოგადებელი შესაძლებლობების ათვისება და მათი გამოყენება კვლევით-ძიებითი საქმიანობის პროცესში, რომლის ხელმძღვანელადაც ითვლება მასწავლებელი.
- ცოდნის არა რაოდენობრიობა, არამედ მოსწავლეთა შემეცნებითი და შემოქმედებითი განვითარება და ცოდნის რაციონალური და შესაბამისი მეთოდ-ხერხებით ოპერირება.
- სასწავლო საქმიანობის მიზნის ჩამოყალიბება მასწავლებლისა და მოსწავლეთა ურთიერთთანამშრომლობის გზით. ასეთ დროს შეიძლება წარმოიშვას ისეთი პრობლემური სიტუაციების აუცილებლობა, რომლის დროსაც მოსწავლეებმა შეიძლება აღმოაჩინონ საკუთარი ცოდნის დეფიციტი და გაუქრეთ სურვილი წინააღმდეგობრიობის გადალახვისა როგორც ინდივიდუალური თვალსაზრისით, ისე მასწავლებლის დახმარებითაც.

- გაკვეთილზე სასწავლო საქმიანობის აუცილებელ საქმიანობას წარმოადგენს ათვისებული ინფორმაციების მოდელირება, სიტყვისა და თვალსაჩინოების ურთიერთშეთავსება და მათი მიზანმიმართული გამოყენება გაკვეთილის სხვადასხვა ეტაპზე.
- ასეთ პირობებში მნიშვნელოვნად მცირდება მასწავლებლის მიერ ინფორმაციების ზეპირი გზით მიწოდების ხვედრითი წილი, სამაგიეროდ მაღლდება მოსწავლეთა დამოუკიდებელი შემეცნებითი საქმიანობა და იქმნება იმისი რეალური პირობები, რომ მოხდეს ახალი მასალის უკეთ დაუფლება გაკვეთილზე.

გაკვეთილზე სწავლების პროცესი ორიენტირებულია თანამშრომლობის, ურთიერთპატივისცემისა და თანამონაწილეობის პრინციპებზე, რომელიც თავისთავად ქმნის სასურველ ემოციურ და ფსიქოლოგიურ გარემოს თითოეული მოსწავლისათვის. ასეთი მიდგომა სწავლებისადმი რადიკალურად ცვლის მოსწავლის პიროვნებას, რომელშიც ყალიბდება ახალი, პროდუქტიული აზროვნების ტიპი.

ნ. მაღლაკელიძის განმარტებით დღეს დღის წესრიგში დგას მხოლოდ საბაზისო ცოდნის მინიმუმის მიწოდების საკითხი, მხოლოდ იმგვარად, რომ მოსწავლეს განუვითაროს ამ ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენების, ახალი ცოდნის დამოუკიდებლად მოძიებისა და სხვისთვის მიწოდების უნარი, სწავლის სწავლების უნარი, რაც პირველ რიგში შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებასა და ინფორმაციის დამოუკიდებლად მოძიებას გულისხმობს.

მეცადინეობის სისტემატური კურსი, თუ კი ის აგებულია ძიებით-შემოქმედებით მასალაზე, იძლევა შესაბამის პირობებს, რომ მოსწავლეებს გამოუმუშავდეთ აზროვნების კულტუ-

რა. ხოლო აზროვნების კულტურა ხასიათდება იმით, რომ მოსწავლეებმა დამოუკიდებლად, აზრობრივად წარმართონ საკუთარი საქმიანობა, გამოიჩინონ ინიციატივა, დასახონ მიზანი და მონახონ მისი გადაჭრისა და მიღწევის გზები.

➤ **თამაშობითი და კვლევით-ძიებითი მეთოდები.**

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე მიზანშეწონილი იქნება, თუ მასწავლებელი მოსწავლეთა ინტელექტუალური განვითარებისათვის სასწავლო პროცესში გამოიყენებს სხვადასხვა სახის თამაშობებს. ასეთი თამაშობები შეიძლება იყოს:

- **კომბინირებული თამაშობა**, რომელიც ითვალისწინებს ახალი კომბინაციების შექმნას ხელთ არსებული საგნებისაგან;
- **გეგმიური თამაშობა**, რომელიც მიმართულია მიზნის მიღწევისა და დაგეგმვის უნარის ფორმირებისაკენ. ასეთ დროს მოსწავლეებმა გეგმის მიხედვით უნდა განსაზღვრონ, როდის რომელი მოქმედება განახორციელონ.
- **თამაშობა**, რომელიც მიმართულია ანალიზის უნარის ფორმირებისაკენ (მოძებნე წყვილი, მოძებნე ზედმეტი, გამოცანები, შეავსე რიგი და სხვ.).

საერთოდ განასხვავებენ თამაშობითი მეთოდების ორ სახეს: **ოპერაციულს** (მაგ. საქმიანი თამაშობა) და **როლურს**.

ოპერაციული თამაშები შედის ინსტრუმენტალური სწავლების ჯგუფში და მათ გააჩნიათ სცენარი, გადაწყვეტის ალგორითმი და იძლევა საშუალებას მოსწავლეებმა თავად მონახონ ამ გადაწყვეტის შედეგი, ანაც შესაძლებელია გამოიკვლიონ მიღებული გადაწყვეტის პროცესი ინდივიდუალურად.

როლური თამაში (სიუჟეტური თამაში) თანამშრომლობითი სწავლების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო გავრცელებულ მეთოდს წარმოადგენს, რომელიც მოსწავლეებში შემოქმედებითი უნარების განვითარებას უწყობს ხელს. მისი მიზანია კონკრეტული სიტუაციის წარმოდგენა (ინსცენირება). აქ შესაძლებელია შეირჩეს ამბავი როგორც ლიტერატურული ტექსტიდან, ისე აღებულ იქნეს რეალური ცხოვრებისეული ეპიზოდი. ან დასაშვებია, რომ მასწავლებელმა ან მოსწავლეებმა თავად მოიფიქრონ ისტორია საჭირო თემაზე და გაითამაშონ იგი.

მასწავლებელი ვალდებულია თვალყური მიადევნოს მოსწავლეების მიერ როლების განაწილებას და შესაბამისად მოქმედების განვითარებასაც. აქ უმთავრესია მაინც მოსწავლეთა შემოქმედებითი მიდგომა როლებისადმი. **როლური თამაშები** ივება წინადადებებზე. მოსწავლე ყველაზე კარგად მაშინ აითვისებს ამ დინამიურ პროცესებს, თუკი იგი აქტიურადაა ჩართული მასში. ამიტომ როლური თამაშების დროს უმთავრესი ყურადღება ექცევა მოსწავლის აქტიურ ქმედებებს. როლური თამაშები მოსწავლეებს ეხმარება:

- საკითხის გააზრებისა და დისკუსიის უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში;
- შემოქმედებითი აზროვნებისა და როლური ქცევის უნარ-ჩვევის განვითარებაში;
- გააცნობიერონ საკუთარი სოციალური მიზანდასახულობები, აზრები, გრძნობები და შეძლებისდაგვარად დაუკავშირონ რეალობას;
- გააცნობიერონ ქცევის ახალი მოდელი და მიმართვის ფორმები;
- შინაგანად გამოახონ სიტუაციის გადაჭრის ადეკვატური შესაძლებლობა.

შესაბამისად, თამაშობითი მეთოდები სწავლებაში იძლევა:

- მოსწავლეებში თვითშემეცნების განვითარებას;
- მოსწავლეთა პიროვნულ ზრდას და ამ ზრდის გაცნობიერებას თვითონ მოსწავლეთა მიერ;
- მოსწავლეთა მიერ რეფლექსიურობის უნარის დაუფლებას, საკუთარი ქცევის ანალიზირებას და სხვ.

როლური თამაშები ძირითადად შედგება სამი ნაწილისაგან: სიტუაცია, როლური თამაში და ჯგუფური დისკუსია. აუცილებელია მასწავლებელი ძალიან კარგად იყოს მომზადებული და მოსწავლეებზე მოამზადოს როლური თამაშისათვის. სასურველია წინასწარ მისცეს საკითხავი ლიტერატურა, რომელიც მათ საკითხის ირგვლივ გაულრმავეებს ცოდნას.

როლური თამაშების გამოყენებას სასწავლო პროცესში თან ახლავს შემდეგი დადებითი ეფექტი. მოსწავლეები

- ხალისით ერთვებიან თამაშში;
- უვითარდებათ კომუნიკაციის უნარი;
- უკუკავშირს მაშინვე იღებენ;
- თამაშში მონაწილეობა ინვეს ინტერესსა და ენთუზიაზმს;
- ხელს უწყობს ანალიზური და კრიტიკული აზროვნების განვითარებას;
- შეცდომის დაშვებისას მკაცრ კრიტიკას არ იღებენ;
- ხელს უწყობს შემოქმედებითობის განვითარებას და ზრდის მოტივაციას.

მიუხედავად დადებითი ეფექტებისა, როლურ თამაშებს გააჩნია გარკვეული სახის სირთულეებიც:

- იგი მასწავლებლისა და მოსწავლეებისაგან წარმოსახვის კარგად განვითარებულ უნარს მოითხოვს;

- შეიძლება შეიქმნას ჯგუფის მართვასთან დაკავშირებული პრობლემები;
- ჯგუფის ყველა წევრი ჯგუფში შეიძლება ვერ გრძობდეს თავს კომფორტულად. მოსწავლეებს ზოგჯერ უჭირთ დავალების სიმულაცია, ემოციების და დამოკიდებულებების სხვების თანდასწრებით თავისუფლად გამოხატვა;
- რთულია ყველა წევრზე დაკვირვება და შეფასება.

ამრიგად, ეს მეთოდი უზრუნველყოფს მოსწავლეთა მაღალ აქტივობას, შემოქმედებითი საქმიანობისათვის საჭირო უნარების განვითარებას, სწორი გადანყვეტილების მიღების მოტივაციას.

სხვადასხვა სახის განმავითარებელი თამაშობების აქტიური დანერგვა სასწავლო პროცესში დაწყებითი კლასების მასწავლებლის ერთ-ერთ უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენს.

ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, რომელიც დგას დაწყებითი სკოლის წინაშე, ეს არის პიროვნების პოტენციალის შემოქმედებითი აქტივიზაცია. ამ პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი გზაა შემოქმედებითი წარმოსახვის აქტივიზირება, რამდენადაც წარმოსახვის პროცესი წარმოადგენს ნებისმიერი შემოქმედებითი საქმიანობის ძირითად მდგენელს.

წარმოსახვას უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა თავის დროზე ცნობილი რუსი ფსიქოლოგი ლ. ვიგოტსკი. მისი აზრით, პიროვნების წარმოსახვის აქტივიზირება არ წარმოიშობა თავისთავად, არამედ ამისათვის აუცილებელია მიზანმიმართული ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური ზემოქმედება.

ზოგიერთი სპეციალისტის აზრით, შემოქმედებითი განვითარება ბავშვებში გაცილებით ადრე უნდა დაიწყოს, ამისათვის კი საჭიროა მიზანმიმართული მუშაობა, მოსწავლეთა

ასაკობრივი და ინდივიდუალური შესაძლებლობების გათვალისწინებით. შემოქმედებითობამ აუცილებლად უნდა შეუწყოს ხელი ბავშვის ჩამოყალიბებას ნამდვილ პიროვნებად, და ბიძგი უნდა მისცეს მისი ნიჭის სრულად გამოვლენასა და განვითარებას.

ფსიქოლოგიურ მეცნიერებაში განარჩევენ წარმოსახვის ორ სახეს: პასიურს და აქტიურს. პასიური წარმოსახვა მიმდინარეობს ყოველგვარი მიზანდასახულობის გარეშე და თავს იჩენს სიზმრებსა და ილუზიებში. აქტიური წარმოსახვა, ცხადია განსხვავდება პასიურისაგან თავისი მიზანდასახულობით. წარმოსახვითი სახეების შესახებ ცოდნა – აუცილებელი წინაპირობაა უმცროსკლასელთა ინდივიდუალური შესაძლებლობების გამოსავლენად, და ამავე დროს მნიშვნელოვანია წარმოსახვის ანალიზისათვის სასწავლო პროცესში.

შემეცნებითი პროცესების დახმარებით ხერხდება არა მხოლოდ შეცნობა, არამედ, საერთოდ გარესამყაროს შეცნობა. თითოეული მათგანი ახდენს ზეგავლენას სხვა მიმდინარე პროცესებზეც და შეუძლებელია მათი ცალ-ცალკე წარმოდგენა.

სასკოლო ასაკში წარმოსახვა ჩართულია სასწავლო და შემოქმედებით პროცესებში. სხვადასხვა დისციპლინების სწავლებისას, განსაკუთრებით კი ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისას იხსნება დიდი შესაძლებლობები მოსწავლეებში შემოქმედებითი წარმოსახვის ფორმირებისა და განვითარებისა.

როგორც ცნობილია, ფსიქოლოგები მიუთითებენ, რომ 2-დან 12 წლამდე პერიოდი საუკეთესო პერიოდია ბავშვის წარმოსახვის განვითარებისათვის. შემეცნებითი პროცესების სტიმულირებისას აუცილებელია ჩაერთოთ მოსწავლეები შე-

მოქმედებით საქმიანობაში და ამავე დროს გაკვეთილებზე გამოვიყენოთ განმავითარებელი თამაშობები.

ცნობილია, რომ სწორედ განვითარების პროცესში ვითარდება ბავშვის წარმოსახვითი სამყარო. ლ. ვიგოტსკი მიუთითებდა, რომ წარმოსახვა წარმოადგენს აუცილებელ პირობას ადამიანის თითქმის ყოველი გონებრივი საქმიანობისა. მისი განმარტებით: შემოქმედებითი წარმოსახვის ყველა ფორმა შეიცავს საკუთარ თავში აფექტურ ელემენტებს, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ფანტაზიის ნებისმიერი აგებულება გავლენას ახდენს ბავშვის გრძნობებსა და ემოციებზე.

ლ. ვიგოტსკი თავის ფსიქოლოგიურ გამოკვლევებაში ასევე მიუთითებდა შესასწავლი მასალის ორ დონეზე: პირველი დონე ბავშვის განვითარების შესაბამისია, ხოლო მეორე დონე რამდენადმე აღემატება მას და მოითხოვს ბავშვის მიერ გონების დაძაბვასა და გააქტიურებას, ზოგჯერ მის ახსნა-გადაწყვეტაში მასწავლებლის ჩარევასაც. სწორედ ეს მეორე დონე აძლევს სტიმულს მოსწავლეთა განვითარებას.

6. კიკნაველიძის მიხედვით ლ. ვიგოტსკის სოციოკულტურული კოგნიტური თეორიის ძირითადი დებულებები განათლებასთან შემდეგ მიმართებაშია:

1. განათლება, რომელიც გულისხმობს სწავლებას და აღზრდას, მიმართულია ბავშვის პიროვნებაზე;
2. პიროვნების განვითარება მისი კრეატიულობის (შემოქმედებითობის) განვითარებაზეა დამოკიდებული, ამიტომ სკოლამ უნდა უზრუნველყოს ბავშვის კრეატიული პოტენციალის განვითარება;
3. მოსწავლე უნდა იყოს სწავლების პროცესის აქტიური მონაწილე;

4. მასწავლებელმა მოსწავლის მოქმედება საჭირო მიმართულებით უნდა განავითაროს. ამ თვალსაზრისით სწავლება თანამშრომლობაა;
5. ყველაზე ეფექტურია სწავლების ის მეთოდები, რომლებიც ითვალისწინებენ მოსწავლის ინდივიდუალურ თავისებურებებს.

სასწავლო-კვლევითი საქმიანობა ეს არის მოსწავლეთა შემეცნებით-შემოქმედებითი საქმიანობა, რომელიც სტრუქტურულად ეთანადება მეცნიერულ საქმიანობას და ხასიათდება მიზანდასახულობით, აქტივობით, საგნობრიობით, მოტივაციურობით, შედეგობრიობით, რომელიც წარმოადგენს შემეცნებითი მოტივების, კვლევითი უნარების, ახალი ცოდნის მიღებასა და ფორმირებას.

კვლევითი სწავლების საფუძვლები შეიძლება მოვიძიოთ და ვნახოთ დიდი კლასიკოს-პედაგოგების ი. კომენსკის, ჯ. ლოკის, უ. უ. რუსოს, ი. პესტალოცისა და სხვათა შრომებში.

თანამედროვე სასკოლო პროგრამაში საკმაოდ მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს მოსწავლეთა კვლევით საქმიანობას. ამ საქმიანობას კი განმავითარებელი სწავლების სისტემაში წამყვანი ადგილი უკავია. კვლევითი საქმიანობის უნარის განვითარება, ისევე როგორც სხვა უნარებისა, მოითხოვს ისეთი პირობების შექმნას, რომელიც პასუხობს დასახულ მიზნებს:

მიზანმიმართულობა და სისტემატურობა. კვლევითი უნარის განვითარებაზე მუშაობა უნდა მიმდინარეობდეს არა მხოლოდ საკლასო გაკვეთილებზე, არამედ კლასგარეშე საქმიანობის დროსაც. მასწავლებელი ვალდებულია დაწყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე მუდმივად გამოიყენოს კვლევის მეთოდი, რომ მოსწავლეებს

ჩამოუყალიბდეთ და გამოუმუშავდეთ კვლევითი საქმიანობის უნარი.

მოტივაცია. მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლება გაკვეთილზე შედაგოგისათვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს და განმსაზღვრელი როლი უნდა ითამაშოს სასწავლო პროცესში. მოტივაციის ამაღლება კი თავისთავად განაპირობებს მოსწავლეთა აქტიურ ჩართულობას სასწავლო პროცესში, უბიძგებს გახდნენ უფრო მეტად ქმედუნარიანები.

ასეთ ღროს აუცილებელია მოსწავლეებმა არა მხოლოდ დაინახონ, არამედ შეიგრძნონ საკუთარი შემოქმედებითი კვლევითი საქმიანობის არსი, დაინახონ მასში საკუთარი შესაძლებლობების განხორციელება, და შესაბამისად, გადადგან ნაბიჯი თვითგანვითარებისა და თვითსრულყოფისაკენ.

შემოქმედებითობა. მასწავლებელი ვალდებულია შექმნას შემოქმედებითი, სამუშაო ატმოსფერო კლასში, გაუღვივოს მოსწავლეებს ინტერესი კვლევითი საქმიანობისაკენ.

სწავლების პროცესში, გაკვეთილზე აუცილებელია ჩართული იყოს მოსწავლეთა წარმოსახვა, შესაბამისად მასწავლებლის მიერ აუცილებლად უნდა მოხდეს ამ წარმოსახვის გაკონტროლება, რის ფონზეც მოსწავლეებს უნდა განუვითარდეთ მოვლენათა და ფაქტების აღქმის სიღრმე და მრავალმხრივობა.

ამავე ღროს აუცილებელია მასწავლებელი მოსწავლეებს დაეხმაროს შემოქმედებითი აზროვნების მნიშვნელობისა და დანიშნულების ხედვაში, რადგან შემოქმედებითი აზროვნება თავისი არსით წარმოადგენს მოვლენათა ახლებურად ხედვის და პრობლემათა გადაჭრის ორიგინალურ, მანამდე არარსებული გზის პოვნის უნარს.

6. ნაცვლიშვილი წერილში „მე უნდა ვიყო შემოქმედებითი“ შენიშნავს, რომ შემოქმედებითი მიდგომების მორგებას გაკვეთილის გეგმაზე და მოსწავლეების დაინტერესებას მრავალფეროვანი, მიმზიდველი მასალით, ნამდვილად შეუძლია არა მარტო მოსწავლეებში შემოქმედებითი აზროვნების განვითარება, არამედ, სწავლა-სწავლების პროცესის გაუმჯობესება. ე. ი. შემოქმედებითი აზროვნება ეს არის რაიმეს ახალი გზით კეთება ან დანახვა, რომელიც ხასიათდება იდეების სიმრავლით, მოქნილობით, საკითხის სხვადასხვა კუთხით დანახვით, ორიგინალობით და ძველი იდეების საფუძველზე ახლის შექმნით.

ფსიქოლოგიური კომფორტი. მასწავლებლის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა თვითონ წარმოაჩინოს მოსწავლეთა შემოქმედებითი ძალები, სწრაფვა შემოქმედებითი ძიებისაკენ. მთავარია, არ ეშინოდეთ შეცდომის დაშვების, შეეძლოთ უარყოფითი შეფასებისას თავის შეკავება. მასწავლებელი ვალდებულია ხელი შეუწყოს მოსწავლეთა შემოქმედებითი იდეების განვითარებას, მხარი დაუჭიროს მათ და მისცეს სწორი მიმართულება. თითოეულ მოსწავლეს აუცილებელია მიეცეს შესაძლებლობა, შეიგრძნოს საკუთარი ძალები, ირწმუნოს საკუთარი თავის.

პედაგოგის პიროვნება. მოსწავლეთა შემოქმედებითი და კვლევითი შესაძლებლობების განვითარებისათვის საჭიროა შემოქმედებითად მოაზროვნე და მომუშავე მასწავლებელი, რომელიც ისწრაფვის, შექმნას შემოქმედებითი სასწავლო გარემო კვლევითი საქმიანობის ჩასატარებლად.

რ. ლიპარტელიანი თავის დროზე შენიშნავდა, რომ შემოქმედებითობა ხელს შეუწყობს ბავშვის ჩამოყალიბებას ნამ-

დვილ პიროვნებად, ბიძგს მისცემს მისი ნიჭის სრულად გამოვლენა-განვითარებას... მხატვრული ნაწარმოების სწავლება მასწავლებლის შეხედულებაზე და მის შემოქმედებით უნარზეა დამოკიდებული.

ნ. ნაცვლიშვილის მიხედვით პასუხი კითხვაზე, თუ ვინ შეიძლება ჩაითვალოს შემოქმედებით მასწავლებლად, მარტივია – ის, ვინც ზრუნავს მოწავლეებში შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებაზე.

ი. აბულაძეც მიუთითებს, რომ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მოდერატორს – მასწავლებელს, რომელმაც საკუთარი უნარებისა და მრავალფეროვანი ინსტრუმენტების გამოყენებით უნდა უზრუნველყოს ის, რომ მოსწავლის აზროვნება მაქსიმალურად შემოქმედებითი გახდეს.

მაგრამ ამ შემთხვევაში უკვე თავს იჩენს მოსწავლეთა ასაკობრივი თავისებურება, გასათვალისწინებელია მათი ფსიქოფიზიოლოგიური შესაძლებლობები. ამიტომ კვლევითი ჩვევების გამომუშავება, მათი ფორმირება საჭიროა განხორციელდეს მოსწავლეთა ასაკობრივი თავისებურებებიდან გამომდინარე, ხოლო საკითხისადმი (თემისადმი) კვლევითი მიდგომა უნდა იყოს მათთვის სახალისო და სასარგებლო.

ყოველივე ამისათვის საჭიროა შემუშავდეს და შესაბამისად განხორციელდეს უმცროსკლასელთა კვლევითი უნარ-ჩვევების განვითარების ტექნოლოგია, რომელიც თავისთავად უნდა ითვალისწინებდეს პედაგოგიურ-ორგანიზაციული პირობების მტკიცე დაცვას.

ტექნოლოგიის საფუძველში დევს ჰუმანური პედაგოგიკის იდეები, პიროვნულ-ორიენტირებული და საქმიანობრივ-ორიენტირებული მიდგომები. მეცადინეობა, რომელიც ითვალისწინებს ტექნოლოგიას, ძირითადად ტარდება საკლასო-

საგაკვეთილო ფორმით; სხვა ორგანიზაციული ფორმით ჩატარებისას კი – როგორც მონაწილეთა კონსულტაცია.

ტექნოლოგიის მიზანია განვახორციელოთ პროპედევტიკული (მოსამზადებელი) საქმიანობა კვლევითი უნარების გასაავითარებლად. სწავლების შინაარსი გათვლილია შემდეგი ასპექტების უზრუნველყოფისათვის:

- კვლევითი მეთოდების ათვისება და მათი გამოყენება ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე;
- შექმნილი უნარებისა და ცოდნის გამოყენება საკუთარი ინტერესების რეალიზაციის პროცესში;
- ინტერესთა განვითარება სასკოლო დისციპლინებისადმი მთლიანობაში.

სასწავლო საქმიანობის ორგანიზებისას აუცილებელია გამოვეყოთ უნარების ოთხი ბლოკი:

- **საკუთარი საქმიანობის ორგანიზების უნარი** – სამუშაო ადგილის ორგანიზება, სამუშაოს დაგეგმვა.
- **კვლევითი მახასიათებლების ცოდნა და უნარები** – საკვლევი თემის შერჩევა, მიზანდასახულობა, როგორც საქმიანობის ეტაპი, კვლევის სტრუქტურული აგების უნარი, კვლევის მეთოდები, საერთო-ლოგიკური მეთოდები, ინფორმაციის მოძიება.
- **ინფორმაციის დამუშავების უნარი** – ინფორმაციის სახეები და წყაროები, მეცნიერული ტექსტი, ტერმინი, აღქმა, ტექსტის ნაწილებად დაყოფა და მათი გააზრება: აბზაცები, თავები, პარაგრაფები, ძირითადის გამოყოფის უნარი, მოკლედ გადმოცემა, ციტატა, გეგმის განსაზღვრა, განსაზღვრულის ფორმულირება, დასკვნა, დასკვნის ფორმულირება, ლოგიკური გადმოცე-

მა, პირობითი ნიშნები, მტკიცებულება: არგუმენტები, ფაქტები, საწყისი და დასასრული.

- **საკუთარი ნამუშევრის შედეგების წარდგენის უნარი** – შედეგების წარდგენის ფორმები, სამეცნიერო ინფორმაციების შეკრების ფორმები, მოთხოვნილება მოხსენებისადმი, მომხსენებლის მეტყველება.

პირველ კლასში პროპედევტიკული მუშაობა შეიძლება ჩავატაროთ შემდეგი საშუალებებით:

- პრობლემური, ნაწილობრივ-ძიებითი (ევრისტიკული) სწავლება მიმდინარეობს მასწავლებლის ხელმძღვანელობით.
- კვლევითი გაკვეთილი (სასწავლო წლის დასაწყისში დაყენებულ პრობლემებს ახორციელებს პედაგოგი; მისი გადაჭრის გზები კი ხორციელდება მოსწავლეების მიერ დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემის გზით; შემდგომში დასმულ პრობლემებს კი უკვე მოსწავლეები წყვეტენ და ახორციელებენ დამოუკიდებლად შესაძლებლობების ფარგლებში მასწავლებლის დახმარებით; უმჯობესია პრობლემების გადაჭრის გზები მაქსიმალურად დამოუკიდებელი იყოს; დასკვნების გამოტანა მასწავლებლის დახმარებით).
- მოკლევადიანი კვლევები – დაკვირვებულ ალწერით მასწავლებლის ხელმძღვანელობით.

პირველ კლასში მშობლიური ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე შესაძლებელია ჩავრთოთ ისეთი სახის დავალებები, რომელიც მიმართული იქნება საერთო ლოგიკური უნარების დაუფლებისაკენ, როგორცაა ანალიზი, სინთეზი, კლასიფიკაცია, შედარება-შეპირისპირება, განზოგადება.

მეორე კლასიდან შესაძლებელია უკვე გაკვეთილზე მოსწავლეებს მივცეთ სპეციალური დავალება კვლევითი საქმიანობის წარსამართავად. მსგავსი მეცადინეობები მოგვეცემს საშუალებას სისტემატურად, მიზანმიმართულად ჩამოვეყალიბოთ მოსწავლეებს კვლევითი უნარები. ასეთი სახის მუშაობის განხორციელება ხდება შემდეგი მიმართულებებით:

- კვლევითი საქმიანობის თეორიული ცნებების გაცნობა, როგორცაა კვლევა, ინფორმაცია, ცოდნა და სხვ.
- განსაზღვრული გეგმისადმი კვლევის კოლექტიურად შესრულება ყველა ეტაპის დაცვით. აქ მასწავლებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს და ორგანიზება გაუკეთოს მოსწავლეთა ერთიერთთანამშრომლობას, რომლის დროსაც მონაწილეები ეუფლებიან კვლევითი საქმიანობის პრაქტიკულ უნარებს.
- გაკვეთილზე გამოიყენება პრობლემური და ძიებითი მეთოდები, რომლის დროსაც ხდება საჭირო ცნებებისა და ტერმინების გაცნობა, ლექსიკონზე და სხვა საინფორმაციო წყაროებზე მუშაობა.
- მასალის სრულყოფილად შესწავლის მიზნით გამოიყენება მოკლევადიანი კვლევები.
- მეცადინეობებზე სასურველია შევთავაზოთ სხვადასხვა სახის ლოგიკური დავალება, რომლებიც წარმოაჩენს მოსწავლის გარკვეულ თვისებებს.
- ხორციელდება მზადება საინტერესო თემების დამოუკიდებლად დამუშავება გრძელვადიანი კვლევებით. ასეთი კვლევები მასწავლებლის ხელმძღვანელობით უნდა მიმდინარეობდეს.

მესამე კლასში თეორიულ და პრაქტიკულ მეცადინეობებზე კვლევითი საქმიანობის გზით მოსწავლეები ეცნობიან

კვლევის თეორიებს, მეთოდებსა და სტრუქტურებს. ასეთ გაკვეთილებზე სასურველია მასწავლებელმა სასწავლო მასალის შინაარსიდან გამომდინარე მიმართოს და გამოიყენოს სხვადასხვა სახის თამაშობითი მეთოდები. კერძოდ:

- ტარდება მოცემული თემის კოლექტიური კვლევა. აქ მესამეკლასელთა აქტიურობა გაცილებით უფრო მაღალი უნდა იყოს, გაცილებით უფრო საინტერესოდ უნდა წარმოჩინდეს არაორდინალური მიდგომები და წინადადებები კვლევითი საქმიანობის რეალიზების პროცესში.
- ხორციელდება მონაწილეთა დამოუკიდებელი ხანგრძლივი კვლევა არსებული ცოდნისა და უნარების გამოყენებით (ინფორმაციის მოძიება, ძირითადის გამოყოფა, განსაზღვრის ფორმულირება, დაკვირვება, მოხსენების მომზადება). მონაწილეები ატარებენ გამოკითხვას, ანკეტირებას. გამოკითხვის ჩატარება, როგორც წესი, თეორიული გამოკვლევის მახასიათებელია. მონაწილეთა გამოკითხვა ტარდება წინასწარ შედგენილი კითხვების საშუალებით, იმ მიზნით, რომ მოსწავლეებმა შეძლონ საკუთარი ცოდნის ფლობის გამოვლინება და ამავე დროს სხვადასხვა ინფორმაციის მოძიების გზით შეძლონ კიდევ უფრო სრულყოფილ საკუთარი ცოდნა მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით.
- მეცადინეობაზე კვლევისას იხილება მათი კვლევითი საქმიანობა, რომლის დროსაც კონსულტანტი მასწავლებელია. სასწავლო წლის ბოლოს მონაწილეთა დიდ ნაწილს შეეძლება უკვე დამოუკიდებლად შეარჩიოს საკვლევი თემა, შეადგინოს კვლევის გეგმა, განსაზღვროს ერთი ან ორი ამოცანა, მოძებნოს შესაბა-

მისი მასალა, წარმოადგინოს მოხსენება ჩვენებით, და-
მოუკიდებლად გაიაროს გაკვეთილის დროს კვლევის
ეტაპები.

მეოთხე, მეხუთე და მეექვსე კლასებში ქართული ლიტე-
რატურის კვლევით გაკვეთილებზე განზოგადდება მიღებული
ცოდნა. ყურადღება დაეთმობა საინფორმაციო წყაროების და-
მუშავებას, უშუალოდ ინფორმაციისა და ტექსტების დამუშა-
ვებას, საკუთარი ნამუშევრის (ტექსტის სახით) შედეგის წარ-
დგენას და სხვ.

საბოლოო ჯამში მონაწილეები ვალდებული არიან და-
მოუკიდებლად განახორციელონ შერჩეული თემის კვლევა,
ინფორმაციის მოსაძიებლად გამოიყენონ სხვადასხვა გზა,
კვლევის მეთოდები, საჭიროების შემთხვევაში უნდა შეძლონ
საკუთარი აზრის ციტატებით გამყარება და მისი დასაბუთება.

დაწყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის
გაკვეთილებზე უნდა იქნეს გათვალისწინებული შემდეგი ფაქ-
ტორები:

- მონაწილეთა რაოდენობა: ინდივიდუალური (დამოუ-
კიდებელი), ჯგუფური, კოლექტიური;
- ადგილის მიხედვით: საკლასო, კლასგარეშე.
- დროის მიხედვით: გრძელვადიანი, საშუალოვადიანი,
მოკლევადიანი;
- თემის მიხედვით: საგნობრივი, თავისუფალი.

ამ ეტაპზე მთავარ განმსაზღვრელად ჩაითვლება კვლე-
ვითი შედეგების წარდგენა, რაც მოგვცემს საშუალებას, გადა-
იჭრას რამდენიმე ამოცანა:

- მეცნიერული მეტყველების განვითარება;
- ტექსტზე დამოუკიდებელი მუშაობის უნარის განვითა-
რება;

- საკუთარი საქმიანობის ანალიზი და საკუთარი მიღწევების დემონსტრირება;
- ცოდნის შევსება ახალი ინფორმაციებით და კვლევითი საქმიანობის შედეგების შეფასება და თვითშეფასება.

როგორც არ უნდა იყოს მოსწავლეთა კვლევითი საქმიანობის შეფასება, მთავარი ერთია:

- მოსწავლეები თავს უნდა გრძნობდნენ წარმატებულად;
- მოსწავლეების ნებისმიერი მიღწევა კვლევითი საქმიანობისას ითვლება წინ გადადგმულ ნაბიჯად;
- მოსწავლეთა კვლევითი საქმიანობა აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს ახალი ცოდნის დაუფლებასა და თვალთახედვის გაფართოებას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე კვლევითი საქმიანობისას მოსწავლეთა ასაკობრივი თავისებურებებიდან გამომდინარე, მათი შემეცნებითი ქმედითუნარიანობის აქტივიზაციის მიზნით საჭიროა გამოვიყენოთ:

- გამოცანები, რებუსები, შარადები, სახალისო ამოცანები, ლოგიკური დავალებები შემოქმედებითი შესაძლებლობების გასავითარებლად;
- თამაშობითი მომენტების გამოყენება საგაკვეთილო მასალიდან გამომდინარე – შეკითხვის (ლოგიკური, სააზროვნო) დასმა, შესწავლა, ტექსტის განსჯა და გააზრება, ტექსტიდან პერსონაჟების გამოყოფა და სქემის მიხედვით დაჯგუფება, კვლევა, აღწერა, „ასოციაციური რუკის“ გამოყენება და სხვ.;
- საჭიროების შემთხვევაში თვალსაჩინო-გამომსახველობითი მასალის გამოყენება;
- თამაში-კვლევა, როლური თამაში და სხვ.

ამდენად, პედაგოგიურ-ორგანიზაციული პირობების განხორციელება ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე იძლევა საშუალებას, გადავჭრათ მოსწავლეთა კვლევითი უნარის განვითარების ამოცანა და დავაუფლოთ ახალ შესაძლებლობებს ცოდნის მისაღწევად.

ციკლი როგორც სასწავლო პროცესის ერთეული მშობლიური ენის სწავლების ტექნოლოგიაში

ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიკურ ლიტერატურაში შეიძლება შევხვდეთ სწავლების ტექნოლოგიაზე სხვადასხვა შეხედულებას. ვიდრე გადავიდოდეთ და ვისაუბრებდეთ ამ შეხედულებებზე, უნინარესად, უმჯობესია ვიცოდეთ თვით სიტყვის ტექნოლოგიის მნიშვნელობა. ეს ტერმინი მომდინარეობს ბერძნულიდან – *techné* - ოსტატობა, ხელოვნება, ცოდნა და *logos* - სიტყვა, სწავლება, მოძღვრება.

მისი განმარტება ლექსიკონების მიხედვით ასეთია:

ტექნოლოგია – მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ნედლი მასალის მზა ნაწარმად გადამუშავების მეთოდებსა და საშუალებებს (ქ. ე. გ. ლ.).

ტექნოლოგია – 1. მეცნიერება ნედლეულის, ნაკეთობათა, ნახევარფაბრიკატების დამუშავების ფიზიკური, ქიმიური და სხვა ხერხების შესახებ; 2. ერთობლიობა გარკვეული წესითა და თანმიმდევრობით განხორციელებული ოპერაციებისა, რომელთაგანაც შედგება მასალის, ნაკეთობის დამუშავების პროცესი (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი).

ტექნოლოგია – ერთობლიობა იმ ხერხებისა, რომლებიც გამოიყენება ამა თუ იმ საქმეში, ხელოსნობაში, ხელოვნებაში (რუსული ენის განმარტებითი ლექსიკონი).

ტექნოლოგია ამავე დროს საკუთარ თავში მოიცავს პროცესის მართვისა და ფლობის ხელოვნებას, ოსტატობას. ტექნოლოგიური პროცესი ყოველთვის ითვალისწინებს აუცილებელი და საჭირო საშუალებებისა და პირობების გამოყენების გზით განსაზღვრულ ოპერაციათა შედეგობრიობას. ტექნოლოგია პროცესუალური თვალსაზრისით პასუხობს შემდეგ კითხვაზე:

როგორ გავაკეთოთ, რისგან და რომელი საშუალებები გამოვიყენოთ.

ცოტა სხვაგვარად გვაქვს საქმე პედაგოგიურ ტექნოლოგიებთან მიმართებაში. ტერმინი **პედაგოგიური ტექნოლოგია** საზღვარგარეთულ სასწავლო პრაქტიკაში აქტიურად გამოიყენებოდა მე-20 საუკუნის 40-50-იანი წლების დასაწყისიდან. პედაგოგიური ტექნოლოგია საზღვარგარეთულ პედაგოგიკაში იმთავითვე წარმოადგენდა იმ მიმართულებას, რომელიც მიზნად ისახვდა სასწავლო პროცესის ეფექტურობის ამაღლებას და წინასწარ დაგეგმილი შედეგების მიღწევის გარანტიას.

მას შემდეგ, რაც საზღვარგარეთ პედაგოგიური ტექნოლოგია აღიარებული იქნა როგორც ახალი სასწავლო დისციპლინა, გამოყოფენ მისი განვითარების ოთხი ეტაპს:

- პედაგოგიური ტექნოლოგიის, როგორც სწავლების ცალკე ობიექტად მიჩნევა. აქ იგულისხმება აუდიო-ვიზუალური საგანმანათლებლო სისტემის დანერგვა სასწავლო პროცესში (ლ. ლარსონი);
- პედაგოგიური ტექნოლოგია, როგორც პროფესიონალური კატეგორია. ამ ეტაპის მახასიათებელ შტრიხს წარმოადგენს პროგრამირებული სწავლების იდეის დაფუძნება (ვ. სკინერი);
- პედაგოგიური ტექნოლოგია, როგორც თეორიული ცოდნის დარგის ცალკე გამოყოფა პედაგოგიური მეცნიერებიდან. ამ ეტაპის ძირითადი მახასიათებელი შტრიხია: სისტემური მიდგომის გამოყენება პედაგოგიური ტექნოლოგიის პრობლემურ საკითხთა ძიების პროცესში (რ. გლეიზერი, დ. ფინი).
- პედაგოგიური ტექნოლოგია, როგორც დისციპლინათშორისი კონგლომერატი სწავლების იდეების, კონცეფ-

ციების, სისტემების, მიდგომების, მეთოდებისა და ხერხებისა, რომლებიც გამოიყენება პედაგოგიური სისტემის ეფექტურობის ასამაღლებლად (პ. მიტჩელი).

ცნება **ტექნოლოგია** სხვადასხვაგვარად განიხილება პედაგოგიურ თეორიაში. აქ საჭიროდ მიგვაჩნია გამოვყოთ ორი დონე:

- მეცნიერება ანუ აუცილებელი ინფორმაციების ერთობლიობა ამა თუ იმ პროცესის პრაქტიკული რეალიზებისათვის (პედაგოგიური ტექნოლოგია);
- რეალური სასწავლო პროცესი, მისი ორგანიზაცია, სტრუქტურა და უზრუნველყოფა (სწავლების ტექნოლოგია).

როგორც ვხედავთ, ტექნოლოგია პედაგოგიაში ეს არის სისტემური კატეგორია, რომელიც ორიენტირებულია მეცნიერული ცოდნის დიდაქტიკურ გამოყენებაზე, ანალიზის მეცნიერულ მიდგომებზე და საგანმანათლებლო სისტემის ორგანიზებაზე, რომელიც ასევე საკუთარ თავში მოიცავს ორ ურთიერთმკავშირებელ პროცესს: სწავლების საქმიანობით ორგანიზაციას (მიმართულებითი საქმიანობა) და მოსწავლეთა საქმიანობით ორგანიზაციას (სწავლითი საქმიანობა). ეს პროცესები კი ერთმანეთზე მუდმივად ახდენენ ზემოქმედებას. აქედან გამომდინარე კი შეიძლება გამოვყოთ ორი ძირითადი ცნება – **პედაგოგიური ტექნოლოგია** და **სწავლების ტექნოლოგია**.

პედაგოგიური ტექნოლოგია მჭიდროდ არის დაკავშირებული სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესის თეორიულ-პედაგოგიკურ სისტემასთან, და იძლევა მასიური სწავლებისა და პროფესიული მომზადების აგების მთელ სისტემას. პედაგოგიური ტექნოლოგია ასახავს საგანმანათლებლო ტექნოლოგიის ტაქტიკას და უნდა აიგოს იგი შემდეგი პრინციპით: **მასწავ-**

ლებელი – მატერიალური რესურსი – მოსწავლე, სადაც გამოყენებული იქნება სწავლების სხვადასხვა ფორმა: ინდივიდუალური, ჯგუფური, კოლექტიური, მასიური და სხვ.

არსებობს პედაგოგიური ტექნოლოგიის რამდენიმეგვარი განმარტება. მაგ. მ. კლარინის განსაზღვრით პედაგოგიური ტექნოლოგია არის პედაგოგიური მიზნებისათვის გამოყენებული ყველა პიროვნული, ინსტრუმენტალური და მეთოდოლოგიური საშუალებების ერთობლიობა და ფუნქციონირების წესი.

ვ. ბესპალკოს მიხედვით პედაგოგიური ტექნოლოგია არის სასწავლო პროცესის რეალიზაციის შინაარსობრივი ტექნიკა.

ნ. ვასაძის შეხედულებით თავად სიტყვა **ტექნოლოგიის** ეტიმოლოგია ნიშნავს ხელოვნებას, ოსტატობას, უნარს და თუ მას ამ გაგებით მივუდგებით, და პედაგოგიკაშიც ის სწორედ ამ კუთხით არის შემოტანილი, მაშინ მისაღებიც უნდა იყოს ეს ტერმინოლოგიური სიახლე, რომელსაც აუცილებლად ახლავს შესატყვისი შინაარსობრივი დატვირთვაც, ფაქტობრივად ამ ტერმინით და მისი შინაარსით პედაგოგიური პროცესის კომპონენტები იმგვარად უკავშირდება ერთმანეთს, რომ პასუხის საფუძველი კითხვაზე – **რა ვასწავლოთ და როგორ ვასწავლოთ ან როგორ აღვზარდოთ და ვინ აღვზარდოთ** – ცოდნის, უნარების და მათი გამოყენების ტექნიკა ხდება. მისი აზრით, პედაგოგიური ტექნოლოგია ეს არის პედაგოგიური პროცესის ორგანიზაცია კონკრეტული პედაგოგიური პარადიგმის შესატყვისად.

ჯ. ჯინჯიბაძის განმარტებით პედაგოგიური ტექნოლოგია ეს არის ერთობლიობა სპეციალური ნაკრები სწავლების ფორმების, მეთოდების, ხერხებისა და აღმზრდელობითი საშუალებებისა, რომლებიც საგანმანათლებლო პროცესში სისტემურად

გამოიყენება დეკლარირებადი ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური მითითებების საფუძველზე. ეს არის ბავშვის განვითარების, სწავლებისა და აღზრდის პროცესებზე ზემოქმედების ერთ-ერთი ხერხი.

ამდენად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პედაგოგიური ტექნოლოგია არის ცოდნის დარგი, რომელშიც თავმოყრილია სწავლების მეთოდ-ხერხები და მოცემულია მათი გამოყენების თეორია სწავლებაში მიზნის მისაღწევად.

პედაგოგიურ ლიტერატურაში ყველაზე უფრო ხშირად გამოიყენება ტერმინი **სწავლების ტექნოლოგია**, რომელიც განიხილება როგორც სინონიმი ტერმინისა **საგანმანათლებლო ტექნოლოგია**, ან როგორც მოქმედების კონკრეტული ალგორითმი.

სწავლების ტექნოლოგია არ შეესატყვისება პედაგოგიურ ტექნოლოგიას. სწავლების ტექნოლოგია წარმოაჩენს საგანმანათლებლო სისტემის ოპტიმიზაციის პრინციპებს და შესაძლებლობებს, მათ დამუშავებას შესაბამისი მეთოდ-ხერხების გამოყენებით. სწავლების ტექნოლოგია გვიჩვენებს კონკრეტული სასწავლო მასალის ათვისებისა და დაუფლების გზას. სწავლების ტექნოლოგია ეს არის სწავლებისა და ათვისების მთელი პროცესის შექმნის, გამოყენებისა და განსაზღვრის სისტემური მეთოდი, ტექნიკური და ადამიანური რესურსებისა და მათი ურთიერთქმედების გათვალისწინებით, რაც თავის ამოცანად ისახავს განათლების ფორმების ოპტიმიზაციას.

სწავლების ტექნოლოგია მრავალვარიანტულია და უახლოვდება კერძო მეთოდიკას. არ არის შემთხვევითი, რომ კერძო მეთოდიკას ხშირად კერძოდიდაქტიკურიც ეწოდება სასწავლო საგნის (საგნების) მიხედვით. ამის გამო მას კერძო-საგნობრივსაც უწოდებენ, რადგან იგი მოიცავს ერთი საგნის საზღ-

ვრებში მეთოდებისა და საშუალებების ერთობლიობას სწავლებისა და აღზრდის განსაზღვრული შინაარსის რეალიზაციისათვის და სხვ. საგანმანათლებლო პრაქტიკაში პედაგოგიური ტექნოლოგიები გამოიყენება იერარქიულად დაქვემდებარებულ სამ დონეზე:

ზოგადპედაგოგიური (ზოგადდიდაქტიკური, ზოგადალმზრდელობითი). მასში ჩართულია სწავლების მიზნების, შინაარსის, საშუალებათა და მეთოდების ერთობლიობა, პროცესის სუბიექტებისა და ობიექტების საქმიანობის ალგორითმი;

კერძომეთოდიკური (სავნობრივი), იგი მოიცავს ერთი საგნის საზღვრებში მეთოდებისა და საშუალებათა ერთობლიობას სწავლებისა და აღზრდის განსაზღვრული შინაარსის რეალიზაციისათვის და სხვ.;

ლოკალური (მოდულური), რომელიც ემსახურება ცალკეული დიდაქტიკური და აღმზრდელობითი ამოცანების ამოხსნას. ასეთი შეიძლება იყოს მაგ., გაკვეთილის ტექნოლოგია, ახალი მასალის ათვისების ტექნოლოგია, გამეორების ტექნოლოგია, დამოუკიდებელი მუშაობის ტექნოლოგია და სხვ.

ტერმინი **ტექნოლოგია** და მისი ვარიაციები **სწავლების ტექნოლოგია**, **საგანმანათლებლო ტექნოლოგია**, **პედაგოგიური ტექნოლოგია** – საკმაოდ ფართოდ გამოიყენება პედაგოგიურ ლიტერატურაში და შესაბამისად მრავალმნიშვნელოვანიცაა. ეს კი დამოკიდებულია იმაზე, რომელი ავტორი როგორ ხედავს საგანმანათლებლო-პედაგოგიური პროცესის სტრუქტურას.

ჭ. ჭინჭინაძის განსაზღვრით ცნებებს **პედაგოგიური ტექნოლოგია**, **საგანმანათლებლო ტექნოლოგია** და **სწავლების ტექნოლოგია** შორის განსხვავება განისაზღვრება განსახორციელებელი მიზნების ზოგადობის დონით.

პედაგოგიური ტექნოლოგია ეს არის რომელიმე პედაგოგიური სისტემის რეალიზაციის პროცესი, სადაც სისტემაში ორგანულ ნაწილადაა ჩართული საგანმანათლებლო პროგრამები.

საგანმანათლებლო ტექნოლოგია არის რომელიმე საგანმანათლებლო პროგრამის რეალიზაციის პროცესი. ეს პროცესი გულისხმობს მასში კონკრეტული საგნების სწავლების მეთოდისა და ტექნოლოგიების არსებობას. საგანმანათლებლო ტექნოლოგიაში შეიძლება გამოიყოს ორი მიმართულება: პირველში შედის მეთოდები და ფორმები, რომლებიც განეკუთვნება დიდაქტიკას, ხოლო მეორეში – პედაგოგიური ტექნიკა (საშუალებები და ხერხები). მეორე მიმართულება თავისი არსით წარმოადგენს მასწავლებლის ხელოვნებას.

მეთოდისა და ტექნოლოგია კი, თავის მხრივ, მოიცავენ ცალკეული თემების სწავლების უფრო ვიწრო ტექნოლოგიებს.

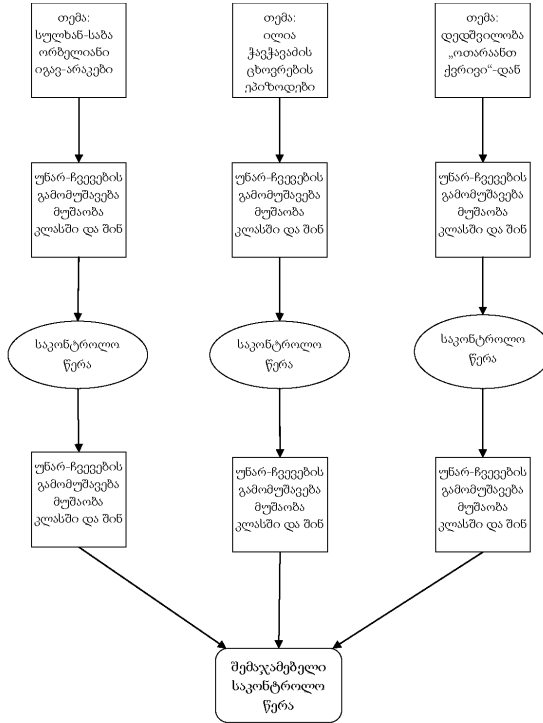
ამ განსხვავებულ ხედვათა სისტემატიზაცია გვაძლევს საშუალებას, გამოვყოთ სამი ძირითადი მიდგომა სწავლების ტექნოლოგიის ცნების განსაზღვრისადმი. პირველი მიდგომით სწავლების ტექნოლოგიაში გულისხმობენ კერძო მეთოდებს. მეორე მიდგომის მომხრეები სწავლების ტექნოლოგიას წარმოადგენენ, როგორც პედაგოგიურ სისტემას, ხოლო მესამე მიდგომით სწავლების ტექნოლოგია არის არა უბრალოდ მეთოდის ან პედაგოგიური სისტემა, არამედ მოცემული მიზნის მისაღწევად შერჩეული ოპტიმალური მეთოდის ან სისტემა.

ზემოხსენებული სამი ხედვა, შეიძლება ითქვას, საკმაოდ განმტკიცდა პედაგოგიურ ლიტერატურაში, მაგრამ არსებობს სხვა მიდგომებიც და საბოლოოდ ჯერ კიდევ არ არის კამათი დასრულებული. მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ მრავალთა შორის აღიარება მოიპოვა იმ აზრმა, რომ სწავლების ტექნოლოგია

არის სწავლების საშუალების ახალი ტიპი. სწავლების ტექნოლოგიის გამოყენებისას აუცილებელია, განვიხილოთ საკითხი იმის შესახებ, თუ რას წარმოადგენს სწავლების ტექნოლოგია კომბინირებული გაკვეთილის სტრუქტურის კონტექსტში.

სკოლაში სწავლების ტრადიციული ფორმა გაკვეთილია, უმაღლეს სასწავლებელში – ლექცია, სემინარი, პრაქტიკუმი. სწავლების თანამედროვე ფორმები ეყრდნობა გაკვეთილს, გაკვეთილი კი სასწავლო საქმიანობის (მოქმედიანობის) ძირითად ერთეულადაა მიღებული. მაგრამ სწავლების ტექნოლოგიაში გაკვეთილი უკვე არ არის სასწავლო მოქმედების ერთეული. რატომ არის ეს ასე? და რა არის სასწავლო საქმიანობის ერთეული? – ეს არის სწავლების ტექნოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი კითხვა.

ამ კითხვაზე პასუხი რომ გავცეთ, უნდა განვიხილოთ სასწავლო სტრუქტურა ამ პროცესის ტრადიციული ორგანიზაციისას და სწავლების ტექნოლოგიის გამოყენებისას. შემდეგ კი, უნდა შევადაროთ ეს ორი სტრუქტურა ერთმანეთს. ტრადიციული ფორმით ორგანიზებული სასწავლო პროცესის სტრუქტურა შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, მაგალითად, შემდეგი სქემით:

სქ. 3. ტრადიციული ფორმით ორგანიზებული სასწავლო პროცესის სტრუქტურა

სასწავლო პროცესის ასეთი სტრუქტურის მუშაობის დროს ძირითად დატვირთვას ღებულობს **უნარ-ჩვევათა გამომუშავება**. საკონტროლო წერა მხოლოდ მოსწავლის მომზადების დონეს გვიჩვენებს, იქ არ ჩანს, თუ რა გზით მიიწვედა წინ მოსწავლე. სწორედ ეს ფაქტი არ მისცემს მასწავლებელს საშუალებას, ნათლად დაინახოს თავისი შრომის საბოლოო შედეგი, რომ მოსწავლე:

- წერილობით გადმოსცემს ნაწარმოებით მიღებულ შთაბეჭდილებებს;

- ავტორისეული ლექსიკისა და მხატვრული სახეების გამოყენებით გადმოსცემს ნაწარმოების შინაარსს;
- გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას პერსონაჟის მიმართ სხვადასხვა ფორმით (მაგალითად, მოკლე დახასიათება, წერილი, „მე რომ მის ადგილას ვყოფილიყავი“...);
- წერს კითხვებს მწერალთა წარმოსახვითი ინტერვიუსათვის;
- ქმნის ნაწარმოების სიუჟეტის განსხვავებული დასასრულის წერილობით ვერსიას.

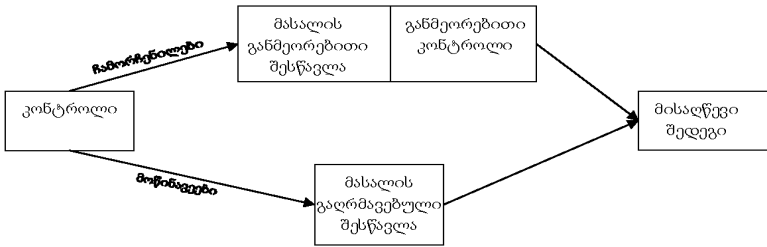
თუ სასწავლო პროცესი ორგანიზებულია სწავლების ტექნოლოგიების გამოყენებით, მაშინ ტექნოლოგიებში სასწავლო პროცესის ორგანიზაციის ძირითად ფორმად შეგვიძლია მივიღოთ კლასიკური კომბინირებული გაკვეთილის ფორმა, როცა გაკვეთილი შეიცავს სამ ძირითად ეტაპს: ახლის ათვისება, განმტკიცება, კონტროლი.

ტექნოლოგია მოწოდებულია იმისათვის, რომ განაპირობოს მოსწავლის მიერ მასალის სრული ათვისება. ვთქვათ, რამდენიმე მოსწავლე პირველ ორ ეტაპზე (ახლის ათვისება, განმტკიცება) უყურადღებობის გამო ჩამორჩა და ვერ აითვისა მასალა, ვერ ჩააბარეს საკონტროლო ტესტი. აქ საჭიროა ჩამორჩენილებს დამატებით მიეცეს დრო მასალის განმეორებითი შესწავლისა და განმტკიცებისათვის. საამისოდ ტექნოლოგიაში უნდა იყოს, გარდა ზემოხსენებული სამი ეტაპისა, კიდევ რაღაც, რითაც შეიძლება მასალის შეთვისების კორექტირება. შეთვისება უნდა მოხდეს წინასწარ დადგენილ დონემდე.

გაკვეთილის კლასიკურ სქემაში ასეთი მაკორექტირებელი ელემენტის არსებობის აუცილებლობა გვაძლევს საშუალებას, გავაკეთოთ დასკვნა: კლასიკური გაკვეთილის ნაწილების მექა-

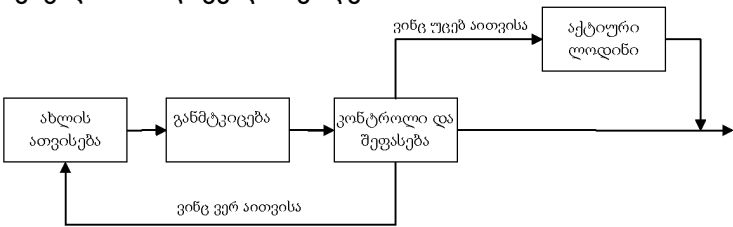
ნიკური ჯამი, რომელიც აგებულია სწავლების ტექნოლოგიურ საშუალებათა გამოყენებაზე, არ არის ტექნოლოგია. ტექნოლოგია წარმოადგენს დასრულებულ სქემას, რომლის შედეგად მოსწავლეები ითვისებენ მასალას წინასწარ განსაზღვრულ დონემდე.

ასეთ სქემაში კონტროლის ეტაპზე კლასი იყოფა ორ ნაწილად: ვინც აითვისა და ვინც ვერ აითვისა. ჩამორჩენილების შემდგომი მოქმედება ზუსტადაა განსაზღვრული – ისინი განმეორებით გადიან მასალას და ცდილობენ უპასუხონ უკვე სხვა საკონტროლო კითხვებს. მონინავენი ამ დროს გადრმავებულ სწავლებას ექვემდებარებიან. ეს ყოველივე გამოისახება სქემით:

სქ. 4. მოსწავლეთა დიფერენციაცია გაკვეთილზე თემის შესწავლის შემდეგ.

როგორც აშკარად ჩანს, ჩვენი მსჯელობის შედეგად შეიქმნა სასწავლო ციკლი, რომლიდან გამოსავალში ვღებულობთ ყველა მოსწავლეს, უკვე მასალაათვისებულს განვითარებულს მისაღწევ დონემდე.

სქ. 5. სასწავლო ციკლის პრინციპიალური სქემა.

გამეორება წარმოდგენილია ერთი ბლოკით, თუმცა გაკვეთილის ეს ნაწილი თავისთავად წარმოადგენს ორი ელემენტის ერთობას: ათვისება და განმტკიცება. განმეორებითი კონტროლი მოითხოვს განმეორებით დიფერენციაციას.

საკლასო-საგაკვეთილო სისტემის ჩარჩოებში ტექნოლოგიის ფორმირებისას ორიენტაცია აღებულია ყველაზე სუსტ მოსწავლეზე. წინასწარ უცნობია, თუ რამდენჯერ მოუწევს მას გაკვეთილის ძირითადი ბლოკის გავლა მასალის შესწავლისა და ჩვევის ათვისებისათვის.

მოსწავლეები სხვადასხვა გაკვეთილებზე სხვადასხვანაირად ითვისებენ მასალას. ეს კი დამოკიდებულია მასალის სირთულეზე და მოსწავლეთა მომზადების დონეზე, მათ უნარზე. ამიტომ თემიდან თემამდე, გაკვეთილიდან გაკვეთილამდე განმეორებათა რაოდენობა შეიძლება იცვლებოდეს. ამის გამო, პრაქტიკაში ასეთი მიდგომის რეალიზება ერთი გაკვეთილის ჩარჩოებში ყოველთვის არ არის შესაძლებელი.

მაშასადამე, კლასიკური გაკვეთილის ჩარჩოებში ტექნოლოგიის რეალიზება ხშირად შეუძლებელია. ტექნოლოგია მოითხოვს სასწავლო პროცესის ორგანიზაციის სხვა ერთეულს, განსხვავებულს გაკვეთილისაგან. ასეთი ერთეული შეიძლება იყოს სასწავლო ციკლი.

დასრულებული და შედეგიანი ერთეულის როლში გამოდის ციკლი, რომელიც თავის თავში მოიცავს სასწავლო მასალის ათვისების ძირითად ბლოკს (შესწავლა, განმტკიცება, კონტროლი), ამ ბლოკის განმეორებას II-ჯერ და დამხმარე ბლოკს – ლოდინი (გაღრმავება). ამიტომ, ტექნოლოგიის აგებისას გაკვეთილი კი არ არის სასწავლო პროცესის ერთეული, არამედ ასეთი ერთეულია ნაჩვენები ბლოკებისა და ელემენტების მთელი კომპლექსი (ს. ა. სმირნოვი).

ზოგიერთი გაკვეთილი შეიძლება ემთხვეოდეს ტექნოლოგიურ ციკლს. ასეთ შემთხვევაში ციკლი შეიძლება ვუნოდოთ ტექნოლოგიურად გამართულ გაკვეთილს. ასეთი რამ იშვიათად ხდება. ისეც შეიძლება მოხდეს, რომ ერთ გაკვეთილში მოთავსდეს რამდენიმე ტექნოლოგიური ციკლი. ეს მაშინ, როცა მცირე მოცულობისა და შინაარსის თემებია ასახსნელი.

მაგალითად, შესაძლოა, ერთ გაკვეთილზე ასახსნელი იყოს ორი მარტივი, მცირე მოცულობის თემა თანმიმდევრობით. თუ მათი წარმატებული ათვისება მიმდინარეობდა თანამიმდევრობით, ე. ი. ჯერ შეისწავლეს, განამტკიცეს და შეამოწმეს ერთი მასალა, შემდეგ მეორისა, ასეთ შემთხვევაში შეიძლება ვთქვათ, რომ ერთ გაკვეთილზე მოსწავლეებმა გაიარეს ორი ტექნოლოგიური ციკლი.

უფრო რთული თემების შესწავლა ხდება რამდენიმე გაკვეთილის მანძილზე. სავარაუდოა, რომ ეს გაკვეთილები სხვადასხვა ტიპის იქნება:

- ახალი მასალის შესწავლის გაკვეთილი, ცოდნის და უნარ-ჩვევების სრულყოფის გაკვეთილი;
- ცოდნის განზოგადებისა და სისტემატიზაციის გაკვეთილი;
- ცოდნისა და უნარ-ჩვევების კონტროლისა და კორექციის გაკვეთილი.

ს. ა. სმირნოვი გვთავაზობს შემდეგ განსაზღვრას: ტექნოლოგიური არის ციკლი, რომელიც მოიცავს ახალი მასალის შესწავლის გაკვეთილს (გაკვეთილებს), ცოდნისა და უნარ-ჩვევების სრულყოფის გაკვეთილს (გაკვეთილებს), ცოდნისა და უნარ-ჩვევების განზოგადებისა და სისტემატიზაციის გაკვეთილს (გაკვეთილებს), კონტროლის გაკვეთილს, ციკლურ გა-

მეორებათა აუცილებელი რაოდენობის ჩართვით, ან ამ გაკვეთილების ნებისმიერ ინტეგრაციას ორ და მეტ გაკვეთილში.

ამ ბოლო დროს ინოვაციურ გამოყენებაში შემოვიდა ინტეგრირებული, ინოვაციური, არასტანდარტული გაკვეთილები.

ტექნოლოგიური მიდგომის დროს გაკვეთილი განიხილება არაიმდენად მისი ეტაპების თანამიმდევრობისა და ფორმალური ურთიერთშეხამების თვალსაზრისით, რამდენადაც მიზნების მიღწევისა და სასწავლო შედეგების ეფექტურობის პოზიციებიდან. ამიტომ ასეთი გაკვეთილების გამოყენება არათუ შესაძლებელია, არამედ სწავლებაში მაღალი მაჩვენებლების მიღწევისას მასწავლებლის მაღალი პროფესიონალიზმის მაჩვენებელია.

ცხადია, რომ გაკვეთილების სისტემურ გაერთიანებას ტექნოლოგიურ ციკლებად დიდი ოსტატობა და პედაგოგიური ხელოვნება სჭირდება. ასეთი სწავლებისას ადვილად მიიღწევა შედეგი, რომელიც მოითხოვება მიღებული სტანდარტებით:

- მოსწავლე ადეკვატურად აღიქვამს მოსმენილ ტექსტს და არსებითად სწორად ახერხებს ათვისებული მასალის გადმოცემასა თუ საკუთარი აზრის გამოხატვას.
- სათანადოდ იყენებს სპეციალურსა და საყოფაცხოვრებო ლექსიკას, აგრეთვე, სათანადო სირთულის ტერმინოლოგიას ზეპირი მეტყველების პროცესში;
- იყენებს შესაბამის ენობრივ-გრამატიკულ საშუალებებს კონკრეტულ სამეტყველო სიტუაციაში.
- მოსწავლე უსადაგებს სამეტყველო ქცევას დასახულ საკომუნიკაციო ამოცანას: ამოიცნობს ენის სხვადასხვა ფუნქციურ სტილს; იცნობს და იყენებს სადისკუსიო სტრატეგიებს.

- მოსწავლე გადმოსცემს მოსმენილი მხატვრული ნაწარმოების შინაარსს ტექსტთან მიახლოებით; გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას მოსმენილის მიმართ და ავლენს ესთეტიკური და ეთიკური შეფასების უნარს.
- მოსწავლე გამართულად კითხულობს ტექსტებს სხვადასხვა თემაზე; მოიძიებს და ტექსტიდან გამოყოფს სათანადო ლექსიკურ და ენობრივ-გრამატიკულ საშუალებებს.
- ინფორმაციის მოსაძიებლად და საკითხის დასამუშავებლად მოსწავლე იყენებს სხვადასხვა საშუალებებს; განარჩევს ზეპირი კომუნიკაციისა და მიზნობრივ ტექსტთა ძირითად ტიპებს.
- მოსწავლე ლიტერატურულ ნაწარმოებებს კითხულობს გამართულად; გამოხატავს საკუთარ დამოკიდებულებას წაკითხულის მიმართ.
- მოსწავლე წერს ნათლად და ეფექტურად; ფლობს შესაბამისი სირთულის ტექსტის სწორად, გამართულად აგების უნარ-ჩვევებს.
- თხზავს სხვადასხვა ხასიათის ტექსტებს; იყენებს ტექსტის კორექტირებისა და რედაქტირების მარტივ წესებს.
- წერილობით გადმოსცემს შესწავლილი ტექსტის შინაარსსა და საკუთარ მოსაზრებებს.

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების პროექტების ტექნოლოგია

➤ საგანმანათლებლო პროექტების ტექნოლოგია.

ახალი საგანმანათლებლო პარადიგმა იძლევა იმის საშუალებას, რომ მოსწავლეს გამოუმუშავდეს და განუვითარდეს უნარ-ჩვევები, მოიყვანოს საკუთარი ცოდნა სისტემაში და მწყობრი სახე მისცეს მას. საერთოდ, პარადიგმა ეს არის საზოგადოდ დადგენილი ნიმუში, მოდელი, რომლითაც უნდა გადაწყდეს არსებული პრობლემა. პედაგოგიკაში იგი წარმოადგენს შინაარსის განათლების ორგანიზაციის ფორმების, სწავლებისა და აღზრდის საშუალებათა ორგანიზებაში წამყვან მიდგომას.

საგანმანათლებლო დანერგულებებში რეფორმების მთავარ მიმართულებას წარმოადგენს გადასვლა ტრადიციული მეთოდებიდან განმავითარებელ საგანმანათლებლო ტექნოლოგიებზე.

თანამედროვე სკოლის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ამოცანას წარმოადგენს ისეთი სასწავლო პირობების შექმნა, რომ მოსწავლეს ჩამოუყალიბდეს აქტიური პოზიცია სასწავლო პროცესის მიმდინარეობისას. მოსწავლის აქტიური პოზიციის ფორმირების საფუძველს წარმოადგენს სასწავლო პროცესის ორგანიზება საქმიანობრივი და პიროვნულ-ორიენტირებული მიდგომებით. ამ შემთხვევაში წარმოიქმნება წინააღმდეგობრიობა სწავლების ტრადიციულ-ილუსტრაციულ მეთოდებსა (ცოდნის გადაცემა მასწავლებლიდან მოსწავლეზე) და სასწავლო პროცესის ორგანიზაციის ახალ მოთხოვნებს შორის: მოსწავლე ვალდებულია თანაკლასელებთან და მასწავლებელთან ერთობლივი საქმიანობის პროცესში გამოიმუშაოს

სწავლის უნარი. ამ წინააღმდეგობრიობის გადაწყვეტა კი მოითხოვს პრობლემების გადახედვას.

აქედან გამომდინარე კი შეიძლება დაისვას ლოგიკური კითხვა: როგორ ვასწავლოთ მოსწავლეს დაინახოს პრობლემა, დასახოს შესასრულებელი საქმიანობის მიზანი, განსაზღვროს შესაბამისი ამოცანები, შეადგინოს მოქმედების გეგმა, შეათვასოს სწავლების პროცესში მიღწეული შედეგები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როგორ ვასწავლოთ მოსწავლეს რომ ისწავლოს?

ამ მხრივ განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს სწავლების ორგანიზაციული საქმიანობის მეთოდები. აქტიური დამოუკიდებელი საქმიანობით შესაძლებელია თითოეული მოსწავლის განვითარება. არსებული სწავლების ცოდნის მოდელიდან ახალ სისტემაზე გადასვლის დიდ შესაძლებლობას იძლევა სწავლებაში **პროექტების ტექნოლოგიის** გამოყენება.

პროექტების ტექნოლოგია მსოფლიოს მრავალ სკოლაში ფართოდ გამოიყენება და ნიშნავს დამოუკიდებელი გზების ძიებას.

პროექტი, როგორც მეთოდი განათლების სფეროში XX საუკუნის დასაწყისში გახდა აქტუალური. ის არის კონკრეტული პრობლემის გადაჭრის ან ინიციატივის განხორციელებისაკენ მიმართული მრავალმხრივი სამუშაო. იგი უზრუნველყოფს მოსწავლეთა კვლევითი, შემოქმედებითი, თანამშრომლობისა და კომუნიკაციური უნარ-ჩვევის განვითარებას. ეს მეთოდი იძლევა საშუალებას სწავლა-სწავლება გახდეს უფრო აქტიური და მიზანმიმართული (მ. ბოჭორიშვილი, ნ. ნამიჭეიშვილი, ნ. ნახულიშვილი).

ამდენად, როგორც ვხედავთ, თანამედროვე სკოლის ერთ-ერთ პერსპექტიულ განვითარებას წარმოადგენს მოსწავ-

ლევების პროექტული საქმიანობა, ოპერატიულად დაეუფლოს ცოდნას სოციალიზაციის პროცესში. თანამედროვე ეტაპზე მასწავლებლისა და მოსწავლისადმი მაღალი მოთხოვნების წაყენება მასწავლებელს უბიძგებს საქმიანობის ინოვაციური ფორმების ძიებისაკენ, ინტერაქტიური მეთოდებისაკენ, და მათ შორის პროექტების გამოყენებისაკენ. საქმიანობის მოცემული სახეობა კი გაცილებით მრავალფუნქციურია, ვიდრე სხვა.

როგორც აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი ეფექტური მეთოდი ტრადიციულთან შედარებით, რომელიც ატარებს რეპროდუქციულ ხასიათს, არის პროექტული სწავლება, რომელსაც გააჩნია დამოუკიდებელი მუშაობის მაღალი ხარისხი, იგი ამავე დროს უძლიერებს მოსწავლეებს შემეცნებითი მოტივაციისადმი ინიციატივას ჯგუფური მუშაობის პროცესში, ურთიერთთანამშრომლობისას უვითარებს სოციალურ უნარებს, ხდება კვლევით-შემოქმედებითი საქმიანობის გამოცდილების შეძენა-დაუფლება, ცოდნის საგანთაშორისი ინტეგრაცია და სხვ.

ე. პოლატი გვაძლევს **პროექტის** შემდეგ განსაზღვრას, როგორც მეთოდისას და როგორც პედაგოგიური ტექნოლოგიისა. მისი განმარტებით პროექტების მეთოდის საფუძველში დევს მოსწავლეთა შემეცნებითი უნარის განვითარება, საკუთარი ცოდნის დამოუკიდებლად აგება, ორიენტირება ინფორმაციულ სივრცეში, კრიტიკული აზროვნების განვითარება.

მ. ბოჭორიშვილის, ნ. ნამიჭეიშვილისა და ნ. ნაბულიშვილის მიხედვით პროექტი – ერთ-ერთი აქტივობაა საკითხის დამოუკიდებლად გამოსაკვლევად, რომელსაც მოსწავლეები გარკვეული დროის განმავლობაში ამუშავებენ.

პროექტზე მუშაობა მოსწავლისაგან მოითხოვს შემოქმედებითობას, დაგროვილი ცოდნის გააქტიურებას, სხვადასხვა სასკოლო საგნებში მიღებული ცოდნის ურთიერთდაკავშირე-

ბას. მათი აზრით ეს მეთოდი საშუალებას იძლევა, სწავლა-სწავლება გახდეს გაცილებით უფრო აქტიური და მიზანმიმართული.

ჯ. ჯინჯიხაძის განმარტებით, პროექტების მეთოდი პიროვნულ-ორიენტირებული ტექნოლოგიის ერთ-ერთი სახეა და მას საფუძვლად უდევს:

- მოსწავლის შემეცნებითი უნარ-ჩვევების განვითარება;
- საკუთარი ცოდნის დამოუკიდებლად კონსტრუირებისა და გაკონტროლების უნარის განვითარება;
- ინფორმაციულ სივრცეში მოსწავლის დამოუკიდებელი ორიენტაციის უნარის განვითარება;
- მოსწავლის კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნების განვითარება.

მისი განსაზღვრით, თუ პროექტების მეთოდი გამოიყენება კერძოსაგნობრივ დონეზე, მაშინ იგი ამ საგნის მეთოდუკას ეკუთვნის. პროექტების მეთოდი ყოველთვის ორიენტირებულია მოსწავლეთა დამოუკიდებელ მუშაობაზე (ინდივიდუალურად, წყვილებში, ჯგუფურად), რომელსაც ისინი ასრულებენ დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში. ეს მეთოდი ორგანულად ეწყობა სწავლებისადმი ჯგუფურ მიდგომას.

პროექტების მეთოდი ყოველთვის გულისხმობს რომელიღაც პრობლემის ამოხსნას. პრობლემის ამოხსნა კი ითვალისწინებს, ერთის მხრივ, სწავლების ნაირგვარი მეთოდებისა და საშუალებების ერთობლიობის გამოყენებას, ხოლო მეორეს მხრივ, – მეცნიერების სხვადასხვა სფეროდან, ტექნიკიდან, ტექნოლოგიიდან, შემოქმედებითი დარგებიდან ცოდნისა და უნარ-ჩვევების ინტეგრირების აუცილებლობას. პედაგოგიურ პრაქტიკაში პროექტების მეთოდის გამოყენება საშუალებას

მოგვეცემს, მიზანმიმართულად გადავჭრათ პიროვნულ-ორიენტირებული საგანმანათლებლო ამოცანები.

გ. მურავიოვას მიხედვით ამ მეთოდის ქმედიანობა განპირობებულია იმით, რომ ის აძლევს მოსწავლეებს საშუალებას, საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე განსაზღვრონ თავიანთი საქმიანობა, რომელიც შესაბამისი უნდა იყოს მათი შესაძლებლობების და მიმართული უნდა იყოს მოსწავლეთა ცოდნის, უნარ-ჩვევების ფორმირებისაკენ.

პროექტების შესრულებისას მოსწავლეები ითვისებენ ინოვაციური შემოქმედებითი საქმიანობის ალგორითმს, სწავლობენ დამოუკიდებლად მოიძიონ და გაანალიზონ ინფორმაცია, მიიღონ, გამოიყენონ და დააკავშირონ თავიანთი ცოდნა სხვადასხვა საგნებთან მიმართებაში, გადაჭრან პრობლემები, გამოიყენონ საკუთარი გამოცდილება შემოქმედებითი ამოცანების რეალიზებისას.

როგორც ვხედავთ, სწავლების ეს მეთოდი იძლევა საშუალებას მოსწავლეებს განუვითარდეთ არაორდინალური, შემოქმედებითი (კრეაციული) მიდგომები სასწავლო პრობლემების გადასაწყვეტად, დამოუკიდებელი აზროვნების გზით დაეფულოს ცოდნას და შესაბამისად გამოიყენოს იგი. პროექტების მეთოდი წარმოდგენილია როგორც ერთობლივი სასწავლო-შემეცნებითი, კვლევითი, შემოქმედებითი საქმიანობა, რომელთაც გააჩნიათ ერთი საერთო მიზანი, შეთანხმებული მეთოდები, რომლებიც მიმართულია საერთო შედეგების მიღწევისათვის.

ამავე დროს საჭიროდ და აუცილებლად მიგვაჩნია განვსაზღვროთ ცნებები **პროექტული სწავლება**, **პროექტების მეთოდი** და **სასწავლო პროექტული საქმიანობა**.

პროექტული სწავლება შეიძლება განვიხილოთ როგორც დიდაქტიკური სისტემა;

პროექტების მეთოდი – როგორც სისტემის კომპონენტი, როგორც პედაგოგიური ტექნოლოგია, რომელიც ითვალისწინებს არა მხოლოდ ცოდნის ინტეგრაციას, არამედ აქტუალიზირებული ცოდნის გამოყენებას უნარ-ჩვევების შესაძენად. სწავლების ამოცანათა კომპლექსური გადანაცვებისას გამოიყენება სხვადასხვა მეთოდები, მათ შორის შემოქმედებითი პროექტები, რომლის მიზანია ჩართოს მოსწავლეები გარდამქმნელი საქმიანობის პროცესში იდეების შემუშავებიდან მის განხორციელებამდე.

პროექტულ სწავლებაზე შეიძლება ვისაუბროთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი პროექტების მეთოდი სწავლების პროცესში წამყვანი მეთოდია, ხოლო სხვა დანარჩენი მეთოდები გამოიყენება როგორც დამხმარე საშუალებები.

მოსწავლეთა **სასწავლო პროექტული საქმიანობა** – ეს არის პროექტული სწავლების კომპონენტი. იგი წარმოადგენს შემოქმედებით სასწავლო საქმიანობას, შეიცავს პრაქტიკულ ამოცანებს, მისი მიზანი და შინაარსი განისაზღვრება და ხორციელდება მოსწავლეთა მიერ თეორიული დამუშავების პროცესში და პრაქტიკულად რეალიზდება მასწავლებლის კონსულტაციითა და ხელმძღვანელობით. იგი ამავე დროს ხელს უწყობს მოსწავლეთა დამოუკიდებელი და კონსტრუქციული მუშაობის უნარ-ჩვევების გამომუშავებას, მიზანმიმართული ინტელექტუალური საქმიანობის შესაძლებლობების დაუფლებას და მზადყოფნას თანამშრომლობისათვის. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სასწავლო პროექტული საქმიანობის ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს წარმოადგენს მასწავლებლის საქმიანობა.

მოსწავლეთა ცოდნაზე და ინტერესებზე დაყრდნობით, მასწავლებელი ეხმარება მათ, აირჩიონ სასწავლო საქმიანობის მიმართულება, მიზანი და შინაარსი, მათი რეალიზაციის გზები და ფორმები, მიღწეული შედეგების ანალიზისა და შეფასების მეთოდები, გეგმიურად ააგონ თავიანთი საქმიანობა.

ასე რომ, ცნებები **პროექტული სწავლება**, **პროექტების მეთოდი** და **სასწავლო პროექტული საქმიანობა** ერთმანეთთან მჭიდრო ურთიერთკავშირშია, ხოლო პროექტების მეთოდი და პროექტული სასწავლო საქმიანობა წარმოადგენს პროექტული სწავლების მხარეებს, კომპონენტებს.

პროექტები უღვიძებს მოსწავლეებს უნარს, გამოავლინონ ინტელექტუალური შესაძლებლობები, ზნეობრივი და კომუნიკაციური თვისებები, მოახდინონ შესაბამისი ცოდნის დონის ფლობისა და საერთოსასწავლო უნარების დემონსტრირება, მიზანდასახულობა, სწრაფვა თვითგანათლებისაკენ. პროექტული საქმიანობა შეიძლება წინ უძღოდეს „გონებრივ იერიშს“, რომლის პროცესშიც თავს იჩენს ახალი საინტერესო პრობლემები.

პროექტული სწავლების პროცესში მოსწავლეები ახდენენ ცოდნის სინთეზირებას, ასევე მომიჯნავე დისციპლინების ინფორმაციების ინტეგრირებას, ეძებენ გაცილებით ეფექტურ გზებს პროექტული დავალების გადასაწყვეტად, ამყარებენ კავშირს ერთმანეთთან.

გ. მურავიოვას მიხედვით ერთობლივი საქმიანობა იძლევა თანამშრომლობითი შესაძლებლობების რეალურ დემონსტრირებას, რომლის მსვლელობისას მოსწავლეები ისახავენ მიზნებს, განსაზღვრავენ მათი მიღწევის ოპტიმალურ შესაძლებლობებს, ყოველმხრივ ამონაშებენ პიროვნების კომპეტენტურობას.

პროექტული საქმიანობა თვალნათლივ ახდენს ერთი და მრავალსაგნობრიობის, ინდივიდუალური და ჯგუფური პროექტების შესაძლებლობების დემონსტრირებას.

სასწავლო-შემეცნებითი პროექტები განსაზღვრულია დროში, მიზანმიმართულია ძირითადი კონკრეტული მოთხოვნების საფუძველზე შეიტანოს გარკვეული ცვლილება ცოდნის დადგენილ სისტემაში შედეგობრივი ხარისხების გაუმჯობესების მიზნით, შეუწყოს ხელი მოსწავლეებს დამოუკიდებელი ძიების გზით გადაჭრან პრობლემები. განსაზღვრულ დროში მოსწავლეები ასრულებენ შემეცნებით, შედეგობრივ, კონსტრუირებულ ან სხვა დავალებას. აუცილებელია ახალი ცოდნის მიღება სასწავლო-შემეცნებითი პრობლემების გადაწყვეტის პროცესში.

პროექტული სწავლების მიზანია, რომ მოსწავლე დაეუფლოს ცოდნას და გამოუმუშავდეს შესაბამისი უნარ-ჩვევები. ამავე დროს, პრიორიტეტი ენიჭება დამოუკიდებელ სწავლებას ჯგუფებში და ასევე სოციალური შეგნების განვითარებას.

პროექტების ტექნოლოგია იძლევა საშუალებას მოვახდინოთ როგორც სწავლებისადმი ორიენტირებული მიდგომის, ასევე მოსწავლის თვითმოტივირების რეალიზება. პროექტები მოხერხებულია იმიტომ, რომ ისინი ძალიან განსხვავდებიან ფორმით, შინაარსით, საქმიანობის ძირითადი მახასიათებლებით, მონაწილეთა რაოდენობით, დავალების შესრულების ხანგრძლივობით.

პროექტების მეთოდი იძლევა საშუალებას, მოვახდინოთ პიროვნების თვისებების ფორმირება, რომელიც ვითარდება მხოლოდ საკუთრივ ინდივიდის საქმიანობისას კოლექტიურ პროცესში, ან ჯგუფური მუშაობისას. პირველ რიგში შეგვიძლია გამოვყოთ ისეთი თვისებები, როგორცაა გუნდური მუშაობის

უნარები, არჩევანის პასუხისმგებლობის აღება საკუთარ თავზე, საკუთარი თავის გუნდის წევრად შეგრძნება.

პროექტების მეთოდი პრობლემური კვლევების ფართო სპექტრის გამოყენების საშუალებას იძლევა. იგი ხელს უწყობს ისეთი მეთოდების ძიებას, რომელიც ორიენტირებულია რეალურ პრაქტიკულ შედეგზე და მნიშვნელოვანია როგორც მოსწავლისათვის, ასევე მასწავლებლისათვის, ხოლო მეორე მხრივ – მნიშვნელოვანია პრობლემების მთლიანი დამუშავება, მისი გადანწყვეტა და შედეგის რეალიზაცია სხვადასხვა ფაქტორისა და პირობების გათვალისწინებით.

როგორც წესი, პროექტის საფუძველში თავს იჩენს რომელიღაც პრობლემა. იმისათვის, რომ ეს პრობლემა გადაიჭრას, საჭიროა შესაბამისი ცოდნისა და განსაზღვრული ხერხების ფლობა:

- **ინტელექტუალური** – ინფორმაციის, ტექსტის დამუშავება; ინფორმაციის მოძიება და მისი ანალიზი, დასკვნის გაკეთება.
- **შემოქმედებითი** – იდეების გენერირება, პრობლემის გადაჭრის მრავალვარიანტულობა, შედეგის პროგნოზირება.
- **კომუნიკაციური** – დისკუსიის წარმართვა, თანამოსაუბრის მოსმენა, საკუთარი თვალსაზრისის დაცვა, აზრების ლაკონურად გადმოცემა, თანამოსაუბრესათან კომპრომისის მონახვა.

თანამედროვე საგანმანათლებლო პროექტი – ეს არის დამოუკიდებელი შემეცნებითი და შემოქმედებითი საქმიანობის გააქტიურების, მოსწავლის პიროვნული თვისებების ფორმირების დიდაქტიკური საშუალება.

პროექტების მეთოდის გამოყენება ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დანყებით კლასებში, მოგვცემს საშუალებას, მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდეთ ობიექტური წარმოდგენა თავიანთ ცოდნაზე, მისი რეალიზების შესაძლებლობებზე და უნარებზე. მოსწავლეები დაეუფლებიან ცოდნას, არა მხოლოდ გაიგონ მათი სწავლის არსი, არამედ დამოუკიდებლად გაიცნობიერონ ის, განსაზღვრონ კონკრეტული დავალებები, მოახდინონ საკუთარი საქმიანობის პროგრამირება, შეარჩიონ ადეკვატური საშუალებები მიზნის მისაღწევად, განსაზღვრონ თავიანთი მოქმედების შედეგები.

გ. მურავიოვას განსაზღვრით სასწავლო საქმიანობის გეგმაზე მუშაობისას აუცილებელ ეტაპს წარმოადგენს საკუთარი ქმედების შედეგების შუალედური და საბოლოო ობიექტური შეფასება. სასწავლო პროცესში მთავარია, მოსწავლემ შეძლოს თავისი ქმედების კორექტირება, ე. ი. მოახდინოს თავისი ქმედებების რეკონსტრუქცია ისე, რომ შედეგები ემთხვეოდეს წაყენებულ მოთხოვნებს. ასეთი მიზნით აუცილებელია პროექტული საქმიანობის რეფლექსიის წარმართვა ეტაპობრივად.

ასე რომ, პროექტულ სწავლებას საფუძვლად უდევს რეფლექსიურ-საქმიანობრივი პარადიგმა, რომელიც განსაზღვრავს მოსწავლეთა აქტიურ ქმედებას, აუცილებელ რეფლექსიას, რომელსაც მივყავართ პრობლემის გააზრებულ აღქმასთან, და რომელიც, თავის მხრივ, იწვევს თვითგანვითარებას. სწავლებაში რეფლექსიურ-საქმიანობრივი საშუალების გამოყენება ცვლის მასწავლებლის პოზიციას, ასევე ცვლის მოთხოვნების პროფესიულ თვისებებს. მზამზარეული ცოდნის მატარებლიდან ის გადაიქცევა ორგანიზატორად მოსწავლეებისათვის შემეცნებითი, კვლევითი, დამოუკიდებელი საქმიანობის პროცესში, კომპეტენტური კონსულტანტის როლის

შემსრულებლად. რეფლექსიურ-საქმიანობითი სწავლება გვაძლევს მასწავლებლის სამ ძირითად ფუნქციას:

- დამოუკიდებელ შემეცნებით-შემოქმედებით საქმიანობაში მოსწავლეთა ჩასართავად პირობების შექმნა;
- თითოეული მოსწავლისათვის წარმატების მიღწევის სტიმულირების სიტუაციის შექმნა;
- მოსწავლეთან ერთად რეფლექსიური საქმიანობის წარმართვა.

რეფლექსიის წარსამართავად ოპტიმალურ ნიმუშებს შორის შეგვიძლია გამოვყოთ ისეთები, როგორიცაა რეფლექსიური სამიზნე, რეფლექსიური წრე, მცირე თხზულება.

ურთიერთთანამშრომლობის პრიორიტეტულ ფორმას ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე პროექტულ საქმიანობას წარმოადგენს მასწავლებლის მუშაობა ჯგუფებში. პროექტული საქმიანობის მნიშვნელოვანი ნაწილია – მასალების შეგროვება, პრაქტიკაში მიღწეული შედეგების გამოყენება, მთავარი მომენტები, რომელთა საშუალებითაც მოსწავლეები შეიცნობენ ცხოვრებას და სწავლობენ, როგორ დაუკავშირონ მას საკუთარი ცოდნა.

პროექტული სწავლება ეფუძნება მოსწავლეების დამოუკიდებელ აქტიურობას, რამდენადაც ჭეშმარიტი სწავლება მომდინარეობს სასწავლო საქმიანობიდან. მასწავლებელი ვალდებულია ასწავლოს არა იმდენად, რამდენადაც მიანოდოს აზრი, არა იმდენად გადმოცემა, რამდენადაც გამოყენება, არა იმდენად დაძალება, რამდენადაც – გასცეს პასუხი მასწავლებლის მოთხოვნებს. მოსწავლეთა ყურადღება მუდამ დაძაბულობაშია, რადგან მათგან მოითხოვება მუდმივი აქტიურობა. ისინი ვალდებული არიან თვითონ დასახონ სამოქმედო გეგმა და ინტენსიურად შეასრულონ იგი, რომ წარმატებით გან-

ხორციელებული ერთი დავალება გამოიყენონ მეორის შესასრულებლად. ასე რომ, პროექტული საქმიანობის გამოყენება იძლევა საშუალებას, სასწავლო მუშაობა დაუახლოვდეს კვლევითს.

იმისდა მიუხედავად, საქმიანობის თუ რომელი სახეა ჩადებული პროექტის სტრუქტურაში ძიებითი, შემოქმედებითი, როლური თუ გამოყენებითი, გამოიყოფა პროექტების შემდეგი ტიპები, რომელსაც გვთავაზობს ე. პოლატი. ეს არის კვლევითი, შემოქმედებითი, როლურ-თამაშობითი, ინფორმაციული, პრაქტიკულ-ორიენტირებული პროექტები და სხვ., რომლებიც წარმატებით და მაღალეფექტურად შეიძლება გამოვიყენოთ ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დაწყებით კლასებში.

კვლევითი პროექტები მოითხოვს კარგად მოფიქრებულ სტრუქტურებს, მიზნების დასახვას, საგნის დასაბუთებული აქტუალურობის კვლევას ყველა მონაწილესათვის, შესაბამისი საინფორმაციო წყაროების, მოფიქრებული მეთოდების, შედეგების განსაზღვრას. ისინი მთლიანად ექვემდებარებიან მცირე კვლევით ლოგიკას და გააჩნიათ სტრუქტურა, რომელიც მიახლოებულია ჭეშმარიტ მეცნიერულ კვლევასთან, ან მთლიანად ემთხვევა მას:

- მისაღები საკვლევი თემის არგუმენტირებული აქტუალურობა;
- საკვლევი პრობლემების განსაზღვრა, მისი საგანი და ობიექტი;
- საკვლევი ამოცანების აღნიშვნა;
- კვლევითი მეთოდების განსაზღვრა;

- ინფორმაციის წყაროები; აღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტის ჰიპოთეზის წინ წამოწევა;
- მისი გადაწყვეტის გზების განსაზღვრა;
- მიღებული შედეგების განხილვა, დასკვნების გამოტანა; კვლევითი შედეგების გაფორმება;
- ახალი პრობლემების აღნიშვნა შემდგომი კვლევითი პროცესისათვის.

ყოველივე ეს მთლიანად უნდა შეესაბამებოდეს მოსწავლეთა ენობრივი მომზადების დონეს სწავლების განსაზღვრული ეტაპის მიხედვით.

შემოქმედებითი პროექტები გულისხმობს შედეგების გაფორმების შესაბამისობას. მათ, როგორც წესი, არ გააჩნიათ დეტალურად შემუშავებული სტრუქტურა მონაწილეთა თანამშრომლობითი საქმიანობისათვის, ის მხოლოდ აღნიშნავს და შემდეგ ვითარდება, ექვემდებარება მოცემული ჯგუფის ერთობლივი საქმიანობის ლოგიკას, ემსახურება პროექტის მონაწილეთა ინტერესებს.

მოცემულ შემთხვევაში საჭიროა მოლაპარაკება შედეგების დაგეგმვაზე და მათი წარმოდგენის ფორმაზე (თხზულების შედგენა, როლური თამაში და სხვ.). ეს შეიძლება იყოს პრობლემები, რომლებიც უკავშირდება რომელიმე ნაწარმოების შინაარსს, სტატიას, ცხოვრებისეულ სიტუაციებს.

პროექტის შედეგების გაფორმება მოითხოვს ნაწარმოების გეგმის, სტატიის, რეპორტაჟის კარგად და ზუსტად მოფიქრებულ სტრუქტურებს.

როლურ-თამაშობითი პროექტების სტრუქტურა ასევე მხოლოდ აღნიშნავს და რჩება ღია პროექტის დასრულებამდე. მონაწილეები ირგებენ განსაზღვრულ როლებს, რომლე-

ბიც განპირობებულია თავისი ხასიათით და პროექტის შინა-არსით, პრობლემის განსაკუთრებულობის გადასაჭრელად. ეს შეიძლება იყოს ლიტერატურული ნაწარმოების გმირები ან გამოგონილი გმირები, იმიტირებული ან საქმიანი დამოკიდებულიება, გართულებული სიტუაციები, მოფიქრებული მონაწილეთა მიერ. ასეთი პროექტების შედეგები შეიძლება აღინიშნოს პროექტის დასაწყისში, ან შეიძლება გაჩნდეს მისი დასრულების პროცესში.

შემოქმედებითი ხარისხი აქ ძალიან მაღალია, მაგრამ ძირითადად დომინირებს როლურ-თამაშობითი საქმიანობა. მისი გამოყენება სავსებით შესაძლებელია მეტი ეფექტურობისა და შედეგის მიღწევის თვალსაზრისით ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე.

ინფორმაციული პროექტების ეს ტიპი ერთპიროვნულად მიმართულია რომელიმე ობიექტის, მოვლენის ან ფაქტის ინფორმაციის შეკრებაზე. პროექტის მონაწილეთა გაცნობა ამ ინფორმაციებთან, მისი ანალიზი და ფაქტების განზოგადება განკუთვნილია ფართო აუდიტორიისათვის. ასეთი პროექტები, ისევე როგორც კვლევითი, მოითხოვს კარგად მოფიქრებულ სტრუქტურებს, მუშაობის პროცესში პროექტი სისტემატური კორექტირების შესაძლებლობების გამოყენებას.

ასეთი პროექტის სტრუქტურა შეიძლება წარმოდგენილი იყოს შემდეგი სახით: პროექტის მიზანი, საგნის ინფორმაციული ძიება, ინფორმაციის წყაროები: მონაცემთა ბაზა, მათ შორის ელექტრონული, ანკეტირება, „გონებრივი იერიშის“ გამოყენება და სხვ.; დამუშავების საშუალებები: ანალიზი, განზოგადება, მოცემული ფაქტების წარმოდგენა, არგუმენტირებული დასკვნები, ინფორმაციული ძიების შედეგები; პრეზენტაცია.

პრაქტიკულ-ორიენტირებული პროექტები თავიდანვე განასხვავებს პროექტის მონაწილეთა საქმიანობის მკაფიოდ გამოხატულ შედეგებს, რომლებიც აუცილებლად მიმართულია (ორიენტირებულია) მონაწილეთა ინტერესებისადმი (იმ დოკუმენტისადმი, რომელიც მიღებულია ენის, ლიტერატურის, ისტორიის კვლევის შედეგების საფუძველზე; მოქმედების პროგრამა, რეკომენდაციები მიმართულია ენის სისტემაში გამოვლენილი შესაბამისობის ლიკვიდაციისათვის; მასალის ცნობარი; ლექსიკონი და სხვ.).

ასეთი პროექტი საჭიროებს კარგად მოფიქრებულ სტრუქტურას, ასევე სცენარს მისი მონაწილეების საქმიანობისათვის და თითოეული მათგანისათვის ფუნქციის განსაზღვრას, ერთობლივი საქმიანობის მკაფიო შედეგები და თითოეულის მონაწილეობა პროდუქციის საბოლოო გაფორმებაში. აქ საჭიროა ძალიან კარგი ორგანიზაციული კოორდინირებული მუშაობა, მისი ეტაპობრივი განხილვა გეგმის მიხედვით, ინდივიდუალური და ერთობლივი ძალისხმევით შესწორების შეტანა, მიღებული შედეგების პრეზენტირება და შესაძლო საშუალებების დანერგვა პრაქტიკაში.

პროექტის საგნობრივ-შინაარსობრივი მხარის გათვალისწინებით შეიძლება გამოვყოთ მონოპროექტები და საგანთაშორისი პროექტები:

მონოპროექტები ტარდება მხოლოდ ერთი სასწავლო საგნის ჩარჩოებში. ამასთან ირჩევა შედარებით რთული საგარჯიშოები ან პროგრამირებული თემები. მონოპროექტებზე მუშაობა ითვალისწინებს ცოდნის გამოყენებას სხვადასხვა დარგიდან ამა თუ იმ პრობლემის გადასაჭრელად. მსგავსი სახის პროექტი ასევე ითხოვს გაკვეთილების საგულდაგულო სრულყოფილებას, გამომდინარე არა მხოლოდ პროექტის ამო-

ცანებიდან და მიზნებიდან, არამედ – მისი ცოდნისა და უნარების დაუფლების აუცილებლობიდანაც, რომლებიც უნდა შეიძინონ მოსწავლეებმა. ყოველ გაკვეთილზე წინასწარ იგეგმება მუშაობის ლოგიკურად წარმართვა ჯგუფებში, სადაც როლებს ინაწილებენ მონაწილეები; პრეზენტაციის ფორმა, რომელსაც დამოუკიდებლად ირჩევენ მოსწავლეები. ასეთ პროექტებზე მუშაობას გააჩნია გავრძელება ინდივიდუალური ან ჯგუფური პროექტების სახით კლასგარეშე მუშაობის დროს.

საგანთაშორისი პროექტები, როგორც წესი, სრულდება კლასგარეშე მუშაობის დროს. ეს შეიძლება იყოს მცირე პროექტები, ასევე საკმაო მოცულობის, ხანგრძლივი, საერთოსასკოლო, ამა თუ იმ საკმაოდ რთული პრობლემის გეგმიური გადაჭრა, რომელიც მნიშვნელოვანია პროექტის ყველა მონაწილისათვის.

ასეთი პროექტები მოითხოვს სხვადასხვა საგნის მასწავლებელთა მოქმედების კვალიფიციურ კოორდინაციას, შემოქმედებითი ჯგუფების მონესრიგებულ მუშაობას, რომელთაც აქვთ მტკიცედ განსაზღვრული კვლევითი დავალება, კარგად დამუშავებული ფორმები პრეზენტაციის შუალედურ და დასკვნით ეტაპზე.

➤ **პროექტული საქმიანობის ორგანიზება ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე**

მოცემული პროექტების მეთოდი, როგორც ზევით აღვნიშნეთ, წარმატებით შეგვიძლია გამოვიყენოთ დაწყებით კლასებში ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე, თუკი საუბარი მიდის ერთი ციკლის საგანთაშორის კავშირებზე. გარდა ამისა, ზემოთ მოყვანილი ორი მაღალკვალიფიციური პროექტის გვერდით შეიძლება მოვიხსენიოთ პროექტთა

ის ტიპები, რომლებიც ხასიათდება კოორდინაციით და ატარებენ უშუალო ან ფარულ ხასიათს; პროექტების დიფერენციაციით, მახასიათებელი კავშირებიდან გამომდინარე; პროექტის მონაწილეთა რაოდენობით (ინდივიდუალური, წყვილური, ჯგუფური) და ხანგრძლივი გეგმიური საქმიანობით.

პროექტების მეთოდი შესაძლებელია გამოვიყენოთ ლიტერატურის სწავლების ყველა ეტაპზე. ე. ი. ლიტერატურის დაწყებითი კურსი იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ პროექტების მეთოდი გამოყენებულ იქნას სწორად და მიზანმიმართულად.

დაწყებით კლასებში ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე პროექტების მეთოდის გამოყენება გულისხმობს პედაგოგის მიერ სასწავლო პროცესის სპეციალურ ორგანიზაციას და მოსწავლეთა მიერ კომპლექსურ მოქმედებათა დამოუკიდებელ შესრულებას, რომელიც მთავრდება შემოქმედებითი სამუშაოს შექმნით. აქედან ჩანს უკვე, რომ პროექტული საქმიანობის მიზანს წარმოადგენს შემოქმედებითი პროდუქტის შექმნა, რომელიც იძლევა საშუალებას გადაიჭრას მთელი რიგი ამოცანები, როგორებიცაა ჰქონდეს მოსწავლეს

- ფართო წარმოდგენა შესასწავლი საგნის შესახებ;
- განუვითარდეს შემეცნებითი უნარები;
- განუვითარდეს პრეზენტაციისა და რეფლექსიური საქმიანობის უნარები.

პროექტის ერთ-ერთ მთავარ საფუძველს წარმოადგენს სხვადასხვა ავტორთა (მწერალთა) ნაწარმოებები, რომლებიც ეძღვნება თუ ეხება პროექტის თემას. ასეთი მიდგომა საფუძველს უყრის მოსწავლის ორიენტირებული საქმიანობის არსებობას: მოსწავლე გებულობს და აცნობიერებს თავისი საქმიანობის მიზანდასახულობას და მისი მიღწევის საშუალებებს;

პროექტის საფუძველი შეიძლება გახდეს კონკრეტული ნაწარმოები, რომელიც წაკითხება გაკვეთილზე.

ამისათვის საჭიროა მხატვრული ნაწარმოების ანალიზი მიმართული იყოს ვთქვათ, არა მხოლოდ გმირების დახასიათების, ნაწარმოების თემისა და იდეის განსაზღვრის, არამედ პრობლემის (პრობლემების) გამოვლენის შესაძლებლობაზე, რომელიც შეიძლება გადაიჭრას პროექტული საქმიანობისას ინდივიდუალურად, ჯგუფურად ან კოლექტიურად.

პროექტული საქმიანობის საფუძველი შეიძლება იყოს არა კონკრეტული მხატვრული ნაწარმოები, არამედ საერთო გმირის ან ფოლკლორული ნაწარმოებებისა და ლიტერატურული ზღაპრების გმირების დახასიათება, რომლებიც წაკითხება და შეისწავლება ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე.

პროექტული სწავლების პროცესში მოსწავლეთა მიერ შეიძლება შედგეს, მაგალითად, ასეთი სქემა:

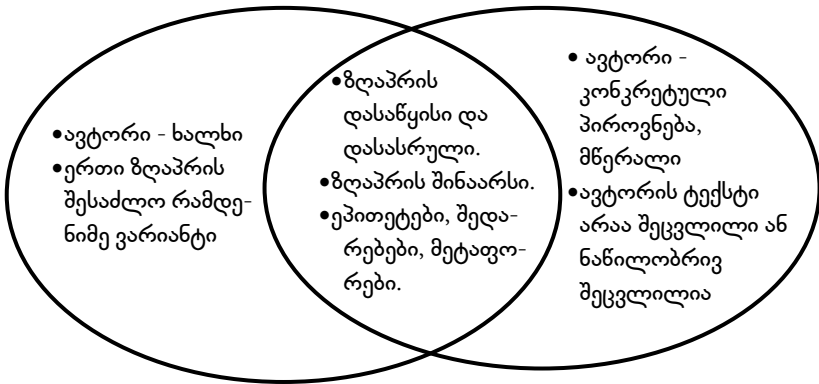
ხალხური ზღაპარი	ლიტერატურული ზღაპარი
საერთო:	
<ul style="list-style-type: none"> • ზღაპრის დასაწყისი და დასასრული. • ზღაპრის შინაარსი (ამბავი). • ეპითეტები, შედარებები, მეტაფორები 	
განსხვავება:	განსხვავება:
<ul style="list-style-type: none"> • ავტორი - ხალხი • ერთი ზღაპრის შესაძლო რამდენიმე ვარიანტი 	<ul style="list-style-type: none"> • ავტორი - კონკრეტული პიროვნება, მწერალი. • ავტორის ტექსტი არაა შეცვლილი, ან ნაწილობრივ შეცვლილია

სქემა 6

ამასთან დაკავშირებით შესაძლებელია გამოვიყენოთ ილერ-ვენის დიაგრამაც:

ხალხური ზღაპარი

ლიტერატურული ზღაპარი

ასეთი მიდგომა სწავლებისადმი აუცილებლად დააინტერესებს მოსწავლეებს. მათ შეგვიძლია მივანოდოთ ალგორითმი და დავავალოთ შეადგინონ ზღაპარი:

- მოიფიქრე გმირები;
- მოიფიქრე კომპოზიცია და სიუჟეტი;
- შეადგინე გეგმა;
- დაწერე ზღაპარი (შესაძლებელია მისი ილუსტრირება);
- შეამოწმე, ხომ არაა დაშვებული ლოგიკური შეცდომები;
- გაასწორე ტექსტი;
- მოემზადე ზეპირი თხრობისათვის.

ან შეიძლება წარმოვიდგინოთ ასეთნაირად, მაგალითად: ნ. ბარათაშვილის პოემიდან „ბედი ქართლისა“ მოსწავლეები ეცნობიან ნაწყვეტს „არაგვს“, სადაც პოეტის მიერ მოცემულია ბუნების ულამაზესი პეიზაჟები; ხოლო ხალხურ ლექსში „გაზაფხულ იყო მაშინა“ და ვაჟა-ფშაველას მოთხრობაში

„შელის ნუკრის ნაამბობი“ მოცემულია ადამიანის დამოკიდებულება ბუნებისადმი; ასევე რ. ინანიშვილის „მუხა“, სადაც ძირითადი ყურადღება გამახვილებულია აღმზრდელობით საკითხზე (V კლასი).

ამ დასახელებულ ნაწარმოებებში ბუნებასთან მიმართება მოცემულია სხვადასხვაგვარად. ჯგუფური საკვლევი თემა იქნება „ბუნება ადამიანის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში“, პირველ, კვლევით ნაწილში კვლევით გაიხსნება თემის აღმზრდელობითი პრობლემატიკა: როგორ უნდა მოვექცეთ ბუნებას? წინ წამოიწევა ბუნების მნიშვნელობა ადამიანის ცხოვრებაში, უშუალოდ თვითონ როგორია მოსწავლეთა დამოკიდებულება ბუნებასთან, შედგება სამახსოვრო ბუნების დაცვასთან დაკავშირებით. მეორე მხრივ - შეიქმნება ბუნების ამსახველი სურათები მხატვრულ ნაწარმოებებში (ლექსებში, აპლიკაციებში და ა. შ.).

მოცემული მაგალითი გვიჩვენებს, რომ პროექტული საქმიანობისას კლასში ლიტერატურული გმირის სახის შექმნა მოსწავლეებს შეიძლება მივანდოლოთ სხვადასხვა საშუალებებით, რომელიც კიდევ უფრო აფართოებს მოსწავლის წარმოსახვით სამყაროს, ხსნის მის შემოქმედებით შესაძლებლობებს საკუთარი მხატვრული სახის შექმნისას.

პროექტული საქმიანობის თემატიკა დანყებით კლასებში ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე შეიძლება იყოს სხვადასხვანაირი: მეგობრობის თემა მხატვრულ ნაწარმოებებში, წარსულის გმირები, ადამიანი და ბუნება და სხვ.

პროექტის შედგენის დროს მონაწილეებმა ღრმად უნდა შეისწავლონ საკითხი (საკვლევი თემა) და თავიანთი გამოკვლევა სხვასაც გაუზიარონ. პროექტზე მუშაობის წინ მასწავ-

ლებელი ვალდებულია გაუწიოს კონსულტაციები მოსწავლეებს, იმისათვის რომ

- ზუსტად ჩამოაყალიბონ და განმარტონ საკვლევი თემა;
- გასაგებად ჩამოაყალიბონ საკვლევი თემის მიზნები, ამოცანები, საბოლოო შესრულების თარიღი;
- განმარტონ საკვლევი თემის რეალიზების გზები (წერილობითი, შემოქმედებითი ან სხვა ფორმით);
- გაითვალისწინონ ობიექტური და სუბიექტური პირობები;
- შექმნან ისეთი პირობები, როდესაც თავიანთ შედეგებს წარუდგენენ აუდიტორიას, დააინტერესებენ სხვა მოსწავლეებსაც და გაარკვევენ საკითხში;
- იმსჯელებენ შედეგებზე.

ტექნოლოგიური გამოცდილება განზოგადებული ფორმით შეიძლება ასეთნაირად წარმოვადგინოთ:

- მასწავლებლის მიერ მხატვრული ნაწარმოების ანალიზი, ნაწარმოების სულიერ-ზნეობრივი და შემეცნებითი პრობლემური საკითხების წამოჭრა და განხილვა, რომელთა გადაჭრა შესაძლებელია პროექტული საქმიანობისას;
- მეთოდ-ხერხების შერჩევა, რომელთა საშუალებითაც მოსწავლეებს ვუბიძგებთ თვითონ მივიდნენ და ჩამოაყალიბონ პროექტის სულიერ-ზნეობრივი და შემეცნებითი პრობლემური საკითხები;
- პროექტის მიახლოებითი გეგმის შედგენა;
- სხვადასხვა სახის მოქმედებათა დაგეგმვა (შემეცნებითი, ძიებითი, კვლევითი, გამოყენებითი, მხატვრული);

- პროექტის ორგანიზება და მისი განხორციელება (პროექტის მსვლელობის მოტივირება, კონსულტირება, კორექტირება);
- პროექტის პრეზენტაციის ორგანიზება და მისი რეფლექსია.

სასწავლო პროექტის ორგანიზაციამ ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე და კლასგარეშე მუშაობის დროსაც, მისი რეალიზებისას შეიძლება გამოიწვიოს ზოგი გართულებები:

- დროის ხანგრძლივობა. ამისდა მიხედვით პროექტი შეიძლება იყოს გრძელვადიანი, საშუალოვადიანი ან მოკლევადიანი. ამავე დროს ყოველ ეტაპზე საჭიროა მოსწავლეთა მოტივირება და სტიმულირება;
- სასწავლო უნარ-ჩვევების არასაკმარისი ფორმირება, რომლებიც აუცილებელი და საჭიროა პროექტის შესრულებისას (პრეზენტაციის შედგენა, საჭირო ინფორმაციის მოძიების უნარი, მოხსენების მომზადება და ა. შ.).

ყოველივე აქედან გამომდინარე პროექტების შესრულებისას საჭიროა გავითვალისწინოთ და ვიცოდეთ მისი ჩატარების შემდეგი ეტაპები:

1. პროექტზე მუშაობის მოსამზადებელი ეტაპი

- პროექტის მიზნებისა და თემების განსაზღვრა;
- პროექტზე მომუშავე ჯგუფების ფორმირება;
- ეტაპობრივი მუშაობის დაგეგმვა.

2. პროექტზე მუშაობა ჯგუფებში

- მუშაობის დაგეგმვა;
- კვლევა;
- შედეგებისა და დასკვნების ფორმირება.

3. წარმოდგენა – პროექტის დაცვა

4. პროექტის შეფასება (შეფასების რამდენიმე დონე)

- თვითშეფასება;
- სხვა ჯგუფების შეფასება;
- მასწავლებლის შეფასება;
- სპეციალურად შექმნილი ექსპერტთა ჯგუფის შეფასება.

5. რეფლექსია – საერთო საქმეში საკუთარი მონაწილეობის ანალიზი

- რას ვაკეთებდით?
- როგორ გავაკეთეთ?
- როგორია შედეგები?
- როგორია ჩემი წვლილი პრობლემის გადაწყვეტაში?

მოცემული თანამიმდევრული მუშაობა სხვადასხვა პროექტების ტიპებზე და სახეობებზე უნივერსალურია სქემატურად. ეს სქემა შეიძლება უფრო ფართოდ გავშალოთ შემდეგნაირად:

მოსამზადებელი ან შესავალი ეტაპი (პროექტის დატვირთვა)

- თემის არჩევა და მისი კონკრეტიზაცია (პროექტის უანრის განსაზღვრა).
- ამოცანის ფორმულირება და მისი მიზნის განსაზღვრა.
- საპროექტო ჯგუფების ფორმირება, მათი მოვალეობის განსაზღვრა.
- წერილობითი რეკომენდაციების მიცემა თითოეული ჯგუფისათვის (მოთხოვნა, დრო, გრაფიკი, კონსულტაცია და სხვ.)

- პროექტის თემატიკის დამტკიცება და თითოეული ჯგუფის ინდივიდუალური გეგმის შედგენა.
- პროექტის პროცედურისა და კრიტერიუმების დადგენა და მისი წარმოდგენის ფორმები.

კვლევით-ძიებითი ეტაპი

- ინფორმაციის წყაროების განსაზღვრა.
- ინფორმაციის ანალიზისა და ხერხების დაგეგმვა.
- კვლევისათვის მზადება და მისი დაგეგმვა.
- კვლევის ჩატარება. მასალის შეკრება და მისი სისტემაში მოყვანა უნარული და მიზნობრივი სამუშაოსათვის, ილუსტრაციის შერჩევა.
- ორგანიზაციულ-კონსულტაციური მეცადინეობა. მოსწავლეთა შუალედური ანგარიში, პროექტის რეალიზების პროცესში წარმოქმნილი ალტერნატივების განხილვა.

ტრანსლაციურ-გასაფორმებელი ეტაპი

- პროექტის „წინადაცვა“.
- პროექტის დამუშავება შენიშვნებისა და წინადადებების გათვალისწინებით.
- პროექტის დაცვისათვის მზადება.
- დროისა და ადგილის გარკვევა.
- პროგრამისა და სცენარის გარკვევა, დავალების განაწილება ჯგუფში.

დასკვნითი ეტაპი

- პროექტის დაცვა.
- შედეგების შეჯამება, განუვლი მუშაობის კონსტრუქციული ანალიზი.

თანამედროვე ეტაპზე სწავლების ხარისხის ამაღლების მიზნით სრულიად დასაშვებია სწავლებაში ისეთი საშუალებებისა და სწავლების ტექნოლოგიის გამოყენება, რომელიც ინვესტ მოსწავლეებში დამოუკიდებელი და კვლევითი მუშაობის უნარ-ჩვევების განვითარებას. სწორედ ამ საქმეს ემსახურება სწავლების პროექტების მეთოდები.

აქ შეიძლება გამოვყოთ ის აქტუალური უპირატესობები, რომლებიც ახასიათებს სწავლების პროექტების მეთოდს:

- მოსწავლეთა დამოუკიდებელი მუშაობის მნიშვნელოვანი ზრდა;
- დამოუკიდებელი ძიების გზით შექნილი ჩვევები და აუცილებელი ინფორმაციის დამუშავება;
- მოსწავლეთა მოტივაციის ამაღლება სწავლებაში;
- სწავლების პროცესი ხდება თვითმოტივირებული, რადგანაც იზრდება ინტერესი და ჩართულობა სამუშაო პროცესში მისი შესრულების დროს;
- მოსწავლეთა შემეცნებითი ინტერესების აქტივიზირება;
- პროექტირებული მუშაობის პროცესში მოსწავლეთა თვითშეფასების ამაღლება;
- მოსწავლეთა შემოქმედებითი შესაძლებლობების განვითარება;
- კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების განვითარება;
- შექნილი უნარ-ჩვევებისა და შესრულებული სამუშაოს პრეზენტირება სხვადასხვა ფორმით: ზეპირი, წერილობითი, უახლესი ტექნოლოგიური საშუალებების გამოყენებით.

ყოველივე ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი სახის დასკვნა: მუშაობა პროექტულ საქმიანობაზე ეს არის ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება, რომლის დროსაც

მოსწავლე სწავლობს, გარკვევის და განსაზღვროს საკუთარი დამოუკიდებლობისა და პასუხისმგებლობის შესაძლებლობები და საზღვრები.

ამდენად, ქართული ლიტერატურის გაკვეთილებზე პროექტული საქმიანობის გამოყენებისას რეალიზდება მოსწავლის კომპეტენტური მიდგომა სწავლებისადმი, ეუფლება დამოუკიდებელ საქმიანობას როგორც ინდივიდუალურ, ასევე წყვილებსა და ჯგუფური მუშაობის პროცესში. უფრო მეტად აქტივიზირდება მოსწავლეთა დამოუკიდებელი შემოქმედებითი საქმიანობა, რომლის დროსაც ყველაზე მეტად გამოიყენება პროექტულ-კვლევითი მიდგომა.

სწავლების პროცესში გამოიყენება ახალი მეთოდებიც, კერძოდ, ხდება ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიების ინტეგრირება, რომლის გამოყენების დროსაც მალღდება მოსწავლეთა ინტერესი ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისადმი.

გარდა ამისა, სასწავლო პროექტების ტექნოლოგიას გააჩნია უდიდესი აღმზრდელობითი ფუნქცია: მოსწავლეთა ზნეობრივი, კომუნიკაციური, ინფორმაციული, სამართლებრივი, ინტელექტუალური, კულტურული და სხვ., რომელიც ძირითადად ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე წარმოებს.

ასე რომ, პროექტული სწავლება წარმოადგენს ერთერთ პერსპექტიულ მიმართულებას თანამედროვე საგანმანათლებლო სისტემაში ცოდნის ოპერატიულად დაუფლების საქმეში.

ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილის ორგანიზაცია და სწავლების თანამედროვე მიდგომები

➤ **ლიტერატურული კითხვა და მისი სწავლების მეთოდები.**

საგანმანათლებლო დაწესებულების, სკოლის პრიორიტეტულ მიზანს წარმოადგენს ის, რომ დაწყებით საფეხურზე საფუძველშივე უნდა ჩაიდოს მოსწავლის წიგნიერება, მისი სწრაფვა ცოდნისაკენ, რასაც ემსახურება ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი. იგი განსაკუთრებული გაკვეთილია, რომელიც ემსახურება მოსწავლის როგორც გონებრივ, ისე ზნეობრივ-ესთეტიკურ აღზრდასა და განვითარებას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის საგნობრივ პროგრამაში მითითებულია, რომ კითხვა არის საფუძველი წიგნიერებისა, რომელიც სრულფასოვანი პიროვნების ჩამოყალიბების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. ეს მიმართულება ემსახურება ნაირგვარი წერილობითი ინფორმაციის წაკითხვისა და გამოყენების უნარ-ჩვევების გამომუშავებას, მშობლიურ და მსოფლიო ლიტერატურასთან ზიარებას. მოსწავლემ უნდა გამოიყენოს კითხვის ძირითადი სტრატეგიები, რათა შეძლოს ტექსტის შერჩევა, მასში სასურველი ინფორმაციის დამოუკიდებლად მოძიება, კრიტიკული კითხვა, გრამატიკული, სტატიკური და კონტექსტური მონაცემების გამოყენება ტექსტის ღრმად წვდომის მიზნით, სპეციალური საძიებლებისა და ლექსიკონების გამოყენება, ტექსტების სწრაფი და დიფერენცირებული კითხვა, მიღებული ინფორმაციის დამუშავება, მონაცემთა ანალიზი და დასკვნების გამოტანა.

წ. კოსტავას განმარტებით წიგნიერების ამოსავალი წერტილი კითხვის უნარის განვითარებაა, რომელიც მოიცავს გარ-

კვეული აზროვნებითი პროცესების ერთობლიობას – წარმო-
თქმული და დაწერილი სიტყვების დეკოდირებითა და გაგე-
ბით დაწყებული, ტექსტის სიღრმისეული აღქმით დამთავრე-
ბული. მისი განსაზღვრით, კითხვის უნარის განვითარება მრავალი კომპონენტისაგან შედგება, რომლებიც ფონოლოგიურ, ორთოგრაფიულ, სემანტიკურ, სინტაქსურ და მორფოლო-
გიურ ერთეულებს მოიცავს და აუცილებელ საფუძველს ქმნის
გამართული და გააზრებული კითხვისათვის. თუ ეს უნარები
სათანადოდაა განვითარებული, მკითხველი წიგნიერების მა-
ღალ დონეს აღწევს, და, შესაბამისად, წარმატებით შეუძლია
ბეჭდვითი მასალის კითხვისას კრიტიკული აზროვნება, დას-
კვნების გამოტანა და სინთეზირება, ამასთან, წერის პროცესში
სიზუსტის, ლოგიკურობისა და მკაფიობის გამოვლენა, ტექსტი-
დან მიღებული ინფორმაციისა და ამოცანების საფუძველზე
შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება და ადეკვატური ქმე-
დება.

თანამედროვე გაგებით, წიგნიერება ეს არის ცვალებად
კონტექსტში კითხვის, წერის, ინფორმაციის დამუშავების, იდე-
ებისა და მოსაზრებების გამოთქმის, გადაწყვეტილების მიღე-
ბისა და პრობლემების მოგვარების უნარი იმ ცოდნის საფუძ-
ველზე, რომელსაც ადამიანი მთელი ცხოვრების განმავლო-
ბაში იძენს.

ჯ. ავალიანი სტატიაში „ქართული ენისა და ლიტერატუ-
რის საგნობრივი სტანდარტის მოთხოვნები დაწყებით საფე-
ხურზე“ სამართლიანად მიუთითებს, რომ დაწყებით საფეხურ-
ზე ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული სხვადა-
სხვა ტიპისა და სახის ტექსტების გაცნობა და შესწავლა მოსწავ-
ლეთა წიგნიერების ამაღლების კარგ შესაძლებლობას იძ-
ლევს. ნებისმიერი ტექსტის კითხვის მიზანია: ა) მოსწავლემ სა-

თანადოდ აღიქვას წაკითხულის შინაარსი; ბ) გამოხატოს თავისი დამოკიდებულება წაკითხული ტექსტის მიმართ; გ) შეძლოს სათანადო ინფორმაციის მოპოვება, კონცეპტუალური წინადადების გამოკვეთა და სხვ.; დ) დაეუფლოს წიგნთან მუშაობის სანყის ჩვევებს; ე) განუვითარდეს სწორი მეტყველების კულტურა, კრიტიკულ-ანალიზური აზროვნების უნარი და სხვ.

შესაბამისად, ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი ითვალისწინებს:

- შევასწავლოთ მოსწავლეებს სხვადასხვა ჟანრის განსაზღვრული რაოდენობის ლიტერატურული ნაწარმოებები, როგორც ხალხური შემოქმედებიდან, ისე კლასიკური ლიტერატურიდან;
- ვასწავლოთ ნაწარმოებებში ყველაზე არსებითის დანახვა და გამოყოფა, ნაწარმოების წაკითხვა, გააზრება-გაგება, განსჯა, პრობლემური საკითხების დანახვა, მათი გადაჭრა და ანალიზი;
- ტექსტზე მუშაობის უნარ-ჩვევის გამომუშავებას.

ლიტერატურული კითხვის დროს მასწავლებლის მიერ აუცილებლად გათვალისწინებული უნდა იყოს შემდეგი ფაქტორები:

- **ნაწარმოების მოცულობა:** რაც უფრო ვრცელია ნაწარმოები, მით უფრო იზრდება შინ წასაკითხ მასალათა ხვედრითი წილი და პირიქით.
- **ნაწარმოების ენობრივი სირთულე:** რაც უფრო რთული და ძნელად გასაგებია ენობრივად ტექსტი, მით უფრო მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს მის კითხვას კლასში;
- სხვადასხვა ჟანრის მხატვრული ნაწარმოების სწავლების თავისებურებანი;

- **დრო:** ნაწარმოებისათვის გამოყოფილი საორიენტაციო დრო ზუსტად უნდა იქნეს დაგეგმილი ისე, რომ კითხვასთან ერთად იგი ტექსტზე მუშაობის სხვა ძირითად მომენტებსაც შეიცავდეს;
- მოსწავლეთა მომზდების დონე და მათი ფსიქოლოგიური თავისებურებანი.

ნ. მალლაკელიძის განმარტებით ტექსტები, რომლებიც V-VI კლასებში ისწავლება, მოცულობით საკმაოდ დიდია. ამიტომ მასწავლებელი ვალდებულია გარკვეული დობით გამოიყენოს ე. წ. „კომენტირებული კითხვა“, რომელიც გულისხმობს მოსწავლეთა მიერ ნაწარმოების შინაკითხვას, წაკითხული ტექსტის შესახებ ჩანაწერების გაკეთებას, ნაწარმოების კომენტირებისათვის ადგილების გამოყოფას, ციტირებას, ადგილების ზეპირად დასწავლას. ნ. მალლაკელიძე გვანვდის „კომენტირებული კითხვის“ ორ სახეს: კლასში კომენტირებას და შინაკითხულის კომენტირებას.

ყოველივე აქედან გამომდინარე, ლიტერატურული კითხვის უმთავარეს მიზანს წარმოადგენს:

- მოსწავლე ლიტერატურული კითხვის გზით დაეუფლოს სრულყოფილ კითხვას;
- განუვითარდეს შემოქმედებითი და კომუნიკაციური შესაძლებლობები;
- ტექსტის აღქმის გზით ჩამოუყალიბდეს აღმზრდელობით-ესთეტიკური ფასეულობები;
- მოახდინოს მოსწავლის სტიმულირება შემოქმედებითი კითხვის დროს.

ამ მიზნის მიღწევა კი განაპირობებს გადაიჭრას შემდეგი ამოცანები, როგორცაა:

საგანმანათლებლო:

- ნებისმიერი მხატვრული თუ არამხატვრული ტექსტის კითხვის მოთხოვნილების განვითარება სინტაქსური კითხვის, ტექსტის სხვადასხვა ინტონაციითა და ნაწარმოების გაგების დაუფლების გზით;
- მხატვრული ტექსტის შემოქმედებითი ხედვის გააზრების შესაძლებლობების განვითარება;
- მოსწავლის მიერ ახალი პოზიციის შერჩევა, როგორც მკითხველისა ავტორთან (მწერალთან) მიმართებაში.

განმავითარებელი:

- ლიტერატურული გემოვნების, მხატვრული სიტყვის „მაგიური“ ძალის შეგრძნების განვითარება;
- კომუნიკაციური შესაძლებლობების განვითარება;
- მეტყველების განვითარება.

აღმზრდელი:

- კულტურული ჩვევების ფორმირება ლიტერატურული ნაწარმოებების შემოქმედებითი აღქმის გზით;
- წიგნთან, როგორც ცოდნისა და სულიერების წყაროსთან, ესთეტიკური გრძნობების გამომუშავება.

აღნიშნულ მიზანს ორგანულად უკავშირდება შემდეგი შინაარსობრივი მომენტები:

- **ლიტერატურის სამყაროს გახსნა** – სხვადასხვა მწერლისა და შესაბამისად ახალი ნაწარმოებების გაცნობა, უანრული თვალსაზრისით სხვადასხვა ტექსტების (მოთხრობა, ზღაპარი, იგაფ-არაკი) თავისებურებების დანახვა, ავტორის მიერ პოზიციის გამოხატვის ხერხები, სხვადასხვა ავტორთა მიერ ერთი თემის გარშემო სხვადასხვაგვარი დამოკიდებულება და სხვ.

- **მხატვრული ტექსტის გაცემის ხერხების დაუფლება** (ანალიზი და ინტერპრეტაცია) – ხატოვანი აზროვნების განვითარება, კითხვის თანამედროვე სტრატეგიების დაუფლება, ნებისმიერი ნაწარმოების შემოქმედებითი პოტენციალის გახსნის უნარის ფორმირება.
- **სინტაგმური კითხვის უნარის სრულყოფა** – გააზრებული კითხვის ხერხების დაუფლება სინტაგმების (**სინტაგმა** – ერთმანეთთან სინტაქსურად დაკავშირებული წინადადების ორი წევრი,) გამოყენებით, ინტონაციის ყველა ელემენტის დაცვით (მახვილი – გრამატიკული, ლოგიკური, ფსიქოლოგიური; პაუზა – გრამატიკული, ლოგიკური, მხატვრული; რიტმი, ინტონაციის შერჩევა, ტემპის შერჩევა).
- **მოსწავლეთა შემოქმედებითი საქმიანობა** – საქმიანობა, რომელიც დაკავშირებულია ახალი პროდუქციის შექმნასთან წაკითხული ლიტერატურული ტექსტების საფუძველზე: თხზულება, ილუსტრაცია, სქემები, მოდელები, პრეზენტაცია; პროექტული საქმიანობა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი განსაკუთრებული გაკვეთილია, რამდენადაც ამ შემთხვევაში თვითონ საგნის შესწავლა ხელოვნებაა. ხოლო ასეთ გაკვეთილებზე მუშაობის მთავარ მიზანს წარმოადგენს მოსწავლეთა შესაძლებლობების განვითარება – სრულფასოვნად აღიქვან და გააცნობიერონ მხატვრული ნაწარმოები.

თავისთავად ცხადია, რომ მოსწავლელის მიერ წარმართული ყოველი გაკვეთილი უნდა იყოს საინტერესო, მიმზიდველი, სახალისო, ლოგიკურად აგებული, შემეცნებითი, საქმიანობრივი. ასეთმა გაკვეთილმა მოსწავლეს უნდა გამოუმუშაოს მთავარი – სრულყოფილი კითხვის უნარ-ჩვევა. მასწავ-

ვლებელმა უნდა დასახოს სასწავლო ამოცანები და სტიმული მისცეს მოსწავლეებს ლიტერატურული ტექსტის, ნაწარმოების წასაკითხად.

მოსწავლის პიროვნების განვითარება და ფორმირება, როგორც მკითხველისა, ძირითადად წარმოებს პირველივე კლასიდან კითხვის გაკვეთილებზე. ამ საკითხთან დაკავშირებით ნ. მალლაკელიძე მიუთითებს, რომ I-IV კლასებში მხატვრულ ტექსტებზე მუშაობის მეთოდიკას ტრადიციულად „ახსნითი კითხვა“ ეწოდება, ხოლო რამდენადმე განსხვავებული მდგომარეობაა მხატვრულ ტექსტებზე მუშაობის მეთოდიკა V-VI კლასებში. აქ ამ მიზნით ძირითადად ე. წ. „ლიტერატურული კითხვა“ გამოიყენება. მისივე აღნიშვნით, დღეს არსებითი განსხვავება ამ ტერმინებს შორის „ახსნითი კითხვა“ და „ლიტერატურული კითხვა“ თითქმის დაკარგულია და განსხვავებას ძირითადად აქ სასწავლო მასალა ქმნის.

ნებისმიერი მხატვრული ნაწარმოები, ეს იქნება მოთხრობა, იგავ-არაკი, ზღაპარი, ლექსი თუ სხვა, დამუხტულია იმით, რომ მოსწავლეს გაუჩნდეს სურვილი, მოძებნოს მასში ახალი აზრები, შეხედეს ავტორს. ეს შეხვედრა კი შეიძლება აიგოს, როგორც მთავარი საქმიანობა, რადგან ამ გააზრების პროცესში ხდება არა მხოლოდ წაკითხული ტექსტის აღქმა, გაგება და შეფასება, არამედ, – ისწავლოს მიზნის დასახვა, მოიფიქროს და გაიაზროს ამ მიზნის მიღწევის გზები, შემდეგ კი თანაკლასელებთან და მასწავლებელთან ერთად განიხილოს მის მიერ მიღწეული შედეგი. ასეთ ღროს მოსწავლეს, ერთის მხრივ, უყალიბდება შემოქმედებითი შესაძლებლობები, ხოლო მეორეს მხრივ, იძენს ზნეობრივ-მორალურ თვისებებს.

ცნობილი ქართველი მეთოდისტი ვ. რამიშვილი მხატვრული ნაწარმოების სწავლების მნიშვნელობის შესახებ წერდა – მხატვრული ლიტერატურა ახალგაზრდობის განათლების, აღზრდის მძლავრი იარაღია. ამ მხრივ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ლიტერატურის ნიმუშების კითხვა-შესწავლას. ჭეშმარიტ მხატვრულ ნაწარმოებს დიდი ზემოქმედებითი ძალა აქვს... მხატვრული ნაწარმოები უვითარებს მოსწავლეებს ხელოვნებისადმი სიყვარულის გრძნობას, ესთეტიკურ გრძნობას, ხელს უწყობს მათი ზნეობრივი და სულიერი ძალების განვითარებას, ქცევის ფორმირებას.

რ. ლიპარტელიანის განმარტებით, მხატვრული ნაწარმოების სწავლების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანი მოსწავლეთა სწორი აღზრდაა. ლექსი, მოთხრობა, ზღაპარი, იგავ-არაკი მოსწავლეებს მხატვრული სახეებით უჩვენებს ცხოვრების ავსა და კარგს, სიბილწესა და სიდიადეს, ბოროტებასა და სიკეთეს. ამიტომაცაა, რომ ყველაზე მეტად მშობლიური ენის სწავლებისასაა მოსახერხებელი მოსწავლეთა სწორად აღზრდა.

ნ. მაღლაკელიძის განსაზღვრით, მხატვრული ნაწარმოების კითხვისას მთავარია მხატვრული სახეების გახსნა, მოვლენათა ასახვის მხატვრული საშუალებების გაცნობიერება. აქ სინამდვილე მხატვრულ სახეებშია განზოგადებული. მწერალი ცხოვრების, სინამდვილის სხვადასხვა მხარეს გვიხატავს არა მეცნიერის სიზუსტითა და სისადავით, არამედ ემოციურად. მხატვრული ნაწარმოების კითხვის პროცესში მოსწავლე ექცევა პოეტური სიტყვის ზემოქმედების ქვეშ. ამ დროს მშვენიერების შეგრძნებასთან ერთად ვითარდება მოსწავლის აზროვნება და მეტყველება, იწრთობა მისი ზნე-ხასიათი. იგი შედის მშვენიერების სამყაროში და მხატვრული სახეებით ეცნობა გარემოს.

ჯ. ავალიანის თქმით მხატვრული ნაწარმოები არა მარტო უნდა გაიგოს მოსწავლემ, არამედ ღრმად განიცადოს, სხვანაირად ის ვერ ეზიარება მხატვრული ნაწარმოების იდეალს სამყაროს. ამ საქმეში კი, როგორც ის მიუთითებს, უდიდესი და მნიშვნელოვანი როლი სხვა კომპონენტებთან ერთად მხატვრულ-გამომეტყველებითმა კითხვამ უნდა შეასრულოს.

თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ლიტერატურული კითხვის სწავლებას დაწყებით კლასებში თან ახლავს გარკვეული სახის სპეციფიკა და თავისებურებები.

ჯ. ავალიანი სტატიაში „მხატვრული ტექსტის, როგორც სიტყვის ხელოვნებისა და კულტურის ფაქტის აღქმისა და გაცნობიერების პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები (დანწყებითი სკოლის საფეხური)“ შენიშნავს, რომ ტექსტზე მუშაობა დაწყებით კლასებში შეიცავს ზოგ თავისებურებას, რომლებიც, პირობითად, დიფერენცირდება I-III და IV-VI კლასებისათვის.

მაგალითად, დაწყებითი საფეხურის პირველ ეტაპზე ტექსტის კითხვისას გასათვალისწინებელია მთელი რიგი ძირითადი პრინციპები, კერძოდ, ტექსტის შესაბამისი ინტონაციით წაკითხვა, ლექსიკური ანალიზი, ტექსტის გახსენება ნაწილობრივ მასწავლებლის თხრობისა და ნაწილობრივ კითხვების საშუალებით და სხვ.

ტექსტზე მუშაობის პრინციპებიდან გამომდინარეობს სხვადასხვა ტიპისა და შინაარსის კითხვები, რომლებიც ორიენტირებული უნდა იქნეს მთლიანი შინაარსის გაგებასა და პირადი დამოკიდებულების ფიქსირებაზე (რა მოგეწონათ? რატომ? როგორ ფიქრობთ? და ა.შ.).

რაც შეეხება დაწყებითი საფეხურის მეორე ეტაპს (IV-VI კლ.), სასურველია დამუშავდეს ტექსტის მისაწვდომი მხარეები

და ასევე მისწავლომ ფორმებში გაეცნოს ბავშვებს მხატვრული ნაწარმოების ესთეტიკური ღირებულებანი.

ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი შეიძლება განვიხილოთ როგორც კომუნიკაციური მოვლენა – მკითხველისა და მწერლის (ავტორის) შეხვედრა, რომელსაც შეუძლია შეცვალოს მოსწავლის პიროვნება. იმისათვის, რომ მოსწავლემ სწავლით შეცვალოს თავისი შინაგანი სამყარო, თითოეულმა მასწავლებელმა კარგად უნდა გაითვალისწინოს, რომ ეს ცვლილება – მკითხველის ფორმირება და ზრდადობა, შეიძლება მოხდეს მხოლოდ განსაზღვრულ პირობებში. ასეთ დროს კი მოსწავლის პოზიცია არ უნდა იყოს პასიური, რადგან მხოლოდ მოქმედებაში იბადება პიროვნების განუმეორებელი შემოქმედითობა, ინდივიდუალურობა. საგაკვეთილო პროცესში მოსწავლე ასევე იძენს თავისი საქმიანობის რეფლექსიურ შეფასებას.

მწერლის ვინაობის გაცნობა ეს არის მწერლის შესწავლის ის პირველი ეტაპი, რომელმაც უნდა გაუღვივოს ღრმა ინტერესი მოსწავლეს ნაწარმოების შესწავლისადმი. ამიტომ ლიტერატურული კითხვის ამ ეტაპზე მასწავლებლის ერთ-ერთი მოვალეობაა მარტივ, გასაგებ და საინტერესო ფორმებში გააცნოს მოსწავლეებს შესასწავლ ნაწარმოებთან დაკავშირებით მწერლის მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები არა მხოლოდ სიტყვიერი ფორმით, არამედ გამოიყენოს სწავლების სხვადასხვა მიდგომები.

ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე სასურველია მასწავლებელმა გამოიყენოს შესაფერისი სურათები, პლაკატები, სქემები, რომლებიც უკავშირდება შესასწავლ ნაწარმოებსა და მწერლის ცხოვრებას. კარგი იქნება, ასევე, ამა თუ იმ მწერლის ცხოვრებასთან მიმართებაში გამოიყენოს ლიტერა-

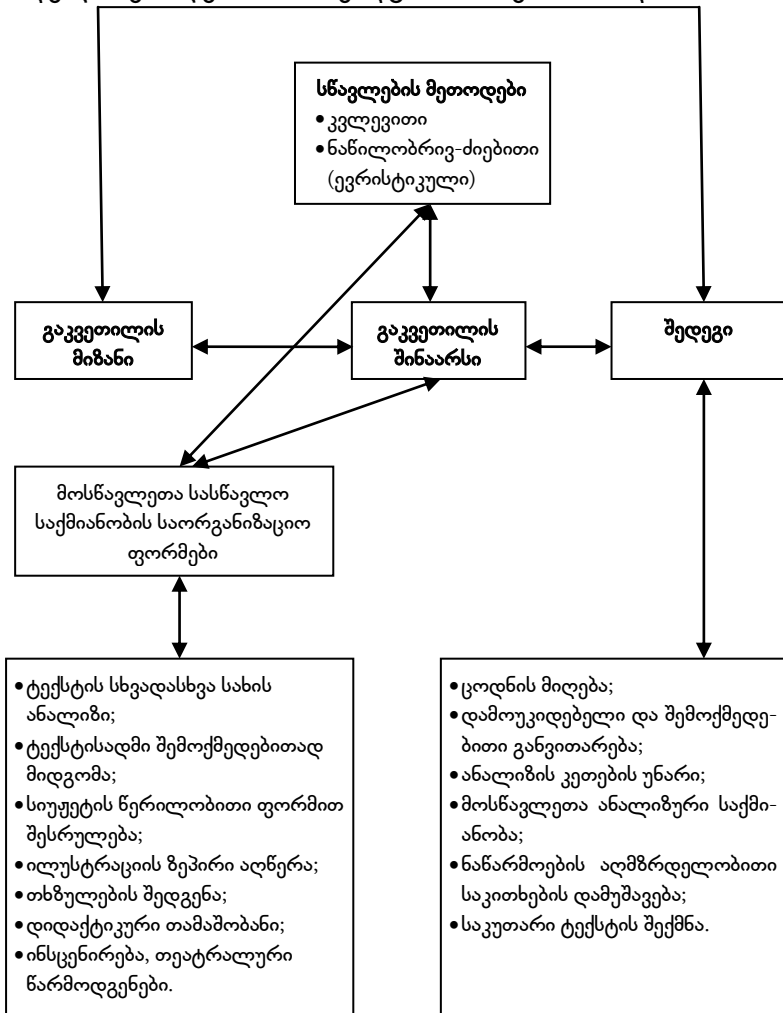
ტურული ექსკურსიაც. ყველაფერი ეს წარმოადგენს ტექსტთან მისასვლელ გზას. უმთავრეს მომენტს კი წარმოადგენს მხატვრული ნაწარმოების წაკითხვა, გააზრება-გაგება და ანალიზი.

ბევრია დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ, რა დონეზე ფლობს პედაგოგი საგანს, მის შინაარსს, როგორ აგებს გაკვეთილს მოცემულ თემაზე, არღვევს თუ არა საგნობრივ ზონას, ამჩნევს თუ არა მოსწავლის გონებრივ ზრდას.

დანყებით კლასებში ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილების ერთ-ერთ ძირითად მიზანს წარმოადგენს მკითხველის კომპეტენტურობის ფორმირება. ამ მიზნის მისაღწევად კი საჭიროა გადაიჭრას შემდეგი ამოცანები:

- კითხვის ტექნიკის, აღქმის უნარებისა და ტექსტის ანალიზის ფორმირება;
- კითხვის პროცესის, კითხვისადმი მოთხოვნილების ინტერესის გაღვივება და განვითარება;
- პიროვნების თავისუფალი და დამოუკიდებელი აზროვნების აღზრდა;
- ესთეტიკურ-ზნეობრივი ფასეულობების წინ წამოწევა;
- ზეპირი და წერილი მეტყველების განვითარება (სალექსიკონო მარაგის გამდიდრება);
- მეტყველებითი და კომუნიკაციური კულტურის დაუფლება;
- შემოქმედებითი შესაძლებლობების განვითარება;
- მოსწავლეთა მიმართება ლიტერატურასთან, როგორც სიტყვის ხელოვნებასთან;
- გამომეტყველებითი საშუალებების გამოყენებით ტექსტის ანალიზი და ცალკეული თეორიულ-ლიტერატურული ცნებების გაცნობა.

ლიტერატურული კითხვის თანამედროვე გაკვეთილის მოდელი შეიძლება წარმოვადგინოთ ასეთნაირად:

სქემა 7

როგორც ვხედავთ, გაკვეთილის შინაარსი, რომლის მიზანია ცოდნის მიცემა და შესაბამისი უნარ-ჩვევების განვითარება,

რება, წარმოადგენს მოსწავლეთა დამოუკიდებელ და შემოქმედებით მიდგომას შესასწავლი მასალისადმი. აქ მასწავლებელი ხელმძღვანელობს არა რეპროდუქციული, არამედ პროდუქციული მეთოდებით, ინტერაქტიური, ე. ი. სწავლების შინაგანი აქტიური მეთოდებისა და სხვა დამხმარე საშუალებების გამოყენებით, როგორცაა ილუსტრაცია, ინსცენირება, დიდაქტიკური თამაში და სხვ.

➤ **ანტიციპაცია და მისი გამოყენება ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე**

ძალიან მნიშვნელოვანად და მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე სხვა მეთოდებთან ერთად გამოვიყენოთ სწავლების ისეთი საშუალება, როგორცაა **ანტიციპაცია**.

ანტიციპაცია (anticipatio) ლათინური სიტყვაა და გააჩნია ორი მნიშვნელობა: 1. რისამე წინასწარ განჭვრეტა, წინასწარ გამოცნობა; 2. რაიმე მოვლენის სავარაუდო დროზე ადრე დადგომა; რისამე ვადაზე ადრე შესრულება.

ეს ტერმინი მეცნიერულ ფსიქოლოგიაში შემოიტანა და დანერგა გერმანელმა ფსიქოლოგმა ვილჰელმ ვუნდტმა 1880 წელს. ვ. ვუნდტი **ანტიციპაციას** განსაზღვრავდა როგორც ადამიანის, პიროვნების შესაძლებლობას, რომელსაც წინასწარ შეუძლია განჭვრიტოს თავისი საქმიანობის შედეგები მის განხორციელებამდე.

ანტიციპაცია თვითონ მნიშვნელობის ტერმინია და იგი გამოიყენება არა მხოლოდ ფსიქოლოგიაში, არამედ ფილოსოფიაში, მედიცინაში, ასტრონომიაში, ლინგვისტიკაში და სხვა მეცნიერებებში.

თანამედროვე პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიურ ლიტერატურაში ანტიციპაცია დაკავშირებულია კითხვის ჩვევის ფორმირებასთან. იგი განიხილება როგორც უნარი ან შესაძლებლობა შესასწავლი ტექსტის შინაარსისა და ელემენტების წინასწარ გამოცნობა, წინასწარ განსაზღვრა, წინასწარ განჭვრეტა.

ო. ალავეძის, ნ. გოგიჩაიშვილისა და თ. ბალანჩივაძის მიხედვით ანტიციპაცია შემოქმედებითი პროცესის თანმხლებ მოვლენას წარმოადგენს, რომლის დროსაც ხელოვანს წარმოსახვაში წინასწარ ეძლევა თავის მიერ შექმნილი პროდუქტი მთლიანობაში და სახიერად, რაც შემდგომში იგი ლექსის, ნახატის, მუსიკის, სკულპტურის და ა. შ. სახით უნდა განხორციელდეს.

პედაგოგიკის სპეციალისტები გამოყოფენ ანტიციპაციის სამ ძირითად ფუნქციას: რეგულატორულს, კოგნიტურს და კომუნიკაციურს.

ანტიციპაციის **რეგულატორული ფუნქცია** გამოიხატება წინასწარი მომზადების პროცესში, როდესაც ხდება მოქმედების შედეგების წინასწარი პროგნოზირება. აქ, ამ შემთხვევაში, უპირველესად მოიაზრება **პედაგოგიური პროგნოზირება**, რაც გულისხმობს პროგნოზების განვითარებაში, განათლებაში, ფორმირებაში სამომავლო ცვლილებების განჭვრეტას, პროგნოზების სრულყოფის გზების განსაზღვრას, პედაგოგიური პროცესის მსვლელობის განვითარებას. ყოველივე ეს კი განსაზღვრავს შექმნილი სიტუაციის მიმართულებასა და ქმედების ხასიათს. ანტიციპაციურ პროცესებს მიეკუთვნება მთავარი როლი უმცროსკლასელთა საქმიანობის რეგულირებისას, მიზნის დასახვისა და ფორმირებისას, საკუთარი საქმიანობის დაგეგმვისა და პროგრამირებისას, გადაჭრის მიღებისას, კონტროლის განხორციელებისას.

ანტიციპაციის კოგნიტური ფუნქცია დაკავშირებულია სხვადასხვა შემეცნებითი პროცესების განხორციელებასთან, რომლებშიც ყოველთვის გვაქვს მომენტი, და რომელიც მომავალს ეხება. ანტიციპაციურ პროცესებთან უმჭიდროეს კავშირშია კოგნიტივიზმის ისეთი უმთავრესი სტრატეგიები, როგორცაა აზროვნება და მეხსიერება. აზრობრივი პროცესი ეს არის გზა ახლის ძიებისა და გახსნისა, რომელიც ხორციელდება მხოლოდ პროგნოზირების, წინასწარი ჭვრეტის გზით. პროგნოზირება წარმოადგენს ინფორმაციის დამახსოვრების, შენახვისა და აღდგენის ძირითად კომპონენტს.

მ. ჯათარძე და ნ. თომაძე განიხილავენ რა პედაგოგიურ სწავლებაში კოგნიტური მიდგომის თავისებურებებს, მიუთითებენ, რომ კოგნიტივიზმი სვამს კითხვას - როგორ ხდებიან ბავშვები მოაზროვნენი და როგორ შეგვიძლია დავეხმაროთ მათ იყვნენ უფრო პროდუქტულები, პრაქტიკულები და შემოქმედებითები. მათი შეხედულებით, თუ ბიჰევიორიზმი დაინტერესებულია ქცევითი სტიმულებით, წახალისებით და დასჯით, კოგნიტივიზმს ყველაზე მეტად აზროვნება აინტერესებს. კოგნიტივიზმი თვლის, რომ მოსწავლემ, ერთის მხრივ, საკუთარი თავი უნდა გააცნობიეროს, როგორც შემეცნებელმა სუბიექტმა, რომელიც გადაამუშავებს ინფორმაციას, მეორეს მხრივ, მან უნდა განავითაროს და პრაქტიკულად გამოიყენოს ის მიდგომები და სტრატეგიები, რომლებიც მონაწილეობენ კრიტიკული, შემოქმედებითი, ეფექტური აზროვნების ამოცანის გადაჭრის პროცესში.

ნ. ჯანაშიასა და სხვათა მიხედვითაც კოგნიტური განვითარება გულისხმობს მოსწავლეთა აზროვნების, შემეცნებითი თუ განსჯის უნარებისა და ინტელექტუალური შესაძლებლობების განვითარებას.

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მოსწავლეებმა უნდა განი-
ვითარონ მეტაკოგნიტური ჩვევები და მათი შესატყვისი სტრა-
ტეგიები. სწორედ სწავლის სწავლა უზრუნველყოფს ამ ჩვევე-
ბის დაუფლებას.

ლ. ჭეიშვილი სტატიაში „კრიტიკული აზროვნების გამო-
მუშავება მოსწავლეებში ქართული ენის სწავლებისას“ ყურა-
დღებს ამახვილებს კოგნიტივიზმის უმთავრეს სტრატეგიებზე.
იგი მიუთითებს, რომ ქართული ენის სწავლების პროცესში
მოსწავლეებში კრიტიკული აზროვნების გამომუშავება ერთ-
ერთი უმთავრესი ამოცანაა... ეს ამოცანა განსაკუთრებულ მნი-
შვნელობას იმითმაც იძენს, რომ ენის საკითხების შესწავლა
ძირითადად მასალის მრავალგზის გამეორების ხარჯზე ხდება,
ანუ წამყვანი როლი **მეხსიერებას** ეკუთვნის, **აზროვნება** კი
ახალ ამოცანას წყვეტს, რაც ახალი მასალის, ანუ უკვე შესწავ-
ლილის ახალ სიტუაციაში გააზრების გზით მიმდინარეობს.

აქ უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ ი. გოგებაშვი-
ლის დიდაქტიკურ შეხედულებებში გარკვეული ადგილი უჭი-
რავს სწავლების პროცესში აზროვნების, მეხსიერების და სხვა
ფსიქიკური თვისებების როლს. მისი აზრით, აზროვნებას, მეხ-
სიერებას, ნებისყოფას, ყურადღებას შესაბამისი აღზრდა-გან-
ვითარება ესაჭიროება. ი. გოგებაშვილს ცოდნის შექმნის ერთ-
ერთ აუცილებელ ფსიქოლოგიურ ფაქტორად მეხსიერების
განვითარება მიაჩნია. თუმცა, იგი იმასაც განმარტავდა, რომ
მეხსიერების განვითარებაზე ზრუნვა ცალმხრივად კი არ უნდა
მიმდინარეობდეს, არამედ საჭიროა და აუცილებელი ყველა
ფსიქიკური ფუნქციის ურთიერთკავშირში განვითარება.

ანტიციპაციის **კომუნიკაციური ფუნქციას** ვლინდება მოს-
წავლეთა ნებისმიერი ურთიერთქმედება. პროგნოზირების თუ
წინასწარი ჭვრეტის პროცესში ადგილი აქვს როგორც სხვისი

მეტყველების გაგებასა და აღქმას, ასევე საკუთარი მოსაზრებების გამოთქმას. ასეთ დროს საკითხის, თემის, ფაქტის თუ მოვლენის პროგნოზირება, წინასწარ გამოცნობა ძირითადად ხდება ინტუიციის ხარჯზე.

ო. ალავიძის, ნ. გოგიჩაიშვილისა და თ. ბალანჩივაძის მოსაზრებითაც ანტიციპაცია ინტუიციური ხილვის გზით ხორციელდება, ანუ ანტიციპაცია ემყარება ინტუიციას.

გაკვეთილის, თემისა და მიზნის დადგენა ხდება მასწავლებლის მიერ სპეციალურად შემუშავებული ხერხებითა და მიდგომებით, სადაც აუცილებლად უნდა გამოიკვეთოს მოსწავლეთა თავისუფალი და დამოუკიდებელი აზროვნება: გამოიყენონ ვინ არის ნაწარმოების ავტორი, ნაწარმოების სათაური, შეძლებისდაგვარად განსაზღვრონ ნაწარმოების შინაარსი, ჩამოაყალიბონ გაკვეთილის თემა და მიზანი.

ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი იძლევა იმის საშუალებას, რომ სწავლების პროცესის ორგანიზებისას მასწავლებლის მიერ სათანადოდ გამოყენებულ იქნეს სწავლების აღნიშნული ეს მიდგომა. ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე ანტიციპაცია საჭიროა ძირითადად გამოვიყენოთ მოსწავლეთა შემოქმედებითი მუშაობის პროცესში. სწავლების ამ საშუალების სწორად გამოყენება ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე მოსწავლეს უბიძგებს:

- იყოს დაინტერესებული;
- იყოს აქტიურად ჩართული სასწავლო საქმიანობაში;
- მიიღოს აქტიური მონაწილეობა გაკვეთილის დაგეგმვისა და ჩატარების პროცესში;
- განივითაროს მეტყველება სხვა ინტელექტუალურ უნარებთან ყურადღებასთან, აზროვნებასთან, მცხსიერებასთან ერთად.

ამასთან დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ურთიერთსწავლების სტრატეგიას, რომელიც უპირველეს ყოვლისა, ლიტერატურული ტექსტის კითხვის დაუფლებისკენაა მიმართული.

ასეთ შემთხვევაში, როგორც მ. ჯაფარიძე და ნ. თომაძე მიუთითებენ, მოსწავლეებს ძირითადად ასწავლიან ოთხ კოგნიტურ სტრატეგიას, ესენია:

- კითხვების დასმის ხელოვნება;
- შედეგების შეჯამება;
- სიტყვათა მნიშვნელობის წვდომასა და გარკვევას, რთული ტექსტის გაგების მცდელობა;
- იმის წინასწარ განჭვრეტას, თუ რა მოხდება შემდეგ.

დანყებით კლასებში ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე წამყვანია **მიზანმიმართული მკითხველის საქმიანობის ფორმირების ტექნოლოგია**, ანუ **შემოქმედებითი კითხვის ტექნოლოგია**, რომელიც აყალიბებს უმცროსკლასელთა კითხვის კომპეტენტურობას. ეს ტექნოლოგია საკუთარ თავში რთავს ტექსტზე მუშაობის სამ ეტაპს:

პირველი ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვამდე.

- ანტიციპაცია (მოსალოდნელი საკითხავი მასალის წინასწარ გათვალისწინება, გამოცნობა); ტექსტის აზრობრივი, თემატური და ემოციონალური მიმართულების განსაზღვრა; დასახელებულ ნაწარმოებში გმირების გამოყოფა; ავტორის დასახელება; საკვანძო სიტყვები; მოსალოდნელი ტექსტის ილუსტრირება მკითხველის გამოცდილებაზე დაყრდნობით.
- გაკვეთილის მიზნების დადგენა საერთო (სასწავლო, მოტივაციური, ემოციონალური, ფსიქოლოგიური) ფაქტორების გათვალისწინებით, მოსწავლეთა მზადყოფნა სასწავლო საქმიანობისათვის.

მეორე ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვის პროცესში.

- **ტექსტის პირველადი წაკითხვა.** დამოუკიდებელი კითხვა ან კითხვა-მოსმენა, პაუზებით კითხვა, ან კომბინირებული კითხვა (მასწავლებლის არჩევით) ტექსტის თავისებურებებიდან გამომდინარე და მოსწავლეთა ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინებით; პირველადი აღქმის გამოვლენა დიალოგის გზით; პირველადი შთაბეჭდილების (შთაბეჭდილებების) ფიქსირება; ვარაუდების გამოთქმა და სქემის შედგენა; მოსწავლეთა მიერ პირველადი წინადადებების შედარება მხატვრული ნაწარმოების შინაარსთან და ამ შედარების გამოვლენა; წაკითხული ტექსტის ემოციურად გამოხატვა.
- **ტექსტის ხელახალი წაკითხვა.** მთლიანი ტექსტის ან მისი ცალკეული ნაწილების განმეორებითი დაკვირვებული კითხვა; ტექსტის ანალიზი – კომენტირებული კითხვა, საუბარი წაკითხულთან დაკავშირებით; საკვანძო სიტყვების გამოყოფა და ა. შ.
- **მსჯელობა ტექსტის შინაარსზე.** წაკითხულის განზოგადება; ტექსტის გარშემო განზოგადებული კითხვების დასმა; საჭიროების შემთხვევაში ტექსტის ცალკეული ნაწილების წაკითხვა გამომეტყველებით.

მესამე ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვის შემდეგ.

- **კონცეპტუალური (აზრობრივი) საუბარი ტექსტის მიხედვით.** წაკითხულის გუნდური განხილვა, დისკუსია; მკითხველის ინტერპრეტაციის (განმარტებითი, შემფასებლური) შეფარდება მწერლის ნაწარმოების პოზიცი-

ებთან; ტექსტის ძირითადი იდეების გამოვლენა და მისი ჩამოყალიბება.

- **მწერლის ბიოგრაფიის გაცნობა.** საუბარი მის პიროვნულობაზე. მუშაობა საკითხავ მასალაზე დამატებითი წყაროების გამოყენებით.
- **მუშაობა სათაურზე, ილუსტრაციებზე.** სათაურის გააზრება და მისი განხილვა. მოსწავლეთა მიმართება მზა ილუსტრაციებზე. მხატვრის ხედვისა და მკითხველის წარმოდგენის ერთმანეთთან შედარება.
- **შემოქმედებითი დავალება,** რომელიც დაეყრდნობა მოსწავლეთა მკითხველობითი საქმიანობის რომელიმე სფეროს – ემოციებს, წარმოსახვას, შინაარსის გააზრებასა თუ სხვა მხატვრულ ფორმებს.

ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილი თავისთავად ცხადია ითვალისწინებს როგორც მასწავლებლის, ასევე მოსწავლის საქმიანობასაც, აქედან გამომდინარე მისი ტექნოლოგიური სქემა შეიძლება ასეთი იყოს:

პირველი ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვამდე.

შინაარსობრივი მხარე:

- მოსწავლეთა საერთო მზადყოფნა გაკვეთილისათვის;
- მოსწავლეთა ყურადღების კონცენტრირება;
- მოქმედების საერთო გეგმა;
- საშინაო დავალების შემოწმება;
- არსებული ცოდნის სისტემაში მოყვანა, პრობლემების წინ წამოწევა;
- კითხვის ანტიციპაცია;
- გაკვეთილის მიზნების წარმოჩენა.

მასწავლებლის საქმიანობა:

- მოსწავლეთა მზადყოფნის შემოწმება;
- მოსწავლეთა ყურადღების მობილიზებისათვის ეფექტური ხერხის შერჩევა;
- მოსწავლეთა შემოწმების კრიტერიუმების განსაზღვრა: შემოწმების აუცილებლობა, შესაძლებლობების გააქტიურება, თემისა და გაკვეთილის ტიპის თავსებადობა, თვითშეფასებისა და თვითკონტროლის უნარ-ჩვევის გამომუშავება;
- შერჩეული სავარჯიშოების სიზუსტე და მისი კავშირი ახალ საგაკვეთილო მასალასთან. გაკვეთილზე პრობლემური საკითხების დაყენება;
- მოსწავლეთა მომზადება ტექსტის წასაკითხად, ტექსტის შინაარსის წინასწარი პროგნოზირება (ანტიციპაცია), მოსწავლეთა ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინება;
- გაკვეთილის მიზნების დადგენა საერთო (სასწავლო, მოტივაციური, ემოციონალური, ფსიქოლოგიური) ფაქტორების გათვალისწინებით, მოსწავლეთა მზადყოფნა სასწავლო საქმიანობისათვის.

მოსწავლეთა საქმიანობა:

- მზადყოფნის თვითკონტროლი;
- ყურადღების მობილიზება;
- თვითგანსაზღვრა: „ვიცი რაც უნდა ვაკეთო“..., „ვფიქრობ, რომ შემძლია გავაკეთო“...;
- განვლილი მასალის თავისუფალი ფლობა, დამოუკიდებლად მუშაობის უნარის გამოვლენა ინდივიდუალური, წყვილური და ჯგუფური მუშაობის პროცესში;

- გაკვეთილის თემის დამოუკიდებლად ფორმულირება, ტექსტის სათაურისა და ავტორის ვინაობის გამოცნობა, საკვანძო სიტყვების გამოყოფა ტექსტის წინმსწრები ილუსტრაციის მიხედვით, ტექსტის მიმართულების განსაზღვრა აზრობრივი, თემატური და ემოციურობის თვალსაზრისით, ტექსტის გმირების გამოცნობა და გამოყოფა.

შესაძლო ხერხები და მეთოდები: გონებრივი იერიში, ვარაუდები საკვანძო სიტყვების გამოყენებით, სწორი და არასწორი მტკიცებები, კითხვების დასმის სწავლება.

მეორე ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვის პროცესში.

შინაარსობრივი მხარე:

- ტექსტის პირველადი წაკითხვა;
- ტექსტის ხელახალი წაკითხვა;
- ტექსტის შინაარსზე მსჯელობა.

მასწავლებლის საქმიანობა:

- ტექსტის პირველადი წაკითხვის სახის შერჩევა მისი სპეციფიკიდან გამომდინარე: ინდივიდუალური, კომბინირებული, ჰაუზებით კითხვა, ხმამალალი ან ჩუმი კითხვა, მასწავლებლის მიერ; მოსწავლეთა შესაძლებლობების გათვალისწინება, საგაკვეთილო მასალის მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრა და დადგენა. პირველადი აღქმის გამოვლინებისათვის შესაბამისი მიდგომების (საუბარი, ტესტი, პირველადი შთაბეჭდილებების ფიქსირება, კითხვებზე პასუხის გაცემა ვარაუდების (ანტიციპაციის) გზით, დასაშვებია წერილობითი ფორმითაც) შერჩევა როგორც ტექსტის, ასევე მოსწავლეთა

ასაკობრივი და ინდივიდუალური თავისებურებებიდან გამომდინარე. მოსწავლეთა პირველადი აღქმის შესაბამისობა მოსალოდნელი მუშაობის შინაარსობრიობასთან და საჭიროების შემთხვევაში შესაბამისი კორექტივების შეტანა.

- მეორე ეტაპის მიზნობრივი დასაბუთება და კავშირის დამყარება პირველადი აღქმის შედეგებთან. გააზრებული კითხვის ორგანიზაცია, ავტორთან დიალოგი ტექსტის მეშვეობით. სხვადასხვა აზრობრივი საკითხების დასმა ტექსტთან მიმართებაში. ტექსტის პაუზებით კითხვა და თითოეული ნაწილისადმი შესაბამისი კითხვების დასმა. ტექსტის მოკლე და მკაფიო კომენტირება, სალექციკონო მუშაობის წარმართვა.
- ნაკითხულის განზოგადება. ტექსტის გარშემო განზოგადებული კითხვების დასმა. საჭიროების შემთხვევაში ტექსტიდან ცალკეული ფრაგმენტების მოხმობა და მისი გამომეტყველებით ნაკითხვა.

მოსწავლეთა საქმიანობა:

- დამოუკიდებელი კითხვა. ტექსტთან მიმართებაში მისი ემოციური დამოკიდებულება. საკუთარი გრძნობებისა და აზრების გამოხატვის უნარი. საკუთარი ვარაუდის გადამოწმება ტექსტის შინაარსთან და პერსონაჟებთან მიმართებაში. რეფლექსია: რატომ გამოდგა მისი პროგნოზი სწორი? არასწორი? რომელი ინფორმაცია აღმოჩნდა საკმარისი? არასაკმარისი?
- მასწავლებლის კითხვებზე პასუხის გაცემა ტექსტზე დაყრდნობით, საკუთარი თვალსაზრისის (მოსაზრების)

დასაბუთება. სწრაფვა მონახოს და გამოიყნოს ავტორისეული მინიშნებები ტექსტში.

- თხრობისა და გამომეტყველებითი კითხვის გამოყენების გზით პასუხის გაშლის უნარი, ტექსტის თემის განსაზღვრის უნარი.

შესაძლო ხერხები და მეთოდები: გონებრივი იერიში, გონებრივი რუკა, პაუზებით კითხვა, ვარაუდების სქემა, თავისუფალი წერა „დამიტოვეთ სათქმელი“.

მესამე ეტაპი. ტექსტზე მუშაობა კითხვის შემდეგ.

შინაარსობრივი მხარე:

- კონცეპტუალური (აზრობრივი) საუბარი ტექსტის ირგვლივ.
- მწერლის (ავტორის) გაცნობა.
- მუშაობა სათაურზე, ილუსტრაციებზე.
- შემოქმედებითი დავალება.

მასწავლებლის საქმიანობა:

- აზრობრივი კითხვების დასმა ტექსტთან მიმართებაში (სასურველია პრობლემურობის თვალსაზრისით). კოლექტიური დისკუსიის ორგანიზება. მონაწილეთა მიყვანა კოლექტიურ გადაწყვეტილებამდე ავტორის პოზიციის გათვალისწინებით. ტექსტის ძირითადი იდეების ფორმულირება.
- საუბარი მწერალზე, მის ბიოგრაფიაზე. დამატებითი საინფორმაციო წყაროების მოძიება და მუშაობა საკითხავ მასალაზე.

- ტექსტის სათაურის განხილვის ორგანიზება და განხილვის ფორმების შერჩევა. მოსწავლეთა მიმართება მზა ილუსტრაციებზე.
- შემოქმედებითი დავალების შერჩევა, რომელიც დაეყრდნობა მოსწავლეთა მკითხველობითი საქმიანობის რომელიმე სფეროს – ემოციებს, წარმოსახვას, შინაარსის გააზრებასა თუ სხვა მხატვრულ ფორმებს. მოსწავლეთა ლიტერატურული თავისებურებების განვითარება. დავალების შესრულების ორგანიზაციული ფორმების შერჩევა. მოსწავლეთა მეტყველების განვითარებაზე ზრუნვა. შედეგების შეჯამება.

მოსწავლეთა საქმიანობა:

- ღისკუსიაში მონაწილეობა. ჰიპოთეზების წინ წამოწევა, არგუმენტებისა და კონტრარგუმენტების ჩამოყალიბება. საკუთარი მოსაზრების შეცვლა და კორექტირების უნარი. ტექსტიდან ძირითადი საკითხების დამოუკიდებლად გამოყოფა.
- წაკითხული ტექსტის საფუძველზე მწერლის პიროვნების დახასიათების უნარის გამომუშავება. მწერალზე საწყისი წარმოდგენის გადაფასება და მისი შესაბამისად კორექტირება. დამატებითი საინფორმაციო წყაროების მოძიება და მათზე დამოუკიდებლად მუშაობის უნარის განვითარება.
- ნაწარმოების სათაურის განსაზღვრა. მხატვრული ტექსტისა და ილუსტრაციების ურთიერთმიმართება, წაკითხულიდან გამოტანილი შეხედულების შედარება-შეპირისპირება მხატვრის ხედვასთან.

- როლებად გათამაშება (მოსწავლეთა მიერ როლების - ავტორის, პერსონაჟების - მორგება). შემოქმედებითი დავალების შესრულება დამოუკიდებლად (წყვილებში, ჯგუფებში) როგორც ზეპირი, ასევე წერიტი ფორმით.
- საკუთარი და კოლექტიური საქმიანობის შეფასება და რეფლექსია („დღეს მე ვისწავლე“... „მე ჯერ კიდევ კარგად ვერ ვკითხულობ გამომეტყველებით“...). მთავარი შედეგის დემონსტრირება: გამომეტყველებითი კითხვა, ტექსტის ინტერპრეტაცია, პასუხები პრობლემურ კითხვებზე და სხვ.

შესაძლო ხერხები და მეთოდები: კვლევითი და ევრისტიკული საუბრები, ინფორმაციულ ბლოკებს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დამყარება; საკვანძო სიტყვებთან და სწორ და არასწორ მტკიცებებთან დაბრუნება, პასუხები დასმულ კითხვებზე, სხვადასხვა სახის დისკუსიის ორგანიზება და სხვ.

განმავითარებელი სწავლების გაკვეთილს გააჩნია მუდმივი ფსიქოლოგიური სტრუქტურა. ასეთი გაკვეთილი იწყება განსაკუთრებული სიტუაციით – მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის ურთიერთკავშირის დამყარებით, ურთიერთნდობის ატმოსფეროს შექმნით, კეთილგანწყობით. მასწავლებელმა ხელი უნდა გაუწოდოს თითოეულ მოსწავლეს თანამშრომლობისათვის, დიალოგისათვის.

ე. მატვეევასა და სხვათა მიხედვით, ეს ფსიქოლოგიური მომენტი სასწავლო საქმიანობაში განსაკუთრებით საჭიროა პირველ კლასში, როცა მოსწავლემ ჯერ კიდევ არ იცის დიალოგში ჩაბმა, არ იცნობს თავის თანამოსაუბრეს. მოცემულ მომენტში არ შეიძლება მოსწავლეებს დავავალოთ სასწავლო

დავალეების გადაჭრა, ისინი შეიძლება ამისათვის მზად არ აღმოჩნდნენ, რადგანაც ამისათვის ჯერ კიდევ არაა შექმნილი ხელსაყრელი ნიადაგი. ყოველივე ამის გაუთვალისწინებლობა კი შეათვრხებს და შემდგომში კიდევ უფრო გაართულებს სასწავლო საქმიანობას.

მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის კავშირის დამყარებასა და ურთიერთნდობის ატმოსფეროს შექმნის შემდეგ უკვე შეიძლება მოსწავლეები ჩავრთოთ სასწავლო-საგნობრივ საქმიანობაში – გავაცნოთ ახალი ლიტერატურული ნაწარმოები. დროთა განმავლობაში ეს პროცესი გახდება ბუნებრივი, ნაცნობი; მოსწავლეებისათვის ყოველი ახალი ლიტერატურული მასალა იქნება კომუნიკაციური მოვლენა, რომელიც მოამზადებს მწერალთან, ნაწარმოების ავტორთან შესახვედრად.

იმისათვის, რომ ახალი ნაწარმოები თითოეული მოსწავლისათვის იყოს საინტერესოდ აღსაქმელი და გასააზრებელი, მასწავლებელი ხშირად უნდა ქმნიდეს ისეთ განსაკუთრებულ პრობლემურ სიტუაციას (სიტუაციებს), რომ მოსწავლეებმა თვითონ შეძლონ გამოცნობა, გარკვევა ტექსტში, ანუ შეძლონ დაიჭირონ მწერლის ნააზრევი. ასეთი პრობლემური სიტუაცია შეიძლება შევქმნათ იმ მხატვრულ ტექსტზე დაყრდნობით, რომელიც გამოიყენება არა მხოლოდ წაკითხვისათვის, არამედ კვლევისთვისაც.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი ტექსტის შერჩევა, როცა მასში ჩადებულია ავტორის მიერ რალაც საიდუმლო, საინტერესო ჩანაფიქრი, რომელიც გინდა გაიგო, გამოიცნო და, რომელსაც მიჰყავს მკითხველი გააზრებისაკენ, დილოგისაკენ.

სწორედ ასეთი სიტუაცია, შესვლა ახალ, ჯერ კიდევ გაურკვეველ ტექსტში მოითხოვს მოსწავლეთა განსაკუთრებულ დიალოგურ ურთიერთობას. ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილებზე დიალოგის სირთულე შეიცავს მწერლის პერსონასთან თანამოსაუბრის არსებობას, რომელიც, როგორდაც უხილავად იქნება წარმოდგენილი განხილვის დროს, ავტორის ახალი გამოცნობისას. ავტორი არსებითი სახეა, რომლის გარეშეც წარმოდგენილია დიალოგი მკითხველთან.

თუკი მოსწავლეებს სურთ გაიგონ მოცემული მხატვრული ნაწარმოების დედააზრი, ისინი უნდა ჩაებან დიალოგში, დასვან შეკითხვები, საკუთარი თავის წინაშე დასახონ ამოცანები და თვითონვე უნდა ისწრაფვოდნენ მის გადასაჭრელად. სწორედ ასე წარმოიქმნება სასწავლო-შემეცნებითი მოტივი, რომელიც უბიძგებს მოსწავლეებს შემოქმედებითი საქმიანობისაკენ. ამ ეტაპზე მასწავლებელი ვალდებულია გაუკეთოს ორგანიზება მოსწავლეთა სასწავლო საქმიანობას, რათა მათ შეძლონ ლიტერატურული ნაწარმოების ანალიზი და ინტერპრეტაცია. სწორედ ეს მოქმედებები განსაზღვრავს მათ წინაშე დასმული პრობლემის გადაჭრას.

გაკვეთილზე მუშაობის ფორმები შეიძლება იყოს სხვადასხვანაირი: ფრონტალური, ჯგუფური, წყვილური, კომბინირებული. მასწავლებელი განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოექცეს მოსწავლეთა იმ გამოთქმებს, მოსაზრებებს, ჰიპოთეზებს, რომლებიც ტექსტის ნაკითხვის შემდეგ ჩნდება. ყველა ეს ბავშვური აღმოჩენები აუცილებლად უნდა დაფიქსირდეს საკლასო ან ინტერაქტიურ დაფაზე კითხვების სახით, რომლებიც უნდა გადაიჭრას ერთობლივი ძიებით.

მასწავლებელი, რომელმაც იცის საგნობრივი შინაარსი, აგებს დიალოგს გაკვეთილზე წარმოქმნილი ლიტერატურუ-

ლი ამოცანების შესაბამისად. აქ აუცილებელია დიალოგის ლოგიკური წარმართვა ნაწარმოების ანალიზისა და ინტერპრეტაციისათვის. მოსწავლეთა გუნდური საქმიანობა თანდათანობით უნდა გადავიდეს ინდივიდუალურში. მოსწავლეებმა დამოუკიდებლად უნდა წაიკითხონ, გაიაზრონ, შექმნან საკუთარი ტექსტი, ჩაინერონ კითხვები, გააკეთონ ნაწარმოების ილუსტრირება. ეს ამრობრივი საქმიანობა ხელს შეუწყობს თითოეული მოსწავლის ინდივიდუალურ შემოქმედებით ზრდას.

გაკვეთილზე უმთავრესია, მასწავლებელმა თამამად მიიყვანოს მოსწავლე ისეთ მომენტამდე, რომ მოხდეს განსაზღვრული მიახლოება ავტორის იდეასთან. ბოლომდე ამოხსნა იმისა, რა ჩაიფიქრა ავტორმა, შეუძლებელია. მაგრამ მიახლოება მის მსოფლმხედველობასთან, მცდელობა მისი თვალსაზრისის ღრმად წვდომისა და პერსონაჟთან შინაგან დიალოგში შესვლა, საჭიროცაა და აუცილებელიც. მაქსიმალური მიახლოება მწერლის ჩანაფიქრთან და უმთავრესი თვალსაზრისის გაცნობიერება წარმოადგენს მხატვრული ნაწარმოების ახლებურად აღქმასა და გაგებას კვლევით-შემოქმედებითი მიდგომებით. სწორედ ამ მომენტში იგრძნობა მკითხველის ემოციური დამოკიდებულება, მისი შინაგანი სამყაროს ცვლილება, ნაწარმოების დედააზრის წარმოჩენა და მისი წინ წამოწევა.

მოცემულ ეტაპზე შეიძლება აიგოს მოდელი, რომელიც დაეხმარება მოსწავლეებს, ჩანვდნენ ავტორის თვითგამოხატვის ახალ გამომსახველობით საშუალებებს, ასევე დაეხმარება, განსაზღვრონ ახალი ლიტერატურული ფორმა უანრობრივი თვალსაზრისით.

დასკვნით ფაზაში, რეფლექსიისას, მოსწავლეები განიხილავენ, იპოვენ თუ არა პასუხები მათ მიერ აღრე დასმულ

კითხვებზე, მივიდნენ თუ არა იღვის ახალ გაგებამდე და ა. შ. ასეთი მსჯელობა განსხვავდება ლოგიკური, კონსტრუქციული, საქმიანი მახასიათებლებისაგან. თითოეულმა მოსწავლემ უნდა გაარკვიოს, რა წვლილი შეიტანა პირადად თვითონ ჯგუფის თუ კლასის საერთო საქმიანობაში. თითოეული მათგანი ვალდებულია გაიგოს და გააცნობიეროს მისი მონაწილეობის აუცილებლობა ლიტერატურული ტექსტის კვლევაში.

მასწავლებელი ვალდებულია, სწორად ააგოს თავისი პედაგოგიური საქმიანობა და განსაკუთრებულად მოემზადოს ყოველი გაკვეთილისათვის. უნდა გაიაზროს კონკრეტული შესწავლილი მასალით რა ინფორმაციას მიიღებენ მოსწავლეები გარესამყაროზე, როგორი იქნება მათი ცოდნა, რაში მდგომარეობს ამ ცოდნის პრაქტიკული მნიშვნელობა, რომელი ზნეობრივი თვისების განვითარებას შეუწყობს ხელს, როგორ გრძნობებსა და ემოციებს აღძრავს და რა ინტერესებს გააღვიძებს მასში. ყოველი მხატვრული ნაწარმოები კი თავისი არსით ხელს უწყობს არამხოლოდ მოსწავლეთა მეტყველების, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, აზროვნების მრავალმხრივ განვითარებას.

კონკრეტული სიტუაციების ტექნოლოგია

დანყებით სკოლაში ნებისმიერი საგნის სწავლება, ამ შემთხვევაში ქართული ენისა და ლიტერატურის, ისე უნდა იყოს ორგანიზებული მასწავლებლის მიერ, რომ მოსწავლე თვითონ უნდა ინტერესდებოდეს და ისწავებოდეს ახალი ცოდნის დაუფლებისაკენ. იმისათვის, რომ მოსწავლე საგაკვეთილო პროცესში იყოს აქტიურად ჩართული და ნაყოფიერი, აუცილებელია მასწავლებლის მიერ სწავლების ინტერაქტიური მეთოდების მიზანმიმართულად გამოყენება.

ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილებზე დანყებით კლასებში ინტერაქტიური მეთოდების გამოყენებამ უნდა განაპირობოს და გამოიწვიოს მოსწავლეთა მაღალი ჩართულობა სასწავლო პროცესში, რომელიც მოგვცემს იმის საშუალებას, რომ მოსწავლეებმა თვითონ, დამოუკიდებლად გადაჭრან მათ წინაშე დასმული ესა თუ ის პრობლემური საკითხი.

სწავლების ინტერაქტიური მეთოდები მოსწავლეს დაეხმარება პრობლემური სიტუაციების დროს აზროვნების გააქტიურებაში, გაკვეთილზე ძირითადის დამახსოვრებაში, გაუღვივებს ინტერესს შესასწავლი მასალისადმი, გამოუმუშავებს ცოდნის დამოუკიდებლად ათვისების მოთხოვნილებას.

ამ მხრივ სხვა მეთოდებთან შედარებით საინტერესოა სწავლების ერთ-ერთი მეთოდი – **კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი**.

ვიდრე კონკრეტულად გადავიდოდეთ აღნიშნული მეთოდის გამოყენების აუცილებლობაზე სწავლებაში, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია უპირველესად ამ მეთოდის სახელწოდების გარკვევა და დადგენა.

უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ პედაგოგიკის სპეციალისტები ამ მეთოდს სხვადასხვაგვარად მოიხსენიებენ: ზოგი მას უწოდებს კონკრეტული სიტუაციების ანალიზის მეთოდს, ზოგი – კონკრეტული სიტუაციების გადაჭრის მეთოდს, ზოგი – კონკრეტული შემთხვევის ანალიზის მეთოდს, ზოგიც – სიტუაციურ ამოცანას.

რადგანაც ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს კონკრეტული სიტუაციების როგორც ანალიზთან, ასევე გადაჭრასთან, ჩვენი აზრით, ალბათ, უმჯობესია ვიხმაროთ ტერმინი **კონკრეტული სიტუაციების ანალიზისა და გადაჭრის მეთოდი**, ან უფრო რომ დავკონკრეტდეთ – **კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი**.

კონკრეტული სიტუაციების მეთოდს მოკლედ **კეის-მეთოდიც** ეწოდება, ან კიდევ უფრო მოკლედ რომ ვთქვათ – **კსმ**.

სწავლებაში არსებული პრობლემების დაძლევა მოითხოვს სწავლების ისეთი საგანმანათლებლო ტექნოლოგიების გამოყენებას, რომლის საფუძველშიც დევს პიროვნების განვითარების იდეა, კერძოდ, შემოქმედებითი და კრიტიკული აზროვნების, ანალიზის, გადანყვეტილების მიღების, ურთიერთანამშრომლობის უნარების გამომუშავება.

ს. მუხინასა და ა. სოლოვიოვას აზრით სასწავლო პროცესში კონკრეტული სიტუაციების ტექნოლოგიას გააჩნია თავისი სპეციფიკა და გამოყენების თავისებურებები. ის, ისევე როგორც სხვა საგანმანათლებლო ტექნოლოგიები, მონოდებულია, განუვითაროს მოსწავლეს შემოქმედებითი აზროვნება და მოიძიოს პრობლემის გადაჭრის ოპტიმალური გზები.

მ. ბოჭორიშვილის, ნ. ნამიჭეიშვილისა და ნ. ნაბულიშვილის განმარტებით ქეისებით (სწორი ფორმაა **კეისი** – კონკრეტული სიტუაციები – ლ. ჯ.) სწავლების ძირითადი ფუნქ-

ციაა, ასწავლოს მოსწავლეებს ისეთი რთული არასტრუქტურული პრობლემების გადაჭრა, რომელთა ამოხსნა შეუძლებელია ანალიზური ხერხით. მეთოდის უპირატესობად შეიძლება ჩაითვალოს პრობლემური სწავლების პრინციპების გამოყენება – რეალური პრობლემების გადაჭრის უნარების გამომუშავება, ჯგუფის ერთიან პრობლემაზე მუშაობის საშუალება, ამასთან, სწავლების პროცესი რეალური ცხოვრების იმიტაციას ემსგავსება, და არა მარტო ტერმინების ცოდნასა და გაგებას საჭიროებს, არამედ მათზე მოქმედებებს, საკუთარი აზრის დასაბუთებას.

ჯ. ჯინჯიხაძის განსაზღვრით, სწავლების კეისური ტექნოლოგია – ეს არის სწავლება მოქმედებით და მოქმედებაში. კეის-მეთოდის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ცოდნის ათვისება და უნარ-ჩვევათა ფორმირება წარმოადგენს მოსწავლეთა აქტიური დამოუკიდებელი საქმიანობის შედეგს, მიღებულს წინააღმდეგობათა გადაჭრის გზით, რის შედეგადაც მოსწავლეები შემოქმედებითად ეუფლებიან პროფესიულ ცოდნასა და უნარ-ჩვევებს, ვითარდება მათი აზროვნებითი უნარები.

როგორც ვხედავთ, კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი იძლევა საშუალებას, მოსწავლე დაეუფლოს თეორიულ ცოდნასა და მასთან ერთად მიიღოს პრაქტიკული გამოცდილება, გამოთქვას საკუთარი აზრი, იდეა, ჰქონდეს ალტერნატიული მოსაზრების მოსმენის უნარი, შეეძლოს საკუთარი აზრის არგუმენტირება. ამ მეთოდის დახმარებით მოსწავლეებს შეუძლიათ სრულყოფილ თავიანთი ანალიზური და შემფასებლური ჩვევები, მიეჩვიონ ჯგუფში მუშაობას, თეორიული მასალის პრაქტიკაში გამოყენებას. ამ მეთოდის გამოყენება აუცილებელია იმისათვისაც, რომ მათ დაინახონ რეალურ ცხოვრებაში პრობლემების არაერთგვაროვნება.

ლ. ბარნისი, რ. კრისტიანსენის და ე. ჰანსენის მიხედვით, ძალიან მნიშვნელოვანია კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენება პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური ციკლის სასწავლო დისციპლინების სწავლებისას, რადგანაც სასწავლო პროცესში იმპროვიზაციულობის გამოყენება მაქსიმალურად მოითხოვს მოსწავლეთა მიახლოებას რეალურ სიტუაციებთან და მათ შესაბამის ანალიზსა და გადაჭრას.

კონკრეტული სიტუაციების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსწავლეებს ეძლევათ რეალური ცხოვრებისეული სიტუაცია, რომლის აღწერილობა ასახავს არა მხოლოდ პრაქტიკულ პრობლემას, არამედ ახდენს განსაზღვრული ცოდნის აქტუალიზირებას, რომლის ათვისება აუცილებელია მოცემული პრობლემის გადაჭრისას.

კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი, ჩვენი აზრით, ეს არის:

- რეალური სიტუაციის აღწერა;
- ეპიზოდის ან ფაქტის მოხმობა რეალური ცხოვრებიდან;
- ფაქტი, მოვლენა, რომელიც რეალურად მოხდა ამა თუ იმ საქმიანობის სფეროში და აღწერილია ავტორის (მწერლის) მიერ, იმისათვის, რომ მოხდეს დისკუსიის პროვოცირება სწავლების პროცესში, მოსწავლეთა მიერ სიტუაციის ანალიზი და განხილვა, გადანყვეტილების მიღება;
- არა მხოლოდ მოვლენის ან ფაქტის რეალური აღწერა, არამედ ერთიანი ინფორმაციული კომპლექსი, რომელიც იძლევა სიტუაციის გაგების საშუალებას.

კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის განსაკუთრებულობას წარმოადგენს ერთის მხრივ საგანმანათლებლო გახ-

სწილობა, ხოლო მეორეს მხრივ შედეგობრივი სწავლების სიმკაცრე და ჩაკეტილობა. სწორად მომზადებული კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი ახდენს დისკუსიის პროვოცირებას, აჯაჭვებს მოსწავლეებს რეალურ ფაქტებთან, იძლევა რეალური პრობლემის მოდელირების საშუალებას.

კონკრეტული სიტუაციების ძირითად მასალას წარმოადგენს:

- პრობლემური რეალური სიტუაციები;
- საინტერესო ფაქტები;
- ლიტერატურული წყაროები.

სპეციალისტები იძლევიან კონკრეტული სიტუაციების კლასიფიცირებას სწავლების თვალსაზრისით:

სიტუაცია-პრობლემა – რეალური პრობლემის პროტოტიპი, რომელიც მოითხოვს ოპერატიულ გადაჭრას. ასეთი სიტუაციების მოხმობით შესაძლებელია, მოსწავლეს გამოუმუშავდეს პრობლემის ოპტიმალური გადაჭრის ძიების გზების უნარი.

სიტუაცია-შეფასება – რეალური სიტუაციის პროტოტიპი შემოთავაზებული მზა გადანწყვეტილებით, რომელიც უნდა შეფასდეს „სწორია-არასწორია“ პრინციპით და საკუთარი ადეკვატური გადანწყვეტილების შეთავაზება.

სიტუაცია-ილუსტრაცია – რეალური სიტუაციის პროტოტიპი, რომელიც სასწავლო პროცესში ჩართულია ფაქტის ან მოვლენის სახით. მსგავსი მაგალითებით იწყება კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენება სპეციალურ მეცადინეობებზე, რომლის დროსაც ხდება განსახილველი საკითხის ყოველმხრივი და საფუძვლიანი შესწავლა. ვიზუალური ხატოვანი სიტუაცია მოსწავლეებს ხელს უწყობს ამოხსნის მარტივი

ხერხისათვის ინფორმაციის ვიზუალიზირების უნარის გამოშვებას.

ამ შემთხვევაში პედაგოგს შეუძლია გაკვეთილზე გამოიყენოს **დემონსტრირების მეთოდი**, რომელიც გულისხმობს ინფორმაციის ვიზუალურად წარმოდგენას. ეს კი შედეგის მიღწევის საკმაოდ ეფექტური გზაა. ეს მეთოდი მასწავლებელს დაეხმარება, კიდევ უფრო თვალსაჩინო და ხარისხობრივი გახადოს სასწავლო მასალის აღქმა, დააკონკრეტოს, თუ რისი შესრულება მოუწევთ მოსწავლეებს დამოუკიდებლად. ამავე დროს, ეს სტრატეგია ვიზუალურად წარმოაჩენს ამა თუ იმ საკითხის (პრობლემის) არსს.

კლასიკური სიტუაცია. სიტუაცია შეიძლება აღებული იყოს ლიტერატურიდან, პრაქტიკიდან, ანაც შეიძლება ხელოვნურად იყოს აგებული. მთავარია მოსწავლეებმა შეძლონ სიტუაციის კონტექსტიდან გამოყონ განსახილველი თემა (საკითხი), რომელიც შემდგომში უნდა გადაიჭრას მათ მიერ.

ცოცხალი სიტუაცია – შეიძლება მოხმობილ იქნას უშუალოდ მოსწავლის ცხოვრებიდან. მაგრამ მიღებული გადანწყვეტილება არავისთვის არ უნდა იყოს ცნობილი. სწორედ ეს გადანწყვეტილებაა საძიებელი, ხოლო თვითონ სიტუაცია აღწერილი უნდა იყოს თანმიმდევრობით, როგორც ეს მოხდა სინამდვილეში. ასეთ დროს გაკვეთილზე მასწავლებლის მიერ შეიძლება გამოყენებულ იქნას როლური და სიტუაციური თამაშები. სცენარის მიხედვით განხორციელებული როლური თამაშები მოსწავლეებს დაეხმარება სხვადასხვა პოზიციიდან შეხედონ საკითხს და ჩამოაყალიბონ ალტერნატიული თვალსაზრისი.

ისევე როგორც დისკუსია, როლური და სიტუაციური თამაშებიც უყალიბებს მოსწავლეს საკუთარი პოზიციის დამოუკიდებლად გამოთქმისა და კამათში მისი დაცვის უნარს.

არსებობს კონკრეტული სიტუაციების გამოყენების სამი დონე:

I დონე – გაკვეთილზე მასწავლებელს ფაქტის ან მაგალითის სახით მოჰყავს კონკრეტული სიტუაცია და სთავაზობს მოსწავლეებს. ამ შემთხვევაში მოსწავლე ვალდებულია აქტიურად ჩაერთოს სასწავლო პროცესში და მოიძიოს მისი გადაჭრის გზები. მაგრამ პედაგოგი თვითონ აკეთებს მოცემული სიტუაციის ანალიზს და სთავაზობს მოსწავლეს გადანყვეტილების საკუთარ, ოპტიმალურ ვარიანტს. ასეთი მიდგომა კი წარმოადგენს მოსწავლეთა თავისებურ მომზადებას მსგავსი კონკრეტული სიტუაციის შესრულებისას.

II დონე – მასწავლებელი სასწავლო პროცესში რთავს კონკრეტულ სიტუაციას და მოუწოდებს მოსწავლეებს ინდივიდუალური მიდგომით გაანალიზონ და გადაჭრან არსებული საკითხი. მოთქმებისათვის მიეცემა გარკვეული დრო, ამის შემდეგ მოისმენს რამდენიმე მოსწავლის პასუხს, გაუკეთებს ანალიზს და აუხსნის რომელი მათი გადანყვეტილებაა დამაკმაყოფილებელი ან არადამაკმაყოფილებელი და რატომ? თუკი მოსწავლეთა პასუხები არ არის სწორი, მაშინ თვითონ მასწავლებელმა უნდა უჩვენოს საკითხის ანალიზისა და გადაჭრის სწორი გზა. მაგრამ აქ მაინც მთავარია მოსწავლეთა მხრიდან სიტუაციის ანალიზისა და გადანყვეტის მცდელობა. ასე თანდათანობით უნდა დაინერგოს სწავლებაში კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენება.

III დონე – კონკრეტული სიტუაციების გამოყენების გაცილებით უფრო მაღალ დონეს წარმოადგენს, და მისი გამოყე-

ნება შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი მასწავლებელმა ძალიან კარგად იცის მოსწავლეთა შესაძლებლობები და დარწმუნებულია, რომ კონკრეტულ მოსწავლეს შეუძლია გასცეს ოპტიმალური პასუხი. კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენების შემდეგ მასწავლებელს შეუძლია მიმართოს პრაქტიკულ მეცადინეობას.

ასეთ შემთხვევაში შეიძლება განვიხილოთ მეცადინეობის სამი ვარიანტი: კლასიკური, თავისუფალი და შერეული.

კლასიკური ვარიანტი – კლასის დაყოფა ჯგუფებად. თითოეულ ჯგუფში ლიდერის არჩევა. ინდივიდუალური გადანყვეტილების მისაღებად მიეცემათ რეგლამენტი. შემდგომ მოხდება ამ გადანყვეტილებების ერთობლივი განხილვა ჯგუფში და საერთო გადანყვეტილების ჩამოყალიბება. ამის მერე შეიძლება გაიმართოს ჯგუფური დისკუსია: ლიდერთა გამოსვლა და გადანყვეტილების ჯგუფური ვარიანტების განხილვა. ამის მერე შეიძლება სხვა კონკრეტული სიტუაციის მოხმობა და ხდება ზემოთ ნათქვამის გამეორება ტექნოლოგიური გეგმის მიხედვით.

ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ბ. კოპალიანის აზრიც: სიტუაციურ ამოცანას მასწავლებელი, საჭიროებისამებრ, კლასის ინტერესებიდან გამომდინარე ირჩევს და იგონებს. თითოეული ჯგუფი აანალიზებს შემოთავაზებულ სიტუაციას, ღებულობს საერთო გადანყვეტილებას, პოულობს გამოსავალს და აკეთებს შესაბამის დასკვნებს, ამისთვის ჯგუფები მუშაობენ შეთანხმებულად და მიდიან საერთო შეთანხმებამდე. იმ შემთხვევაში თუ ჯგუფის წევრებს უჭირთ საერთო აზრამდე, შეთანხმებამდე მისვლა, მაშინ შესაძლებელია მათ მასწავლებელმა შესთავაზოს კენჭისყრის წესის ხერხი, სადაც 4-5 კაციანი ჯგუფის წევრი თითო ხმის უფლებით სარგებლობს.

წინადადება, რომელიც მეტ ხმას მიიღებს, ფასდება ჯგუფურ გადანწყვეტილებად.

თავისუფალი ვარიანტი – ასეთ შემთხვევაში კლასი არ იყოფა ჯგუფებად, კონკრეტული სიტუაცია წაიკითხება მასწავლებლის მიერ და თითოეული მოსწავლე შესთავაზებს აუდიტორიას თავის გადანწყვეტილებას. მასწავლებელი უკეთებს ანალიზს მოსწავლეთა ინდივიდუალურ გადანწყვეტილებებს და გამოაქვს სწორი გადანწყვეტილება დასკვნის სახით.

შერეული ვარიანტი – ეს არის კლასიკური ვარიანტი უფრო მეტი თვითდაჯერებისა და დამახსოვრებისათვის. აქ სიტუაცია გარდაიქმნება „ცოცხალ“ სიტუაციად და ხდება მისი გათამაშება. გათამაშება შეიძლება წარმოვადგინოთ **თავისუფალი ვარიანტის** გამოყენების გზითაც.

მეცადინეობის ჩატარება შესაძლებელია სხვა ტექნოლოგიებითაც, მაგრამ ყველაფერი ეს დამოკიდებულია თემაზე, მიზანზე, მოსწავლეთა მომზადებულობაზე, მასწავლებლის შემოქმედებით შესაძლებლობებსა და დროზე. თუ მეცადინეობა ტარდება მცირე ჯგუფებში, მაშინ სიტუაციის ანალიზისა და გადაჭრის ეფექტური შედეგის მისაღწევად საჭიროა გამოვიყენოთ ისეთი მეთოდები, როგორცაა გონებრივი იერიში, ინციდენტი, კონსულტაცია, ტექსტისა და კონტექსტის ანალიზის, დისკუსიის, როლური და სიტუაციური თამაშების, დემონსტრირების და სხვ.

გაკვეთილზე კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენებისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს მოსწავლეთა შემდეგი სახის ფსიქოლოგიური სირთულეები: მიზემის დადგენა, გამოუცდელიობა ანალიზის კეთების დროს, მიზემ-შედეგობრივი კავშირების ძიება, სხვისი აზრის გათვალისწინება-დათანხმება და სხვ.

კონკრეტული სიტუაციების ტექნოლოგია შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ინდივიდუალურ-კოლექტიური სასწავლო საქმიანობა, სადაც რეალიზდება შემდეგი პრინციპები: პრობლემურობა, პროფესიონალური სიტუაციების მოდელირება და მათი გადაჭრა, ინდივიდუალურ-კოლექტიური საქმიანობა, დიალოგური ურთიერთქმედება.

პრობლემურობა მოცემულ სიტუაციაში დაკავშირებულია პრობლემების რაოდენობასთან, რადგანაც მასში მოცემულია გარკვეული სახის წინააღმდეგობრიობა. მიუხედავად იმისა, როგორიც არ უნდა იყოს სიტუაცია კლასიკური, საბაზო, კონფლიქტური თუ სხვა, მასში მაინც იქნება „პრობლემა“. აქედან გამომდინარე, წარმოიქმნება მოტივაცია გარკვეული ჰიპოთეზების გამოსავლენად და, შესაბამისად, პრობლემური სიტუაციის გადასაწყვეტად, რაც თავისთავად ხელს შეუწყობს მოსწავლის შემოქმედებითი აზროვნების განვითარებას.

იმისათვის, რომ მოინახოს სიტუაციის ოპტიმალური გადაწყვეტის ოპერატიული გზები, საჭიროა პრობლემა აზრობრივად გარდაიქმნას შემოქმედებით ამოცანად, დაისვას კონკრეტული კითხვა და გააზრებულად გადაიჭრას იგი.

მოსწავლეთა **ინდივიდუალური** (პერსონალური) საქმიანობა გაკვეთილზე კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენებით წარმოადგენს საწყის ეტაპს, რომელშიც თავს იყრის შემდეგი სახის ოპერაციები – პრობლემების გამოვლენა, პრობლემათა გარდაქმნა შემოქმედებით ამოცანად, ოპტიმალური გადაჭრის გზების მოძიება და შესაბამისად მათი რეალიზება.

ინდივიდუალური ოპერაციების გარდა მოსწავლე ვალდებულია ითანამშრომლოს ჯგუფებთან, რადგანაც აუცილებელია, რომ მას გამოუმუშავდეს შექმნილ სიტუაციასთან სწორი მიდგომა. ოპტიმალური კოლექციური ანალიზისა და მისი

გადანყვეტის უნარის გამომუშავება ხდება ეტაპობრივად, როგორც ინდივიდუალური, ისე ჯგუფური და კოლექტიური ანალიზისა და გადანყვეტის საფუძველზე.

დიალოგურ ურთიერთობაში იგულისხმება აზრების, ინფორმაციების, იდეების, ემოციების, საკითხის ანალიზისა და გადაჭრის გზების ურთიერთგაზიარება. მოცემული პროცესი წარმოიქმნება მოსწავლეთა მოთხოვნილებებიდან და ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე. მესაღიანობაზე კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენებისას, დიალოგური ურთიერთობის საფუძველზე მოსწავლეებს უყალიბდებათ ისეთი ძირითადი თვისებები, როგორცაა, კომუნიკაციურობა, სხვათა პოზიციებისა და აზრების მოსმენა და გაგება. გარდა ამისა, აქ წარმოებს შემოქმედებითი იდეების აქტივიზაცია, ჩქარდება სწავლების ახალ ტექნოლოგიასთან ადაპტაცია, რომელიც, თავის მხრივ, ხელს კიდევ უფრო შეუწყობს ინტერესის ამალღებას საგნისადმი.

საერთოდ, ცნობილია და რეკომენდებულია კეისების ამოხსნის ჩატარების ხუთი ეტაპი:

პირველი ეტაპი – სიტუაციისა და მისი თავისებურებების გაცნობა;

მეორე ეტაპი – ძირითადი პრობლემის გამოყოფა, ფაქტორებისა და პერსონალიის გამოყოფა, ვისაც და რასაც შეუძლია რეალური შემოქმედება;

მესამე ეტაპი – კონცეფციების ან თემების შერჩევა „გონებრივი იერიშისათვის“;

მეოთხე ეტაპი – ამა თუ იმ გადანყვეტიღების მიღების შედეგების ანალიზი;

მეხუთე ეტაპი – კეისის ამოხსნა.

კონკრეტული სიტუაციების მეთოდით წარმართული ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილის სცენარი შეიძლება ასეთი იყოს:

მოსამზადებელი ეტაპი. პედაგოგი ამზადებს სიტუაციას, როგორც დამატებით საინფორმაციო მასალას, განსაზღვრავს გაკვეთილის ჩატარების ადგილს, გაკვეთილის მიზანსა და ამოცანას.

გაცნობითი ეტაპი. მოცემულ ეტაპზე მიმდინარეობს მოსწავლეთა ჩაბმა რეალური პროფესიონალური სიტუაციის ცოცხალ განხილვაში: სიტუაციის გაცნობა, სიტუაციის აღწერა, საინფორმაციო მასალა, ლექსიკონზე მუშაობა.

ძირითადი ეტაპი.

- მასწავლებლის შესავალი სიტყვა;
- მოსწავლეთა დაყოფა ჯგუფებად;
- ჯგუფური მუშაობის ორგანიზება: ჯგუფის წევრების მიერ ნაკითხული მასალის მოკლედ გადმოცემა და მისი განხილვა, პრობლემური მომენტების გამოყოფა, მომსენებლების განსაზღვრა;
- დისკუსიის პირველი ნაწილი – პრობლემური მომენტების განხილვა მცირე ჯგუფებში, არგუმენტებისა და გადაჭრის გზების ძიება;
- დისკუსიის მეორე ნაწილი – ანალიზის შედეგების წარმოდგენა, საერთო ჯგუფური დისკუსია, დისკუსიის შედეგებისა და მოძიებული გადაჭრის გზების შეჯამება.

დასკვნითი ეტაპი.

- ანალიზური მუშაობის შედეგების დასკვნითი პრეზენტაცია (მოსწავლეებს შეუძლიათ გაიგონ და შეადარონ

ერთმანეთს ერთი პრობლემის გადაჭრის რამდენიმე ვარიანტი).

- სიტუაციის ანალიზის წარმოჩენა განზოგადებული ფორმით მასწავლებლის მიერ.
- მასწავლებლის მიერ მოსწავლეთა შეფასება.

მეცადინეობაზე კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენება იძლევა საშუალებას, მოსწავლეებს, უპირველეს ყოვლისა, გამოუმუშავდეთ და განუვითარდეთ დამოუკიდებელი და შემოქმედებითი ძიების უნარი.

სწავლების ეს მეთოდი მოსწავლეებს უვითარებს შემდეგი სახის უნარ-ჩვევებს:

- **ანალიზურს** (კლასიფიცირება, მთავარის გამოყოფა მეორეხარისხოვნისაგან, ლოგიკური აზროვნება, გაანალიზება და სხვ.);
- **პრაქტიკულს** (პრობლემური სიტუაციის გადაჭრის თეორიული უნარი პრაქტიკული საქმიანობის პროცესში);
- **შემოქმედებითს** (აქ მთავარი და აუცილებელია შემოქმედებითი ჩვევების გამოყენება ალტერნატიული გადაჭრის გენერირებისას, მხოლოდ ლოგიკით პრობლემური სიტუაციის გადაჭრა შეძლებელია);
- **კომუნიკაციურს** (დამტკიცებისა და დისკუსიის წარმართვის უნარი, თვალსაჩინო მასალის (ილუსტრაციების, სქემების, ტაბულების) გამოყენების უნარი, საკუთარი მოსაზრების დაცვის უნარი).
- **სოციალურს** (ქცევის შეფასება, მოსმენა, მხარდაჭერა დისკუსიისას ან საწინააღმდეგო აზრის არგუმენტირება, თვითკონტროლის რეალიზება და სხვ.);

- **თვითანალიზის** (აქ აუცილებელია, საკუთარი აზრის მქონე პიროვნებამ ანგარიში გაუწიოს და გაანალიზოს დისკუსიაში მონაწილე სხვა პირთა მოსაზრებებიც).

კონკრეტული სიტუაციების მეთოდს გააჩნია პრობლემის გადაჭრის მრავალფარიანტულობა. ამ მეთოდის ძირითადი ფუნქციაა, მოსწავლეები დაეუფლონ რთული, არასტრუქტურული პრობლემების ანალიზსა და გადაჭრას.

ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია მასწავლებელმა გაითვალისწინოს შემდეგი რეკომენდაციები:

- სასურველია საკუთარი კონკრეტული სიტუაციების გამოყენება. ეს მისცემს მასწავლებელს შესაძლებლობას, გამოავლინოს საკუთარი ცოდნა და პრაქტიკული უნარები კონკრეტულ საკითხთან (მასალასთან) დაკავშირებით.
- მეთოდები და ხერხები აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდეს გაკვეთილის მიზანს.
- კონკრეტული სიტუაციების მეთოდი უნდა უვითარებდეს მოსწავლეს შემდეგ უნარებს: ანალიზურს, შემოქმედებითს, კომუნიკაციურს, პრაქტიკულს, სოციალურს.
- გამოყენებული მეთოდის შედეგი უნდა წარმოადგენდეს არა მხოლოდ მიღებულ ცოდნასა და პრაქტიკული უნარების ფორმირებას, არამედ – მოსწავლის სისტემური ფასეულობების, პროფესიული პოზიციის განვითარებას.
- აუცილებელია სასწავლო პროცესის დაგეგმვა კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენებით. ამასთან, მოსწავლემ უნდა იცოდეს კვისების ამოხსნის შემდეგი ეტაპები:

პირველი ეტაპი – კონკრეტული სიტუაციების მოხმობა და მისი თავისებურებების გაცნობა;

მეორე ეტაპი – სიტუაციის ანალიზი;

მესამე ეტაპი – საკითხის (თემის) გადაჭრის პრეზენტაცია;

მეოთხე ეტაპი – საერთო დისკუსია;

მეხუთე ეტაპი – დისკუსიის შედეგების შეჯამება.

- სასურველია, კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის გამოყენება სხვა მეთოდებთან ერთად: გონებრივი იერიში, საქმიანი თამაშები, დისკუსია და სხვ.

ასე რომ, კონკრეტული სიტუაციების მეთოდის პედაგოგიური პოტენციალი გაცილებით დიდია ტრადიციულ მეთოდებთან შედარებით. მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის, ასევე მოსწავლეთა შორის მუდმივი ურთიერთმოქმედება განაპირობებს სასწავლო პროცესში არა მხოლოდ მათი ქცევის ფორმებს, არამედ, უპირველესად მათი ქმედების მოტივირებასა და არგუმენტირებას.

ამდენად, როგორც ვხედავთ, სწავლების ინტერაქტიური მეთოდები, და მათ შორის, რა თქმა უნდა, კონკრეტული სიტუაციების მეთოდიც, იძლევა საშუალებას, განუვითაროთ მოსწავლეს არა მხოლოდ შემოქმედებითი შესაძლებლობები, არამედ, ჩამოყალიბდეს იგი როგორც შემოქმედებითი პიროვნება.

ლიტერატურა

1. აბულაძე ი. შემოქმედებითი აზროვნების მნიშვნელობა და მისი განვითარება. www.mastsavlebeli.ge
2. ავალიანი ჯ. ქართული ენისა და ლიტერატურის საგნობრივი სტანდარტის მოთხოვნები დაწყებით საფეხურზე. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის III საერთაშორისო სამეცნიერო-მეთოდური კონფერენციის შრომები. ქუთაისი, 2012. გვ. 236-241.
3. ავალიანი ჯ. მხატვრული ტექსტის, როგორც სიტყვის ხელოვნებისა და კულტურის ფაქტის აღქმისა და გაცნობიერების პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები (დაწყებითი სკოლის საფეხური). აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია. ერთობლივი სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის შრომები. ქუთაისი, 2013. გვ. 90-93.
4. ავალიანი ჯ. გამომეტყველებითი კითხვის პედაგოგიურ-მეთოდური ასპექტები (დაწყებითი სკოლის საფეხური). აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. პედაგოგიური ფაკულტეტი. V საერთაშორისო სამეცნიერო-მეთოდური კონფერენციის შრომები. ქუთაისი, 2014. გვ. 208-214.
5. ალავეძე ო., გოგიჩაიშვილი ნ., ბალანჩივაძე თ. კრეატიული პედაგოგიკა. თბილისი, 2011.
6. არაბული ა. ქართული მეტყველების კულტურა. თბილისი, 2004.
7. ბასილაძე ი., ახვლედიანი მ., სოხაძე ნ., დვალი ნ. მოკლე საგანმანათლებლო დიდაქტიკური ლექსიკონი. ქუთაისი, 2009.
8. ბასილაძე ი. ქრისტიანული პედაგოგიკის საგანი, ამოცანები, პრინციპები და მეთოდები. ქუთაისი, 2010.
9. ბესელია ნ., მეიფარიანი თ., მიქიაშვილი ლ., ჯალალანია ი. ინტერაქტიური სწავლება (რეკომენდაციები პედაგოგიური ტრენინგისათვის). თბილისი, 2004.
10. ვასაძე ნ. პედაგოგიკა. თბილისი, 2000.
11. გაგუა ვ. პედაგოგიკა. თბილისი, 1996.

12. გოგებაშვილი ი. რჩეული თხზულებანი ხუთ ტომად. ტ. I. თბილისი, 1989.
13. გოგებაშვილი ი. რჩეული თხზულებანი ხუთ ტომად. ტ. IV. თბილისი, 1990.
14. ეროვნული სასწავლო გეგმა. თბილისი, 20011-2016.
15. ინტერაქტიური გაკვეთილის ელემენტები. ნაწ. I. შემდგ. მ. ბოჭორიშვილი, ნ. ნაბულიშვილი. თბილისი, 2006.
16. ინტერაქტიური გაკვეთილის ელემენტები. ნაწ. II. შემდგ. მ. ბოჭორიშვილი, ნ. ნაბულიშვილი. თბილისი, 2007.
17. ინტერაქტიური მეთოდების კრებული და ტესტები. შემდგ. მ. ბოჭორიშვილი, ნ. ნამიჭიშვილი, ნ. ნაბულიშვილი. თბილისი, 2013.
18. იმედაძე ნ. ინტელექტი და შემოქმედებითობა (კრეატიულობა). განათლების ფსიქოლოგია. რედ. მ. ჯაფარიძე. თბილისი, 2005.
19. ინასარიძე მ. მეთოდიკური მითითებები კომუნიკაციური გრამატიკის სახელმძღვანელოსათვის. თბილისი, 2007.
20. კიკნაველიძე ნ. კოგნიტური განვითარება. კრებ. განათლების ფსიქოლოგია. რედ. მ. ჯაფარიძე. თბილისი, 2005.
21. კოსტავა ნ. მოზარდთა კითხვის უნარების განვითარება. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. პედაგოგიური ფაკულტეტი. V საერთაშორისო სამეცნიერო-მეთოდური კონფერენციის შრომები. ქუთაისი, 2014. გვ. 227-231.
22. კოპალიანი ბ. მასწავლებლის სამაგიდო წიგნი. თბილისი, 2009-2010.
23. ლიპარტელიანი რ. დაწყებით კლასებში ქართული ენის სწავლების მეთოდიკის საკითხები. თბილისი, 1999.
24. ლიპარტელიანი რ. მართლწერის სავარჯიშოთა კრებული. თბილისი, 1999.
25. მალლაკელიძე ნ. ქართული ენის სწავლების მეთოდიკა. თბილისი, 2004.
26. მალლაკელიძე ნ. ქართული ენის სწავლების მეთოდიკა/დიდაქტიკა (I-VI კლასები). თბილისი, 2013.

27. მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი. მშობლიური ენა და ლიტერატურა (დანწყებითი საფეხური). თბილისი, 2008.
28. მეგრელაძე ც. ზეპირმეტყველების, კითხვის, წერის, გაგების სტრატეგიები. თბილისი, 2009.
29. მელაშვილი ვ. პედაგოგიური ხელოვნება. თბილისი, 2004.
30. ნაცვლიშვილი ნ. მე უნდა ვიყო შემოქმედებითი. ინტერნეტგაზეთი www.mastsavlebeli.ge/
31. პაპავა პ. „ღიალოგი პირველი“. პროფესიული საგანმანათლებლო ჟურნალი კითხვის, წერისა და აზროვნების შესახებ. – „წიგნიერი“, ანთოლოგია. თბილისი, 2002-2004.
32. რამიშვილი ვ. განმავითარებელი სწავლების პრობლემاتيკა დენდაენაში. თბილისი, 1982.
33. რამიშვილი ვ. ქართული ენის სწავლების მეთოდლიკა. თბილისი, 1999.
34. როდონია ვ. და სხვ. მშობლიური ლიტერატურა. V კლ. თბილისი, 2006.
35. სამაგიდო წიგნი მასწავლებლებისათვის. ვკვემავთ, ვატარებთ, ვაფასებთ. თბილისი, 2005.
36. სწავლებისა და სწავლის ახალი მიდგომები. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. თბილისი, 2005.
37. ტყემალაძე რ. სწავლება და შეფასება. თბილისი, 2008.
38. უშინსკი კ. რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი. ტ. 2. თბილისი, 1954.
39. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი. შემდგ. მ. ჭაბაშვილი. თბილისი, 1964.
40. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტ. IV. თბილისი, 1955.
41. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტ. VI. თბილისი, 1960.
42. ცუცქერიძე ზ. ლექციების კურსი პედაგოგიკაში. ნაწ. I. თბილისი, 1997.
43. ჭვიშვილი ლ. კრიტიკული აზროვნების ელემენტების გამომუშავება მოსწავლეებში ქართული ენის სწავლებისას. ჟურნ. „საზრისი“, № 7. თბილისი, 2002. გვ. 30-33.

44. ხუხუა გ. მარკუს ფაბიუს კვინტილიანუს პედაგოგიური მემკვიდრეობა. თბილისი, 1996.
45. ჯანაშია ნ., იმედაძე ნ., გორგოძე ს. განვითარებისა და სწავლების თეორიები. თბილისი, 2010.
46. ჯაფარიძე მ. განათლების ფსიქოლოგია: სწავლება და სწავლა. კრებ. განათლების ფსიქოლოგია. რედ. მ. ჯაფარიძე. თბილისი, 2005.
47. ჯაფარიძე მ., თომაძე ნ. აზროვნება და მესხიერება - კოგნიტური სტრატეგიები. კრებ. განათლების ფსიქოლოგია. რედ. მ. ჯაფარიძე. თბილისი, 2005.
48. ჯაყელი თ. ქართული ენა და ლიტერატურა. I-VI კლასები. გზამკვლევი მასწავლებლებისათვის. 2011-2016 წლების ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით. თბილისი, 2011.
49. ჯინჯიხაძე ჯ. თანამედროვე პედაგოგიური ტექნოლოგიები. თბილისი, 2012.
50. ჯინჯიხაძე ლ. ქართული ენისა და მათემატიკის საგანთაშორისი კავშირების ზოგიერთი ასპექტი. თბილისი, 2000.
51. ჯინჯიხაძე ლ. სასწავლო საქმიანობის სტიმულირების მეთოდები და პრობლემურ-ძიებითი სწავლება. აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. III საერთაშორისო სამეცნიერო-მეთოდური კონფერენციის შრომები: „სწავლებისა და აღზრდის აქტუალური პრობლემები“. ქუთაისი, 2012. გვ. 141-143.
52. ჯინჯიხაძე ლ. ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ერთი მნიშვნელოვანი ტექნოლოგია. ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის შრომები. II. თბილისი, 2011. გვ. 410-419.
53. ჯინჯიხაძე ლ. პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგიური წერილები ქართული ენისა და ლიტერატურის დანწყებითი კურსის სწავლების მეთოდოლოგიაში. თბილისი, 2012.
54. ჯინი ლ. სთილი, ქერთის ს. მერედითი, ჩარლზ თემფლი. ცნებათა მონახაზი კრიტიკული აზროვნებისათვის. პროექტისათვის კითხვა და წერა კრიტიკული აზროვნებისათვის. სახელმძღვანელო I. 1998.

55. ჯინი ლ. სთილი, ქერთის ს. მერედითი, ჩარლზ თემფლი. გაკვეთილის დაგეგმვა და შეფასება. პროექტისათვის კითხვა და წერა კრიტიკული აზროვნებისათვის. სახელმძღვანელო VI. 1998.
56. Барнс Л. Б., Кристенсен Р. К., Хансен Э. Дж. Преподавание и метод конкретных ситуаций. Конкретные ситуации и дополнительная литература. Москва, 2000.
57. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. Москва, 1995.
58. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва, 1991. yanko.lib.ru
59. Загашев И. О., Заир-Бек С. И. Критическое мышление: технология развития. Санкт-Петербург, 2003.
60. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методика психолого-педагогического исследования. Москва, 2008.
61. Иванов Д. А. Компетентный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. Учебно-методическое пособие. Москва, 2003.
62. Калшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка. Москва, 1984.
63. Кларин М. В. Иновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. Москва, 1994.
64. Лернер И. Я. Проблемное обучение. Москва, 1974.
65. Махмутов И. М. Организация проблемного обучения в школе. Книга для учителей. Москва, 1977.
66. Матвеева Е. И., Панкова О. Б., Патрикеева И. Е. Деятельностный подход на уроках литературного чтения в условиях на новые образовательные стандарты. Москва, 2010.
67. Муравьева Г. Е. Проектирование технологий обучения. Учебное пособие. г. Шуя-Иваново, 2005.
68. Муравьева Г. Е. Теория и технология обучения проектированию образовательного процесса. г. Шуя, 2005.
69. Мухина С. А., Соловьева А. А. Нетрадиционные педагогические технологии в обучении. Ростов-на-Дону, 2004.

70. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Под ред. Е. С. Полат. Москва, 2005.
71. Педагогика. Теории, системы, технологии. Под ред. С. А. Смирнова. Москва, 2006.
72. Смирнов В. И. Общая педагогика. Москва, 1999.
73. Смирнов С. А., Котова И. Б., Шианов Е. Н. Педагогика: теории, системы, технологии. Москва, 2006.
74. Халлперн Д. Психология критического мышления. Москва, 2000.

სარჩევი

ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ძირითადი ორიენტირი	8
სასწავლო საქმიანობის წარმართვის თანამედროვე მეთოდები და პრობლემურ-ძიებითი სწავლება	20
მიმართებათა კომუნიკაციური ამოცანები პედაგოგიურ პროცესში.....	49
ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების კომუნიკაციური ტექნოლოგია	70
მოსწავლეთა მეტყველებითი კომპეტენტურობის ფორმირება	84
მოსწავლეთა მეტყველების განვითარების გზები და მეთოდები	98
კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტექნოლოგია	116
მოსწავლეთა შემოქმედებითი უნარის განვითარება განმავითარებელი სწავლების ფონზე	139
ციკლი როგორც სასწავლო პროცესის ერთეული მშობლიური ენის სწავლების ტექნოლოგიაში	165
ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების პროექტების ტექნოლოგია.....	180
ლიტერატურული კითხვის გაკვეთილის ორგანიზაცია და სწავლების თანამედროვე მიდგომები	206
კონკრეტული სიტუაციების ტექნოლოგია	236

ლევან ჯინჯიხაძე

**ქართული ენისა და ლიტერატურის დანყებობი კურსის სწავლების
მეთოდისა და ტექნოლოგია**

Леван Джинджихадзе

**Методика и технология обучения начального курса грузинского
языка и литературы**

Levan Jinjikhadze

**Primary course teaching method and tecnologia of Georgian
language and literature**

დაიბეჭდა:

გამომცემლობა „მერიდიანი“.
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., №47
ტ. 239-15-22
E-mail: meridiani777@gmail.com